

Potencjał społeczno-gospodarczy województwa świętokrzyskiego na tle województw Polski Wschodniej w latach 2010-2016

Socio-economic potential of świętokrzyskie voivodship against the background
of voivodships of Eastern Poland in the years 2010-2016

Urząd Statystyczny w Kielcach Statistical Office in Kielce

Kielce 2017

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Urząd Statystyczny w Kielcach, Świętokrzyski Ośrodek Badań Regionalnych
Statistical Office in Kielce, Świętokrzyskie Centre for Regional Surveys

Zespół autorski

Editorial team

Mateusz Orzechowski, dr Agnieszka Piotrowska-Piątek

Kierujący

Supervised

dr Agnieszka Piotrowska-Piątek

Prace redakcyjne

Editorial work

Beata Bielewicz-Kosińska, Ewa Morąg

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Tomasz Bochenek, Aneta Łyżwa

Tłumaczenie

Translation

Mateusz Orzechowski

Recenzent

Reviewer

Prof. dr hab. Danuta Stawasz

ISBN 978-83-89612-87-8

Publikacja dostępna na stronie
Publication available on website

<http://kielce.stat.gov.pl/>

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła.

When publishing Statistics Poland data – please indicate the source

00-925 WARSZAWA, AL. NIEPODLEGŁOŚCI 208

Informacje w sprawach sprzedaży publikacji tel.: (22) 608 32 10, 608 38 10

Zam. 05/2018/nakł. 70

Spis treści

Contents

Objaśnienia znaków umownych	5
<i>Symbols</i>	
Ważniejsze skróty	5
<i>Major abbreviations</i>	
Wstęp	7
<i>Introduction</i>	
Synteza	9
<i>Executive summary</i>	10
1. Zasoby ludzkie i rynek pracy	12
<i>1. Human resources and labour market</i>	
1.1. Zmiany w liczbie i strukturze ludności	12
<i>1.1. Changes in number and structure of population</i>	
1.2. Ruch naturalny.	22
<i>1.2. Vital statistics</i>	
1.3. Prognoza ludności w perspektywie 2050 roku	26
<i>1.3. Population projection until 2050</i>	
1.4. Pracujący i zatrudnieni.	29
<i>1.4. Employed persons and employees</i>	
1.5. Bezrobotni	35
<i>1.5 Unemployed persons</i>	
2. Warunki życia i infrastruktura techniczna.	42
<i>2. Living conditions and technical infrastructure</i>	
2.1. Środowisko naturalne	42
<i>2.1. Natural environment</i>	
2.2. Planowanie przestrzenne i infrastruktura transportowa	46
<i>2.2 Spatial planning and transport infrastructure</i>	
2.3. Warunki mieszkaniowe i infrastruktura komunalna	50
<i>2.3. Dwelling condition and municipal infrastructure</i>	
2.4. Dochody ludności i zagrożenie ubóstwem.	66
<i>2.4. Population income and risk of poverty</i>	
2.5. Dostępność usług społecznych i bezpieczeństwo publiczne	71
<i>2.5. Accessibility to social services and public safety</i>	
3. Potencjał gospodarczy.	106
<i>3. Economic potential</i>	
3.1. Produkt krajowy brutto	106
<i>3.1. Gross Domestic Product</i>	
3.2. Podmioty gospodarki narodowej.	108
<i>3.2. Entities of the national economy</i>	

3.3. Rolnictwo	112
3.3. <i>Agriculture</i>	
3.4. Przemysł i budownictwo	115
3.4. <i>Industry and construction</i>	
3.5. Finanse, nakłady inwestycyjne i środki trwałe przedsiębiorstw	117
3.5. <i>Finances, investment outlays and fixed assets of enterprises</i>	
3.6. Dochody jednostek samorządu terytorialnego	119
3.6. <i>Revenue of local self-government entities</i>	
3.7. Turystyka	124
3.7. <i>Tourism</i>	
3.8. Innowacyjność.	126
3.8. <i>Innovation activity</i>	
4. Analiza potencjału województwa świętokrzyskiego na tle województw Polski Wschodniej przy wykorzystaniu taksonomicznych mierników rozwoju	131
4. <i>Analysis of the potential of Świętokrzyskie voivodship against the background of Eastern Poland voivodships with the use of taxonomic measures of development</i>	
Podsumowanie	142
<i>Summary</i>	
Uwagi ogólne	145
<i>General notes</i>	147
Uwagi metodyczne	149
<i>Methodological notes</i>	165
Bibliografia	179
<i>Bibliography</i>	
Tablice	180
<i>Tables</i>	

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol <i>Symbol</i>		Opis <i>Description</i>
Kreska (-)	-	oznacza, że zjawisko nie wystąpiło <i>magnitude zero</i>
Znak x	-	oznacza, że wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe <i>magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit</i>
Znak Δ	-	oznacza, że nazwa została skrócona w stosunku do obowiązującej klasyfikacji <i>categories of applied classification are presented in abbreviated form</i>
Znak #		oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej <i>data may not be published due to the necessity of maintaining statistical confidentiality in accordance with the Law on Public Statistics</i>
„W tym” “Of which”		oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy <i>indicates that not all elements of the sum are given</i>
Comma(,)		used in figures to represent the decimal point

Ważniejsze skróty

Major abbreviations

Skrót <i>Abbreviation</i>	Znaczenie <i>Meaning</i>
tys. <i>thous.</i>	tysiąc <i>thousand</i>
mln	milion <i>million</i>
zł <i>zl</i>	złoty <i>zloty</i>
szt. <i>pcs</i>	sztuka <i>piece</i>
wol <i>vol</i>	wolumin <i>volume</i>
km	kilometr <i>kilometre</i>
m ²	metr kwadratowy <i>square metre</i>
km ²	kilometr kwadratowy <i>square kilometre</i>
m ³	metr sześcienny <i>cubic metre</i>
dam ³	dekametr sześcienny <i>cubic decametre</i>
hm ³	hektometr sześcienny <i>cubic hectometre</i>
kWh	kilowatogodzina <i>kilowatt-hour</i>
TJ	teradzul <i>terajoule</i>
t	tona <i>tonne</i>
r.	rok

SYMBOLS AND MAIN ABBREVIATIONS

Skrót <i>Abbreviation</i>	Znaczenie <i>Meaning</i>
cd. <i>cont.</i>	ciąg dalszy <i>continued</i>
dok. <i>cont.</i>	dokończenie <i>continued</i>
tabl.	tablica <i>table</i>
Dz. U.	Dziennik Ustaw <i>Journal of Laws</i>

Wstęp

Introduction

Dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość powoduje częstą dezaktualizację wiedzy o sytuacji społeczno-gospodarczej danego terytorium. Zderza się to z rosnącym zapotrzebowaniem różnych grup społecznych i zawodowych na informacje. W przypadku instytucji odpowiedzialnych za realizację polityk publicznych dodatkowym bodźcem do ich pozyskania stało się wprowadzenie nowego systemu zarządzania rozwojem kraju oraz konieczność odpowiedniego wykorzystania środków finansowych w związku z trwającym okresem programowania Unii Europejskiej na lata 2014-2020. Instytucje te oczekują kompleksowej wiedzy na temat poszczególnych jednostek terytorialnych. Gromadzenie, przetwarzanie i analiza danych związanych z zachodzącymi przemianami społeczno-gospodarczymi są niezbędne dla powodzenia przyjętych polityk rozwojowych. Współczesny świat oferuje możliwość dostępu do ogromnej ilości informacji pochodzących z wielu źródeł. W związku z tym, w przypadku tego typu analiz, koniecznością staje się ich usystematyzowanie i odpowiedni wybór.

Do przygotowania niniejszej publikacji posłużył materiał empiryczny zebrany w wyniku badań prowadzonych na terenie województwa świętokrzyskiego przez statystykę publiczną, zbiór danych zgromadzonych w rejestrach administracyjnych a także literatura przedmiotu z zakresu analiz taksonomicznych. Celem głównym pracy jest zaprezentowanie i ocena zmian społeczno-gospodarczych, które zaszły w województwie świętokrzyskim w latach 2010-2016. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej została przeprowadzona nie tylko w ujęciu lokalnym. Przy prezentacji wyników zastosowano również szereg porównań. Jako punkt odniesienia przyjęto grupę województw Polski Wschodniej: lubelskie, podkarpackie, podlaskie oraz warmińsko-mazurskie. Są one często traktowane łącznie, jako teren słabiej rozwinięty w stosunku do reszty Polski. W analizie podjęto również próbę pokazania, że analizowany obszar nie jest jednorodny, wskazania sfer życia w których różnicowanie jest szczególnie wyraźne, a także przedstawienia jego skali.

Publikacja podzielona została na część metodyczną i analityczną. Tradycyjnie w części metodycznej podane zostały wyjaśnienia dotyczące podstawowych pojęć, definicji i nazw występujących w komentarzu analitycznym, tablicach oraz na wykresach. Na podstawie zgromadzonego materiału statystycznego opracowano komentarz analityczny, w którym przy pomocy wybranych cech opisano poszczególne fragmenty rzeczywistości społeczno-gospodarczej określając ich stan, zmienność w czasie oraz różnice strukturalne.

Jednym z celów niniejszej monografii jest przedstawienie podstawowych czynników determinujących kondycję i perspektywy analizowanego regionu. Wśród nich kluczową funkcję pełni kapitał ludzki. Z tego względu analiza przemian zachodzących w omawianym województwie na przestrzeni lat 2010-2016 rozpoczyna się od zmian ludnościowych stanowiąc punkt wyjścia i tło dla dalszych rozważań. Z uwagi na silny związek między aktualną sytuacją demograficzną a rynkiem pracy te dwa bloki tematyczne ujęte zostały wspólnie. Dwa kolejne rozdziały objęte analizą dotyczą potencjału gospodarczego województwa oraz szeroko rozumianych warunków życia. Łącznie te trzy obszary determinują rozwój społeczno-gospodarczy, jego kierunki i dynamikę, a jednocześnie dostarczają istotnych informacji na temat stopnia rozwoju danego terenu.

Rozszerzenie komentarza analitycznego stanowi analiza taksonomiczna, polegająca na konstrukcji syntetycznych mierników rozwoju dla poszczególnych województw Polski Wschodniej. Miary syntetyczne obliczono w wyniku agregacji zmiennych należących do zbioru cech diagnostycznych i charakteryzujących wyróżnione w części analitycznej obszary badawcze. Pozwoliły one na opis analizowanych jednostek (województw), ujmowanych w wielowymiarowej przestrzeni cech, za pomocą jednej zagregowanej wielkości w postaci tzw. zmiennej syntetycznej. Przejście z opisu wielowymiarowego na jednowymiarowy dało możliwość porównywania i porządkowania analizowanych obiektów (województw) z punktu widzenia badanego obszaru. Obliczenie wartości miernika ogólnego oraz cząstkowych mierników syntetycznych dla poszczególnych województw na przestrzeni badanego okresu pozwoliło na przedstawienie różnicowania terytorialnego przemian społeczno-gospodarczych, a także wskazanie tych jednostek,

które w analizowanym okresie poczyniły największe postępy. Dzięki temu możliwe stało się określenie pozycji województwa świętokrzyskiego w Polsce Wschodniej w poszczególnych obszarach oraz ustalenie czy dysproporcje pomiędzy badanymi jednostkami ulegają pogłębieniu czy też postępuje proces ich konwergencji.

Tłem i uzupełnieniem przeprowadzonej analizy są dane zawarte w aneksie tabelarycznym. W celu lepszego zobrazowania poszczególnych zjawisk, wybrane elementy ujęto w formie graficznej na wykresach.

Autorzy wyrażają nadzieję, że niniejsza praca będzie interesującą lekturą dla szerokiego grona odbiorców – przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej, nauczycieli akademickich, studentów kierunków ekonomicznych i Czytelników zainteresowanych problematyką rozwoju regionalnego.

Synteza

Do przygotowania publikacji posłużył materiał empiryczny zebrany w wyniku badań prowadzonych na terenie województwa świętokrzyskiego przez statystykę publiczną, zbiór danych zgromadzonych w rejestrach administracyjnych a także literatura przedmiotu z zakresu analiz taksonomicznych. Celem pracy jest zaprezentowanie i ocena zmian społeczno-gospodarczych, które zaszły w województwie świętokrzyskim w latach 2010-2016. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej została przeprowadzona nie tylko w ujęciu lokalnym, przy prezentacji wyników zastosowano również szereg porównań. Jako punkt odniesienia przyjęto grupę województw Polski Wschodniej: lubelskie, podkarpackie, podlaskie oraz warmińsko-mazurskie.

Publikacja podzielona została na część metodyczną i analityczną. W części metodycznej podane zostały wyjaśnienia dotyczące podstawowych pojęć, definicji i nazw występujących w komentarzu analitycznym, tablicach oraz na wykresach. Na podstawie zgromadzonego materiału statystycznego opracowano komentarz analityczny, w którym przy pomocy wybranych cech opisano poszczególne fragmenty rzeczywistości społeczno-gospodarczej określając ich stan, zmienność w czasie oraz różnice strukturalne. Rozszerzenie komentarza analitycznego stanowi analiza taksonomiczna, polegająca na konstrukcji syntetycznych mierników rozwoju dla poszczególnych województw Polski Wschodniej.

W okresie 2010-2016 obserwowano utrzymywanie się zjawisk depopulacyjnych w analizowanym województwie. Ubytek liczby ludności był wynikiem ujemnego przyrostu naturalnego oraz salda migracji. Niewiele powodów do optymizmu dostarcza prognoza demograficzna. Przewidywany jest dalszy spadek liczby ludności i pogłębianie niekorzystnych zmian w strukturze wiekowej mieszkańców. Na rynku pracy obserwowano powiększanie się populacji pracujących przy jednoczesnym ubytku osób zatrudnionych. Pomimo trwających przez cały okres procesów depopulacyjnych, w tym w szczególności coraz mniejszej liczby osób w wieku produkcyjnym, wzrastała liczba miejsc pracy. Zmniejszyły się problemy ze znalezieniem pracy. Szybko malała liczba zarejestrowanych bezrobotnych, co przełożyło się na znaczny spadek stopy bezrobocia. W latach 2010-2016 notowano wyraźną poprawę zdecydowanej większości aspektów zarówno społecznych, jak i technicznych warunków życia w Świętokrzyskiem, choć skala tego postępu na tle pozostałych analizowanych województw pozostawała zróżnicowana. Poprawił się poziom bezpieczeństwa publicznego. Wyraźny postęp poczyniony został również w sferze ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Świętokrzyskie odznaczając się dobrym stanem środowiska naturalnego jest atrakcyjne zarówno dla mieszkańców, jak i dla działalności inwestycyjnej. W celu ochrony unikalnych walorów przyrodniczych podejmowano szereg działań. Poprawie uległa sytuacja w większości dziedzin sfery kultury. Coraz bardziej popularne stawało się aktywne uczestnictwo mieszkańców w życiu społeczno-kulturalnym.

Dane charakteryzujące szeroko rozumiany potencjał gospodarczy świadczą o stopniowym rozwoju województwa świętokrzyskiego. Należy jednak dodać, że w analizowanym okresie pozostawał on niewysoki na tle pozostałych województw Polski Wschodniej. Świadczy o tym poziom PKB będący syntetycznym miernikiem wzrostu gospodarczego. Pomimo, że w relacji do przeciętnej w UE zwiększył się w latach 2010-2015, to postęp ten był mniejszy niż na pozostałym analizowanym obszarze. W strukturze gospodarki rosło znaczenie przemysłu. Potencjał gospodarczy kształtują przede wszystkim firmy działające w województwie świętokrzyskim. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na koniec 2016 r. osiągnęła w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców najwyższą wartość w Polsce Wschodniej. Zdecydowaną większość z nich stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Biorąc pod uwagę sekcje PKD – w województwie świętokrzyskim dominowały firmy handlowe, następnie podmioty budowlane oraz firmy zajmujące się głównie przetwórstwem przemysłowym. Słabością województwa jest niski poziom nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach, których siedzibę stanowiło województwo świętokrzyskie. W latach 2010-2016 zaobserwowano ich znaczny spadek. W przeliczeniu na 1 mieszkańca wartość nakładów inwestycyjnych była o blisko 1/3 mniejsza w porównaniu z rokiem 2010. W konsekwencji w 2016 r. były one najniższe wśród analizowanych województw. Świętokrzyskie przez cały analizowany okres należało do regionów o niskim poziomie nakładów na działalność badawczo-rozwojową. Stosunkowo niewielki pozostał także odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle. Niezbyt korzystnie kształtował się udział przychodów produktów nowych lub istotnie ulepszonych wpro-

wadzonych na rynek w przychodach ze sprzedaży ogółem, który był mniejszy od przeciętnego poziomu w Polsce Wschodniej.

Konkludując, pomimo niekwestionowanego rozwoju województwa świętokrzyskiego w latach objętych analizą, widocznego w wielu obszarach życia, przed regionem w dalszym ciągu stoi wiele wyzwań. Świadczy o tym wartość syntetycznego wskaźnika rozwoju społeczno-gospodarczego, który pozostaje na stosunkowo niskim poziomie w porównaniu z innymi województwami Polski Wschodniej. W 2016 r. we wszystkich badanych obszarach uzyskane wyniki lokowały Świętokrzyskie w dolnej połowie rankingu.

Executive summary

To prepare the publication the empiric material collected as a result of surveys conducted in the Świętokrzyskie voivodship area by official statistics, data collected in the administrative registers as well as literature concerning taxonomic analysis were used. The aim of the study is presentation and assessment of socio-demographic changes in Świętokrzyskie voivodship in the years 2010-2016. Diagnosis of socio-demographic situation was carried out not only at local level. When presenting results, series of comparisons was also applied. The group of voivodships of Eastern Poland (Lubelskie, Podkarpackie, Podlaskie and Warmińsko-mazurskie) were used as a benchmark.

The publication was divided into methodological and analytical part. In the methodological part the explanations of basic concepts, definitions and names occurring in the analytical commentary, tables as well as on charts were given. On the basis of the gathered statistical material the analytical commentary was elaborated in which with the use of selected features respective fragments of socio-economic reality were described specifying their state, changes in time and structural differences. The commentary was extended by taxonomic analysis consisting in construction of synthetic development measures for particular voivodships of Eastern Poland.

In the 2010-2016 period the depopulation phenomena in the analysed voivodship were observed. The decrease of the population was the result of negative natural increase and net migration. The demographic projection does not provide too many reasons for optimism. Further drop of population is projected as well as deepening of unfavorable changes in the age structure. On labour market the increase in number of employed persons with the simultaneous decrease of employees were observed. Despite continuous depopulation processes, especially increasingly smaller number of persons of working age, number of job offers was growing. Problems with finding a job decreased. Number of registered unemployed persons was going down quickly and caused the significant drop of unemployment rate. In the years 2010-2016 the significant improvement of majority of both social and technical aspects of living conditions in Świętokrzyskie was noted but the scale of the progress against the background of other analyzed voivodships remained diversified. Public safety level was improved. The significant progress was also made in the sphere of out-patient health care. Having good state of environment, Świętokrzyskie is attractive for both its inhabitants as well as investment activity. To protect unique environmental valor the series of actions was undertaken. The situation in majority fields of culture sphere also improved. Active participation of the population in the socio-cultural life became more and more popular.

Data characterizing economic potential in a broad sense illustrate gradual development of Świętokrzyskie voivodship. One should also add that in the analyzed period it remained relatively low against the background of other voivodships of Eastern Poland. The indication for that is GDP level which is the synthetic measure of economic growth. Although in relation to EU average it increased in the years 2010-2015 the progress was smaller than on the other analyzed area. In the economy structure the significance of industry grew. The economic potential is influenced mostly by enterprises conducting activity in Świętokrzyskie voivodship. Number of entities registered in the REGON register as of end of 2016 reached the highest value in Eastern Poland per 10 thous. population. The vast majority of them were natural persons conducting economic activity. Taking into account PKD sections trade enterprises, followed by construction entities and enterprises dealing mainly with manufacturing predominated in Świętokrzyskie voivodship. The weakness of the voivodship is low level of investment outlays in enterprises which main seat was located in Świętokrzyskie voivodship. In the years 2010-2016 their significant decrease was noted. The value of investment outlays per capita was almost by 1/3 smaller in comparison to 2010. As a conse-

quence it was the lowest among analyzed voivodships. During the whole analyzed period Świętokrzyskie was one of the regions with the lowest level of expenditures on research and development activity. The percentage of innovation enterprises in industry also remained relatively low. The share of revenues from sales of new or significantly improved products introduced to the market in total revenues from sales was not too favorable and was lower than the average in Eastern Poland.

Concluding, despite unquestionable development of Świętokrzyskie voivodship in the years covered by the analysis which could be seen in many life areas, there are many challenges ahead of the region. It is shown by the value of synthetic index of socio-economic development which remains at the relatively low level in comparison to other Eastern Poland voivodships. In 2016 obtained results situated Świętokrzyskie in the lower half of the ranking in all surveyed areas.

1. Zasoby ludzkie i rynek pracy

1. Human resources and labour market

1.1. Zmiany w liczbie i strukturze ludności

1.1. Changes in number and structure of population

Zasoby ludzkie stanowią jeden z kluczowych elementów potencjału społeczno-gospodarczego. Przez wieki decydujące znaczenie dla rozwoju danego obszaru miała liczba zamieszkującej go ludności. Wraz z upływem czasu stopniowemu wzrostowi ulegała rola kapitału ludzkiego w ujęciu jakościowym. Proces ten przyspieszył, szczególnie w ostatnich dziesięcioleciach wraz z dokonującym się postępowem technologicznym. W konsekwencji, pomimo że zmiany liczby ludności pozostają ważnym elementem determinującym możliwości rozwojowe danego regionu, to równie istotna stała się struktura populacji.

Województwo świętokrzyskie należy do jednych z mniejszych ludnościowo w Polsce. W 2016 r. zamieszkiwało w nim 1252,9 tys. osób, co stanowiło 3,3% mieszkańców całego kraju oraz 15,4% Polski Wschodniej. Pod tym względem zajmowało 13 miejsce wśród wszystkich województw, natomiast spośród tych należących do Polski Wschodniej mniej osób zamieszkiwało jedynie na terenie podlaskiego. Nieco większą liczbą ludności cechowało się województwo warmińsko-mazurskie, natomiast dwa pozostałe województwa tego regionu (lubelskie i podkarpackie) charakteryzowały się zdecydowanie większym potencjałem. W każdym z nich mieszkało prawie dwukrotnie więcej mieszkańców niż w Świętokrzyskiem.

Lata 2010-2016 w województwie świętokrzyskim to okres kontynuacji zmian demograficznych widocznych już w poprzedniej dekadzie. Przez cały czas w analizowanym województwie postępowaly zjawiska depopulacyjne (tabl. 1). Wynikało to przede wszystkim z utrzymującego się niskiego przyrostu naturalnego, lecz na ujemnym poziomie pozostawało także saldo migracji. Wynikało to m.in. z faktu, że pomimo poprawiającej się stopniowo sytuacji gospodarczej, województwo nie było w stanie zapewnić mieszkańcom konkurencyjnej oferty i powstrzymać ich przed wyjazdami głównie do większych ośrodków miejskich. Skala ubytków rocznych podlegała niewielkim wahaniom (od 0,3% do 0,5%). W efekcie na koniec 2016 r. liczba mieszkańców była mniejsza niż 6 lat wcześniej o 2,3%.

Ubytek liczby mężczyzn (o 2,5%) był nieznacznie większy niż kobiet (o 2,2%). Pomimo to liczba kobiet w przeliczeniu na 100 mężczyzn pozostawała na jednakowym poziomie przez cały omawiany okres i wynosiła 105. Wartość współczynnika feminizacji wyraźnie różniła się dla poszczególnych grup wiekowych ludności. Stała nadwyżka mężczyzn występowała wśród mieszkańców województwa w wieku do 48 lat, natomiast kobiety przeważały w grupie osób powyżej 55 lat.

Natężenie procesów depopulacyjnych w Świętokrzyskiem należało do wyższych w skali kraju i wyróżniało je negatywnie na tle grupy województw Polski Wschodniej. Spadek liczby ludności odnotowano we wszystkich omawianych województwach jednak jego skala była mniejsza niż w Świętokrzyskiem. W całej Polsce Wschodniej wyniósł on 1,3%, a najkorzystniejszą sytuacją kształtowała się w województwie podkarpackim, w którym liczba mieszkańców w 2016 r. pozostała na poziomie zbliżonym do 2010 r.

Tablica 1. Ludność województwa świętokrzyskiego

Stan w dniu 31 XII

Table 1. Population of świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
W liczbach bezwzględnych In absolute numbers							
Ogółem Total	1282546	1278116	1273995	1268239	1263176	1257179	1252900
Mężczyźni Males	626481	624269	622370	619232	616670	613217	610944
Kobiety Females	656065	653847	651625	649007	646506	643962	641956
2010=100							
Ogółem Total	100,0	99,7	99,3	98,9	98,5	98,0	97,7
Mężczyźni Males	100,0	99,6	99,3	98,8	98,4	97,9	97,5
Kobiety Females	100,0	99,7	99,3	98,9	98,5	98,2	97,8

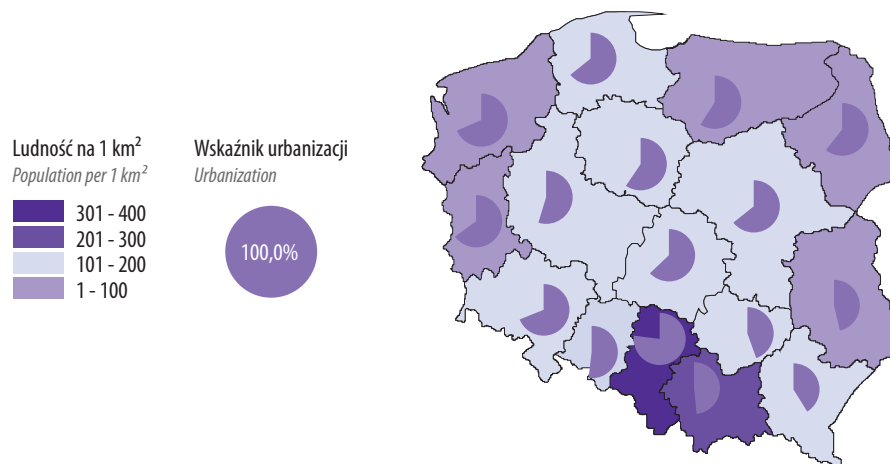
Przyczyną wyróżniania się Świętokrzyskiego *in minus* na tle pozostałych województw Polski Wschodniej pod względem spadku liczby ludności był zdecydowanie najniższy w tej zbiorowości przyrost naturalny. Relatywnie lepiej wyglądała natomiast sytuacja w obszarze migracji. Na przestrzeni 6 lat głębszy ubytek liczby ludności z tego tytułu występował w województwach lubelskim oraz warmińsko-mazurskim.

Województwo świętokrzyskie jest obszarem stosunkowo słabo zurbanizowanym (mapa 1). W miastach na koniec 2016 r. zamieszkiwało 44,6% ogółu ludności. Udział ludności miejskiej na przestrzeni omawianego okresu uległ przy tym niewielkiemu obniżeniu. Dla porównania 6 lat wcześniej wyniósł 45,1%. Wskaźnik urbanizacji w województwie świętokrzyskim był mniejszy niż w całej Polsce Wschodniej, gdzie wyniósł 49,1%. Spośród województw Polski Wschodniej jego niższy poziom występował jedynie w podkarpackim. Nieco więcej osób na obszarach miejskich mieszkało w województwie lubelskim, natomiast zdecydowanie wyższy był on w województwach podlaskim oraz warmińsko-mazurskim.

Mapa 1. Gęstość zaludnienia i wskaźnik urbanizacji w 2016 r.

Stan w dniu 31 XII

Map 1. Population density and urbanization in 2016
As of 31 XII

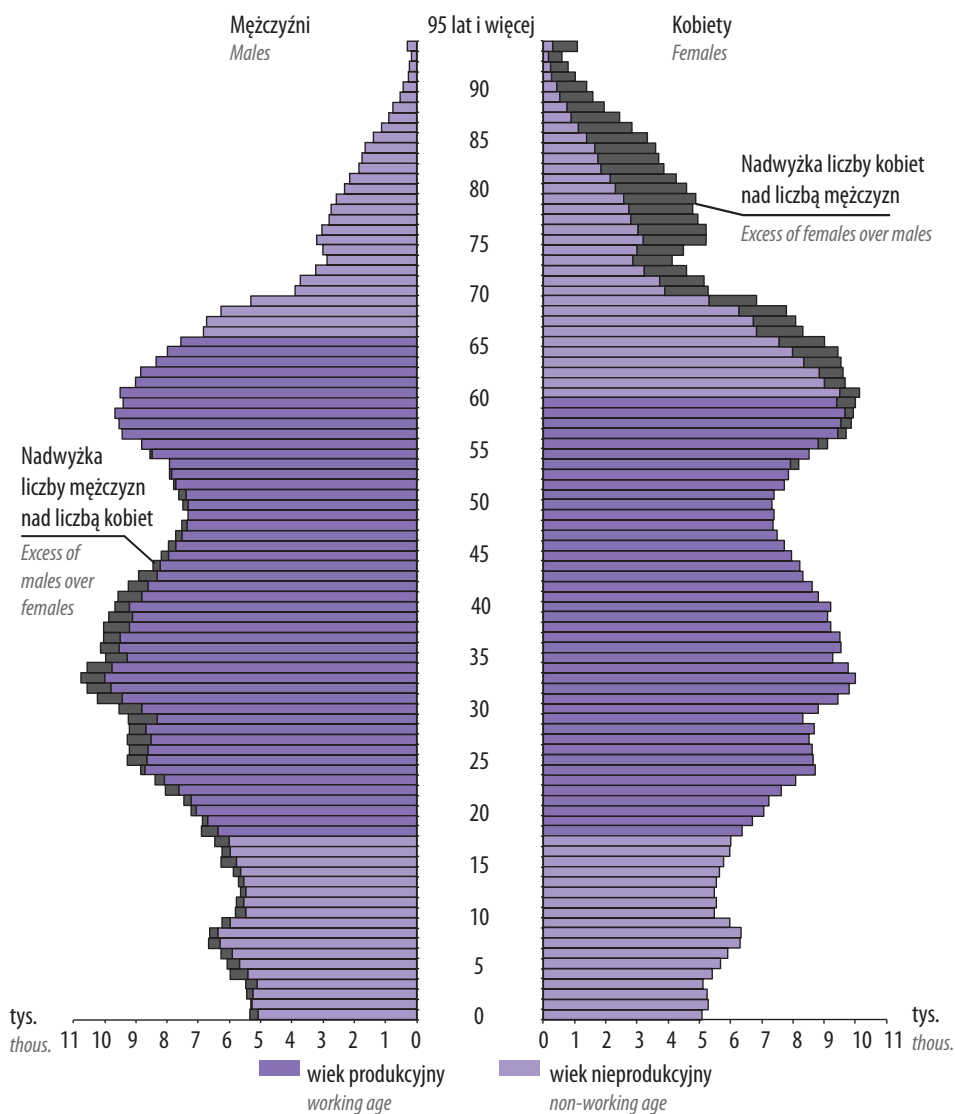

Stosunkowo niski odsetek osób mieszkających w miastach był w Świętokrzyskim m.in. efektem niewielkiej liczby dużych ośrodków miejskich. Poza stolicą województwa jedynie Ostrowiec Świętokrzyski liczy powyżej 50 tys. mieszkańców. Ponadto niewiele mniejszymi ośrodkami były Starachowice i Skarżysko Kamienna. Występuje tu jednak szereg lokalnych centrów gospodarczych, wokół których koncentruje się gęsta sieć osadnicza. W rezultacie, pomimo niewielkiego stopnia urbanizacji, obszar województwa jest stosunkowo gęsto zaludniony. Na koniec 2016 r. na 1 km² przypadało 107 osób. Wartość ta była mniejsza od średniej w kraju, jednak na tle innych województw Polski Wschodniej pozostawała relatywnie wysoka. Na całym omawianym obszarze na 1 km² przypadały 82 osoby, a wyższy poziom tego wskaźnika odnotowano jedynie w Podkarpackiem – 119. Na przeciwnym biegunie znalazły się województwa podlaskie i warmińsko-mazurskie, w których gęstość zaludnienia była prawie dwukrotnie mniejsza niż w świętokrzyskim wynosząc po 59 osób na 1 km².

Wykres 1. Ludność według płci i wieku w województwie świętokrzyskim w 2016 r.

Stan w dniu 31 XII

Chart 1. Population by sex and age in świętokrzyskie voivodship in 2016
As of 31 XII

Struktura ludności stanowi wypadkową uwarunkowań demograficznych i sytuacji ekonomiczno-gospodarczej każdego regionu, oddziałującej bezpośrednio na ruch naturalny i wędrownicy. Istotne zmiany zapoczątkowała obserwowana od końca lat 90. XX w. depresja urodzeniowa. Utrzymujący się systematycznie niski poziom dzietności przy równoczesnym korzystnym zjawisku, jakim jest wydłużanie się trwania życia stanowią podstawową przyczynę postępującego starzenia ludności. Dodatkowo proces ten w pierwszej dekadzie XXI wieku zintensyfikowany został poprzez zwiększoną emigrację mieszkańców obejmującą zwłaszcza osoby w wieku mobilnym.

Starzenie się społeczeństwa stanowi czynnik, który w dłuższej perspektywie w istotny sposób negatywnie wpływa na potencjał regionu. Efekty tego procesu wpływają coraz bardziej na kształtowanie się struktury wieku, w tym w szczególności struktury populacji według ekonomicznych grup wieku. Podobnie jak w całej Polsce zmiany zachodzące w województwie świętokrzyskim prowadzą do jej systematycznego pogarszania (wykres 1). Maleje udział subpopulacji w wieku przedprodukcyjnym (tj. w wieku 17 lat i mniej) oraz w wieku produkcyjnym, a rośnie osób w wieku poprodukcyjnym, tj. mężczyzn w wieku 65 lat i więcej oraz kobiet w wieku 60 lat i więcej. Skala tych zmian z uwagi na relatywnie krótki okres, który obejmuje publikacja, nie była zbyt wysoka. Ich dłuższa kontynuacja może przynieść jednak poważne konsekwencje na rynku pracy i w rezultacie stanowić zagrożenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Niski przyrost naturalny oraz coraz mniej liczne roczniki wchodzące w dorosłość zaczynają znajdować odzwierciedlenie w ograniczaniu subpopulacji osób w wieku produkcyjnym. Ograniczenie liczebności tej grupy zdeterminowane było jednak nie tylko poprzez typowe dla całej współczesnej Polski trendy ludnościowe, ale również trudny rynek pracy w województwie. Utrzymujący się relatywnie wysoki poziom bezrobocia oraz stosunkowo niskie wynagrodzenia oferowane przez przedsiębiorców wskazują na niewystarczające możliwości kreowania nowych, atrakcyjnych miejsc pracy. Skutkuje to niemożnością realizacji swoich aspiracji zwłaszcza przez osoby młode, co może dodatkowo, z uwagi na wysoką mobilność osób w tym wieku, skłaniać je do podejmowania decyzji o emigracji.

Na przestrzeni 6 lat liczebność subpopulacji dzieci i młodzieży do 17 roku życia zmniejszyła się w Świętokrzyskiem o prawie 11%, na koniec grudnia 2016 r. osiągając 209,1 tys. osób (tabl. 2). Zbiorowość ta stanowiła niespełna 17% ogółu ludności, tj. o blisko 2 p. proc. mniej niż w 2010 r.

O ile w pierwszej dekadzie XXI wieku obserwowany był jeszcze wzrost liczebności osób w wieku produkcyjnym (będący efektem wchodzenia na rynek pracy roczników wyżu demograficznego), to rok 2011 przyniósł odwrócenie tej tendencji. Od tego momentu notowany był nieprzerwany spadek liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym. Na koniec 2016 r. udział takich osób był mniejszy niż w 2010 r. o 2 p. proc.

Procesy demograficzne wpłynęły także na kształtowanie się wewnętrznych proporcji grupy osób w wieku produkcyjnym, tj. osób w wieku mobilnym (18-44 lata) i niemobilnym (kobiety w wieku 45-59 lat i mężczyźni w wieku 45-64 lata). Proporcja ta jest istotna z uwagi na większą elastyczność i potencjał zawodowy cechujący pracowników mobilnych. W latach 2010-2016 ograniczenie wielkości grupy osób w wieku produkcyjnym dotyczyło obydwu tych podgrup, jednak nieco szybciej zmniejszała się liczba osób niemobilnych. Udział osób w tym wieku był na koniec 2016 r. o 2 p. proc. niższy niż 6 lat wcześniej osiągając prawie 23%. W tym samym czasie odsetek osób w wieku mobilnym zmalał jedynie o 0,5 p. proc. – do nieco ponad 38%.

Postępujące starzenie się ludności najlepiej widoczne było jednak w powiększającej się dynamicznie subpopulacji osób w wieku poprodukcyjnym. Liczebność grupy w wieku emerytalnym zwiększyła się w województwie świętokrzyskim o prawie 17% do 271,8 tys. osób. Oznacza to, że udział najstarszej grupy wiekowej zwiększył się o blisko 4 p. proc. do niespełna 22%.

Natężenie niekorzystnych trendów demograficznych w Świętokrzyskiem dobrze obrazuje porównanie z pozostałymi czterema województwami Polski Wschodniej. Spadek odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym nie odbiegał od obserwowanego w innych województwach, w których na przestrzeni 6 lat oscylował między 1,5 p. proc a 1,9 p. proc. Stosunkowo wysoki był natomiast w Świętokrzyskiem wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym. W większej skali wystąpił on jedynie w województwie warmińsko-mazurskim, w którym również przekraczał poziom sprzed 6 lat o prawie 4 p. proc. W pozostałych trzech województwach Polski Wschodniej wzrost odsetka osób w wieku emerytalnym był wyraźnie wol-

niejszy. Najkorzystniej udział ten kształtował się w Podlaskiem, w którym zwiększył się jedynie o 2,5 p. proc. W rezultacie w skali całej Polski Wschodniej wzrost tego odsetka nieznacznie przekraczał 3%. Wraz ze wzrostem odsetka osób w wieku emerytalnym zmniejszał się udział grupy w wieku produkcyjnym. Z tego względu w województwie podlaskim udział osób w wieku 18-59/64 lata zmniejszał się najwolniej (o niespełna 1 p. proc. – ponad dwukrotnie wolniej niż w świętokrzyskim).

Tablica 2. Ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 2. Population by economic age groups in świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
W liczbach bezwzględnych <i>In absolute numbers</i>							
Ogółem <i>Total</i>	1282546	1278116	1273995	1268239	1263176	1257179	1252900
w wieku: <i>at the age of:</i>							
Przedprodukcyjnym <i>Pre-working</i>	234159	228678	223983	219250	215210	211695	209086
Produkcyjnym <i>Working</i>	815854	811052	805238	797885	790195	780879	771967
mobilnym <i>mobility</i>	497226	496066	494857	492278	488797	484388	479731
niemobilnym <i>non-mobility</i>	318628	314986	310381	305607	301398	296491	292236
Poprodukcyjnym <i>Post-working</i>	232533	238386	244774	251104	257771	264605	271847
2010=100							
Ogółem <i>Total</i>	100,0	99,7	99,3	98,9	98,5	98,0	97,7
w wieku: <i>at the age of:</i>							
Przedprodukcyjnym <i>Pre-working</i>	100,0	97,7	95,7	93,6	91,9	90,4	89,3
Produkcyjnym <i>Working</i>	100,0	99,4	98,7	97,8	96,9	95,7	94,6
mobilnym <i>mobility</i>	100,0	99,8	99,5	99,0	98,3	97,4	96,5
niemobilnym <i>non-mobility</i>	100,0	98,9	97,4	95,9	94,6	93,1	91,7
Poprodukcyjnym <i>Post-working</i>	100,0	102,5	105,3	108,0	110,9	113,8	116,9
W odsetkach <i>In percent</i>							
Ogółem <i>Total</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w wieku: <i>at the age of:</i>							
Przedprodukcyjnym <i>Pre-working</i>	18,3	17,9	17,6	17,3	17,0	16,8	16,7

Tablica 2. Ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim (dok.)

Stan w dniu 31 XII

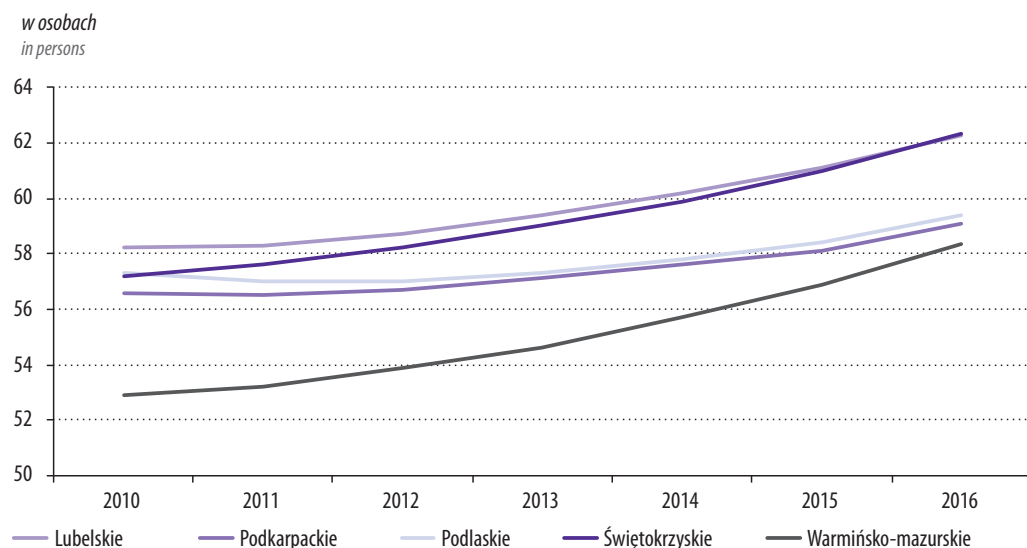
*Table 2. Population by economic age groups in świętokrzyskie voivodship (cont.)
As of 31 XII*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
W odsetkach (dok.) <i>In percent (cont.)</i>							
Produkcyjnym <i>Working</i>	63,6	63,5	63,2	62,9	62,6	62,1	61,6
mobilnym <i>mobility</i>	38,8	38,8	38,8	38,8	38,7	38,5	38,3
niemobilnym <i>non-mobility</i>	24,8	24,6	24,2	23,8	23,5	23,1	22,8
Poprodukcyjnym <i>Post-working</i>	18,1	18,7	19,2	19,8	20,4	21,0	21,7

Zmiany struktury pokoleniowej wpłynęły na relacje między poszczególnymi grupami wieku ekonomicznego ludności. Kierunek tych zmian obrazuje współczynnik obciążenia demograficznego, tj. liczby osób w wieku przed- i poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym (wykres 2). W Świętokrzyskiem jego poziom zwiększał się w analizowanych latach z 57 w 2010 r. do 62 w 2016 r. Wzrost tego wskaźnika był stosunkowo wysoki. W analizowanym okresie na obszarze całej Polski Wschodniej zwiększył się z 57 do 60. Nieco większy wzrost wystąpił jedynie w województwie warmińsko-mazurskim, natomiast wyraźnie wolniej rósł w województwach podkarpackim i podlaskim.

Wykres 2. Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym

Stan w dniu 31 XII

*Chart 2. Non-working age population per 100 persons of working age
As of 31 XII*

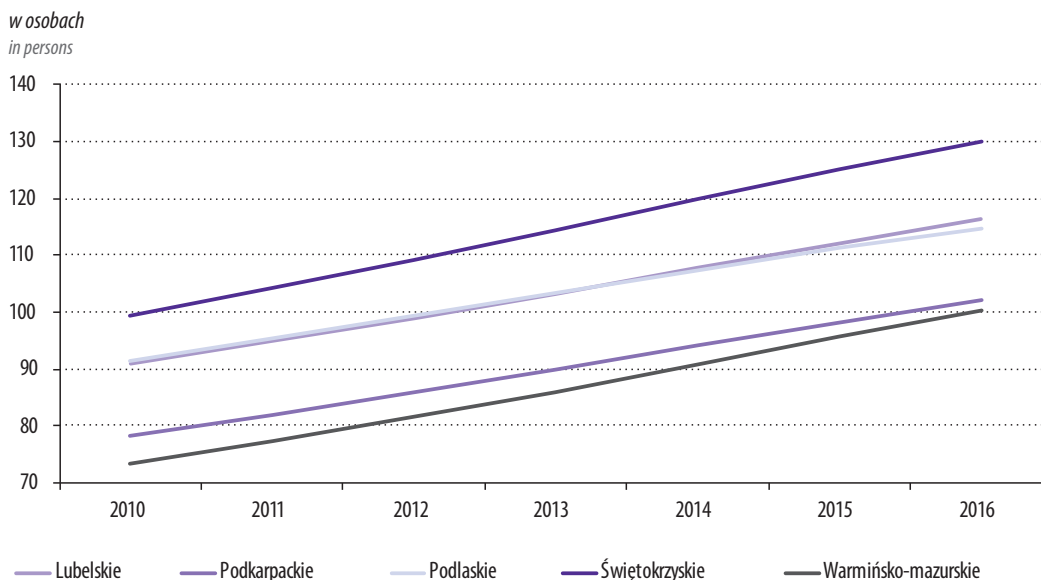
Wyraźniej różnice między województwami widoczne są w przypadku analizy relacji liczby osób w wieku poprodukcyjnym do osób w wieku przedprodukcyjnym. Wynik uzyskany w Świętokrzyskiem świadczy o stosunkowo wysokim stopniu zaawansowania procesu starzenia. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia zwiększyła się na koniec 2016 r. do 130 (wykres 3). Relacja ta kształtowała się przy tym na najwyższym poziomie w Polsce Wschodniej.

Dla porównania w zajmującym drugie miejsce województwie lubelskim było to jedynie 116, natomiast w warmińsko-mazurskim, charakteryzującym się najkorzystniejszą proporcją tych dwóch grup, wskaźnik wyniósł jedynie 100. Problem w Świętokrzyskiem stanowi także fakt, że relacja ta pogarszała się najszybciej. Jeszcze w 2010 r. na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało tu jedynie 99 osób w wieku poprodukcyjnym (w skali Polski Wschodniej wzrost z 86 do 111). Stosunkowo najwolniej proces ten postępował z kolei w województwie podlaskim (wzrost z 91 do 115).

Wykres 3. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym

Stan w dniu 31 XII

Chart 3. Post-working age population per 100 persons of pre-working age
As of 31 XII

Poziom zaawansowania procesu starzenia się ludności prześledzić można również w biologicznych grupach wieku, analizując zmiany relacji populacji osób w wieku 65 lat i więcej do liczby dzieci i młodzieży poniżej 15 roku życia. W Świętokrzyskiem zwiększyła się ona ze 102 do 129 osób najstarszych przypadających na 100 najmłodszych. Na przestrzeni lat 2010-2016 mocno różnicowała ją płeć. Wśród mężczyzn liczba osób w wieku emerytalnym jedynie zbliżyła się do liczebności grupy poniżej 15 roku życia (wzrost relacji z 76 do 99), podczas gdy wśród kobiet wskaźnik ten zwiększył się ze 130 do 161.

O starzeniu się ludności województwa świadczy również przesunięcie mediany wieku. W 2016 r. połowa mieszkańców przekroczyła wiek 41,4 lat, podczas gdy w 2010 r. było to 39,2 lat. Proces starzenia się ludności w większym stopniu dotknął subpopulację mężczyzn. W 2016 r. mediana wieku mężczyzn wyniosła 39,7 lat, podczas gdy kobiet – 43,4 lat. 6 lat wcześniej było to odpowiednio: 37,3 i 41,4 lat. Oznacza to przesunięcie wieku dzielącego na połowę subpopulację panów o 2,4 lat, natomiast w przypadku pań – o 2 lata.

Charakter przemian demograficznych powoduje, że ich tempo jest stosunkowo wolne. Sześć lat to zbyt krótki okres, aby zmiana wartości mediany w którymś z regionów istotnie odbiegała od pozostałych. Pomimo to można zauważyć, że wzrost wieku środkowego ludności w Świętokrzyskiem był najmniejszy spośród województw Polski Wschodniej. Najbardziej mediana zwiększyła się w województwie warmińsko-mazurskim. W 2016 r. przekroczyła tam poziom sprzed 6 lat o 2,9 lat.

Największy wpływ na postęp zjawisk depopulacyjnych miał przyrost naturalny będący wypadkową urodzeń i zgonów. Decydujący wpływ na jego wartość, a tym samym kształtowanie stanu i struktury ludności, ma przede wszystkim zmieniająca się liczba urodzeń. Oddziaływanie współczynnika zgonów jest zazwyczaj mniejsze, ponieważ jego poziom jest znacznie zdeterminowany przez aktualną strukturę wieku ludności i jedynie w niewielkim stopniu zależy od innych czynników. W rezultacie w krótkim okre-

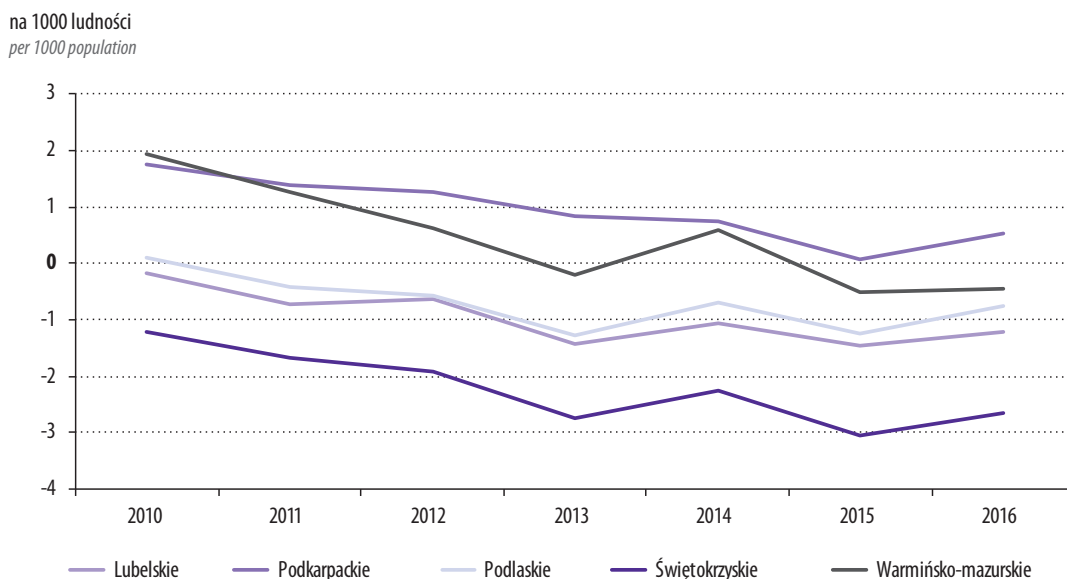
się czasu współczynnik zgonów nie ulega istotnym zmianom, a polityka prospołeczna ma ograniczone możliwości wpływania na jego poziom.

W województwie świętokrzyskim w kolejnych analizowanych latach notowana była przewaga liczby zgonów nad urodzeniami. Ponadto przez zdecydowaną większość analizowanego okresu ujemny przyrost naturalny ulegał pogłębieniu. W rezultacie w ostatnim analizowanym roku ukształtował się on zdecydowanie poniżej poziomu odnotowanego 6 lat wcześniej. W przeliczeniu na 1000 ludności przyrost naturalny obniżył się z minus 1,2 w 2010 r. do minus 2,7 w 2016 r.

Przewaga liczby zgonów nad urodzeniami w Świętokrzyskiem jest zjawiskiem o stałym charakterze obserwowanym od dłuższego okresu czasu. Także przez całą poprzednią dekadę była ona relatywnie wysoka. Bez odwrócenia tego zjawiska zahamowanie spadku liczby ludności będzie trudne do osiągnięcia, a potencjalne możliwości, które otworzą się przed województwem nie będą mogły zostać w pełni wykorzystane.

Problem znacznego spadku przyrostu naturalnego w latach 2010-2016 odnotowano we wszystkich województwach Polski Wschodniej (wykres 4). W rezultacie, o ile w 2010 r. przewagę urodzeń nad zgonami odnotowano w trzech z nich, to 6 lat później taki wynik utrzymywał się już tylko w Podkarpackiem. W większości województw podobnie jak w świętokrzyskim przyczyniła się do tego głównie mniejsza liczba urodzeń. Jedynie w Podlaskiem spadek współczynnika przyrostu naturalnego zdeterminowany został w większym stopniu przez zwiększenie liczby zgonów. O skali problemów w Świętokrzyskiem świadczy fakt, że współczynnik przyrostu naturalnego małał szybciej niż średnio w Polsce Wschodniej, gdzie obniżył się z plus 0,6‰ do minus 0,8‰. Głębszy spadek tego wskaźnika odnotowano przy tym jedynie w województwie warmińsko-mazurskim – z plus 1,9‰ do minus 0,4‰. W konsekwencji, pomimo że przyrost naturalny malał na całym obszarze Polski Wschodniej, to Świętokrzyskie przez cały analizowany okres pozostawało tym województwem, w którym jego poziom pozostawał zdecydowanie najniższy.

Wykres 4. Przyrost naturalny
Chart 4. *Natural increase*

Drugi, obok przyrostu naturalnego, czynnik determinujący zmiany demograficzne stanowią migracje. Ich wielkość i kierunek są najczęściej uzależnione od aktualnej sytuacji gospodarczej danego regionu, w tym w szczególności tendencji na rynku pracy. Znaczący wpływ na liczbę oraz strukturę ludności na danym obszarze mają przy tym zarówno ruchy wędrownicze w obrębie kraju, jak i poza granice państwa. Znaczenie wyjazdów zagranicznych gwałtownie wzrosło z chwilą przystąpienia Polski do UE i otwarcia

rynków pracy dla Polaków w krajach zachodniej Europy. Nastąpił wówczas znaczny wzrost emigracji zarobkowej obejmujący swym zasięgiem całą Polskę.

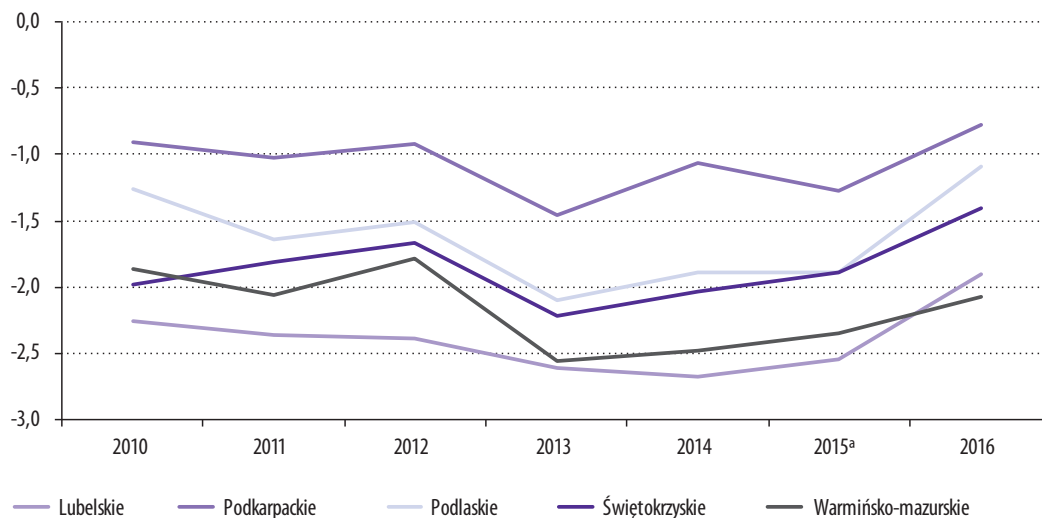
Pełna obserwacja migracji jest utrudniona, gdyż statystyka ukazuje wyłącznie zarejestrowane zameldowania i wymeldowania ludności. Statystyczna charakterystyka migracji jest więc tylko częścią rzeczywistych przemieszczeń ludności. Dlatego też analiza danych dotyczących migracji umożliwia zidentyfikowanie jedynie głównych kierunków przemieszczeń ludności i ich struktury, natomiast nie pozwala na pełną ocenę rzeczywistej skali badanego zjawiska.

W województwie świętokrzyskim od wielu lat utrzymuje się ujemne saldo migracji (wykres 5). Lata 2010-2016 nie przyniosły w tym zakresie większych zmian (tabl. 3). Notowano stały ubytek ludności w wyniku ruchu wędrownego, a przewaga opuszczających na stałe województwo nad przyjeżdżającymi do niego oscylowała między 1,8-2,8 tys. osób rocznie. Maksymalne ujemne saldo migracji odnotowane zostało w 2013 r. Kolejne lata przyniosły stopniowe zmniejszanie tego negatywnego zjawiska. Towarzyszyło temu ograniczanie skali przemieszczeń ludności. Malą nie tylko liczba osób opuszczających województwo, ale także grupa przybywających tutaj na stałe. Liczba osób wyjeżdżających w 2016 r. ukształtowała się na poziomie o ponad 16% mniejszym niż 6 lat wcześniej, podczas gdy grupa osiedlających się zmalała o niespełna 13%.

Wykres 5. Saldo migracji ogółem

Chart 5. Total net migration

na 1000 ludności
per 1000 population

^a Do obliczenia salda przyjęto dane o migracjach zagranicznych za 2014 r.

^a To calculate net migration data of international migration for 2014 were adopted.

Tablica 3. Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności na pobyt stały w województwie świętokrzyskim
 Table 3. Internal and international migration for permanent residence in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Napływ migracyjny <i>Migration inflow</i>	11373	11096	10335	10814	10192	10092	9914
Zameldowania w ruchu wewnętrznym <i>Internal inflow</i>	11044	10705	9981	10533	9846	9746	9531
Zameldowania z zagranicy ^a <i>International inflow ^a</i>	329	391	354	281	346	346	383
Odływ migracyjny <i>Migration outflow</i>	13918	13401	12463	13623	12762	12466	11664
Wymeldowania w ruchu wewnętrznym <i>Internal outflow</i>	13611	13113	12161	13151	12310	12014	11502
Wymeldowania za granicę ^a <i>International outflow ^a</i>	307	288	302	472	452	452	162
Saldo migracji ogółem <i>Total net migration</i>	-2545	-2305	-2128	-2809	-2570	-2374	-1750
Saldo migracji wewnętrznych <i>Internal net migration</i>	-2567	-2408	-2180	-2618	-2464	-2268	-1971
Saldo migracji zagranicznych ^a <i>International net migration ^a</i>	22	103	52	-191	-106	-106	221

a W 2015 r. dane za 2014 r.
 a in 2015 data of 2014.

Osoby na stałe wyjeżdżające z województwa świętokrzyskiego przenoszą się zwykle do Warszawy lub Krakowa. Często odbywa się to w trakcie studiów lub bezpośrednio po nich i wynika bezpośrednio z występowania w tych ośrodkach lepszych warunków na rynku pracy. O wyborze tych dwóch miast w znacznym stopniu decydowało jednocześnie stosunkowo bliskie położenie w stosunku do miejsca dotychczasowego pobytu. W 2016 r. w Warszawie i w Krakowie na stałe osiedliło się o 1,2 tys. więcej mieszkańców województwa świętokrzyskiego niż stamtąd przyjechało. Te dwa ośrodki miejskie łącznie generowały ok. 2/3 ujemnego salda migracji. Analogiczne zjawisko przenoszenia się do większych miast występowało także w pozostałych województwach Polski Wschodniej. Inny był w nich jednak kierunek migracji. Różnice kierunków przemieszczeń wynikały z położenia geograficznego. W województwach podlaskim i lubelskim wybierano przede wszystkim Warszawę, w podkarpackim – Kraków, natomiast w warmińsko-mazurskim dominującym celem migrantów pozostawało Trójmiasto.

Elementem potęgującym negatywne skutki utrzymującego się ujemnego salda migracji, jest fakt opuszczenia regionu przez osoby młode (głównie w wieku mobilnym), a więc o kluczowym znaczeniu dla lokalnej gospodarki. Zdecydowanie najwyższą skłonnością do wyjazdów charakteryzują się osoby w wieku 25-34 lat (tabl. 4). W 2016 r. ruch wędrowniczy osób w tym wieku w blisko 70% odpowiadał za ujemne saldo migracji w województwie świętokrzyskim. Różnica pomiędzy liczbą osób powyżej 40 roku życia opuszczających województwo a osiedlających się tu na stałe jest już niewielka.

Większe natężenie ujemnego salda migracji występowało wśród kobiet. Na przestrzeni 6 lat dysproporcje w poziomie natężenia ruchu wędrowniczego pomiędzy płciami uległy jednak zmniejszeniu. W efekcie w 2016 r. skala migracji wśród kobiet tylko nieznacznie przewyższała poziom wśród mężczyzn.

Tablica 4. Saldo migracji międzywojewódzkich ludności na 1000 ludności w województwie świętokrzyskim

Table 4. Net intervoivodship migration per 1000 population in świętokrzyskie voivodship

Wiek Age	2010			2016		
	ogółem total	mężczyźni males	kobiety females	ogółem total	mężczyźni males	kobiety females
Ogółem <i>Total</i>	-2,0	-1,6	-2,3	-1,6	-1,5	-1,6
0-4 lata <i>years</i>	-3,2	-3,4	-3,0	-2,6	-2,7	-2,5
5-9	-1,2	-1,7	-0,7	-0,5	-1,0	-0,1
10-14	-1,1	-0,9	-1,3	-0,2	0,0	-0,4
15-19	-0,4	-0,3	-0,5	-0,4	-0,3	-0,5
20-24	-3,2	-1,7	-4,8	-1,8	-1,2	-2,5
25-29	-10,2	-6,9	-13,8	-8,3	-6,4	-10,4
30-34	-6,6	-6,2	-7,0	-6,0	-6,1	-6,0
35-39	-2,1	-2,0	-2,1	-2,5	-2,5	-2,5
40-44	-0,4	-0,3	-0,5	-1,1	-1,3	-0,8
45-49	0,0	0,1	0,0	-0,1	-0,3	0,1
50-54	0,4	0,3	0,4	0,7	0,4	0,9
55-59	0,1	-0,1	0,3	0,2	0,3	0,1
60-64	0,2	0,5	-0,1	0,2	0,2	0,1
65 lat i więcej <i>years and more</i>	0,0	-0,2	0,2	-0,1	0,2	-0,2

W latach 2010-2016 znaczenie ruchu naturalnego oraz ruchu wędrownego dla kształtowania się liczby ludności było zbliżone. Przyrost naturalny odpowiadał za ok. 54% spadku liczby ludności, natomiast migracje za ok. 46%. Taka sytuacja znacząco odbiegała od obserwowanej w pozostałych województwach Polski Wschodniej. W Podkarpackiem oraz Warmińsko-Mazurskiem, w związku z przewagą w tym okresie urodzeń nad zgonami, o wystąpieniu zjawiska depopulacji zdecydowało ujemne saldo migracji. W Lubelskiem oraz Podlaskiem przyrost rzeczywisty również zdecydowany został głównie przez migracje, które odpowiadały w nich za ponad 70% ubytku ludnościowego.

1.2. Ruch naturalny

1.2. Vital statistics

Proces postępującego obniżania się przyrostu naturalnego w województwie świętokrzyskim, obserwowany przez cały analizowany okres z wyjątkiem 2016 r., spowodowany był dalszym ograniczaniem już wcześniej niewielkiej liczby urodzeń (tabl. 5). W latach 2010-2016 zmniejszyła się ona o prawie 15%. W 2016 r. w województwie świętokrzyskim urodziło się 10,6 tys. dzieci, co oznaczało 8,5 urodzeń żywych na 1000 ludności wobec 9,7 przed sześcioma laty.

Tablica 5. Przyrost naturalny w województwie świętokrzyskim
 Table 5. *Natural increase in świętokrzyskie voivodship*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
W liczbach bezwzględnych <i>In absolute numbers</i>							
Urodzenia żywe <i>Live births</i>	12445	11600	11510	10720	10756	10579	10610
Zgony <i>Deaths</i>	14006	13725	13957	14193	13627	14409	13948
Przyrost naturalny <i>Natural increase</i>	-1561	-2125	-2447	-3473	-2871	-3830	-3338
2010=100							
Urodzenia żywe <i>Live births</i>	100,0	93,2	92,5	86,1	86,4	85,0	85,3
Zgony <i>Deaths</i>	100,0	98,0	99,7	101,3	97,3	102,9	99,6
Na 1000 ludności <i>Per 1000 population</i>							
Urodzenia żywe <i>Live births</i>	9,7	9,1	9,0	8,4	8,5	8,4	8,5
Zgony <i>Deaths</i>	10,9	10,7	10,9	11,2	10,8	11,4	11,1
Przyrost naturalny <i>Natural increase</i>	-1,2	-1,7	-1,9	-2,7	-2,3	-3,0	-2,7

Negatywny wpływ malejącej liczby urodzeń na przyrost naturalny tylko w niewielkim stopniu ograniczony został przez liczbę zgonów, która na przestrzeni 6 lat pozostała praktycznie na niezmiennym poziomie – ok. 14 tys. W przeliczeniu na 1000 ludności liczba zgonów podlegała wahaniom. W 2016 r. wyniosła ona 11,1 wobec 10,9 w 2010 r.

Efektom pogorszenia relacji urodzeń do zgonów na przestrzeni lat 2010-2016 było obniżenie wskaźnika dynamiki demograficznej, który zmniejszył się na przestrzeni tego okresu z 0,889 do 0,761.

Wraz z dokonującym się systematycznie postępowaniem w dziedzinie medycyny wydłużało się przeciętne dalsze trwanie życia. W 2016 r. w województwie świętokrzyskim przewidywana długość życia noworodka płci męskiej wyniosła 73,7 lat, natomiast żeńskiej – 82,1 lat. Dłużej żyli mieszkańcy województw podlaskiego i podkarpackiego, a także kobiety z lubelskiego. Na przestrzeni 6 lat w tym obszarze dokonał się jednak w Świętokrzyskim znaczący postęp. Przeciętne trwanie życia noworodka płci męskiej wydłużyło się o 1,9 lat, a żeńskiej o 1,2 lat. Wzrost ten był stosunkowo wysoki na tle pozostałych województw Polski Wschodniej. W przypadku obydwu płci oczekiwana długość życia noworodka bardziej wydłużyła się jedynie w województwie lubelskim. Wśród kobiet wzrost w takiej samej skali jak w Świętokrzyskiem wystąpił ponadto w Podkarpackiem. W pozostałych województwach był on mniejszy.

W okresie objętym analizą utrzymywał się niski poziom płodności, określający, ile urodzeń żywych przypadało na 1000 kobiet w wieku rozrodczym. Negatywne skutki tego zjawiska potęgowane były przez zmiany w liczbie i strukturze wieku kobiet, decydujące o liczbie potencjalnych matek, tzn. kobiet w wieku rozrodczym (15-49 lat). Coraz mniej liczne roczniki wchodzące w dorosłość oraz migracje osób młodych dodatkowo ograniczały liczbę urodzeń.

W analizowanym okresie subpopulacja kobiet Świętokrzyskiego w wieku rozrodczym zmniejszyła się o ponad 5% do 288,0 tys., a jej udział wśród ogółu kobiet spadł o 1,5 p. proc. – do niespełna 45%. W województwie towarzyszyło temu ograniczenie płodności ogólnej. Wskaźnik ten zmniejszył się z 40,6 w 2010 r. do 36,7 w 2016 r. (tabl. 6).

Obniżaniu płodności towarzyszyło utrzymywanie się notowanego już wcześniej trendu jej zwiększania w starszych grupach wieku. Zmniejszenie wskaźnika płodności wystąpiło przede wszystkim wśród kobiet przed 30 rokiem życia. Powyżej tej granicy wskaźnik zwiększył się w stosunku do sytuacji sprzed 6

lat, jednak różnice nie były znaczące. Pomimo zachodzących zmian nadal najwyższą płodność w 2016 r. notowano w grupach w wieku 25-29 lat i 30-34 lata, tj.: 86,8 i 69,7 urodzeń żywych na 1000 kobiet.

Tablica 6. Płodność kobiet w województwie świętokrzyskim

Table 6. Female fertility in świętokrzyskie voivodship

Lata Years	Urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku Live births per 1000 women aged							
	15-49 lat years	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49 lat years
2010	40,6	13,6	56,1	93,2	67,5	27,3	5,2	0,1
2011	38,3	12,7	53,0	87,4	63,7	25,4	5,0	0,1
2012	38,4	11,8	50,3	89,8	64,5	25,2	6,1	0,2
2013	36,1	11,0	44,8	85,0	61,6	26,0	5,4	0,2
2014	36,5	10,6	43,7	84,6	66,1	27,3	5,2	0,4
2015	36,3	9,5	43,5	85,7	66,7	26,5	5,7	0,2
2016	36,7	9,6	41,1	86,8	69,7	29,5	5,3	0,1

O opóźnieniu decyzji o macierzyństwie świadczy rosnący wiek urodzenia pierwszego dziecka. O ile w 2010 r. pierwszy poród połowy mieszkanki województwa notowano w wieku powyżej 26,3 lat, to w 2016 r. było to już 27,3 lat. Decyzja kobiet o macierzyństwie w analizowanym województwie była podejmowana nieco później w porównaniu z pozostałymi województwami Polski Wschodniej, w których mediana wieku kobiety w chwili narodzin 1 dziecka w 2016 r. kształtowała się między 25-26 lat.

Współczynnik dzietności określający liczbę dzieci na 1 kobietę przy zachowaniu obecnego poziomu urodzeń przez cały analizowany okres kształtował się zdecydowanie poniżej poziomu gwarantującego prostą zastępowalność pokoleń wynoszącego 2,10 – 2,15 (tabl. 7). Jego najwyższy poziom odnotowano przy tym na początku okresu – 1,302. W kolejnych latach jeszcze się obniżył osiągając minimum w 2013 r. (1,161). W 2016 r. ukształtował się na poziomie 1,203, tzn. na 100 kobiet w wieku rozrodczym przypadało średnio ok. 120 dzieci.

Tablica 7. Współczynniki reprodukcji ludności w województwie świętokrzyskim

Table 7. Population reproduction rates in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Współczynnik dzietności ogólnej Total fertility rate	1,302	1,227	1,232	1,161	1,181	1,181	1,203
Współczynnik reprodukcji brutto Gross reproduction rate	0,626	0,593	0,584	0,562	0,577	0,589	0,587
Współczynnik dynamiki demograficznej Demographic dynamics rate	0,889	0,845	0,825	0,755	0,789	0,734	0,761

Skalę problemów dobrze ukazuje współczynnik reprodukcji netto, który w 2016 r. wyniósł 0,583. Oznacza to, że przy zachowaniu obecnego poziomu płodności oraz uwzględnieniu faktu, że nie wszystkie córki dożyją wieku swoich matek w województwie świętokrzyskim pokolenie obecnych matek, zostanie zastąpione przez córki jedynie w 58,3%. W 2016 r. Świętokrzyskie było jedynym spośród omawianych województw, w którym współczynnik reprodukcji netto kształtował się poniżej 60%. Ostatnie lata przyniosły przy tym dalsze obniżenie tego wskaźnika. Dla porównania w 2010 r. kształtował się on na poziomie 62,1%.

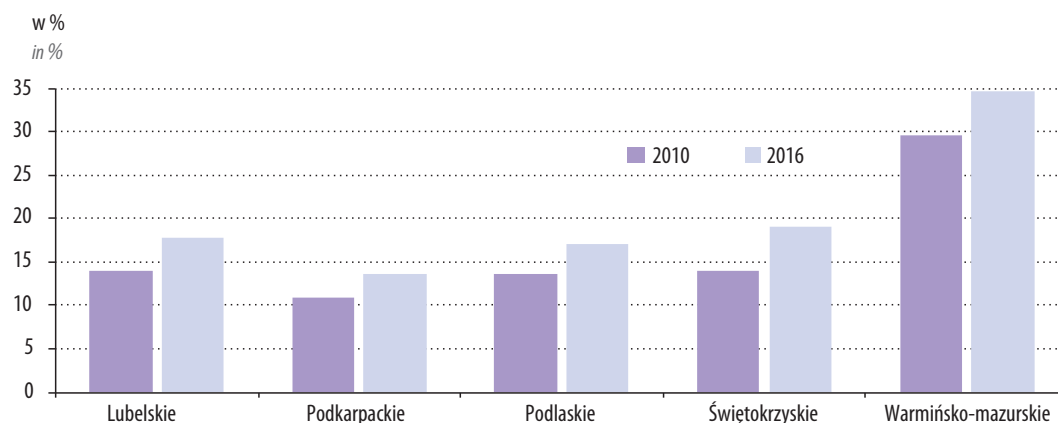
Skala zmian poziomu zastępowalności pokolenia matek przez córki (mniej o 3,8 p. proc.) potwierdza, że problem ograniczenia liczby urodzeń postępuje w Świętokrzyskiemu relatywnie szybko na tle innych województw Polski Wschodniej. Większy spadek tego wskaźnika wystąpił tylko w województwie warmińsko-mazurskim (o 4,4 p. proc.), a zbliżony do świętokrzyskiego był on jeszcze tylko w lubelskim (o 3,1 p. proc.). Jedynym województwem, w którym stopień zastępowalności matek przez córki na przestrzeni 6 lat uległ zwiększeniu było podlaskie – o 3,0 p. proc.

W analizie zmian ludnościowych ważnym zagadnieniem pozostaje kwestia zawierania związków małżeńskich i trwałości małżeństw. Wynika to z faktu, że w dalszym ciągu większość dzieci rodzi się w związkach formalnych (wykres 6). Takie związki są zazwyczaj bardziej trwałe oraz dają większe poczucie stabilizacji

życiowej, a w konsekwencji sprzyjają zwiększaniu skłonności do posiadania dzieci. Świętokrzyskie należało do województw o niskim odsetku urodzeń pozamałżeńskich. W latach 2010-2016 zjawisko rosnącego udziału dzieci rodzących się w związkach nieformalnych uległo jednak nasileniu. O ile w 2010 r. udział małżeńskich urodzeń żywych wyniósł 86%, to 6 lat później odsetek ten wyniósł 81%. Odsetek ten pozostał nieco wyższy niż w całej Polsce Wschodniej, gdzie w analizowanym okresie obniżył się z 84% do 80%.

Wykres 6. Udział urodzeń pozamałżeńskich w liczbie urodzeń żywych ogółem

Chart 6. Share of illegitimate births in total number of live births

W 2016 r. wśród województw Polski Wschodniej zdecydowanie najwyższy udział urodzeń pozamałżeńskich występował w województwie warmińsko-mazurskim. W pozostałych trzech był on nieco mniejszy niż w Świętokrzyskim.

Spadek udziału urodzeń w związkach formalnych koresponduje m.in z obserwowanym w Świętokrzyskim w ostatnich latach najwyższym spośród omawianych województw ograniczeniem liczby zawieranych związków małżeńskich (tabl. 8). W 2016 r. na jego terenie zawarto o ponad 23% mniej małżeństw niż 6 lat wcześniej. W przeliczeniu na 1000 ludności oznaczało to spadek ich liczby z 6,1 do 4,8.

Liberalizację obyczajową ludności potwierdza również rosnąca liczba rozwodów. Na przestrzeni 6 lat zwiększyła się ona o ponad 17% osiągając w 2016 r. 1,8 tys. Szybciej niż w Świętokrzyskim liczba rozwodów rosła w województwach lubelskim i podkarpackim: odpowiednio o ok. 26% i ponad 20%. Odmienne kształtowała się natomiast sytuacja w Podlaskiem i Warmińsko-Mazurskim, w których było ich mniej niż 6 lat wcześniej odpowiednio o 6% i 8%.

Tablica 8. Małżeństwa, rozwydy i separacje w województwie świętokrzyskim

Table 8. Marriages, divorces and separations in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
W liczbach bezwzględnych <i>In absolute numbers</i>							
Małżeństwa <i>Marriages</i>	7833	6881	6820	5844	6051	5892	5995
Rozwydy <i>Divorces</i>	1536	1310	1991	1383	1913	1777	1799
Saldo separacji orzeczonych i zniesionych <i>Net separations and cancellations of separations</i>	79	61	55	33	60	32	36

Tablica 8. Małżeństwa, rozwody i separacje w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 8. *Marriages, divorces and separations in świętokrzyskie voivodship (cont.)*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Na 1000 ludności <i>Per 1000 population</i>							
Małżeństwa <i>Marriages</i>	6,1	5,4	5,3	4,6	4,8	4,7	4,8
Rozwody <i>Divorces</i>	1,2	1,0	1,6	1,1	1,5	1,4	1,4
Saldo separacji orzeczonych i zniesionych <i>Net separations and cancellations of separations</i>	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Pomimo zwiększającej się liczby przeprowadzanych rozwodów, w województwie świętokrzyskim pozostawała ona na stosunkowo niskim poziomie. W przeliczeniu na 1000 ludności liczba związków kończących się w ten sposób wzrosła z 1,2 do 1,4 (w całej Polsce Wschodniej – z 1,3 do 1,5). Spośród województw Polski Wschodniej relatywnie rzadziej zjawisko to występowało tylko w podkarpackim, w którym współczynnik rozwodów wyniósł 1,2. Nieco wyższy jego poziom odnotowano w Lubelskim i Podlaskiem – po 1,5, natomiast zdecydowanie częściej związku kończyły się w ten sposób w województwie warmińsko-mazurskim, w którym na 1000 mieszkańców przypadało 1,9 rozwodu.

Rosnącej liczbie rozwodów w Świętokrzyskiem towarzyszyła coraz mniejsza liczba separacji. Decydowano się na nie stosunkowo rzadko, a w ostatnich latach ich „powszechność” uległa ograniczeniu. W 2016 r. w Świętokrzyskiem orzeczono jedynie 45 separacji – tj. o blisko połowę mniej niż w 2010 r. Znaczący spadek liczby separacji w ostatnich latach to zjawisko powszechne, widoczne we wszystkich województwach Polski Wschodniej.

1.3. Prognoza ludności w perspektywie 2050 roku¹

1.3. Population projection until 2050

Większość procesów ludnościowych zarejestrowanych w Świętokrzyskiem nosi znamiona tzw. drugiego przejścia demograficznego obserwowanego w Europie już od połowy lat 60. XX w. Procesy te mają zasięg globalny, a charakteryzują się m.in. spadkiem liczby urodzeń i małżeństw, przesuwaniem w kierunku starszych roczników średniego wieku rodzenia dzieci i tworzenia związków, wzrostem liczby rozwodów i związków nieformalnych. Przewiduje się, że te procesy, niekorzystne dla rozwoju demograficznego, w kolejnych latach będą się pogłębiać a ich negatywne skutki ulegną spotęgowaniu prowadząc do znacznej depopulacji regionu. Kumulacja wzmiankowanych niekorzystnych czynników spowoduje także wyraźne zmiany w strukturze ludności. Nastąpi dalszy spadek odsetka dzieci i młodzieży przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Przyczyniać się to może do poważnych problemów gospodarczych.

Prognozuje się, że liczba ludności województwa świętokrzyskiego do 2050 r. obniży się do 976,9 tys. osób, a więc co pięć lat liczebność tutejszej populacji maleć będzie średnio o 3,5%. W porównaniu z 2016 r. oznaczać to będzie zmniejszenie liczby mieszkańców województwa o 276,0 tys. osób, tj. o 22%. W nieco większym stopniu zmniejszeniu ulegnie subpopulacja kobiet – o prawie 23%. Ubytek mężczyzn w tym czasie wyniesie ponad 21%.

Według prognoz procesy depopulacyjne będą postępować w Świętokrzyskiem szybciej niż w innych województwach Polski Wschodniej. Spadek liczby ludności w zbliżonej skali ma wystąpić jedynie w województwie lubelskim – o niespełna 20%. W pozostałych będzie już wyraźnie mniejszy oscylując pomiędzy 12% a 17%.

Głównym czynnikiem determinującym tak głęboki spadek liczby ludności będzie znacznie mniejsza liczba urodzeń. Jej spadek będzie konsekwencją zastępowania obecnej generacji dorosłych przez mało

¹ Prognoza została opracowana w 2014 r.

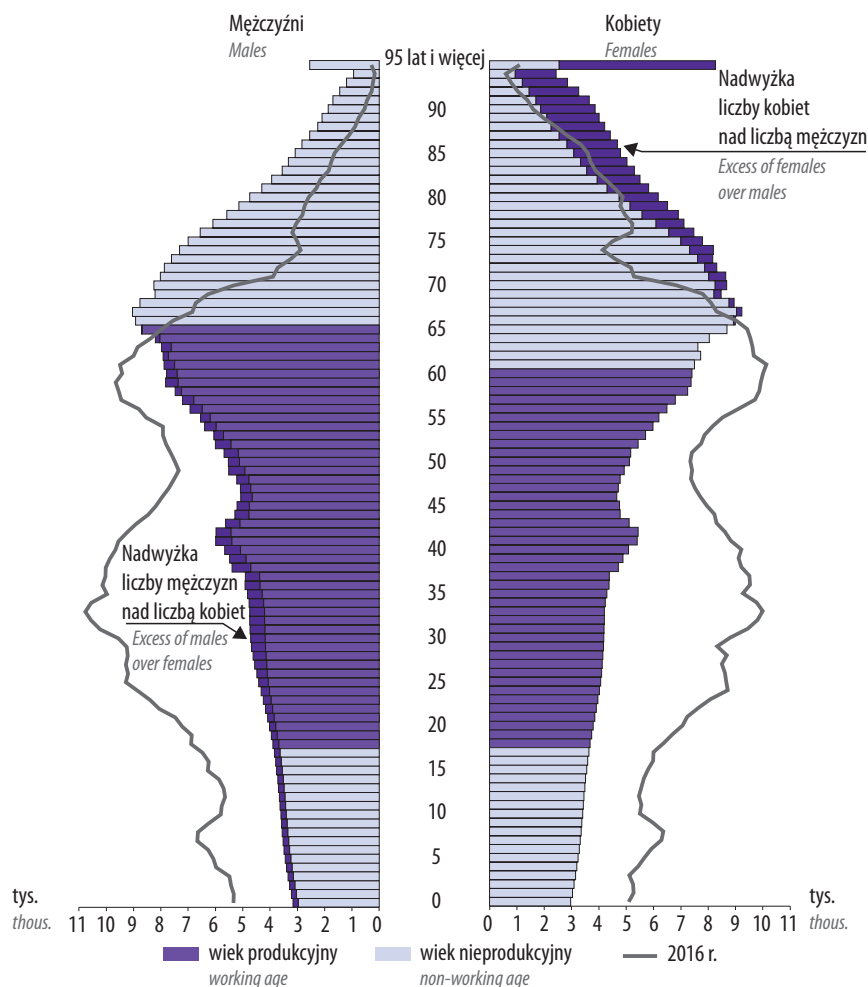
liczebne kolejne roczniki mieszkańców. Efekty tego procesu wyraźnie odczuwalne mają być już za kilka lat. Znaczne ograniczenie liczby urodzeń znajdzie odbicie w gwałtownym zmniejszeniu przyrostu naturalnego. Jego wartość w przeliczeniu na 1000 mieszkańców spadnie w 2050 r. poniżej minus 8.

W konsekwencji szybkiego spadku urodzeń w kolejnych latach przewiduje się znaczne ograniczenie populacji dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia – o blisko 41%. Niemal równie głęboki spadek liczebności ma dotknąć osoby w wieku produkcyjnym – o 40%. Sytuację w tej grupie pogorszy fakt, że proces ten będzie szczególnie intensywny w kluczowej dla rynku pracy zbiorowości osób w wieku mobilnym, natomiast w mniejszym stopniu dotyczyć będzie osób nieco starszych (45-59/64 lat). Oczekiwany spadek liczebności osób w wieku mobilnym będzie nawet większy niż dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia i wyniesie prawie 49%. Liczba osób w wieku niemobilnym ulegnie natomiast mniejszej zmianie. W 2050 r. osób w tym wieku będzie o blisko 26% mniej niż w 2016 r. Jednocześnie kontynuowana będzie, obserwowana w ostatnich latach, tendencja wzrostowa liczebności najstarszych mieszkańców. Prognozuje się, że osób w wieku poprodukcyjnym przybędzie prawie 44%, przy czym dynamika przyrostu liczby ludności w wieku emerytalnym zwiększać się będzie wraz z wiekiem. Dla porównania grupa osób przynajmniej 85-letnich zwiększy się blisko dwuipółkrotnie, podczas gdy wzrost liczby ludności w wieku 75-84 lata będzie znacznie mniejszy i osiągnie ok. 60% (wykres 7).

Wykres 7. Ludność według płci i wieku w województwie świętokrzyskim w 2050 r.

Stan w dniu 31 XII

Chart 7. Population by sex and age in świętokrzyskie voivodship in 2050
As of 31 XII

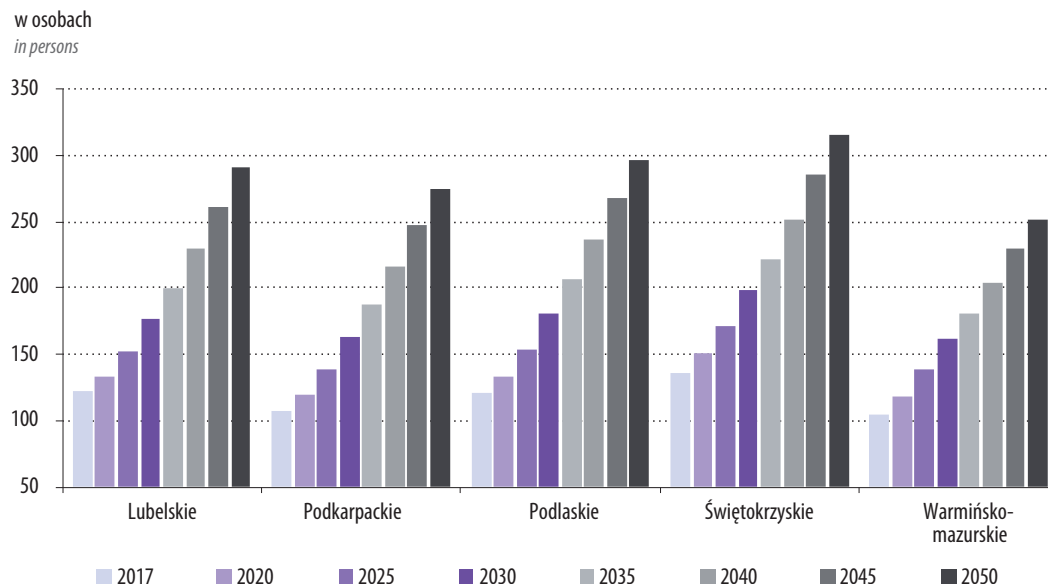
Tak znaczne różnice w tempie oraz kierunku zmian liczby ludności oznaczają będą gwałtowne starzenie się mieszkańców województwa w wieku poprodukcyjnym. Odsetek osób powyżej 59-64 lat będzie w 2050 r. o ponad 18 p. proc. wyższy niż w 2016 r. osiągając ok. 40%. Zmniejszy się natomiast udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 4 p. proc. do 13%) oraz osób w wieku aktywności zawodowej (o ponad 14 p. proc. do ok. 47%). Ponadto spodziewane procesy demograficzne wpłyną szczególnie niekorzystnie na kształtowanie się struktury wiekowej grupy produkcyjnej. Udział osób mobilnych spadnie o ponad 13 p. proc. do ok. 25% ogółu ludności, natomiast niemobilnych – ulegnie tylko nieznacznemu obniżeniu – o nieco ponad 1 p. proc. do ok. 22%.

Konsekwencją zmian ilościowych będzie wyraźna zmiana wskaźników obciążenia demograficznego. Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym wzrośnie o ponad 3/4 – do 111. Blisko dwuipółkrotnie zwiększy się przy tym liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym – do 84. W największym stopniu pogorszy się natomiast relacja osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym – z 130 do 315 (wykres 8).

Wykres 8. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym

Stan w dniu 31 XII

Chart 8. Post-working age population per 100 persons of pre-working age
As of 31 XII

W dalszym ciągu niekorzystnie kształtować się będzie saldo migracji. Wprawdzie, odmiennie niż w przypadku przyrostu naturalnego, nie będzie się pogarszać, ale liczba opuszczających województwo świętokrzyskie będzie w dalszym ciągu regularnie przewyższać grupę osób osiedlających się tutaj.

Przewiduje się że suma ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji na pobyt stały w 2050 r. będzie zbliżała się do minus 10‰, podczas gdy w 2016 r. było to minus 4,1‰.

Zmiany stylu życia przełożą się na wzrost udziału jednoosobowych gospodarstw domowych. Na początku lat trzydziestych osiągnie on maksimum (przekroczy 33%). W kolejnych latach przewiduje się spadek udziału jednoosobowych gospodarstw domowych – do ok. 30% w 2050 r. W dalszym ciągu będzie to jednak o ponad 5 p. proc. więcej niż w 2016 r.

Podobne zmiany oczekiwane są także w pozostałych województwach Polski Wschodniej. Spodziewane jest, że w Świętokrzyskiem wystąpią one w największej skali, jednak różnice między poszczególnymi woje-

wództwami będą stosunkowo nieduże. Wzrost udziału jednoosobowych gospodarstw domowych w stosunku do 2016 r. na pozostałym obszarze Polski Wschodniej oscylować będzie pomiędzy 4,7% a 4,9%.

Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym w województwie świętokrzyskim obniży się o 0,183 do 2,628. Podobnie jak w pozostałych województwach Polski Wschodniej zwiększać się będzie odsetek gospodarstw domowych, w których nie ma dzieci. O ile w 2016 r. ich udział wyniósł niespełna 70%, to w końcowym okresie prognozy sięgnie blisko 78%. Tak duży wzrost udziału takich gospodarstw w decydujący sposób przyczyni się do spadku przeciętnej liczby dzieci w gospodarstwie domowym – z 0,465 do 0,321.

1.4. Pracujący i zatrudnieni

1.4. *Employed persons and employees*

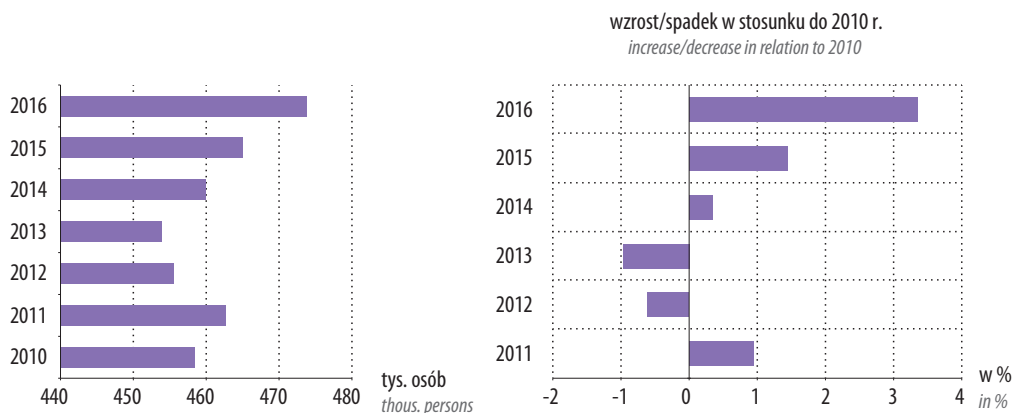
Ludność w wieku produkcyjnym jest podstawowym zasobem siły roboczej dla gospodarki danego regionu. W zależności od aktualnej sytuacji na rynku pracy można podzielić ją na pracujących, bezrobotnych oraz biernych zawodowo. Z uwagi na fakt, że możliwości wykorzystania biernych zawodowo w krótkim okresie czasu są ograniczone, przy ocenie potencjału rozwojowego znaczenie ma przede wszystkim wielkość oraz struktura dwóch pierwszych grup.

W województwie świętokrzyskim na przestrzeni analizowanego okresu obserwowano korzystną tendencję zwiększania liczebności pracujących. Wyjątek stanowiły lata 2012-2013, gdy uległa ona odwróceniu i notowano zmniejszanie tej grupy. Poprawa sytuacji na rynku pracy spowodowała jednak, że już dwa lata później liczba miejsc pracy przekroczyła poziom z 2011 r. Rok 2016 przyniósł dalszy jej wzrost. W rezultacie na koniec 2016 r. liczba pracujących osiągnęła poziom 473,8 tys. i była wyższa niż 6 lat wcześniej o 3,4% (wykres 9).

Wykres 9. Pracujący w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Chart 9. *Employed persons in świętokrzyskie voivodship*
As of 31 XII

Powiększanie się populacji pracujących zaobserwowano nie tylko w województwie świętokrzyskim. Spośród analizowanych województw najszybciej liczba pracujących zwiększała się w podkarpackim, w którym przekroczyła poziom sprzed 6 lat o 6,4%. Na całym obszarze Polski Wschodniej jej wzrost wyniósł 5,0%.

Pomimo niezbyt wysokiej dynamiki liczba pracujących w województwie świętokrzyskim przypadająca na 1000 ludności prezentuje się korzystnie na tle Polski Wschodniej. W 2016 r. wskaźnik ten wyniósł 378 i zwiększył się na przestrzeni 6 lat o 21 osób. Dla porównania na całym omawianym obszarze osiągnął on 369 a w relacji do stanu odnotowanego w 2010 r. wzrósł o 22 osoby. Spośród pozostałych województw więcej pracujących w przeliczeniu na 1000 ludności odnotowano w podkarpackim i lubelskim, mniej

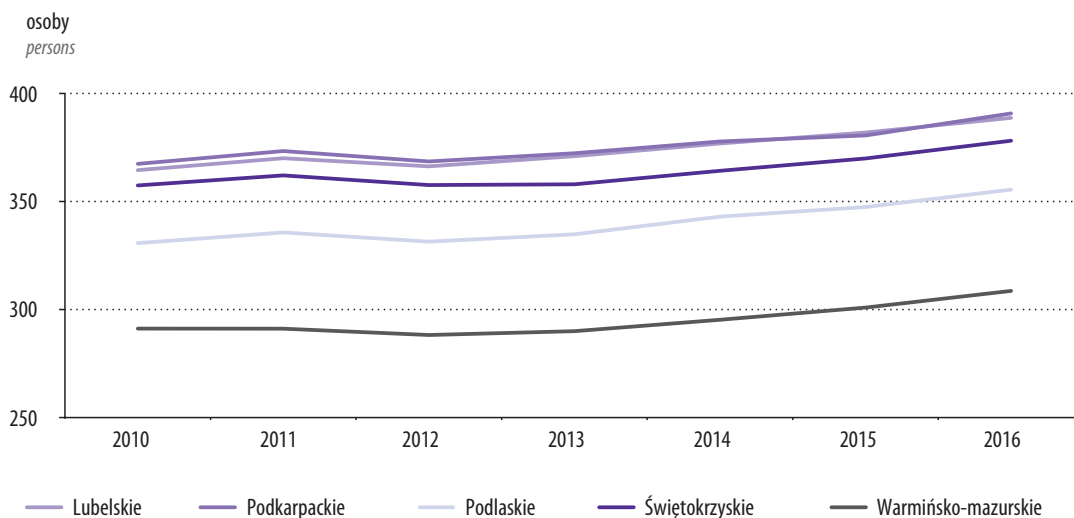
było ich w podlaskim a zdecydowanie najniższa wartość wystąpiła w województwie warmińsko-mazurskim (wykres 10).

Wykres 10. Pracujący na 1000 ludności

Stan w dniu 31 XII

Chart 10. Employed persons per 1000 population

As of 31 XII

Podobnie jak w pozostałych omawianych województwach większość pracujących w świętokrzyskim stanowili mężczyźni. Ich populacja powiększała się jednak wolniej niż liczba pracujących kobiet. W konsekwencji w analizowanym okresie udział pracujących pań wzrósł o 1,4 p. proc. i na koniec 2016 r. wyniósł 48,4%. Odsetek ten zwiększał się przy tym stosunkowo szybko na tle pozostałych omawianych województw. Wprawdzie jego wzrost wystąpił we wszystkich z nich, jednak w żadnym nie osiągnął 1 p. proc.

Na koniec omawianego okresu udział pracujących kobiet lokował świętokrzyskie na 2. miejscu wśród analizowanych województw. Jego zróżnicowanie terytorialne nie było jednak duże. Udział ten kształtował się od 47,5% w województwie podlaskim do 48,9% w lubelskim, przy średniej dla Polski Wschodniej wynoszącej 48,2%.

Według stanu odnotowanego na koniec 2016 r. w województwie świętokrzyskim w sektorze prywatnym pracowało 383,0 tys. osób. Na przestrzeni 6 lat ich liczba zwiększyła się o 6,3%. Odmienne kształtowała się sytuacja w sektorze publicznym, w którym ubyło 7,4% pracujących. W efekcie zmianie uległy proporcje pomiędzy pracującymi w poszczególnych sektorach. Udział pracujących w podmiotach prywatnych zwiększył się w analizowanym okresie o ponad 2 p. proc. i wyniósł prawie 81% ogółu pracujących w województwie świętokrzyskim.

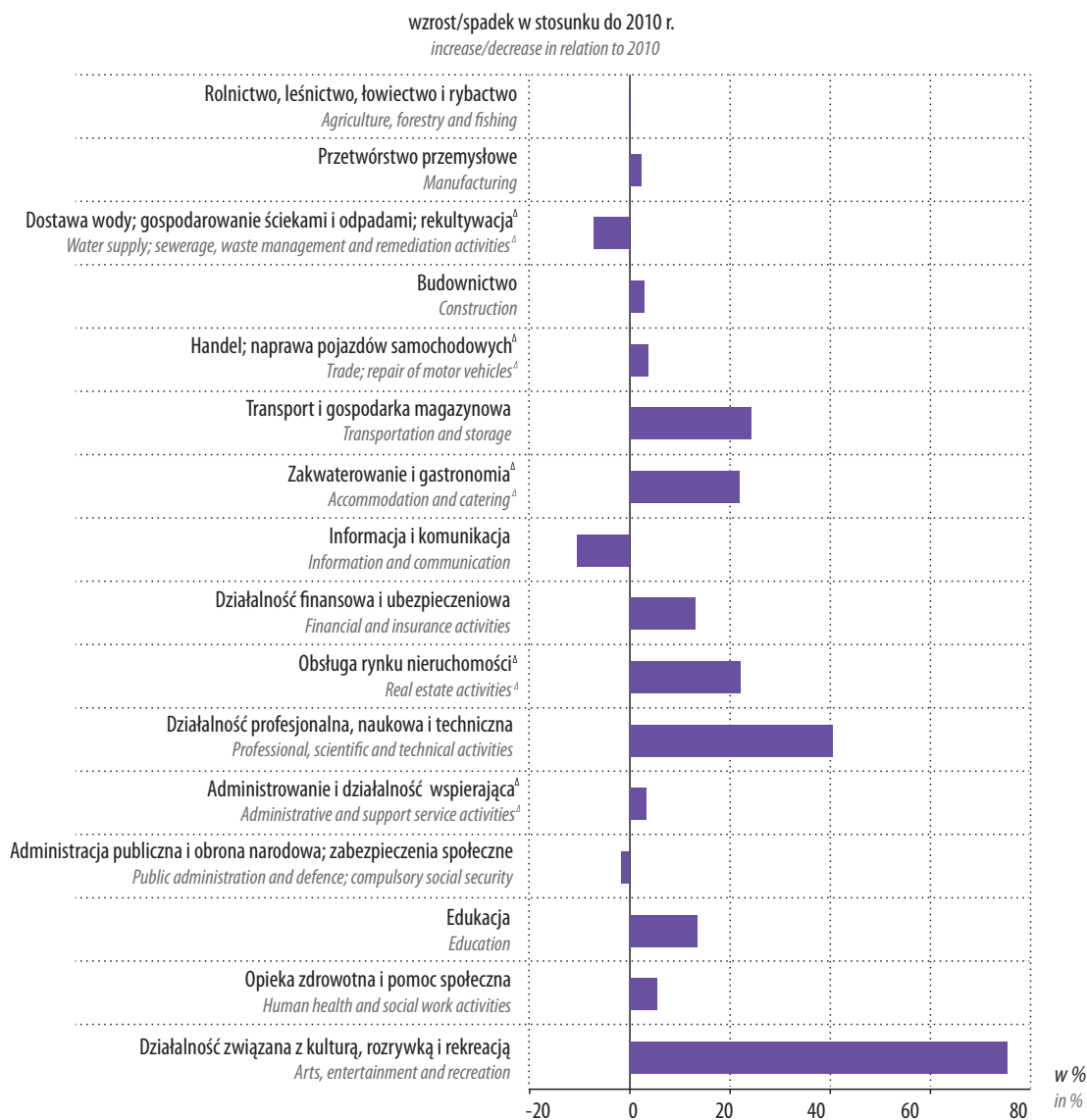
Do wzrostu liczby pracujących w największym stopniu przyczynił się sektor usługowy. Spośród wchodzących w jego skład sekcji szczególnie szybki wzrost zanotowano w pozostałej działalności usługowej, w której na koniec 2016 r. pracowało 75% więcej osób niż 6 lat wcześniej (wykres 11). Wysoką dynamiką charakteryzowały się także m.in. administrowanie i działalność wspierająca, w której liczba pracujących zwiększyła się o 40%, zakwaterowanie i gastronomia – o 24%, działalność profesjonalna naukowa i techniczna oraz informacja i komunikacja – po 22%, jak również opieka zdrowotna i pomoc społeczna – o 13%. Więcej niż przed sześcioma laty osób pracowało także w dwóch sekcjach o największym znaczeniu w województwie świętokrzyskim: w przetwórstwie przemysłowym – o 2% oraz handlu; naprawie pojazdów samochodowych – o 3%. Szybko malała liczba pracujących w wytwarzaniu i zaopatrywaniu

w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę – o 20%, w działalności finansowej i ubezpieczeniowej – o 11% oraz w budownictwie – o 7%.

Wykres 11. Pracujący według sekcji w województwie świętokrzyskim w 2016 r.

Stan w dniu 31 XII

Chart 11. Employed persons by section in świętokrzyskie voivodship in 2016
As of 31 XII

W strukturze pracujących według sekcji w omawianym okresie nie zaszły większe zmiany. Stosunkowo najbardziej wzrosło znaczenie pozostałej działalności usługowej. Udział pracujących w niej osób zwiększył się o 0,7 p. proc. Wyraźnie większy odsetek (po 0,6 p. proc.) przypadał także na administrowanie i działalność wspierającą oraz opiekę zdrowotną i pomoc społeczną. Największy spadek dotyczył nato-

miast rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa – o 1,1 p. proc., budownictwa – o 0,6 p. proc. oraz edukacji – 0,4 p. proc.

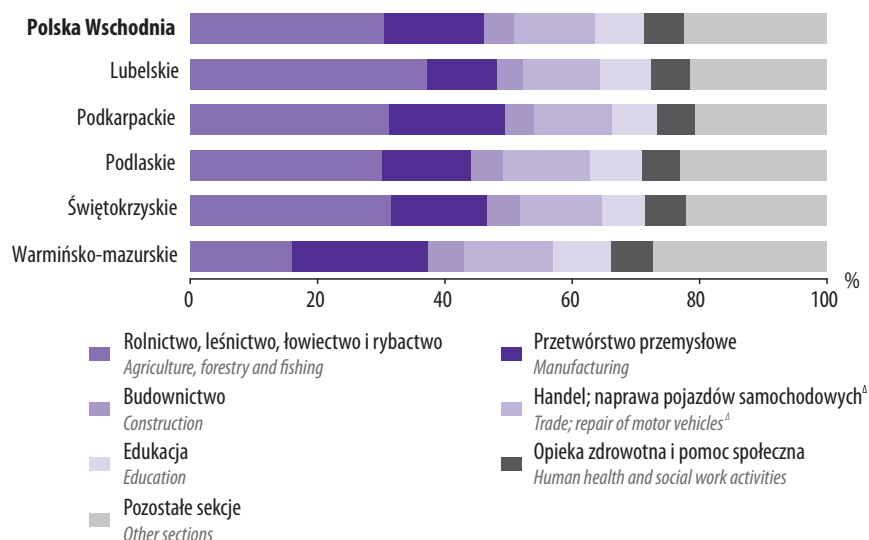
Na koniec 2016 r. w strukturze pracujących, pomimo spadku w omawianym okresie, największy udział przypadają na rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 31,6% ich ogółu. Odsetek ten najwyższy był również w większości pozostałych analizowanych województw. W całej Polsce Wschodniej udział pracujących w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w liczbie pracujących ogółem wyniósł 30,5%, a szczególnie wysoki był w województwie lubelskim – 37,2%. Wśród analizowanych województw wyróżniało się województwo warmińsko-mazurskie, w którym na podmioty prowadzące głównie taką działalność przypadało jedynie 16,0% pracujących.

Poza rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem najwięcej osób pracowało w przetwórstwie przemysłowym oraz w handlu; naprawie pojazdów samochodowych. Na te dwie sekcje w województwie świętokrzyskim przypadało odpowiednio 15,1% i 12,8% pracujących. Udział ten był zbliżony do notowanego w całej Polsce Wschodniej, gdzie wyniósł odpowiednio 15,6% i 12,7%. We wszystkich analizowanych województwach odsetek pracujących w tych sekcjach przekraczał 10%. Stosunkowo najwięcej osób pracowało w warmińsko-mazurskim (wykres 12). Było to jedyne województwo, w którym najwięcej osób pracowało nie w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie, lecz w przetwórstwie przemysłowym.

Wykres 12. Struktura pracujących w 2016 r.

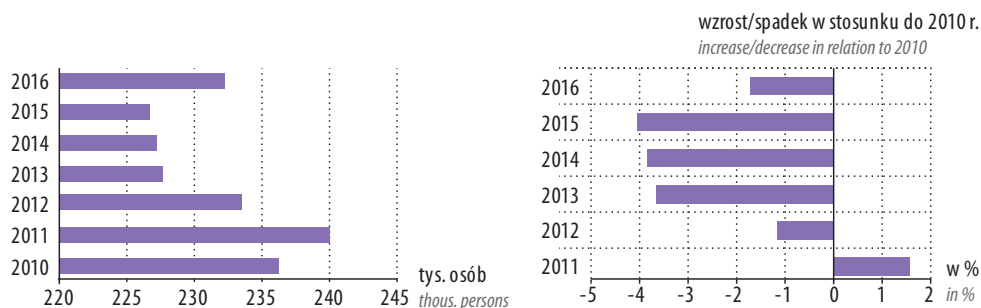
Stan w dniu 31 XII

Chart 12. Structure of employed persons in 2016
As of 31 XII

Najliczniejszą grupę wśród pracujących stanowią zatrudnieni. Dane przedstawione w niniejszej publikacji dotyczące przeciętnego zatrudnienia obejmują wyłącznie zatrudnionych na podstawie stosunku pracy. Zamieszczone informacje uwzględniają pracowników pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na pełnozatrudnionych.

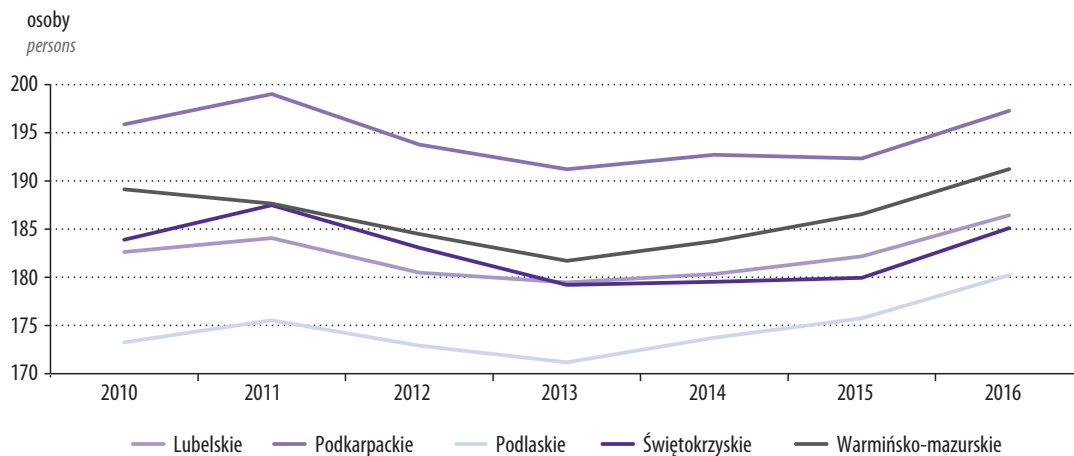
Trwające na przestrzeni lat 2010-2016 tendencje świadczą o niezbyt korzystnych zmianach zachodzących na rynku pracy. W omawianym okresie przeciętne zatrudnienie w województwie świętokrzyskim (bez uczniów zatrudnionych na podstawie umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego) zmniejszyło się o 1,7% do 232,2 tys. osób. Spadek ten był przy tym przede wszystkim wynikiem zmian z lat 2012-2015. Ostatni omawiany rok przyniósł zatrzymanie tej tendencji (wykres 13).

Wykres 13. Przeciętne zatrudnienie w województwie świętokrzyskimChart 13. *Average paid employment in świętokrzyskie voivodship*

Skala ubytku przeciętnego zatrudnienia wyróżniała świętokrzyskie *in minus* w porównaniu z innymi województwami Polski Wschodniej. We wszystkich dynamika tej cechy była wyższa, przy czym w dwóch z nich (podkarpackim i podlaskim) jej poziom przekroczył stan sprzed sześciu lat – odpowiednio o 0,7% i 2,7%. W pozostałych dwóch województwach przeciętne zatrudnienie kształtowało się na poziomie podobnym jak w 2010 r. Łącznie w całej Polsce Wschodniej na przestrzeni 6 lat przybyło 0,3% zatrudnionych.

W rezultacie niskiej dynamiki liczby zatrudnionych w latach 2010-2016 udział województwa świętokrzyskiego w przeciętnym zatrudnieniu w całej Polsce Wschodniej obniżył się o 0,3 p. proc. do 15,1%.

W przeliczeniu na 1000 ludności przeciętne zatrudnienie w województwie świętokrzyskim utrzymywało się poniżej średniego poziomu w Polsce Wschodniej. W 2016 r. wskaźnik ten wyniósł 185 i sytuował je na 4. miejscu wśród analizowanych województw. W całej Polsce Wschodniej wyniósł on 189. W relacji do 2010 r. przeciętne zatrudnienie na 1000 ludności w województwie świętokrzyskim zwiększyło się o 1 osobę. W tym samym okresie w skali całego omawianego obszaru wzrosło o 3 osoby. Na analizowanym obszarze szczególnie dużą liczbę zatrudnionych na 1000 ludności odnotowano w województwie podkarpackim. Pomimo stosunkowo wysokiego wzrostu w ostatnich latach najmniej było ich natomiast w dalszym ciągu w Podlaskiem (wykres 14).

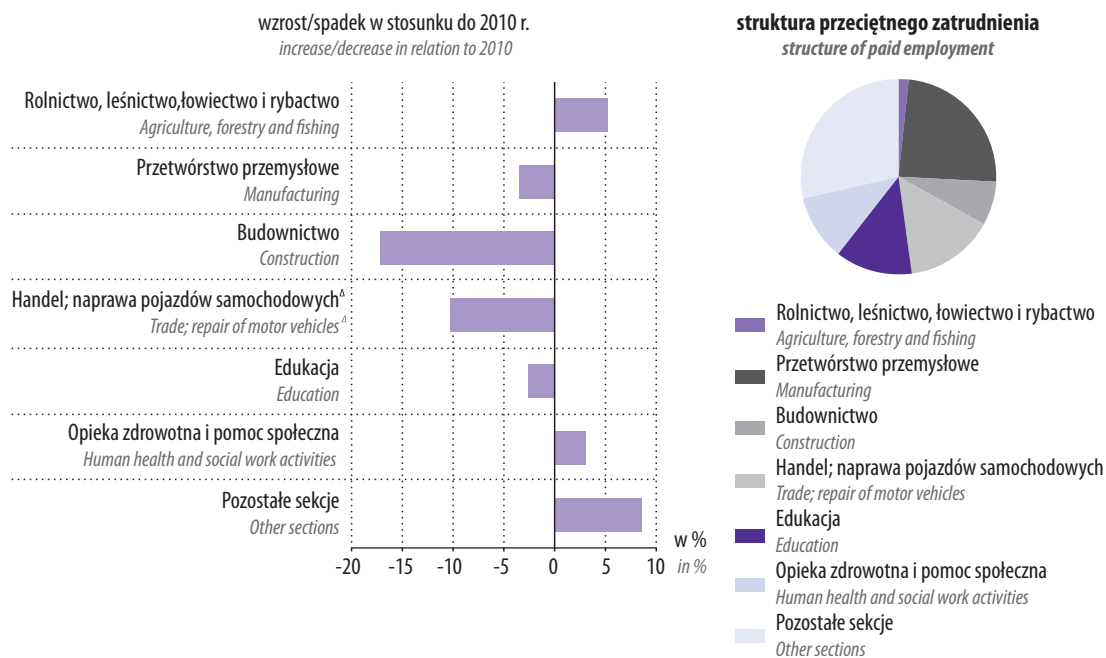
Wykres 14. Przeciętne zatrudnienieChart 14. *Average paid employment*

Do spadku przeciętnego zatrudnienia w województwie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2010-2016 przyczynił się w znacznym stopniu sektor produkcyjny. Łącznie w przemyśle i w budownictwie zmniejszyło się ono o 6,3%. Szczególnie głęboki spadek dotyczył firm specjalizujących się w działalności budowlanej. Przeciętne zatrudnienie w budownictwie zmniejszyło się w tym okresie o 17,1%. Skala spadku w przemyśle była znacznie mniejsza i wyniosła 3,1%. Sytuacja w poszczególnych sekcjach sektora usługowego charakteryzowała się z kolei dużym zróżnicowaniem. Biorąc pod uwagę jedynie te o znaczącym udziale w zatrudnieniu, liczba miejsc pracy w największym stopniu ograniczona została w handlu; naprawie pojazdów samochodowych. Ubyło ich także m.in. w administracji publicznej i obronie narodowej; obowiązkowych zabezpieczeniach społecznych (o 3,0%) oraz w edukacji (o 2,6%). Wyraźny wzrost odnotowano natomiast w jednostkach zajmujących się przede wszystkim transportem i gospodarką magazynową (o 7,4%) oraz opieką zdrowotną i pomocą społeczną (o 3,0%). Wśród sekcji o mniejszym udziale w zatrudnieniu wyróżniały się pozostała działalność usługowa (wzrost o 138,2%) oraz administrowanie i działalność wspierająca (o 56,3%).

Pod względem wielkości przeciętnego zatrudnienia w województwie świętokrzyskim dominuje sześć sekcji, w których w 2016 r. pracowało łącznie 78,1% ogółu zatrudnionych (wykres 15). Zdecydowanie największe znaczenie mają przedsiębiorstwa specjalizujące się w przetwórstwie przemysłowym. Na koniec omawianego okresu przeciętnie zatrudniały one 24% ogółu. Na drugim miejscu uplasowały się jednostki zajmujące się głównie handlem; naprawą pojazdów samochodowych z blisko 15% udziałem. Znaczny odsetek zatrudnionych pracował także w takich sekcjach, jak: edukacja (13%), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (11%), administracja publiczna i obrony narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (8%) oraz budownictwo (7%). Wskazane sekcje są liderami wśród pracodawców, niemniej jednak ich udział w przeciętnym zatrudnieniu ogółem na przestrzeni 6 lat wyraźnie się obniżył – o 2,9 p. proc. Do tego spadku w największym stopniu przyczyniły się 2 z nich: handel; naprawa pojazdów samochodowych oraz budownictwo, w których odsetek ten był odpowiednio o 1,4 i 1,3 p. proc. mniejszy. W mniejszej skali malał udział przetwórstwa przemysłowego, administracji publicznej i obrony narodowej; obowiązkowych zabezpieczeń społecznych oraz edukacji, natomiast nieznacznie wzrósł opieki zdrowotnej i pomocy społecznej. Bardzo wysoka dynamika liczby zatrudnionych w omawianym okresie spowodowała, że najbardziej na znaczeniu zyskały: pozostała działalność usługowa, której udział wzrósł o 1,0 p. proc. – do 1,8% oraz administrowanie i działalność wspierająca – o 0,9 p. proc. – do 2,4%.

Wykres 15. Przeciętne zatrudnienie według sekcji w województwie świętokrzyskim w 2016 r.

Chart 15. Average paid employment by section in świętokrzyskie voivodship in 2016

1.5. Bezrobotni

1.5. Unemployed persons

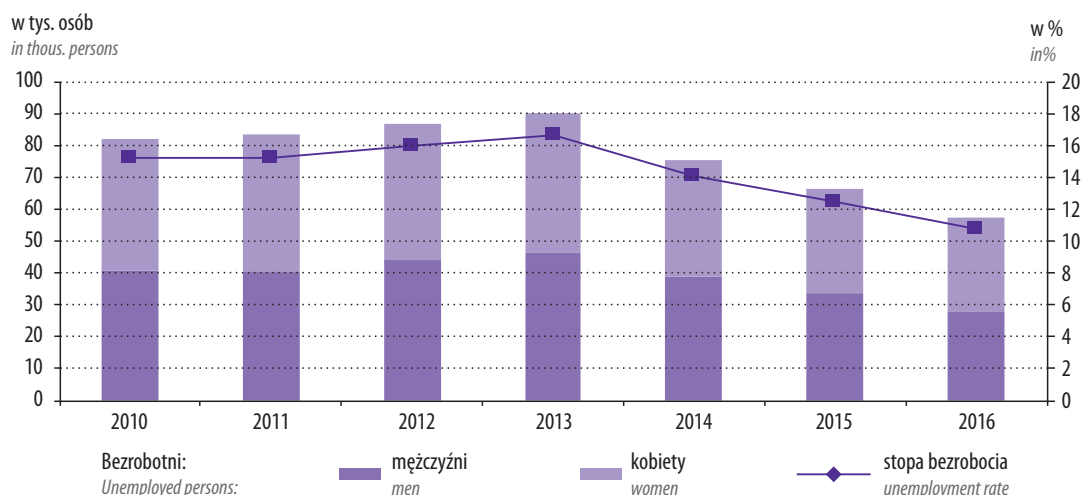
W Świętokrzyskiem od momentu utworzenia województwa utrzymywała się trudna sytuacja na rynku pracy. Stopa bezrobocia pozostawała na relatywnie wysokim poziomie, a liczba ofert pracy była niewystarczająca. Poprawiająca się w ostatnim okresie sytuacja gospodarcza w całym kraju spowodowała jednak, że problemy ze znalezieniem pracy uległy znacznemu zmniejszeniu. Począwszy od 2014 r. obserwowana była szybko malejąca liczba bezrobotnych. Przekładało się to na coraz niższą stopę bezrobocia, która w 2016 r. osiągnęła najniższy poziom od powstania województwa.

Według stanu na 31 XII 2016 r. w województwie świętokrzyskim zarejestrowanych było 57,1 tys. bezrobotnych tj. o 30,5% mniej niż w 2010 r. Spadek liczby osób poszukujących pracy nie należał do wyjątków w Polsce Wschodniej, jednak w województwie świętokrzyskim był on relatywnie znaczny. Nieco większą niż w Świętokrzyskiem jego skalę odnotowano tylko w województwie warmińsko-mazurskim – o 31,0%. Na pozostałych obszarach liczba bezrobotnych malała wyraźnie wolniej. W województwie podkarpackim było ich mniej niż 6 lat wcześniej o 24,4%, podlaskim – o 24,2% a lubelskim – o 20,1%. W rezultacie mniejszy niż w Świętokrzyskiem spadek liczby bezrobotnych notowano również w skali całej Polski Wschodniej – o 25,7%.

Wykres 16. Bezrobocie rejestrowane w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Chart 16. Registered unemployment in świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII

Efektom mniejszej liczby bezrobotnych była dynamicznie obniżająca się stopa bezrobocia, która według stanu na 31 XII 2016 r. ukształtowała się na poziomie 10,8% i była niższa o 4,4 p. proc. niż sześć lat wcześniej. Pomimo spadku, wysokość tego wskaźnika podobnie jak w 2010 r., lokowała Świętokrzyskie na 3. miejscu w Polsce Wschodniej. Większe natężenie bezrobocia występowało w województwach warmińsko-mazurskim oraz podkarpackim.

Spadek liczby bezrobotnych dotyczył obu płci, przy czym nieco większy był wśród mężczyzn wynosząc 31,2%, podczas gdy wśród kobiet – 29,8%. Te niewielkie różnice spowodowały, że w omawianym okresie struktura liczby bezrobotnych rejestrowanych według płci nie zmieniła się w znaczący sposób. W 2016 r. kobiety nadal stanowiły niewielką większość - 50,7%. Wynik ten był zbliżony do notowanego w skali całej Polski Wschodniej (50,9%).

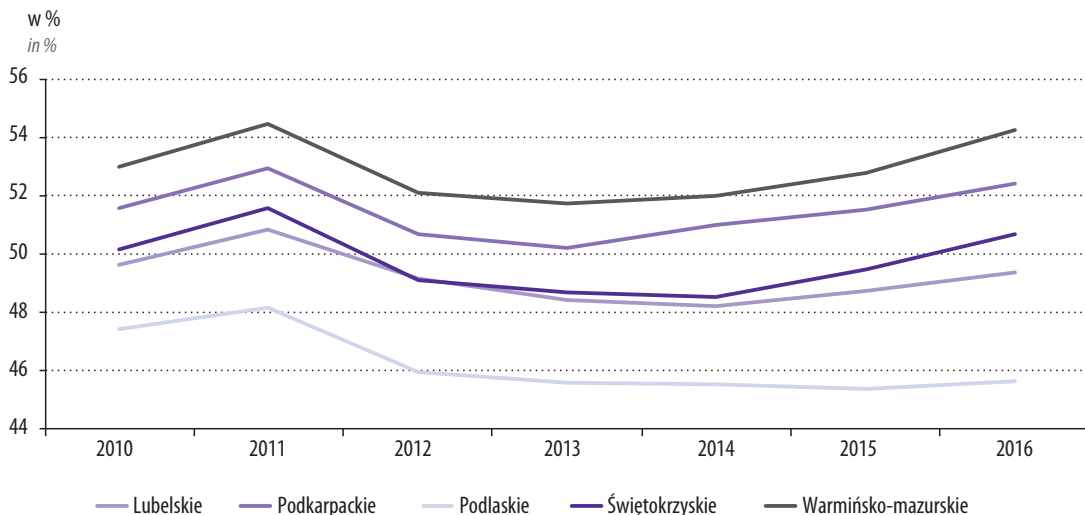
Podobnie jak w 2010 r. udział kobiet wśród bezrobotnych sytuował Świętokrzyskie na 3. miejscu wśród województw Polski Wschodniej (wykres 17). Wyższy odsetek kobiet poszukujących pracy odnotowano

w województwach warmińsko-mazurskim – 54,2% oraz podkarpackim – 52,4%, natomiast niższy w lubelskim – 49,4% i podlaskim – 45,6%. Warto zauważyć, że różnice pomiędzy województwami uległy pogłębieniu. Na terenach, na których już w 2010 r. udział bezrobotnych kobiet kształtował się poniżej 50% (lubelskim i podlaskim) odnotowano jego dalszy spadek, natomiast w pozostałych województwach był on relatywnie wyższy niż 6 lat wcześniej.

Wykres 17. Udział bezrobotnych kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych

Stan w dniu 31 XII

Chart 17. *Share of unemployed women in total number of unemployed persons*
As of 31 XII

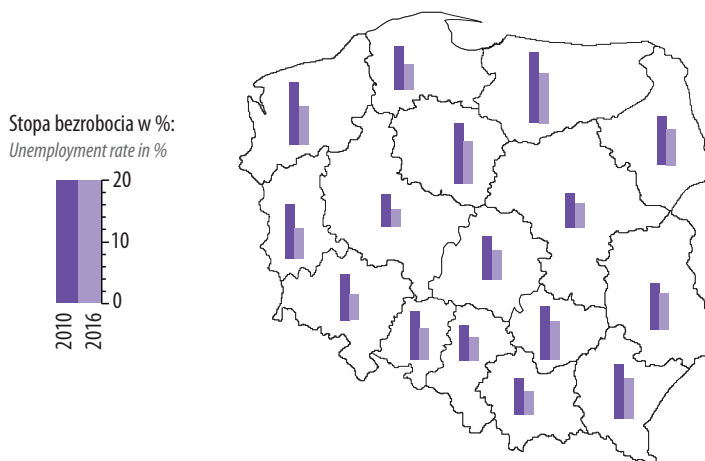

Poprawa na rynku pracy najbardziej uwidoczniła się w borykającym się z największymi problemami z bezrobociem województwie warmińsko-mazurskim. Na przestrzeni 6 lat stopa bezrobocia zmalała tu o 5,8 p. proc. W pozostałych województwach odnotowano mniejszy spadek tego wskaźnika niż w Świętokrzyskiem. Najwolniej stopa bezrobocia malała w województwie lubelskim, w którym była niższa niż w 2010 r. o 2,7 p. proc. (mapa 2).

Mapa 2. Stopa bezrobocia rejestrowanego

Stan w dniu 31 XII

Map 2. *Registered unemployment rate*
As of 31 XII

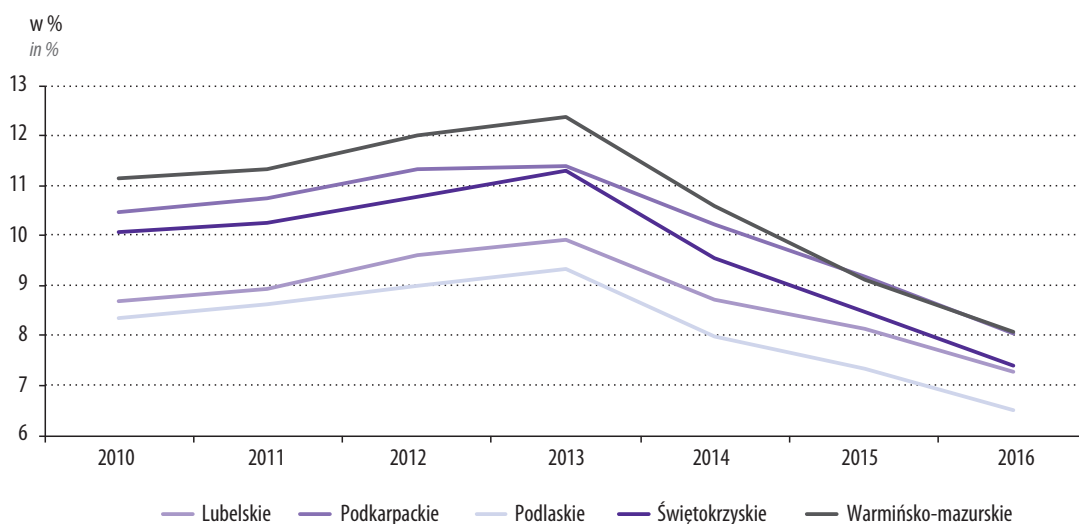

O poprawie na rynku pracy świadczy także mniejszy niż przed sześciu laty udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (wykres 18). Na przestrzeni analizowanego okresu zmniejszył się on o 2,7 p. proc. do 7,4%. Nieco większe problemy ze znalezieniem pracy miały kobiety, wśród których wskaźnik ten obniżył się o 2,7 p. proc. – do 8,1%. W przypadku mężczyzn udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym obniżył się o 2,6 p. proc. – do 6,8%. Kierunek zmiany tego wskaźnika był przy tym podobny jak stopy bezrobocia. W całej Polsce Wschodniej obniżył się on o 2,3 p. proc. – do 7,5%, a jego spadek na przestrzeni 6 lat odnotowano we wszystkich analizowanych województwach. Najbardziej udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym zmalał w Warmińsko-Mazurskim – o 3,1 p. proc. W pozostałych województwach jego skala była mniejsza niż w Świętokrzyskim. Najwolniej udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym malał w województwie lubelskim, w którym na przestrzeni 6 lat obniżył się o 1,4 p. proc.

Wykres 18. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Stan w dniu 31 XII

Chart 18. Share of unemployed persons in total number of persons of working age
As of 31 XII

Przejawem poprawiającej się koniunktury na rynku pracy jest rosnąca liczba ofert pracy. W 2016 r. w województwie świętokrzyskim pracodawcy zgłosili ich 41,9 tys., tj. o 6,4% więcej niż w 2010 r. W połączeniu z szybko malejącą liczbą bezrobotnych spowodowało to znaczne poszerzenie możliwości znalezienia zatrudnienia. Na koniec 2016 r. na 1 ofertę pracy przypadało 35 bezrobotnych, podczas gdy sześć lat wcześniej było ich ok. 5,5-krotnie więcej – 190. Wskaźnik ten osiągnął równocześnie w Świętokrzyskim najkorzystniejszy poziom w Polsce Wschodniej. W pozostałych województwach oscylował od 40 w warmińsko-mazurskim do 55 w podlaskim.

Tablica 9. Bezrobotni zarejestrowani i oferty pracy w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 9. Registered unemployed persons and job offers in świętokrzyskie voivodship

As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bezrobotni zarejestrowani ogółem Total registered unemployed persons	82141	83217	86708	90124	75434	66131	57126
mężczyźni males	40942	40316	44140	46286	38853	33444	28187
kobiety females	41199	42901	42568	43838	36581	32687	28939
z liczby ogółem bezrobotni: of total number of unemployed persons:							
dotychczas niepracujący previously not employed	20450	19907	19363	19895	16026	13112	9986
posiadający prawo do zasiłku possessing benefit rights	13693	14280	15187	12015	9657	8974	8452
Oferty pracy zgłoszone w ciągu roku Job offers declaring during a year	39413	22415	26190	27428	33904	36449	41934
Bezrobotni na 1 ofertę pracy Unemployed persons per job offer	190	213	218	149	114	87	35
	w % in %						
Stopa bezrobocia rejestrowanego Registered unemployment rate	15,2	15,2	16,0	16,6	14,1	12,5	10,8
Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym Share of unemployed persons in total number of working age	10,1	10,3	10,8	11,3	9,5	8,5	7,4
	2010=100						
Bezrobotni zarejestrowani ogółem Total unemployed persons	100,0	101,3	105,6	109,7	91,8	80,5	69,5
mężczyźni males	100,0	98,5	107,8	113,1	94,9	81,7	68,8
kobiety females	100,0	104,1	103,3	106,4	88,8	79,3	70,2
z liczby ogółem bezrobotni: of total number of unemployed persons:							
dotychczas niepracujący previously not employed	100,0	97,3	94,7	97,3	78,4	64,1	48,8
posiadający prawo do zasiłku possessing benefit rights	100,0	104,3	110,9	87,7	70,5	65,5	61,7
Oferty pracy zgłoszone w ciągu roku Job offers declaring during a year	100,0	56,9	66,5	69,6	86,0	92,5	106,4
Bezrobotni na 1 ofertę pracy Unemployed persons per job offer	100,0	112,2	114,6	78,2	60,2	46,0	18,4

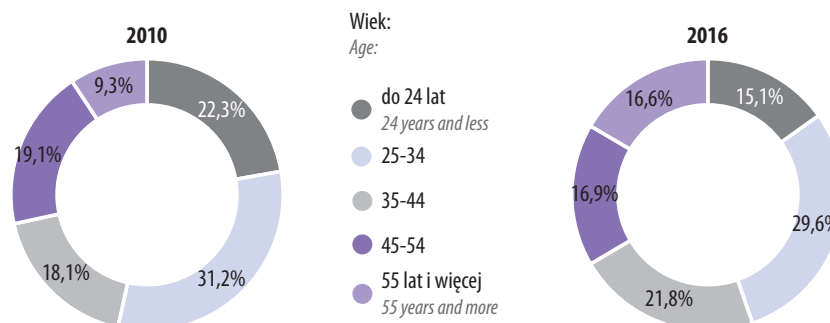
Znaczny odsetek osób zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie świętokrzyskim stanowiły osoby, których wiek nie przekroczył 34 lat (wykres 19). Ich problemy ze znalezieniem pracy w ostatnich latach wyraźnie się jednak zmniejszyły. Szczególnie szybko malał udział najmłodszych. O ile na koniec 2010 r. bezrobotni, którzy nie ukończyli 25 roku życia stanowili 22,3%, to 6 lat później było to już tylko 15,1%. Wolniej zmniejszał się udział osób w wieku 25-34 lata, który na przestrzeni 6 lat obniżył się o 1,6 p. proc. – do 29,6%. Z drugiej strony coraz większy odsetek bezrobotnych stanowiły osoby najstarsze, omi-

jane przez niektórych pracodawców, a dodatkowo mające problemy z dostosowaniem się do zmieniającego rynku pracy. Udział bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej wzrósł o 7,3 p. proc. – do 16,6%.

Wykres 19. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych według wieku w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Chart 19. Structure of registered unemployed persons by age in świętokrzyskie voivodship As of 31 XII

Szybko malejący udział bezrobotnych w młodym wieku to zjawisko powszechne w całej Polsce Wschodniej, gdzie w analizowanym okresie odsetek bezrobotnych poniżej 35 lat w łącznej liczbie poszukujących pracy obniżył się z 54,1% do 44,8%. Podobnie jak w 2010 r. wyższy niż w Świętokrzyskiem był on w województwach: lubelskim – 47,4% oraz podkarpackim – 45,8%, a niższy w podlaskim – 43,6% oraz warmińsko-mazurskim – 40,8%.

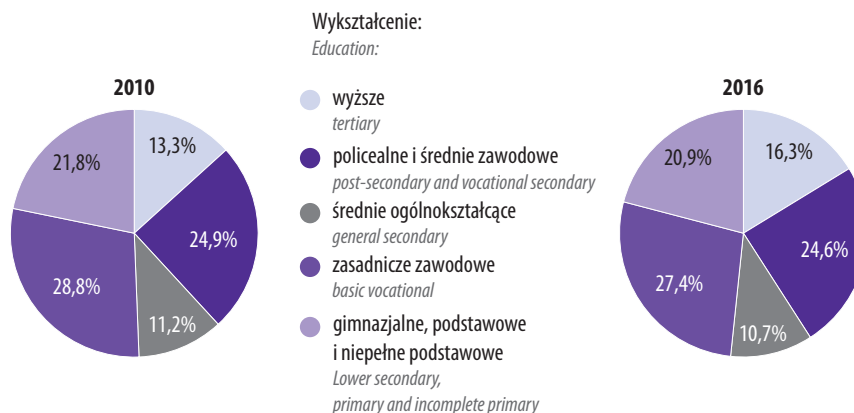
Znaczny odsetek osób długotrwale bezrobotnych powoduje, że tylko niewielka część osób poszukujących pracy posiada prawo do zasiłku. W 2016 r. udział ten wyniósł 14,8% i w porównaniu z 2010 r. jeszcze się obniżył – o 1,9 p. proc. Z uwagi na fakt, że wśród pozostałych analizowanych województw udział bezrobotnych z prawem do zasiłku także malał, to w Świętokrzyskiem przez cały czas pozostawał na relatywnie wysokim poziomie (w całej Polsce Wschodniej ukształtował się na poziomie 12,6%). Wyższy odsetek osób z prawem do zasiłku w 2016 r. odnotowano tylko w województwie warmińsko-mazurskim – 17,6%. Na przeciwnym biegunie znajdowało się województwo lubelskie, w którym prawo jego pobierania przysługiwało jedynie 8,4% poszukujących pracy.

Poziom ukończonej szkoły w coraz mniejszym stopniu wpływał na łatwość znalezienia pracy. Największe problemy w Świętokrzyskiem nadal miały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz policealnym i średnim zawodowym (wykres 20). Ich udział wśród ogółu poszukujących pracy zmalał jednak w porównaniu z 2010 r. odpowiednio o 1,4 p. proc. oraz 0,3 p. proc. Pomimo to na koniec 2016 r. osoby z takim wykształceniem w dalszym ciągu stanowiły łącznie 52,1% ogółu bezrobotnych. Obniżył się także odsetek osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym – o 0,5 p. proc. oraz najslabiej wykształconych (z ukończonym gimnazjum lub mniej) – o 0,9 p. proc. Konsekwencją coraz większej liczby osób kończących studia wyższe jest rosnący udział na rynku pracy, w tym również wśród bezrobotnych. Udział pozostających bez pracy z wyższym wykształceniem zwiększył się w okresie 6 lat z 13,3% do 16,3%. Odsetek bezrobotnych, którzy ukończyli uczelnię wyższą w 2016 r. osiągnął przy tym najwyższy poziom wśród województw Polski Wschodniej. Wynikało to m.in. z szybkiego wzrostu udziału bezrobotnych z wyższym wykształceniem w Świętokrzyskiem. Odsetek ten zwiększał się także w innych województwach, ale jego skala była w większości z nich relatywnie mniejsza. W całej Polsce Wschodniej wzrost udziału bezrobotnych z wyższym wykształceniem wyniósł jedynie 2,5 p. proc. Szybciej niż w województwie świętokrzyskim grupa ta powiększała się tylko w Podkarpackiem – o 3,3 p. proc.

Wykres 20. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych według wykształcenia w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Chart 20. Structure of registered unemployed persons by educational level in świętokrzyskie voivodship As of 31 XII

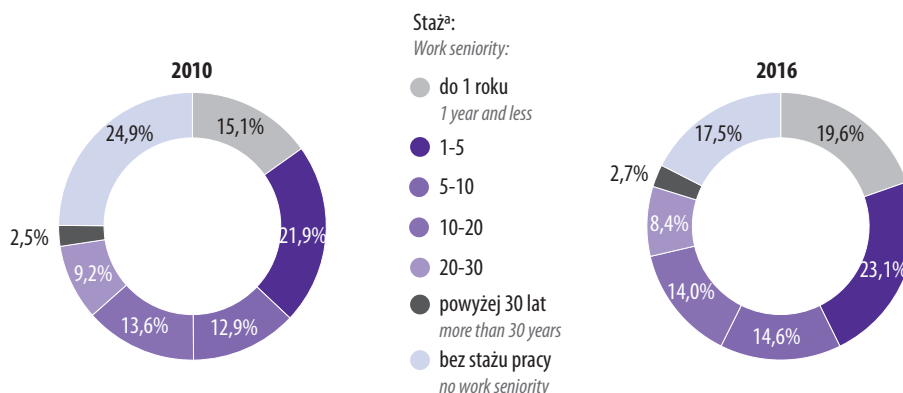
Na początku analizowanego okresu największe problemy ze znalezieniem pracy w województwie świętokrzyskim miały osoby nieposiadające stażu pracy, jednak dzięki m.in. dostępnym ofertom dla stażystów ich udział sukcesywnie się zmniejszał na przestrzeni ostatniego sześćdziesięciolecia (wykres 21). Na koniec 2016 r. osiągnął 17,5% i był o 7,4 p. proc. mniejszy niż w 2010 r. Analogiczny proces szybkiego ograniczania odsetka osób bez stażu pracy odnotowano także w pozostałych województwach Polski Wschodniej. Najbardziej zmalał on w Podkarpackiem – o 9,5 p. proc., natomiast najmniej w Warmińsko-Mazurskiem – o 5,6 p. proc. (w całej Polsce Wschodniej – o 7,8 p. proc.).

Duże problemy w Świętokrzyskiem nadal napotykają osoby z krótkim stażem pracy. Udział osób legitymujących się stażem do 1 roku wzrósł na przestrzeni omawianego okresu o 4,5 p. proc. do 19,6%. Relatywnie więcej niż w 2010 r. było także osób o stażu pracy 1-5 lat. Ich udział wzrósł o 1,2 p. proc. do 23,1%. Jedyną grupą (obok osób bez stażu), której udział zmniejszył się w tym okresie były osoby posiadające duże doświadczenie zawodowe (20-30 lat stażu). Stanowiły one 8,4%, tj. o 0,8 p. proc. mniej niż w 2010 r.

Wykres 21. Struktura zarejestrowanych bezrobotnych według stażu pracy w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Chart 21. Structure of registered unemployed persons by work seniority in świętokrzyskie voivodship As of 31 XII

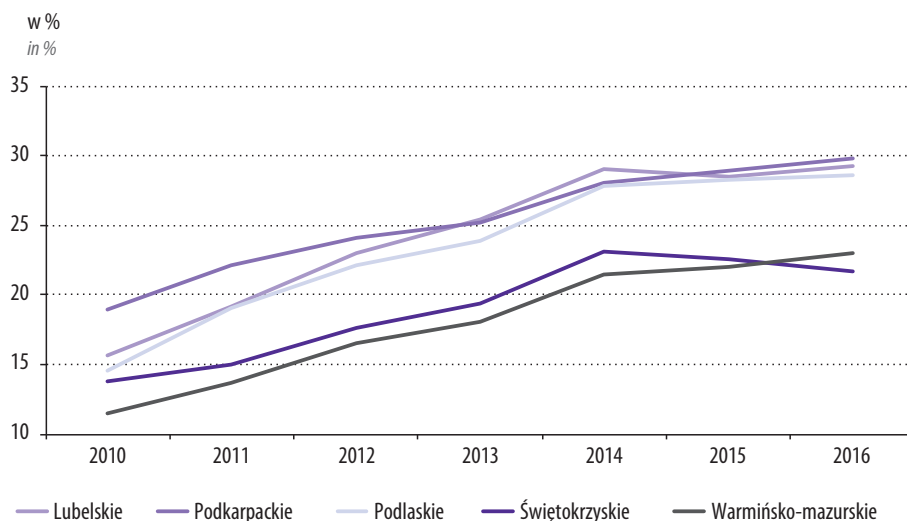

a Przedziały zostały domknięte prawostronnie.
a Intervals were shifted upward.

Za negatywną tendencję uznać należy sukcesywne wydłużanie średniego czasu poszukiwania pracy. Wynikało to przede wszystkim ze zwiększania się liczby osób pozostających bez pracy dłużej niż 2 lata, przy równoczesnym szybkim spadku liczby bezrobotnych w pozostałych grupach (wykres 22). W latach 2010-2016 zbiorowość pozostających bez pracy co najmniej 24 miesiące zwiększyła się o 8,9%. W rezultacie udział tej grupy w ogólnej liczbie bezrobotnych zwiększył się o 7,9 p. proc. – do 21,7%. Warto jednak zwrócić uwagę, że wzrost odsetka osób bez pracy powyżej 24 miesięcy był w Świętokrzyskim niewysoki na tle pozostałych omawianych województw, w których przekraczał 10%. W efekcie udział tej zbiorowości pozostawał w Świętokrzyskim relatywnie niski. Dla porównania, w pozostałych województwach odsetek osób bez pracy co najmniej 24 miesiące wśród ogółu bezrobotnych kształtował się między 23,0% w warmińsko-mazurskim a 29,8% w podkarpackim, a dla całej Polski Wschodniej wyniósł 27,0%.

Wykres 22. Udział osób pozostających bez pracy 24 miesiące i więcej w liczbie bezrobotnych ogółem
Stan w dniu 31 XII

Chart 22. *Share of persons without work for 24 months or more in total number of unemployed persons*
As of 31 XII

W pozostałych przedziałach czasowych odnotowano znaczne spadki liczebności wahające się od 33,9% w przypadku osób pozostających bez pracy 12-24 miesięcy do 42,9% dla osób będących bez pracy przez 3-6 miesięcy. Efektem było obniżenie udziału odpowiednich subpopulacji w strukturze bezrobotnych, przy czym relatywnie najszybciej malała grupa osób pozostających bez pracy przez okres 3-6 miesięcy – o 3,4 p. proc.

2. Warunki życia i infrastruktura techniczna

2. Living conditions and technical infrastructure

2.1. Środowisko naturalne

2.1. Natural environment

Środowisko naturalne jest specyficznym zbiorem ożywionych i nieożywionych składników przyrody wzajemnie oddziałujących na siebie. Zabezpieczają one podstawowe potrzeby życiowe człowieka. Wśród najważniejszych elementów kształtujących jego stan wyróżnić można m.in. jakość powietrza, wód powierzchniowych i zasobów wód podziemnych, zagospodarowanie wytwarzanych odpadów czy stopień ochrony zasobów przyrody. Ich jakość jest jednym z czynników wpływających na ocenę atrakcyjności regionu przez jego mieszkańców. Czyste środowisko naturalne poprawia komfort życia, a także zachęca do osiedlania i podejmowania pracy w danym miejscu. W dłuższej perspektywie jego dobry stan może przyczynić się do poprawy efektywności pracy. W rezultacie stanowi to argument sprzyjający lokowaniu działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw.

Świętokrzyskie jest województwem o zróżnicowanym krajobrazie. Powierzchnia województwa według stanu na dzień 1 I 2017 r. wynosiła 11711 km² (3,7% powierzchni kraju). Obszar województwa podzielić można na dwie części. Północna część województwa to obszary góryste. Znajduje się tu najwyższe wzniesienie gór Świętokrzyskich Góra Łysica (612 m n.p.m.) leżąca w paśmie Łysogóry, a obszar ten pokryty jest dużymi kompleksami leśnymi. Środkowa i południowa część województwa to tereny nizinne, na których rozwija się działalność rolnicza. W samym centrum rozciąga się piękna dolina rzeki Nidy. Różnorodność krajobrazu dopełnia znajdująca się na wschodzie i pokryta siecią wąwozów Wyżyna Sandomierska. Najniżej położonym miejscem w województwie jest dolina Wisły w okolicach Tarłowa (128 m n.p.m.).

Województwo świętokrzyskie to obszar o wysokich walorach przyrodniczych. Żyje tu wiele cennych gatunków fauny i flory, które wraz z elementami przyrody nieożywionej tworzą niezniszczony przez człowieka wyjątkowy charakter tego terenu. O wysokiej atrakcyjności przyrodniczej świadczy najwyższy w Polsce udział terenów prawnie chronionych w łącznej powierzchni województwa. W 2016 r. ponad połowa powierzchni Świętokrzyskiego (64,6%) objęta była jedną z form prawnej ochrony przyrody. Wartość ta zdecydowanie przekraczała średnią w Polsce Wschodniej wynoszącą 39,4%. W każdym z pozostałych analizowanych województw Polski Wschodniej udział ten był znacznie niższy niż w świętokrzyskim i wahał się pomiędzy 22,8% w lubelskim a 46,7% w warmińsko-mazurskim. W latach 2010-2016 powierzchnia obszarów prawnie chronionych w województwie świętokrzyskim istotnie się nie zmieniła. Na koniec tego okresu wyniosła 756,8 tys. ha (o 1,1 tys. ha więcej niż 6 lat wcześniej). Największy udział w powierzchni obszarów objętych ochroną prawną miały obszary chronionego krajobrazu, które zajmowały 622,0 tys. ha, tj. 82,2% areалу chronionego w województwie. Znaczącą powierzchnię zajmowały także tereny podlegające bardziej szczegółowym przepisom ochrony przyrody. Parki krajobrazowe miały w Świętokrzyskiem łączną powierzchnię 126,4 tys. ha, rezerваты przyrody – 3,8 tys. ha a Świętokrzyski Park Narodowy – 7,6 tys. ha.

Oprócz obszarów objętych ochroną prawną, na kształtowanie zdrowego otoczenia, a tym samym poprawę warunków bytowych mieszkańców Świętokrzyskiego wpływ mają tereny zieleni. Na koniec 2016 r. łączna powierzchnia ogólnodostępnych parków i zieleńców oraz terenów zieleni osiedlowej wyniosła 1129,5 ha (o 6,9% więcej niż w 2010 r.). Szczególnie istotną funkcję pełnią one w miastach, w których dostęp do terenów zielonych jest ograniczony i w których często zlokalizowane są większe zakłady przemysłowe. Na koniec 2016 r. w województwie świętokrzyskim na jednego mieszkańca miast przypadało przeciętnie 18,0 m² ogólnodostępnych terenów zieleni. W ostatnich latach uległy one zwiększeniu (w 2010 r. ich wielkość kształtowała się na poziomie 16,8 m²). Wartość ta lokowała Świętokrzyskie na 3. miejscu wśród województw Polski Wschodniej. Szczególnie wysokim poziomem tego wskaźnika charakteryzowało się województwo lubelskie, w którym na 1 mieszkańca miast przypadało 23,2 m² parków i zieleńców oraz terenów zieleni osiedlowej. Na pozostałym obszarze udział ten kształtował się poniżej

średniej w Polsce Wschodniej wynoszącej 19,2 m², przy czym stosunkowo najmniej takich terenów znajdowało się w miastach województwa podlaskiego (16,6 m²).

Rozwój gospodarczy związany jest ze zwiększoną emisją zanieczyszczeń. Możliwości działań na rzecz ich ograniczenia podejmowane przez człowieka są często niewystarczające a dodatkowo wymagają ponoszenia znacznych nakładów finansowych. Z tego względu odpowiedni stan lasów odgrywa istotną rolę w utrzymywaniu jakości powietrza na właściwym poziomie.

W województwie świętokrzyskim w ostatnich latach powierzchnia lasów nieznacznie się zwiększyła. W relacji do 2010 r. wzrosła o 1,4% i wyniosła 331,6 tys. ha. Wzrost ten wynikał przede wszystkim z zalesień dokonywanych przez podmioty prywatne, do których na koniec 2016 r. należało już blisko 29% ogółu lasów w województwie. Wskaźnik lesistości, czyli stosunek procentowy powierzchni lasów do ogólnej powierzchni geograficznej, w 2016 r. wyniósł 28,3% (w 2010 r. – 27,9%). Pozostawał on jednak stosunkowo niski. Dla całej Polski Wschodniej ukształtował się na poziomie 30,1%. W 2016 r. jego mniejszą niż w Świętokrzyskiem wartość odnotowano jedynie w województwie lubelskim (23,3%). Najwyższą lesistością charakteryzowało się natomiast Podkarpackie, w którym lasy w zajmowały 38,2% powierzchni.

Na terenie województwa w 2016 r. działało 85 zakładów uznanych za szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza atmosferycznego, tj. o 8 więcej niż 6 lat wcześniej. Spośród nich 77,6% posiadało urządzenia do redukcji zanieczyszczeń pyłowych a 5,9% - gazowych (w 2010 r. udział zakładów wyposażonych w takie urządzenia był wyższy i wyniósł odpowiednio 83,1% i 7,8%). W 2016 r. zakłady szczególnie uciążliwe wyemitowały do atmosfery w ciągu roku łącznie 1869 ton zanieczyszczeń pyłowych. Większość z nich pochodziła za spalania paliw (65,7% ogółu wyemitowanych zanieczyszczeń pyłowych). Należy ponadto zauważyć, że w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń zatrzymano lub zneutralizowano 99,9% emitowanych pyłów.

W latach 2010-2016 odnotowano znaczne ograniczenie emisji pyłów w województwie świętokrzyskim. W 2016 r. do atmosfery wyemitowano o 34,3% mniej zanieczyszczeń pyłowych niż przed sześciu laty. Skala ograniczenia emisji była nieco wyższa od średniej w całej Polsce Wschodniej, na obszarze której w 2016 r. wyemitowano o 33,8% mniej pyłów niż 6 lat wcześniej. Wśród województw Polski Wschodniej większe ograniczenie emisji odnotowano jedynie w Lubelskim (o 38,0%). Pomimo wyraźnego spadku na terenie województwa świętokrzyskiego emisja zanieczyszczeń tego typu pozostawała relatywnie wysoka. Na 1 km² powierzchni w 2016 r. przypadało 0,16 tony pyłów. Wielkość emisji była przy tym ponad dwukrotnie większa niż w drugim pod tym względem województwie lubelskim. Stosunkowo najmniej pyłów wyemitowano w województwie warmińsko-mazurskim (ponad 5 razy mniej niż w świętokrzyskim).

Emisja zanieczyszczeń gazowych (bez dwutlenku węgla) ukształtowała się na poziomie 80,5 tys. t i w odniesieniu do 2010 r. zwiększyła się o 3,1%. Skutki rosnącej emisji niwelowane były częściowo przez poprawę możliwości redukcji tych szkodliwych związków. W 2016 r. w wyspecjalizowanych urządzeniach zatrzymano 48,6% wytworzonych gazów (w 2010 r. – 46,5%). Głównym składnikiem zanieczyszczeń gazowych, podobnie jak w 2010 r., był tlenek węgla, który stanowił 51,7% ogółu zanieczyszczeń gazowych. Jego emisja na przestrzeni 6 lat wzrosła o 2,5%. Szybciej zwiększały się zanieczyszczenia związane z tlenkiem azotu. Emisja tego związku wzrosła o 11,9%. Mniej niż przed 6 laty wyemitowano natomiast m.in. dwutlenku siarki – o 13,3%.

Na obszarze Polski Wschodniej emisja zanieczyszczeń gazowych uległa w analizowanym okresie ograniczeniu – o 9,8%. Podobnie jak w Świętokrzyskiem wzrost emisji gazów odnotowano jedynie w Warmińsko-Mazurskim – o 8,2%. W pozostałych województwach była ona mniejsza niż 6 lat wcześniej. Zdecydowanie najbardziej emisja zanieczyszczeń gazowych zmniejszyła się w województwie lubelskim (o 39,7%); znaczną poprawę odnotowano także w województwie podkarpackim (o 22,7%).

Świętokrzyskie należy do województw o dużej emisji gazów. W 2016 r. na 1 km² powierzchni przypadało 6,9 t zanieczyszczeń gazowych. Podobnie jak w przypadku zanieczyszczeń pyłowych ich wielkość negatywnie wyróżniała województwo świętokrzyskie. Była ona prawie ośmiokrotnie większa niż w Podkarpackiem. W stosunku do pozostałych województw różnica ta była jeszcze większa.

Uboyczny element działalności gospodarczej jak również rozwoju cywilizacyjnego danego obszaru stanowią odpady. Coraz większa ich wielkość skutkuje niszczeniem walorów krajobrazowych, a w efekcie obni-

żaniem atrakcyjności danego terenu. W dłuższej perspektywie wyzwaniem dla regionu staje się również znalezienie odpowiedniej ilości miejsc do ich składowania.

W województwie świętokrzyskim lata 2010-2016 to okres znacznego wzrostu wytwarzanych odpadów przemysłowych. W 2016 r. wytworzono 7035,7 tys. t odpadów przemysłowych, tj. ponad trzyipółkrotnie więcej niż w 2010 r. Wzrost ten był przy tym zdecydowanie najwyższy wśród województw Polski Wschodniej. W rezultacie w przeliczeniu na 1 km² powierzchni w Świętokrzyskiem wytworzono 600,8 t odpadów przemysłowych, tj. o ponad 433 t więcej niż w 2010 r. i ponad trzykrotnie więcej niż średnio w Polsce Wschodniej. We wszystkich pozostałych województwach wskaźnik ten był zdecydowanie mniejszy. Najmniej odpadów przemysłowych wytworzono w Podlaskiem – 32,8 t/km², a jedynym obok świętokrzyskiego województwem, w którym wielkość wytworzonych odpadów przemysłowych przekroczyła 100 t/km² było województwo lubelskie – 322,9 t/km².

Z ogólnej ilości wytworzonych odpadów przemysłowych, przedsiębiorcy poddali odzyskowi we własnym zakresie 30,3% odpadów, 0,1% magazynowali czasowo, 29,1% unieszkodliwili we własnym zakresie, a 40,6% przekazali innym odbiorcom w celu dalszego zagospodarowania.

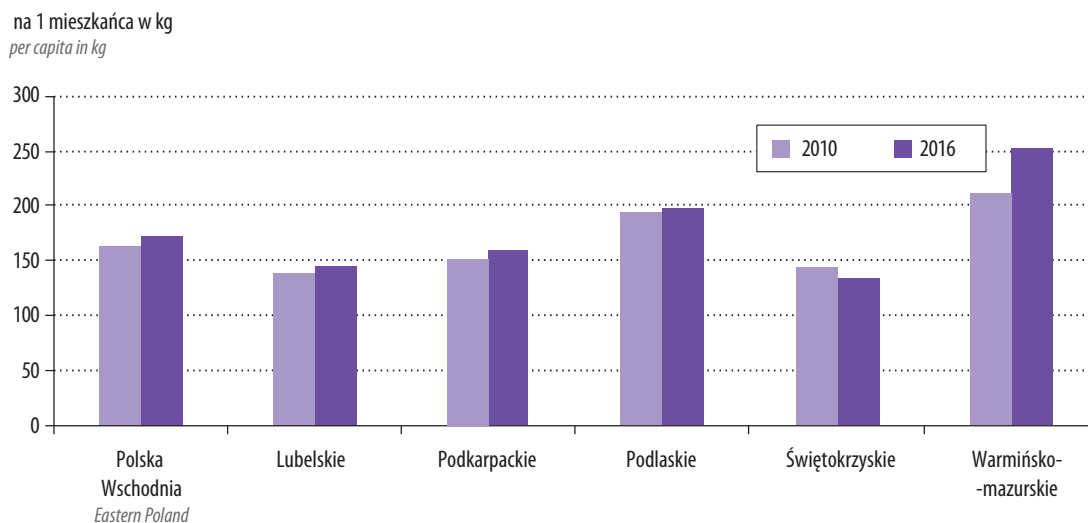
Znaczny wzrost wytwarzanych odpadów przełożył się na ilość odpadów nagromadzonych na składowiskach własnych zakładów. Na koniec 2016 r. wyniosła ona 60473,8 t i w porównaniu z 2010 r. zwiększyła się ponad czterokrotnie (w całej Polsce Wschodniej – o 165,8%). Blisko dwukrotnie analizowana wielkość wzrosła także w województwie lubelskim, natomiast w pozostałych trzech województwach ilość składowanych w obiektach własnych odpadów przemysłowych uległa zmniejszeniu.

Zjawiskiem widocznym w ostatnich latach w województwie świętokrzyskim jest ograniczanie ilości drugiej obok przemysłowych grupy odpadów, którą stanowią odpady komunalne. W 2016 r. na terenie Świętokrzyskiego zebrano 167,7 tys. t zmieszanych odpadów komunalnych (bez wyselekcjonowanych), tj. o 9,7% mniej niż w 2010 r. Ich głównym źródłem były gospodarstwa domowe, z których pochodziło aż 73,3% ogółu zmieszanych odpadów komunalnych wytworzonych w województwie świętokrzyskim (w 2010 r. – 67,4%).

Na 1 mieszkańca województwa świętokrzyskiego w 2016 r. przypadało 133,6 kg zmieszanych odpadów komunalnych, tj. o prawie 11 kg mniej niż w 2010 r. Może ono poszczycić się najniższym spośród analizowanych województw poziomem zmieszanych odpadów komunalnych, mniejszym o 40 kg od przeciętnej w Polsce Wschodniej (wykres 23).

Wykres 23. Odpady komunalne zmieszane

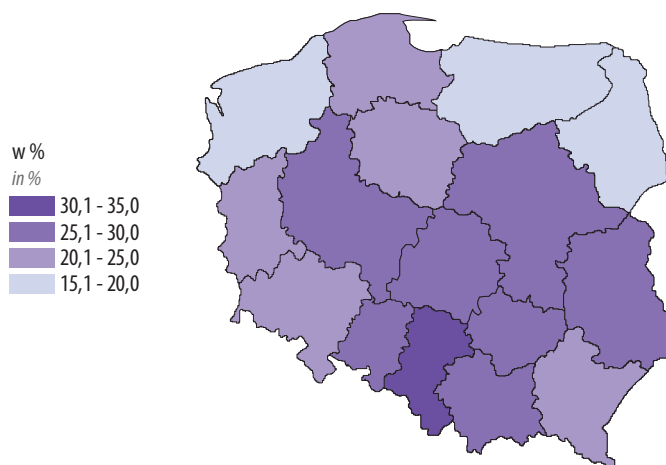
Chart 23. Mixed municipal waste

Spadek ilości odpadów zmieszanych wynika m.in. ze znacznego wzrostu odpadów zebranych selektywnie. Przyczyn tego zjawiska można poszukiwać w rosnącej w ostatnich latach świadomości społeczeństwa dotyczącej konieczności selekcjonowania odpadów. Proces ten wzmacniany jest dodatkowo przez regulacje administracyjne. W 2016 r. w Świętokrzyskiem selektywnie zebrano 63,0 tys. t odpadów, tj. czteroipółkrotnie więcej niż 6 lat wcześniej (mapa 3). W efekcie ich udział w łącznej ilości odpadów wyniósł 27,3% podczas gdy w 2010 r. było to jedynie 7,0%. Wzrost tego odsetka był procesem powszechnym, jednak w Świętokrzyskiem był on relatywnie wysoki. W rezultacie w 2016 r. udział odpadów wyselekcjonowanych w łącznej liczbie zebranych odpadów był najwyższy wśród województw Polski Wschodniej, podczas gdy 6 lat wcześniej większy był w województwach podkarpackim oraz lubelskim.

Zachowanie odpowiedniego poziomu środowiska naturalnego wymaga podejmowania kosztownych przedsięwzięć. W latach 2010-2016 łączna suma nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska w województwie świętokrzyskim wyniosła 4159,9 mln zł. Zdecydowanie największe środki przeznaczono na ochronę powietrza – 46,0% ogółu nakładów oraz gospodarkę ściekową i ochronę wód – 44,0%. Gospodarka odpadami pochłonęła jedynie 6,1% nakładów na ochronę środowiska.

Mapa 3. Udział odpadów wyselekcjonowanych w odpadach ogółem w 2016 r.
Map 3. Share of waste collected separately in total waste in 2016

W 2016 na środki trwałe służące ochronie środowiska przeznaczono o 65,2% mniej niż 6 lat wcześniej. Ten duży spadek był charakterystyczny dla wszystkich województw Polski Wschodniej i wiązał się prawdopodobnie z kończącymi się środkami perspektywy budżetowej Unii Europejskiej na lata 2007-2013.

Województwo świętokrzyskie charakteryzowało się wysokim poziomem nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska. W przeliczeniu na 1 mieszkańca przez cały analizowany okres wydatkowano tu stosunkowo najwięcej w Polsce Wschodniej. W 2016 r. wartość nakładów wyniosła 162 zł, podczas gdy na całym analizowanym obszarze było to jedynie 93 zł. Nakłady przekraczające w 2016 r. średni poziom w Polsce Wschodniej odnotowano także w województwie podkarpackim – 103 zł. Najmniej na 1 mieszkańca przypadało natomiast w województwie warmińsko-mazurskim – 59 zł.

Nakłady na gospodarkę wodną w województwie świętokrzyskim w latach 2010-2016 wyniosły 493,6 mln, w tym najwięcej – 53,1% – przeznaczono na ujęcia i doprowadzania wody a 28,9% na obwałowania przeciwpowodziowe. Podobnie jak w przypadku nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska odnotowano ich znaczny spadek. W 2016 r. na gospodarkę wodną przeznaczono o 84,5% mniejsze środki niż 6 lat wcześniej. W rezultacie w 2016 r. nakłady na gospodarkę wodną w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły 15 zł (w całej Polsce Wschodniej - 23 zł). Wartość ta plasowała Świętokrzyskie na ostatnim miejscu wśród analizowanych województw. Dla porównania w 2010 r. było to 95 zł (2. lokata).

2.2. Planowanie przestrzenne i infrastruktura transportowa

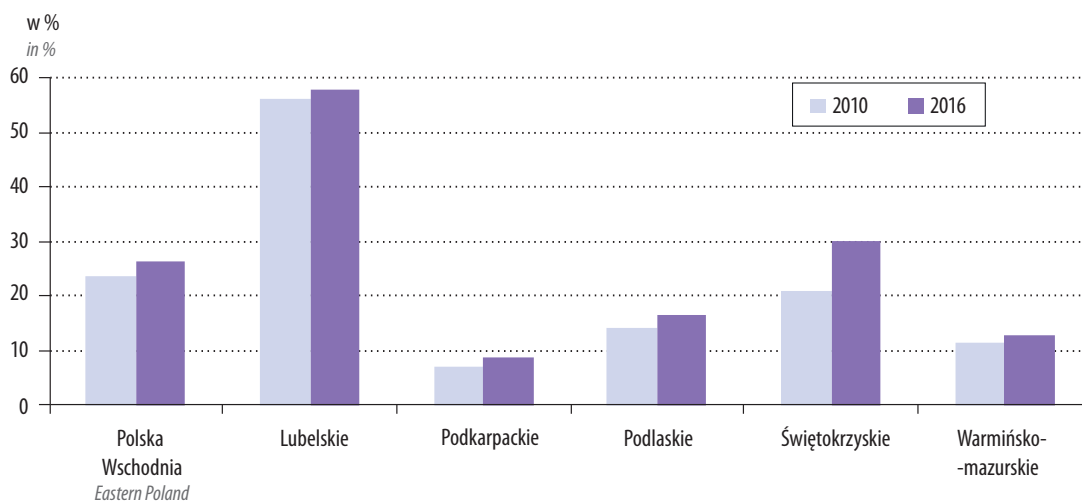
2.2. Spatial planning and transport infrastructure

Przez planowanie i zagospodarowanie przestrzenne rozumie się wszelkie procesy regulowane ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, które decydują o kształcie przestrzeni, to jest w szczególności o sposobie zagospodarowania i przeznaczeniu danego terenu. Są to zarówno akty o charakterze indywidualnym, czyli wydawane w tym zakresie decyzje administracyjne (decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o lokalizacji inwestycji celu publicznego), jak i akty prawa miejscowego (miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego) oraz akty planowania o charakterze ogólnym, nie mającym charakteru powszechnie obowiązującego źródła prawa (studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy, plan zagospodarowania przestrzennego województwa, koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju)¹.

Liczba obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w województwie świętokrzyskim w latach 2010-2016 zwiększyła się o 123 i na koniec 2016 r. wyniosła 730. Kolejne decyzje podejmowane przez gminy przyczyniały się do stopniowego poszerzania obszaru objętego planami zagospodarowania przestrzennego. Na koniec omawianego okresu teren ten był o 42,7% większy niż 6 lat wcześniej i zajmował 352,3 tys. ha. Oznacza to, że zagospodarowaniem przestrzennym objęte było 30,1% powierzchni województwa (wykres 24). Udział ten był większy niż w skali Polski Wschodniej (26,3%) i lokował Świętokrzyskie na 2. miejscu wśród analizowanych województw. Omawiany obszar charakteryzował się znacznym zróżnicowaniem udziału powierzchni objętej planami. Zdecydowanie najwięcej terenów zagospodarowanych znajdowało się w Lubelskiem. Powierzchnia pozostałych województw była w znacznie mniejszym stopniu objęta planami zagospodarowania przestrzennego. W zajmującym trzecią pozycję województwie podlaskim jej udział w powierzchni ogółem był blisko połowę mniejszy niż w świętokrzyskim. W województwie podkarpackim, charakteryzującym się najniższym udziałem, było to prawie 4 razy mniej. Należy zauważyć dużą aktywność świętokrzyskich samorządów przy sporządzaniu planów. W ciągu 6 lat udział powierzchni objętej planami zagospodarowania przestrzennego zwiększył się o 9,0 p. proc. W pozostałych województwach Polski Wschodniej odsetek ten zwiększał się znacznie wolniej. Wzrost w drugim pod tym względem województwie podkarpackim wyniósł 2,4 p. proc., a w pozostałych kształtował się poniżej 2 p. proc.

Wykres 24. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

Chart 24. Share of area included in spatial management plans

¹ Ż. Skrenty, *Podstawowe zasady planowania przestrzennego – istota i cele ustanowienia*, PWSZ IPIA STUDIA LUBUSKIE Tom VII Sulechów 2010 (<http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/38449/010.pdf>).

Na przestrzeni 6 lat dwukrotnie zwiększyła się powierzchnia gruntów rolnych, dla których zmieniono w planach przeznaczenie na cele nierolnicze. W 2016 r. zajmowała 14,8 tys. ha. Szybko zwiększała się także powierzchnia gruntów leśnych, dla których zmieniono w planach przeznaczenie na cele nieleśne. W 2016 r. wyniosła 4,9 tys. ha, podczas gdy w 2010 r. – jedynie 0,9 tys. ha.

Tablica 10. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w województwie świętokrzyskim

Table 10. Spatial management plans in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Plany zagospodarowania przestrzennego ogółem <i>Total number of spatial management plans</i>	607	572	600	654	676	713	730
Powierzchnia gminy objęta obowiązującymi planami ogółem w ha <i>Gmina area covered by spatial management plans in ha</i>	247002	253982	289965	317878	330408	348717	352349
Łączna powierzchnia gruntów rolnych, dla których zmieniono w planach przeznaczenie na cele nierolnicze w ha <i>Total area of agricultural land which designation in plans was changed for non-agricultural purposes in ha</i>	7367	8178	9089	10503	15953	15147	14774
Łączna powierzchnia gruntów leśnych, dla których zmieniono w planach przeznaczenie na cele nieleśne w ha <i>Total area of forest land which designation in plans was changed for non-forest purposes in ha</i>	886	1029	1307	1319	1178	1134	4893

Obok istniejących miejscowych planów na koniec 2016 r., w trakcie sporządzania znajdowały się 174 projekty o łącznej powierzchni 74,4 tys. ha. Blisko 1/3 z nich jest w trakcie sporządzania dłużej niż 3 lata.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego powinien być zgodny z innym strategicznym dokumentem – Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego. Jest to samodzielny akt określający politykę przestrzenną gminy, w tym lokalne zasady zagospodarowania przestrzennego. W przeciwieństwie do Planu Zagospodarowania nie jest to akt prawa miejscowego. Stanowi jedynie podstawę do wprowadzenia w przyszłości kolejnych przepisów w formie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Nie zobowiązuje mieszkańców gminy ani innych podmiotów gospodarujących działających na jej terenie, a jedynie władze samorządowe.

Celem Studium jest określenie polityki przestrzennej gminy, która uwzględnia jej uwarunkowania rozwojowe. Do najważniejszych czynników, które muszą być wzięte pod uwagę w trakcie jego sporządzania należą: dotychczasowe przeznaczenia terenu wraz ze stanem prawnym gruntów, stan środowiska naturalnego oraz ewentualne występowanie obiektów dziedzictwa kulturowego, warunki życia i jakość życia mieszkańców. Podczas jego przygotowywania konieczne jest rozpoznanie potrzeb i możliwości rozwoju gminy wraz z zadaniami służącymi realizacji ponadlokalnych celów publicznych.

Powierzchnia terenów wskazanych w studium do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w województwie świętokrzyskim w 2016 r. wyniosła 234,5 tys. ha. i na przestrzeni 6 lat zmniejszyła się o 29,2%.

Na podstawie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wydawane były także decyzje o warunkach zabudowy. W 2016 r. wydano ich 5,0 tys., tj. o 8,7% mniej niż przed sześcioma laty. Łącznie w latach 2010-2016 liczba takich decyzji wyniosła 35,8 tys. Zdecydowana większość z nich (66%) doty-

czyła zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Decyzje w sprawie mieszkań wielorodzinnych stanowiły jedynie 1%, 10% dotyczyło zabudowy usługowej, a 23% innej zabudowy.

Do funkcji o dużym znaczeniu dla warunków życia mieszkańców, realizowanych przez samorząd terytorialny należy wydawanie decyzji dotyczących lokalizacji inwestycji celu publicznego. Ich liczba znacząco wzrosła w ciągu omawianego okresu. W 2016 r. wydano ich 824, tj. o 39,9% więcej niż 6 lat wcześniej. W latach 2010-2016 liczba takich decyzji wyniosła łącznie 4516.

Lata 2010-2016 to okres stopniowego rozwoju sieci drogowej w województwie świętokrzyskim. Na koniec 2016 r. długość dróg o twardej nawierzchni wyniosła 14274 km i była większa niż 6 lat wcześniej o 1208 km. Przybywało przede wszystkim dróg gminnych. Na przestrzeni analizowanego okresu ich długość zwiększyła się o 1095 km. Przybyło także 104 km dróg powiatowych oraz 10 km dróg wojewódzkich. Minimalnie mniej było natomiast dróg krajowych – o 1,5 km.

Efektom rozbudowy sieci jest powstawanie nowoczesnych szlaków transportowych. Długość dróg ekspresowych w województwie świętokrzyskim uległa podwojeniu i na koniec analizowanego okresu wyniosła 57 km.

O stopniu rozwoju infrastruktury drogowej świadczą wskaźniki dotyczące zagęszczenia dróg o twardej nawierzchni jak również te charakteryzujące jakość sieci drogowej (udział dróg o nawierzchni twardej ulepszonej, stopień zniszczenia nawierzchni).

Świętokrzyskie prezentuje się korzystnie na tle pozostałych analizowanych województw pod względem wyposażenia w infrastrukturę drogową. Zarówno zagęszczenie dróg o twardej nawierzchni, jak i nawierzchni twardej ulepszonej było tu najwyższe w Polsce Wschodniej. W 2016 r. na 100 km² powierzchni przypadało ich odpowiednio 122 km i 107 km. W każdym z pozostałych województw wskaźniki te kształtowały się poniżej 100 km/100 km² powierzchni. W całej Polsce Wschodniej na 100 km² przypadało 80 km o twardej nawierzchni i 74 km o nawierzchni ulepszonej, a najmniej gęstą siecią dróg charakteryzowało się województwo warmińsko-mazurskie, w którym było to odpowiednio 55 km oraz 51 km.

Na poprawiający się stan sieci drogowej wskazuje wyższy niż 6 lat wcześniej udział dróg o twardej nawierzchni ulepszonej w drogach o nawierzchni twardej. Na koniec 2016 r. wyniósł on 87,7% (wzrost o 4,5 p. proc.). Był jednak najniższy wśród analizowanych województw. We wszystkich pozostałych przekraczał 90% a w skali całego omawianego obszaru wyniósł 92,4% (w 2010 r. – 91,1%).

Tablica 11. Wybrane cechy infrastruktury drogowej w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 11. Selected features of road infrastructure in świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Drogi publiczne o twardej nawierzchni w przeliczeniu w km na 100 km ² Hard surface public roads in km per 100 km ²	111,6	114,7	116,2	115,1	117,7	120,6	122,1
Drogi publiczne o twardej nawierzchni ulepszonej w km w przeliczeniu na 100 km ² Improved hard surface public roads in km per 100 km ²	92,8	97,8	99,8	100,1	102,6	104,9	106,9
Udział dróg o twardej nawierzchni ulepszonej w drogach o nawierzchni twardej w % Share of improved hard surface public roads in hard surface public roads in km	83,2	85,3	85,9	87,0	87,2	87,0	87,7

Ocena stanu nawierzchni sieci dróg krajowych (bez odcinków dróg przebiegających przez miasta na prawach powiat, z wyłączeniem dróg klasy A i S) przeprowadzana przez Generalną Dyрекcyję Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKIA) wskazuje, że w latach 2010-2016 w województwie świętokrzyskim odnotowano znaczny spadek długości dróg o stanie dobrym (tabl. 12). Równocześnie coraz więcej było dróg, których stan określony został jako niezadowolający. Udział dróg o najbardziej zniszczonej nawierzchni podlegał

wahaniami. Na koniec omawianego okresu długość dróg krajowych w stanie złym była nieco mniejsza niż przed sześcioma laty – o 0,5 p. proc.

Tablica 12. Stan nawierzchni dróg krajowych w województwie świętokrzyskim

Table 12. Condition of national road surface in świętokrzyskie voivodship

Stan nawierzchni Surface condition	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Dobry Good	74,9	71,4	66,6	67,0	55,3	62,8	51,7
Niezadowolający Unsatisfactory	10,8	15,8	21,7	22,7	29,0	24,3	34,5
Zły Bad	14,3	12,8	11,7	10,3	15,7	12,9	13,8

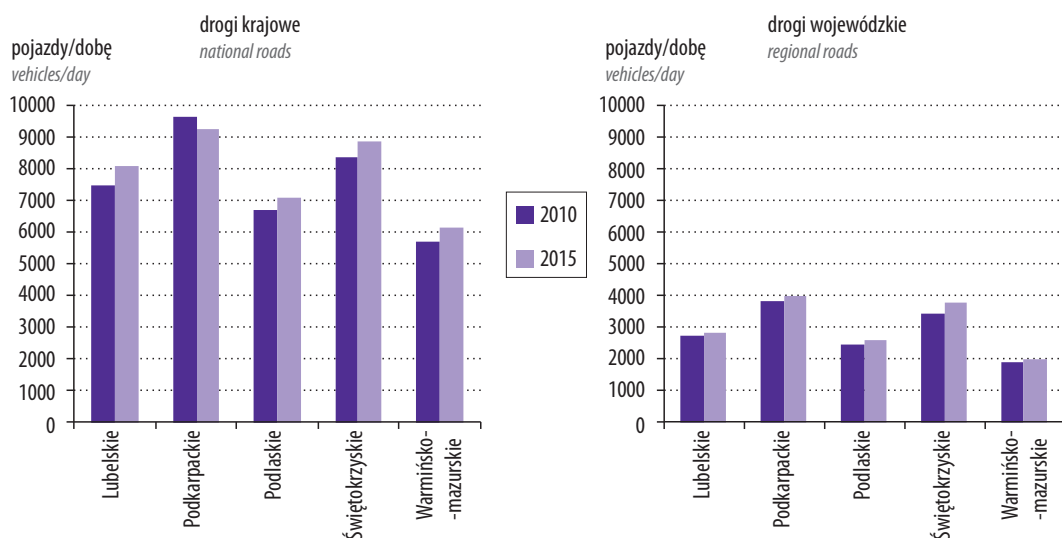
Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad.
Source: General Directorate for National Roads and Motorways.

Degradacja dróg krajowych postępowała stosunkowo szybko. W województwie świętokrzyskim w latach 2010-2016 spadek udziału dróg o dobrej nawierzchni był najwyższy spośród analizowanych województw Polski Wschodniej. Pomimo to, w 2016 r. stan świętokrzyskich dróg krajowych pozostał stosunkowo dobry. Wyższy udział dróg o dobrej nawierzchni odnotowano jedynie w województwie podlaskim – 52,8%. W pozostałych był niższy, w tym najmniejszy na obszarze działania Oddziału GDDKiA w Rzeszowie – 49,6%. Znacznie większe zróżnicowanie dotyczyło udziału dróg o złym stanie nawierzchni. Mniej niż w województwie świętokrzyskim było ich jedynie w warmińsko-mazurskim – 10,7%. Najgorsza sytuacja pod tym względem występowała w województwie lubelskim, w którym udział dróg krajowych z nawierzchnią w stanie złym wyniósł 22,8%.

Coraz mniejszy udział dróg krajowych o dobrej nawierzchni związany jest m.in. ze wzrastającym natężeniem ruchu. Przeprowadzone w 2015 r. przez GDDKiA badanie Generalny Pomiar Ruchu (GPR 2015) wskazało, że w województwie świętokrzyskim średni dobowy ruch pojazdów silnikowych zwiększył się na przestrzeni 5 lat. Na drogach krajowych wzrost ten wyniósł 4%. Szybszy był na zamiejskiej sieci dróg wojewódzkich, na których w latach 2010-2015 średni ruch pojazdów zwiększył się o 10%. Natężenie ruchu w województwie świętokrzyskim było przy tym stosunkowo wysokie. Zarówno dla dróg krajowych jak i wojewódzkich nieco większe było jedynie w Podkarpackiem (wykres 25).

Wykres 25. Średni dobowy ruch pojazdów silnikowych na sieci dróg krajowych i wojewódzkich

Chart 25. Average daily motor vehicle movement on national and regional road network

Źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad.
Source: General Directorate for National Roads and Motorways.

Wzrost liczby pojazdów dotyczył m.in. mieszkańców województwa świętokrzyskiego. Liczba zarejestrowanych samochodów osobowych zwiększyła się o 21,9% – do 658 tys. Wzrosła również (o 13,9%) liczba samochodów ciężarowych. Wzrost liczby obydwu tych grup pojazdów pozostawał niezbyt wysoki na tle Polski Wschodniej. Na całym analizowanym obszarze liczba zarejestrowanych samochodów osobowych zwiększyła się o 25,8%, a ciężarowych o 16,5%. Wśród analizowanych województwo sytuowało to świętokrzyskie na odpowiednio 5. i 4. miejscu.

W Świętokrzyskim na koniec 2016 r., na 1000 ludności przypadało 525 samochodów osobowych oraz 107 ciężarowych. Pomimo stosunkowo niskiego wzrostu liczby zarejestrowanych pojazdów w latach 2010-2016 wskaźniki te były relatywnie wysokie. W całej Polsce Wschodniej na 1000 ludności przypadało 516 samochodów osobowych i 76 ciężarowych. W przypadku samochodów ciężarowych świętokrzyskie charakteryzowało się najwyższym wskaźnikiem na 1000 mieszkańców, natomiast pod względem samochodów osobowych znajdowało się na 2. miejscu w Polsce Wschodniej.

Udział samochodów starych był w województwie świętokrzyskim stosunkowo wysoki. Dla przykładu odsetek samochodów osobowych w wieku 16 lat i więcej na koniec 2016 r. wyniósł 61,7% a ciężarowych – 63,9% (w całej Polsce Wschodniej – odpowiednio 60,7% i 58,5%). Udział takich pojazdów uległ przy tym zwiększeniu. Jeszcze 6 lat wcześniej udział samochodów osobowych w wieku powyżej 15 lat był mniejszy o 13 p. proc., a ciężarowych o 12. p. proc.

Rozbudowa sieci dróg znajduje odzwierciedlenie nie tylko we wzroście jej długości, ale również w coraz większej liczbie obiektów mostowych. W 2016 r. w województwie świętokrzyskim zlokalizowanych było 1257 mostów i wiaduktów (o 29 więcej niż 6 lat wcześniej), spośród których 1243 to obiekty trwałe. Przybyło także 9 tuneli i przejść podziemnych – do 17.

Długość linii kolejowych była zbliżona do notowanej 6 lat wcześniej i wyniosła 721 km. Ponad 3/4 sieci było przy tym zelektryfikowane. Gęstość sieci kolejowej w przeliczeniu na 100 km² wyniosła 6,2 i była najwyższa spośród analizowanych województw. W całej Polsce Wschodniej ukształtowała się na poziomie 4,5 km/100 km².

O stosunkowo dobrze rozwiniętej w województwie świętokrzyskim sieci kolejowej świadczy także zdecydowanie najwyższy wśród analizowanych województw udział linii dwu- i więcej torowych, który w 2016 r. wyniósł 51,7%. W drugim pod tym względem województwie lubelskim było to już tylko 36,3%, a w całej Polsce Wschodniej – 31,1%.

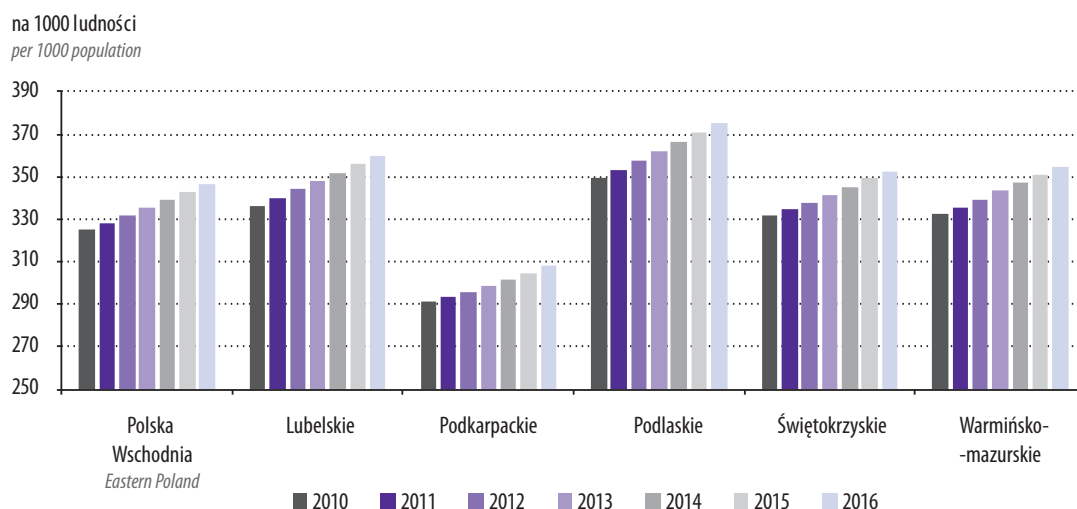
Uzupełnienie sieci transportowej w województwie świętokrzyskim stanowi infrastruktura związana z żeglugą śródlądową. Wykorzystywane są port w Sandomierzu, nabrzeże przeładunkowe w Tursku Małym oraz w Zawichoście, a także stanowisko przeładunkowe w Nowym Korczyniu.

2.3. Warunki mieszkaniowe i infrastruktura komunalna

2.3. Dwelling condition and municipal infrastructure

Omawiany okres był czasem poszerzania się bazy mieszkaniowej. Na przestrzeni 6 lat zasoby mieszkaniowe województwa świętokrzyskiego zwiększyły się łącznie o 3,8% i według stanu na koniec grudnia 2016 r. liczyły 441,6 tys. mieszkań (przeciętnie w ciągu roku przybywało około 2,7 tys. mieszkań). Jeszcze szybciej rosła liczba znajdujących się w nich izb, która w 2016 r. przekroczyła poziom sprzed 6 lat o 4,9% osiągając 1667,5 tys. Łączna powierzchnia użytkowa zwiększyła się natomiast o 5,7% i wyniosła 32,8 mln m².

Konsekwencją stopniowo rosnącej liczby mieszkań oraz coraz mniejszej liczby ludności była wzrastająca z roku na rok liczba mieszkań w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. W 2016 r. na 1000 ludności przypadały w województwie świętokrzyskim 352 mieszkania, tj. o 20 więcej niż w 2010 r. (wykres 26). Wartość tego wskaźnika, podobnie jak 6 lat wcześniej, ukształtowała się przy tym powyżej wartości dla całej Polski Wschodniej wynoszącej 347. Wśród analizowanych województw niższy poziom wskaźnika odnotowano jedynie w podkarpackim. W pozostałych był on większy, a najwięcej mieszkań na 1000 mieszkańców, podobnie jak przed sześcioma laty znajdowało się w województwie podlaskim.

Wykres 26. Mieszkania w zasobach mieszkaniowychChart 26. *Dwellings in dwelling stocks*

Wraz z oddawaniem nowych mieszkań poprawie ulegały warunki mieszkaniowe. Przejawem tego były malejąca z roku na rok liczba osób przypadająca na jedno mieszkanie oraz na jedną izbę. Równocześnie rosła przeciętna powierzchnia użytkowa na jedną osobę. Na koniec 2016 r. na 1 osobę przypadało średnio 26,2 m², podczas 6 lat wcześniej było to o 2,0 m² mniej. Wartość ta była przy tym podobna jak w całej Polsce Wschodniej, gdzie ukształtowała się na poziomie 26,3 m². Coraz mniejsze zaludnienie obrazuje spadek przeciętnej liczby osób przypadającej na jedno mieszkanie, która w ciągu omawianego okresu obniżyła się o 0,2 osoby – do 2,8 osoby (tabl. 13). Podobnie jak w przypadku średniej powierzchni użytkowej nie różniła się znacznie od notowanej w całej Polsce Wschodniej wynoszącej 2,9 m².

Tablica 13. Zasoby mieszkaniowe w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 13. *Dwelling stocks in świętokrzyskie voivodship*

As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Mieszkania <i>Dwellings</i>	425412	428067	430629	432980	436094	439069	441579
Izby <i>Rooms</i>	1590232	1602840	1614799	1626559	1640616	1654703	1667474
Powierzchnia użytkowa mieszkań w tys. m ² <i>Useful floor space in thous. m²</i>	31050,7	31334,8	31611,0	31891,0	32206,0	32530,5	32826,4
Przeciętna liczba izb w mieszkaniu <i>Average number of rooms in dwelling</i>	3,74	3,74	3,75	3,76	3,76	3,77	3,78
Przeciętna powierzchnia użytkowa w m ² : 1 mieszkania <i>Average useful floor space in m²: per dwelling</i>	73,0	73,2	73,4	73,7	73,9	74,1	74,3
na 1 osobę <i>per dwelling</i>	24,2	24,5	24,8	25,1	25,5	25,9	26,2

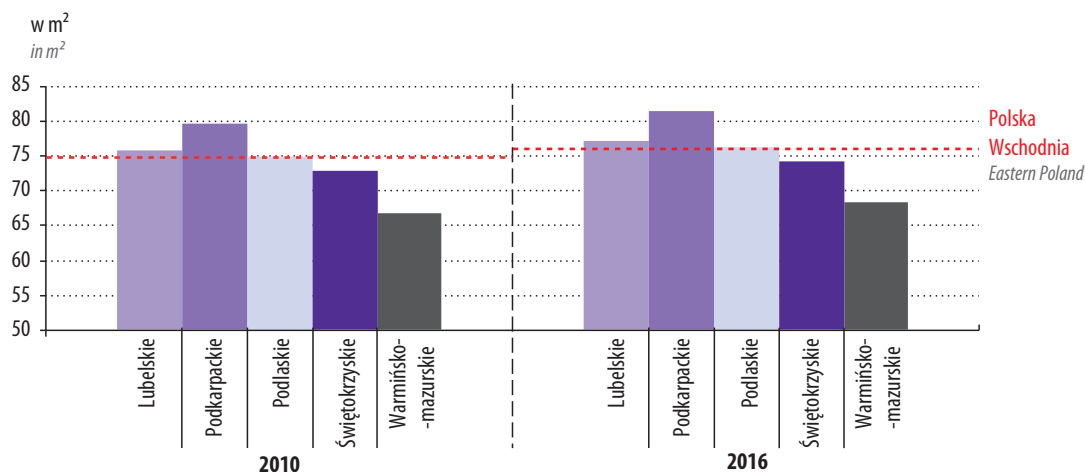
Tablica 13. Zasoby mieszkaniowe w województwie świętokrzyskim (dok.)

Stan w dniu 31 XII

*Table 13. Dwelling stocks in świętokrzyskie voivodship (cont.)
As of 31 XII*

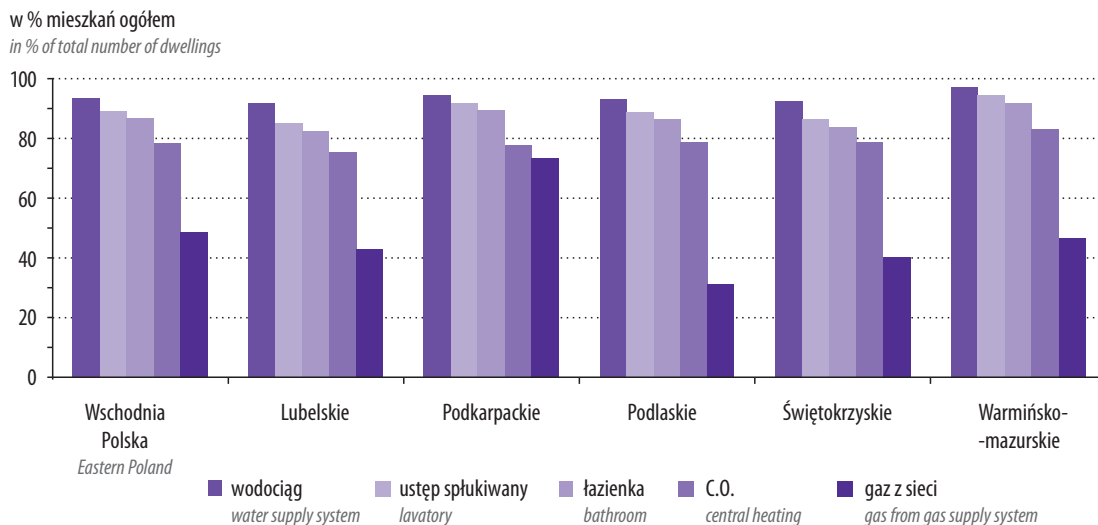
Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Przeciętna liczba osób na: Average number of persons per: 1 mieszkanie dwelling	3,01	2,99	2,96	2,93	2,90	2,86	2,84
1 izbę room	0,81	0,80	0,79	0,78	0,77	0,76	0,75
Mieszkania na 1000 ludności Dwellings per 1000 population	331,7	334,9	338,0	341,4	345,2	349,2	352,4

Oddawane do użytku nowe mieszkania były relatywnie bardziej przestronne. Przyczyniło się to do zwiększenia przeciętnej powierzchni użytkowej zasobów mieszkaniowych w województwie świętokrzyskim. Na koniec 2016 r. średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wyniosła 74 m² i była większa niż w 2010 r. o nieco ponad 1 m². W całej Polsce Wschodniej mieszkania charakteryzowały się nieco większą powierzchnią użytkową. Na koniec omawianego okresu powierzchnia ta była większa niż w Świętokrzyskiem o prawie 2 m². Jedynym województwem, w którym powierzchnia użytkowa mieszkania przekraczała średnio 80 m² było podkarpackie. Najmniejsza była natomiast w Warmińsko-Mazurskiem (wykres 27).

Wykres 27. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania*Chart 27. Average useful floor space of the dwelling*

Mieszkanie w województwie świętokrzyskim składało się przeciętnie z niespełna 4 izb, a wartość ta w ostatnich 6 latach zwiększyła się jedynie nieznacznie.

Warto zwrócić uwagę na stopień wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje sanitarno-techniczne (wykres 28). Oddawanie do użytku nowych, nowoczesnych mieszkań, jak również rozbudowa infrastruktury skutkuje systematyczną poprawą jego poziomu. W 2016 r. 92,3% mieszkań w województwie świętokrzyskim podłączonych było do wodociągu. Z ustępu spłukiwanego, czyli podłączonego do instalacji wodociągowej i odprowadzającej ścieki do sieci kanalizacyjnej lub do urządzeń lokalnych można było korzystać w 86,3% mieszkań. W 83,7% mieszkań była łazienka. Pomimo coraz lepszego wyposażenia w te trzy instalacje, poziom wyposażenia mieszkań w przypadku każdej z nich był niższy od notowanego dla Polski Wschodniej wynoszącego odpowiednio: 93,6%, 89,0% oraz 86,6%. Mniejszy niż w województwie świętokrzyskim odsetek mieszkań z takimi instalacjami występował jedynie w województwie lubelskim.

Wykres 28. Mieszkania wyposażone w instalacje w 2016 r.Chart 28. *Dwellings fitted with installations in 2016*

Lepiej prezentowała się sytuacja w zakresie mieszkań podłączonych do instalacji doprowadzającej ciepło z centralnego źródła jego wytwarzania (elektrociepłowni, ciepłowni, kotłowni osiedlowej lub kotłowni lokalnej w budynku wielomieszkaniowym oraz mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie z własnej kotłowni w budynku indywidualnym). Stanowiły one 78,8% ogółu, podczas gdy w całej Polsce Wschodniej było to 78,4%. Wyższy odsetek mieszkań z centralnym ogrzewaniem odnotowano tylko w województwie warmińsko-mazurskim.

W gaz z sieci wyposażonych było 40,1% mieszkań w Świętokrzyskim. Podobnie jak w przypadku wodociągu, ustępu oraz łazienki ich udział był niższy niż w Polsce Wschodniej (48,4%) i plasował je na 4. miejscu wśród omawianych województw. Był to jedyny spośród opisanych wskaźników, który zmniejszył się w porównaniu z 2010 r., jednak skala spadku była minimalna (6 lat wcześniej instalacja tego typu znajdowała się w 40,3% mieszkań). Poziom wyposażenia w gaz sieciowy cechował się zarazem najwyższym zróżnicowaniem pomiędzy województwami Polski Wschodniej. W przypadku wodociągu, ustępu oraz centralnego ogrzewania rozstęp wskaźnika oscylował pomiędzy 5,5 a 9,5 p. proc, podczas gdy dla gazu z sieci różnice między województwami były kilkukrotnie większe. Stosunkowo najwięcej mieszkań wyposażonych w instalację gazową występowało w Podkarpackiem (73,5%) a najmniej w Podlaskiem (31,2%).

Zdecydowanie najwięcej mieszkań pozostawało w zasobach osób fizycznych poza wspólnotami mieszkaniowymi (tabl. 14). Na koniec 2016 r. stanowiły one 72% ogółu. Kolejne 11% było własnością osób fizycznych we wspólnotach mieszkaniowych. Udział mieszkań należących do osób fizycznych rósł przy tym wraz z upływem czasu. Jeszcze 6 lat wcześniej stanowiły one odpowiednio 70% oraz 9% ogółu. Zmiany w strukturze własnościowej były wynikiem procesów przenoszenia na osoby fizyczne prawa własności zasobów spółdzielni mieszkaniowych, gmin czy zakładów pracy. Ich konsekwencją był spadek udziału mieszkań będących własnością spółdzielni mieszkaniowych, który obniżył się w tym czasie z ponad 16% do 13%, gmin – z 4% do 3% oraz należących do zakładów pracy – z 0,5% do 0,2%. Przybyło natomiast mieszkań w ramach Towarzystw Budownictwa Społecznego, jednak w dalszym ciągu stanowiły one niewielki odsetek zasobów mieszkaniowych województwa (0,2% w 2016 r.).

Tablica 14. Zasoby mieszkaniowe zamieszkałe i niezamieszkałe^a według form własności w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 14. Dwelling stocks inhabited and uninhabited^a by ownership form in świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Liczba mieszkań <i>Number of dwellings</i>		2009=100	Struktura mieszkań w % <i>Structure of dwellings in %</i>		Średnia powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ² <i>Average useful floor space per dwelling in m²</i>	
	2009	2016		2009	2016	2009	2016
Ogółem <i>Total</i>	422041	441579	104,6	100,0	100,0	71,5	74,3
w tym własność: <i>of which ownership of:</i>							
Spółdzielni mieszkaniowych <i>Cooperatives</i>	68551	58947	86,0	16,2	13,3	49,7	49,1
Gmin (komunalne): <i>Gminas (municipal)</i>	15787	11870	75,2	3,7	2,7	39,8	38,8
Towarzystw Budownictwa Społecznego <i>Public Building Society</i>	723	868	120,1	0,2	0,2	50,6	50,4
Zakładów pracy <i>Company</i>	1907	1059	55,5	0,5	0,2	59,0	65,3
Osób fizycznych: <i>Private:</i> we wspólnotach mieszkaniowych <i>condominiums</i>	38563	49877	129,3	9,1	11,3	47,8	47,6
poza wspólnotami mieszkaniowymi <i>outside condominiums</i>	296203	318685	107,6	70,2	72,2	81,4	84,6

a Dane dotyczące pozycji „Mieszkania ogółem” i „poza wspólnotami mieszkaniowymi” podaje się na podstawie bilansów zasobów mieszkaniowych, dane dotyczące pozycji „w tym socjalne” na podstawie badania cyklicznego przeprowadzanego, co roku, pozostałe informacje – na podstawie badania cyklicznego, przeprowadzanego, co 2 lata.

a Data concerning item „Total dwellings” and „outside condominiums” are given on the basis of balances of dwelling stocks; other information – on the basis of cyclical survey conducted every two years.

Suma środków przeznaczonych na gospodarkę mieszkaniową przez jednostki samorządu terytorialnego w latach 2010-2016 wyniosła 841,1 mln zł. Ich główne źródło stanowiły gminy, na które przypadało 93,3% ogółu wydatków. Udział powiatów wyniósł 6,4%, natomiast samorządu województwa – jedynie 0,3%.

Udział gospodarki mieszkaniowej w łącznych wydatkach jednostek samorządu terytorialnego w województwie świętokrzyskim przez cały czas pozostawał nieduży wahając się w poszczególnych latach pomiędzy 1,8% a 2,1% ogółu wydatków. Łącznie w okresie 2010-2016 wyniósł 2,0%. Gospodarka mieszkaniowa stanowiła niezbyt znaczącą pozycję także w budżetach pozostałych analizowanych województw. W ciągu omawianego okresu w całej Polsce Wschodniej samorządy przeznaczyły na ten cel 1,9% swoich wydatków. Pod tym względem wyróżniały się dwa województwa: podlaskie i lubelskie. W pierwszym z nich wystąpił relatywnie wysoki udział wydatków na gospodarkę mieszkaniową – 2,8%, natomiast w drugim niski – 1,4%. W województwach podkarpackim i warmińsko-mazurskim jego wartość była zbliżona do odnotowanej w województwie świętokrzyskim.

W latach 2010-2016 w województwie świętokrzyskim do użytkowania przekazano 21169 mieszkań. Spośród nich 97,8% zrealizowano w nowych budynkach mieszkalnych (oddanych do użytkowania w całości lub w poszczególnych częściach) i niemieszkalnych. Pozostałe uzyskano w wyniku rozbudowy budyn-

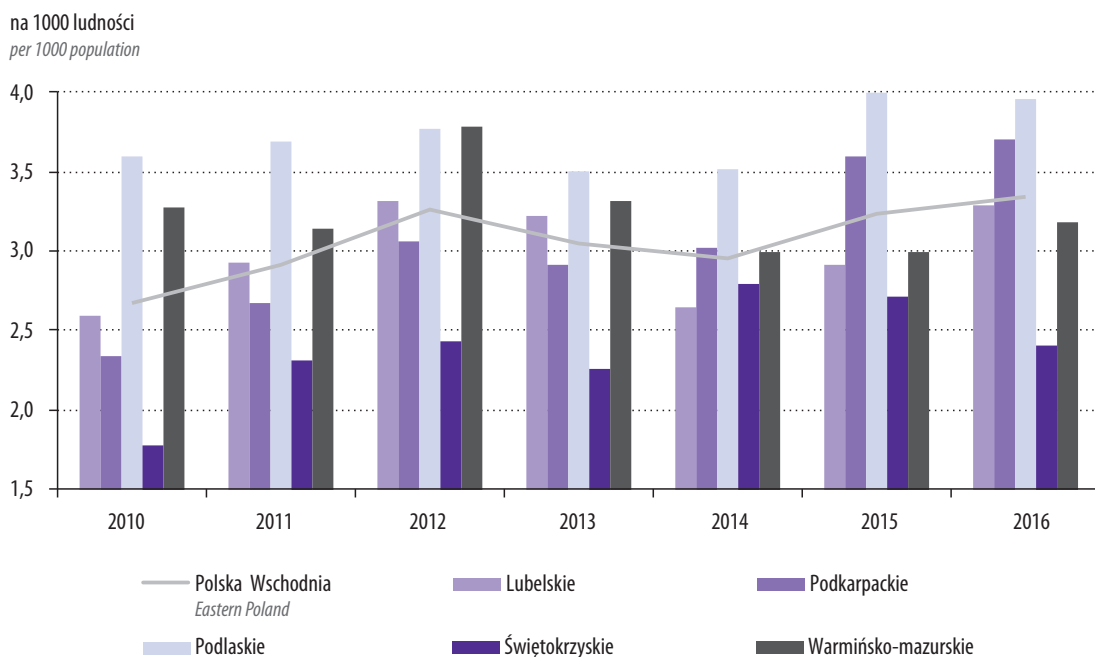
ków mieszkalnych i niemieskalnych oraz z przebudowy lub adaptacji pomieszczeń niemieskalnych w budynkach mieszkalnych i niemieskalnych.

Na przestrzeni analizowanego okresu podaż oddawanych do użytkowania mieszkań podlegała wahaniom. Najwięcej oddano do użytkowania mieszkań w 2014 r. Należy jednak zaznaczyć, że rok ten był szczególnie na rynku budownictwa mieszkaniowego w województwie świętokrzyskim. Był jedynym na przestrzeni analizowanych 6 lat, w którym oddano do użytkowania mieszkania społeczne czynszowe, a także wyjątkowo dużą liczbę mieszkań spółdzielczych. Kolejne dwa lata przyniosły spadek liczby mieszkań oddawanych do użytku. Pomimo to w 2016 r. liczba ta utrzymała się na znacznie wyższym poziomie niż 6 lat wcześniej. Przekazano 3020 mieszkań, tj. o 32,6% więcej niż w 2010 r. Liczba mieszkań oddawanych do użytku w Świętokrzyskiem rosła szybciej niż w całej Polsce Wschodniej, gdzie w 2016 r. przekraczała poziom sprzed sześciu lat o 23,6%.

Chociaż wzrost liczby mieszkań oddawanych do użytku w Świętokrzyskiem w ostatnich latach był stosunkowo wysoki, to liczba ta w przeliczeniu na 1000 mieszkańców była przez cały analizowany okres najniższa wśród wszystkich województw Polski Wschodniej (z wyjątkiem 2014 r.). Dla przykładu w 2016 r. na 1000 mieszkańców przypadało w Świętokrzyskiem 2,4 mieszkania, podczas gdy we wszystkich pozostałych wskaźnik ten przekraczał trzy. Na całym omawianym obszarze osiągnął przy tym 3,34, a najwyższą wartość osiągnął w województwie podlaskim - 3,96 (wykres 29).

Wykres 29. Mieszkania oddane do użytku

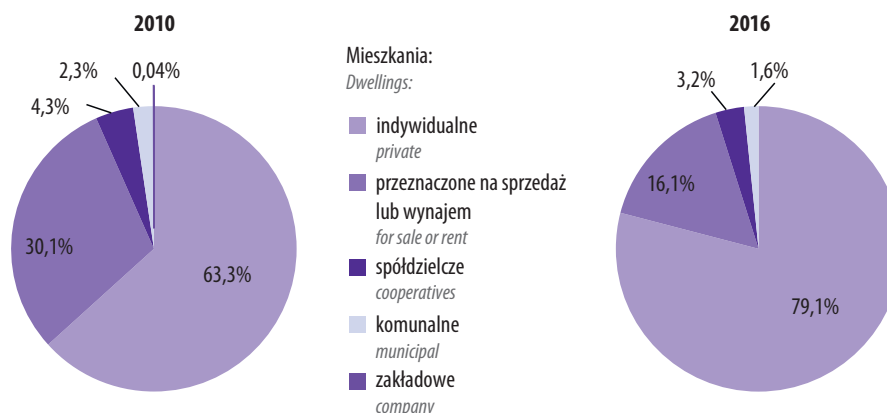
Chart 29. Dwellings completed

W trakcie całego analizowanego okresu najczęściej mieszkań oddawano w ramach budownictwa indywidualnego (blisko 3/4). W 2010 r. stanowiły one 63,3% ogółu mieszkań oddanych do użytku. W kolejnych latach udział ten jeszcze się zwiększył, osiągając w 2013 r. – 82,6%. W 2016 r. był niewiele mniejszy i wyniósł 79,1%. Istotny udział w strukturze mieszkań oddanych do użytkowania miało także budownictwo na sprzedaż lub wynajem. W 2016 r. mieszkania przekazane przez deweloperów stanowiły 16,1% ogółu mieszkań oddanych do użytkowania. Udział budownictwa realizowanego na sprzedaż lub wynajem uległ jednak w ostatnich latach znacznemu zmniejszeniu. Na początku badanego okresu był blisko dwukrotnie wyższy – 30,1% ogółu (wykres 30).

Wykres 30. Struktura mieszkań oddanych do użytkowania według form budownictwa w województwie świętokrzyskim

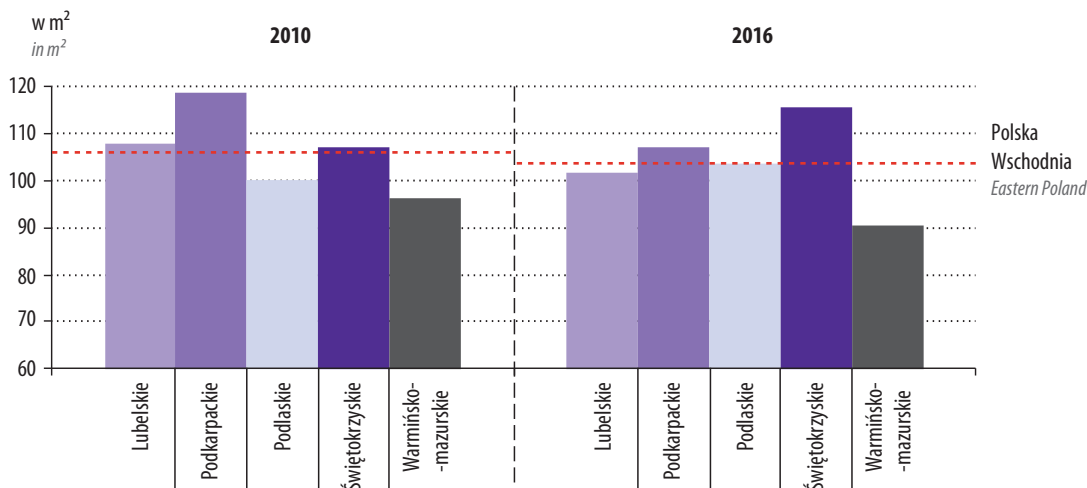
Chart 30. Structure of dwellings completed by construction form in świętokrzyskie voivodship

Standard mieszkań przekazanych do użytkowania określa m.in. przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania. W 2016 r. oddawane mieszkanie miało w województwie świętokrzyskim przeciętnie 115,5 m² powierzchni użytkowej (wykres 31). Warto odnotować, że oddawane mieszkania cechują się coraz większą powierzchnią. W 2010 r. przeciętna powierzchnia użytkowa w województwie świętokrzyskim była o 8,4 m² mniejsza. Sytuacja ta pozytywnie wyróżnia region od pozostałych województw Polski Wschodniej, w których w latach 2010-2016 notowano spadek wielkości mieszkań. Jedynym województwem poza Świętokrzyskiem, w którym notowano wzrost wielkości mieszkania oddawanego do użytku było podlaskie, jednak również tam był on mniejszy – o 3,2 m². Najgłębszy spadek wystąpił natomiast w Podkarpackiem, w którym mieszkania oddane do użytku w 2016 r. były mniejsze niż przed 6 laty o 11,4 m².

Wykres 31. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania

Chart 31. Average useful floor space of dwellings completed

W województwie świętokrzyskim zwiększeniu uległa nie tylko średnia powierzchnia użytkowa mieszkań, ale również liczba pomieszczeń, na które się dzielą. W 2016 r. przeciętne mieszkanie oddane do użytkowania składało się z 5 izb, podczas gdy jeszcze 6 lat wcześniej było to 4,7 izby. Wzrost ten uzyskany został pomimo mniejszego odsetka mieszkań z 4 i więcej izbami. Wynikał on przede wszystkim z większego udziału mieszkań oddawanych przez inwestorów indywidualnych, którzy relatywnie rzadko decydują się na budowę mieszkań o niewielkiej liczbie pomieszczeń. Dla przykładu w 2016 r. w budynkach indywidu-

alnych 4 i więcej izb znajdowało się w 94,8% mieszkań. Z kolei w budynkach pozostałych (bez indywidualnych) mieszkania posiadające 4 i więcej izb stanowiły jedynie 18,4%.

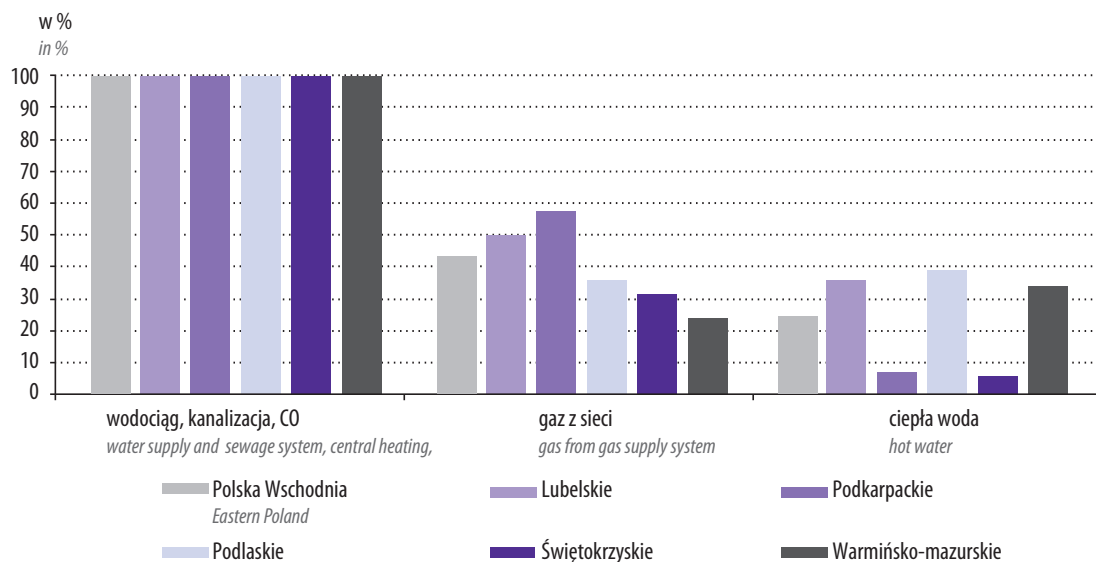
Nowe mieszkania są nie tylko większe niż już istniejące, ale również poprawia się ich wyposażenie w podstawowe instalacje. Podobnie jak w pozostałych omawianych województwach w świętokrzyskim standardem stał się dostęp do wodociągu, kanalizacji, łazienki (urządzenia kąpielowego, prysznic – z odpływem wody) oraz centralnego ogrzewania. Te udogodnienia w 2016 r. znajdowały się we wszystkich mieszkaniach oddawanych do użytku (wykres 32).

Znacznie mniejszy niż w przypadku ww. instalacji był udział mieszkań z dostępem do gazu z sieci oraz ciepłej wody dostarczanej z elektrociepłowni, ciepłowni lub kotłowni osiedlowej. W gaz z sieci wyposażonych zostało 31,3% spośród wszystkich mieszkań oddanych do użytkowania w Świętokrzyskiem. Udział ten był znacznie niższy niż w całej Polsce Wschodniej, gdzie wyniósł 43,2%. Jego niższy poziom niż w Świętokrzyskiem odnotowano tylko w województwie warmińsko-mazurskim – 23,8%. Najwyższy udział wystąpił natomiast w województwie podkarpackim – 57,4%.

W ciepłą wodę dostarczaną z elektrociepłowni, ciepłowni lub kotłowni osiedlowej w 2016 r. wyposażonych było jedynie 5,4% ogółu oddawanych do użytku mieszkań w województwie świętokrzyskim. Udział ten był najmniejszy w Polsce Wschodniej. Na całym analizowanym obszarze wyniósł 24,2%, a najwyższy był w województwie podlaskim, w którym w ciepłą wodę dostarczaną z elektrociepłowni, ciepłowni lub kotłowni osiedlowej wyposażono 39,2% ogółu mieszkań oddanych do użytku.

Wykres 32. Wyposażenie mieszkań oddanych do użytkowania w wybrane instalacje w 2016 r.

Chart 32. Dwellings completed fitted with selected installations in 2016

W 2016 r. w Świętokrzyskiem oddano do użytku 2320 budynków mieszkalnych, tj. o 57,6% więcej niż w 2010 r. W ramach budownictwa indywidualnego zrealizowano 2291 nowych budynków mieszkalnych. Ich udział w ogóle nowych budynków mieszkalnych oddanych do użytkowania w 2016 r. wyniósł 98,8%. Przeciętna kubatura indywidualnego budynku mieszkalnego wyniosła 696 m³. Średni czas trwania budowy był nieco krótszy od obserwowanego przed sześcioma laty i wyniósł 73,5 miesiąca (w 2010 r. – 75,3 miesiąca). W ramach budownictwa indywidualnego realizowane są przede wszystkim budynki na własne potrzeby. Stanowiły one blisko 99% ogółu.

Poza budownictwem indywidualnym przekazano do użytkowania 29 budynków mieszkalnych o średniej kubaturze 6758 m³. Stanowiło to zaledwie 1,3% ogółu nowych budynków mieszkalnych. Przeciętny czas trwania budowy był w ich przypadku znacznie krótszy niż dla inwestorów indywidualnych i ukształtował

się na poziomie 19,3 miesiąca. Zdecydowaną większość budynków z tej grupy stanowiły przy tym, oddane przez deweloperów, a ich udział wyniósł 69,0%.

Wśród nowych budynków mieszkalnych w 2016 r. przeważały obiekty o dwóch kondygnacjach stanowiące ponad 72% ogółu, natomiast kolejne 25% posiadało jedną kondygnację. Poza budownictwem indywidualnym dominowały natomiast wyższe budynki (o 4 i więcej kondygnacjach) stanowiące 55% wszystkich.

Jednym z podstawowych czynników kształtujących konkurencyjność regionów jest wyposażenie w infrastrukturę techniczną. Odpowiedni poziom rozwoju infrastruktury technicznej jest niezbędnym elementem dla właściwego funkcjonowania i rozwoju gospodarki. Dostępność do urządzeń infrastruktury technicznej warunkuje atrakcyjność osadniczą (zachęca do osiedlania się na danym obszarze ze względu na oferowaną wyższą jakość życia). Ułatwia także rozpoczęcie działalności produkcyjnej oraz jest konieczna dla jej prawidłowego funkcjonowania. W rezultacie jest czynnikiem determinującym decyzje o wyborze lokalizacji inwestycji. Poziom rozwoju infrastruktury technicznej pozwala ocenić analiza stopnia wyposażenia obszaru w urządzenia techniczne użytku publicznego zorganizowane w systemach sieciowych (wodociągi, kanalizację, sieć gazową i energetyczną, ciepłownictwo).

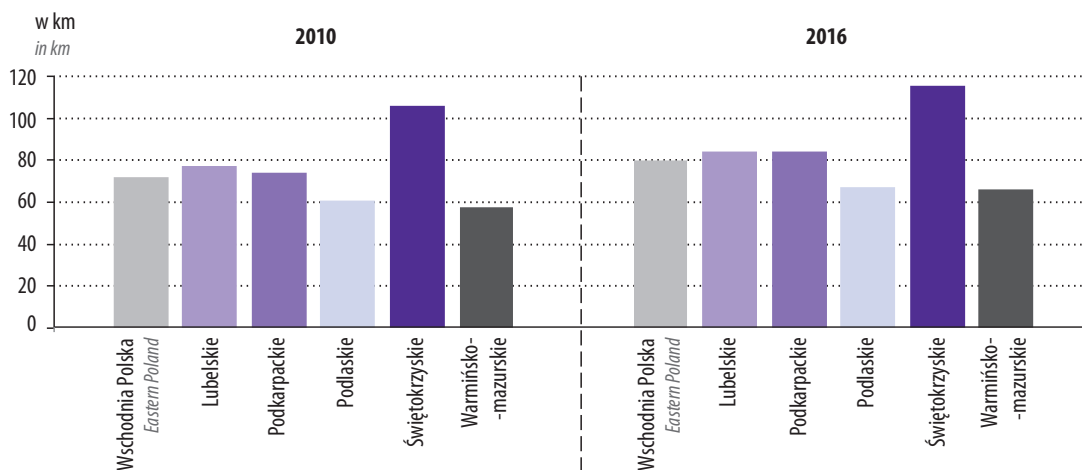
Lata 2010-2016 to okres dalszej rozbudowy rozdzielczej sieci wodociągowej w województwie świętokrzyskim. W 2016 r. jej długość wyniosła 13511 km, tj. o 1085 km więcej niż w 2010 r. (tabl. 15). Równocześnie w omawianym okresie rosła liczba przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania, która wzrosła z 227,1 tys. do 246,2 tys.

Pomimo stosunkowo wysokiego poziomu zagęszczenia powierzchni siecią wodociągową już na początku omawianego okresu rozbudowa sieci w województwie świętokrzyskim postępowała stosunkowo szybko. Na koniec 2016 r. w przeliczeniu na 100 km² była ona w Świętokrzyskiem o 9,3 km dłuższa niż 6 lat wcześniej. Szybciej rosła jedynie w Podkarpackiem, w którym zwiększyła się o 10,2 km.

W latach 2010-2016 Świętokrzyskie korzystnie wyróżnia się pod względem gęstości sieci wodociągowej. Na koniec 2016 r. na 100 km² przypadało jej 115 km (wykres 33). Wartość ta zdecydowanie przekraczała poziom notowany w całej Polsce Wschodniej wynoszący 80 km. Spośród analizowanych województw najmniejsza różnica dzieliła świętokrzyskie od podkarpackiego i lubelskiego. Najniższym poziomem tego wskaźnika charakteryzowało się natomiast województwo warmińsko-mazurskie.

Wykres 33. Długość rozdzielczej sieci wodociągowej na 100 km²

Chart 33. Length of water supply distribution system per 100 km²

Pomimo coraz większej liczby przyłączy, na przestrzeni analizowanego okresu, w Świętokrzyskim dzięki rozbudowie sieci stopień wykorzystania i eksploatacji sieci wodociągowej mierzony liczbą połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych w przeliczeniu na 1 km sieci w stosunku do sytuacji sprzed 6 lat

minimalnie się obniżył – z 18,3 do 18,2. Pozostał jednak na poziomie wyższym niż odnotowany dla całej Polski Wschodniej, gdzie wyniósł 16,8.

Rozbudowa sieci wodociągowej i coraz szerszy dostęp do sieci przyczyniły się do wzrostu zużycia wody w ostatnich latach. W 2016 r. na cele komunalno-bytowe wodociągi dostarczyły gospodarstwom domowym 34,7 tys. dam^3 wody wobec 31,4 tys. dam^3 w 2010 r.

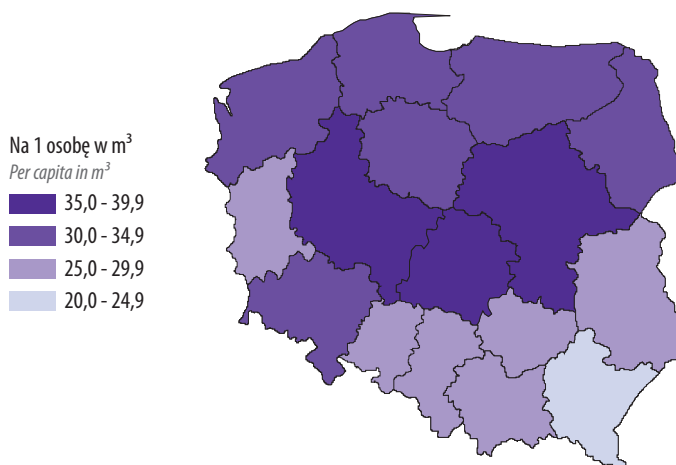
Wskaźnik zużycia wody, obrazujący sposób gospodarowania wodą, w przeliczeniu na 1 osobę, osiągnął w Świętokrzyskiem w 2016 r. poziom 27,7 m^3 . W omawianym okresie obserwowana była jego tendencja wzrostowa. W 2010 r. zużycie wody było o 3,3 m^3 mniejsze. Zużycie wody rosło we wszystkich województwach Polski Wschodniej, jednak w Świętokrzyskiem proces ten postępował relatywnie najszybciej. W drugim pod tym względem województwie podlaskim na 1 osobę zużywano o 2,5 m^3 więcej niż przed sześcioma laty. Najmniejszy wzrost odnotowano natomiast w województwie warmińsko-mazurskim – jedynie o 0,6 m^3 .

Pomimo stosunkowo szybkiego wzrostu zużycia wody było ono w dalszym ciągu mniejsze od notowanego w całej Polsce Wschodniej (28,1 m^3). Jego wielkość, podobnie jak 6 lat wcześniej, lokowała Świętokrzyskie na 4. miejscu spośród analizowanych województw. Mniej wody zużywali jedynie mieszkańcy Podkarpackiego – 23,4 m^3 , a nieznacznie wyższy wynik odnotowano w Lubelskiem – 28,0 m^3 . W pozostałych dwóch województwach zużycie wody na osobę przekraczało 30 m^3 (w podlaskim – 33,2 m^3 a w warmińsko-mazurskim – 31,4 m^3).

Mapa 4. Zużycie wody na cele komunalno-bytowe w gospodarstwach domowych w 2016 r.

Map 4.

Water consumption for communal and living purpose in households in 2016

Tablica 15. Wybrane cechy infrastruktury wodociągowej w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 15.

Selected features of water supply infrastructure in świętokrzyskie voivodship

As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Długość czynnej sieci rozdzielczej w km <i>Length of distribution network in operation in km</i>	12426	12813	12987	13152	13138	13428	13511
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania <i>Connections leading to residential buildings and collective housing</i>	227134	231443	235548	239761	243033	243420	246185

Tablica 15. Wybrane cechy infrastruktury wodociągowej w województwie świętokrzyskim (dok.)

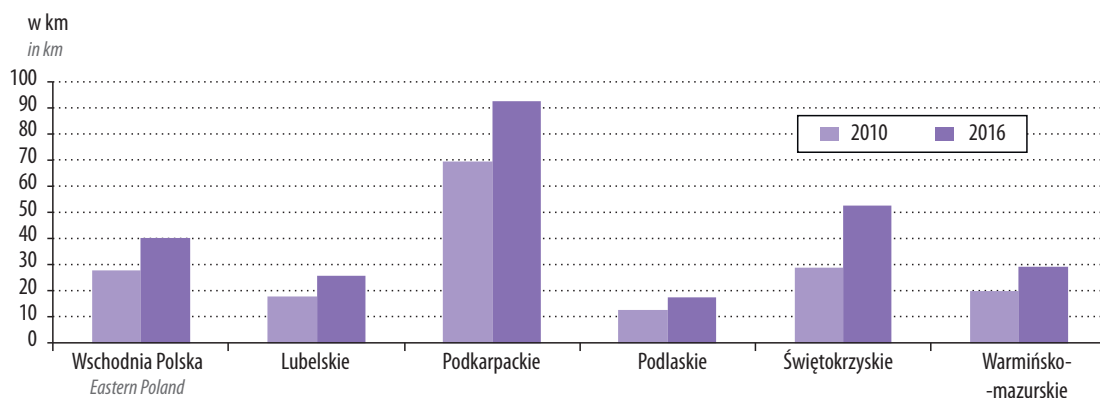
Stan w dniu 31 XII

*Table 15. Selected features of water supply infrastructure in świętokrzyskie voivodship (cont.)
As of 31 XII*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania w przeliczeniu na 1 km sieci wodociągowej <i>Connections leading to residential buildings and collective housing per 1 km of water supply network</i>	18,3	18,1	18,1	18,2	18,5	18,1	18,2
Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej <i>Percentage of population using water supply network</i>	83,9	84,3	84,6	84,8	91,1	91,1	91,2
Woda dostarczona gospodarstwom domowym w ciągu roku w dam ³ <i>Water provided to households during a year in dam³</i>	31364,6	34095,1	34110,2	33619,9	33382,9	34802	34736,8
Zużycie wody na cele komunalno-bytowe w gospodarstwach domowych w ciągu roku w przeliczeniu na 1 osobę w m ³ <i>Water consumption for communal and living purpose in households per capita in m³</i>	24,4	26,6	26,7	26,5	26,4	27,6	27,7

Znacznie zwiększył się odsetek osób korzystających z wodociągu. W 2016 r. osiągnął on 91,2% ogółu mieszkańców, podczas gdy 6 lat wcześniej był ponad 7 p. proc. niższy. Skala tego wzrostu była najwyższa wśród analizowanych województw. W efekcie w 2016 r. odsetek osób korzystających z wodociągu wyraźnie przekraczał poziom w całej Polsce Wschodniej wynoszący 87,9%. Wśród analizowanych województw – więcej korzystających z tej instalacji było jedynie w województwie warmińsko-mazurskim 94,8%, najmniej natomiast w podkarpackim – 80,9%.

W latach 2010-2016 w województwie świętokrzyskim obserwowano dynamiczną rozbudowę sieci kanalizacyjnej (rozdzielczej i kolektorów). Jej długość w 2016 r. wyniosła 6155 km, podczas gdy w 2010 r. kształtowała się na poziomie 3384 km. Tak wysoki wzrost powodował, że zagęszczenie siecią kanalizacyjną przez cały omawiany okres pozostawało w Świętokrzyskiem na stosunkowo wysokim poziomie. W 2016 r. na 100 km² przypadało 52,6 km sieci kanalizacyjnej wobec 40,0 km w całej Polsce Wschodniej (wykres 34). Wyższym poziomem tego wskaźnika poszczycić się mogło jedynie Podkarpackie. W pozostałych omawianych województwach zagęszczenie siecią kanalizacyjną odbiegało wyraźnie *in minus* od notowanego w Świętokrzyskiem. Najmniej gęstą sieć odnotowano natomiast w województwie podlaskim.

Wykres 34. Długość rozdzielczej sieci kanalizacyjnej na 100 km²*Chart 34. Length of sewage distribution network per 100 km²*

Efektom rozbudowy sieci kanalizacyjnej był również szybki przyrost liczby przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania, która w analizowanym okresie wzrosła o prawie 61% osiągając 120,6 tys. (tabl. 16). Wzrost ten był zdecydowanie najwyższy w Polsce Wschodniej, gdzie wyniósł 37,8%. W pozostałych województwach oscylował między 24,9% w podlaskim do 45,3% w warmińsko-mazurskim.

Tablica 16. Wybrane cechy infrastruktury kanalizacyjnej^a w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 16. Selected features of sewage infrastructure^a in świętokrzyskie voivodship

As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Długość czynnej sieci rozdzielczej w km Length of distribution network in operation in km	3383,8	4246,6	4803,7	5165,2	5605,2	6081,5	6155,1
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania Connections leading to residential buildings and collective housing	75026	84239	92197	98082	106407	114604	120637
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania w przeliczeniu na 1 km sieci kanalizacyjnej Connections leading to residential buildings and collective housing per 1 km of sewage network	22,2	19,8	19,2	19,0	19,0	18,8	19,6
Ścieki odprowadzone siecią kanalizacyjną w ciągu roku w dam ³ Wastewater discharged by sewage network during a year in dam ³	32919,6	32831,6	32476,0	34302,0	35696,0	35222,4	36195,6
Ścieki odprowadzone w ciągu roku w przeliczeniu na 1 km sieci kanalizacyjnej w dam ³ Wastewater discharged during a year per 1 km of sewage network in dam ³	9,7	7,7	6,8	6,6	6,4	5,8	5,9
Ścieki odprowadzone w ciągu roku w przeliczeniu na 1 korzystającego w m ³ Wastewater discharged during a year per user in m ³	54,1	51,4	49,5	51,5	50,4	48,4	49,2
Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej Percentage of population using sewage network	47,4	50,0	51,5	52,5	56,1	57,9	58,8

a łącznie z kolektorami.

a Including collectors.

O rozbudowie sieci kanalizacyjnej świadczy rosnący wskaźnik zagęszczenia siecią. Dane opisujące stopień wykorzystania i eksploatacji sieci kanalizacyjnej wskazują natomiast na jej malejące obciążenie eksploatacyjne.

Liczba przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania przypadająca na 1 km sieci w latach 2010-2016 zmniejszyła się o 2,6 – do 19,6. Skala tego spadku była przy tym stosunkowo wysoka. W całej Polsce Wschodniej liczba przyłączy do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania przypadająca na 1 km sieci zmalała tylko o 0,7, a spośród województw Polski Wschodniej równie duży spadek, jak w świętokrzyskim wystąpił jedynie w województwie podlaskim.

Korzystny trend widoczny był pod względem malejącego z roku na rok obciążenia sieci kanalizacyjnej odprowadzanymi ściekami. Na przestrzeni omawianych 6 lat ilość ścieków odprowadzonych siecią kanalizacyjną uległa zmniejszeniu z 9,7 dam³/1 km sieci do 5,9 dam³/1 km. Spadek ten był przy tym najwyższy spośród omawianych województw. W rezultacie wartość tego wskaźnika w 2016 r. tylko nieznacznie przekraczała poziom dla całej Polski Wschodniej (spadek z 7,9 dam³/1 km sieci do 5,9 dam³/1 km).

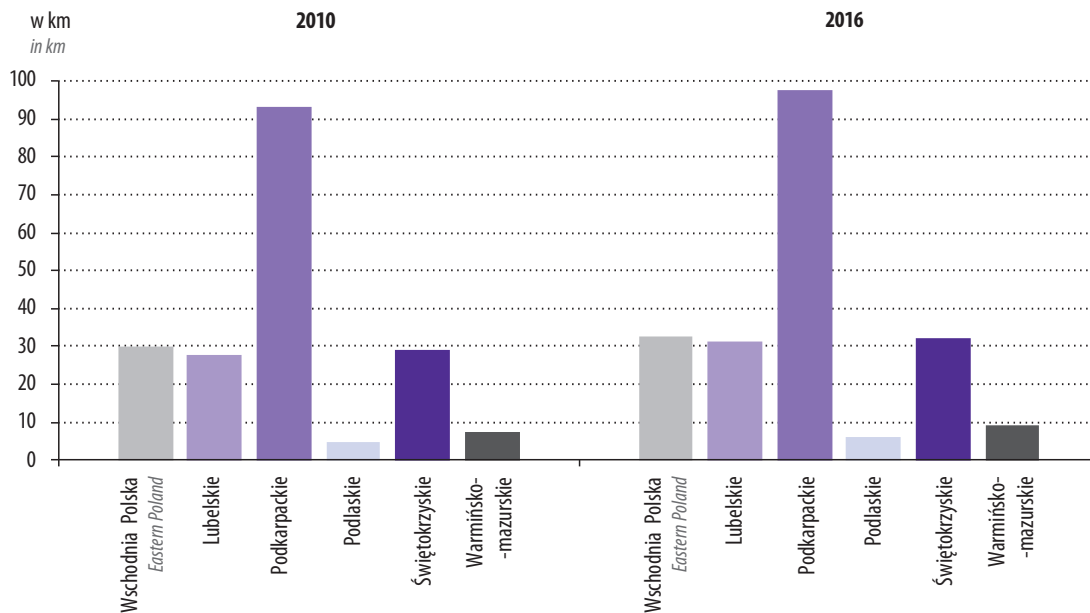
Na rosnącą oszczędność mieszkańców województwa świętokrzyskiego wskazuje także porównanie ilości odprowadzonych ścieków w przeliczeniu na 1 korzystającego. W analizowanym okresie odnotowano zmniejszenie tego wskaźnika o blisko 5 m³ do 49,2 m³. Dla porównania w całej Polsce Wschodniej obniżył się o 4 m³ – do 43,8 m³.

Efektom rozbudowy sieci był znaczny wzrost odsetka osób korzystających z kanalizacji, który w 2016 r. osiągnął 58,8% ogółu ludności województwa, tj. o 11,4 p. proc. więcej niż przed sześcioma laty. Wzrost ten był wyższy od notowanego w skali całej Polski Wschodniej, gdzie na przestrzeni 6 lat zwiększył się o 8,6 p. proc. Pomimo to udział korzystających z sieci kanalizacyjnej pozostawał stosunkowo niski. W całej Polsce Wschodniej z tej instalacji korzystało 63,5% ludności (najmniej w województwie lubelskim – 52,5%, najwięcej w warmińsko-mazurskim – 74,3%).

Analizowany okres przyniósł dalszą rozbudowę rozdzielczej sieci gazowej w województwie świętokrzyskim. W porównaniu z 2010 r. wydłużyła się ona o 375 km (11,1%) i osiągnęła 3758 km. W przeliczeniu na 100 km² oznacza to średnią gęstość na poziomie 32,1 km wobec 28,9 km w 2010 r. (wykres 35). Na koniec 2016 r. pozostała ona nieco mniejsza niż w całej Polsce Wschodniej, dla której wyniosła 32,8 km. Cecha ta w analizowanym okresie charakteryzowała się jednak bardzo wysokim poziomem zróżnicowania terytorialnego. Zdecydowanie najbardziej gęsta sieć gazowa występuje w województwie podkarpackim, w którym w 2016 r. wskaźnik ten był trzykrotnie wyższy niż świętokrzyskiem. W pozostałych województwach wartość tego wskaźnika kształtowała się zdecydowanie niżej. Szczególnie niską gęstością sieci gazowej charakteryzowały się województwa warmińsko-mazurskie oraz podlaskie, w których była ona odpowiednio ponad trzy i ponad pięciokrotnie mniejsza niż w świętokrzyskiem. W województwie lubelskim wskaźnik ten kształtował się natomiast na poziomie zbliżonym do świętokrzyskiego.

Wykres 35. Długość rozdzielczej sieci gazowej na 100 km²

Chart 35. Length of gas distribution network per 100 km²

Efektom rozbudowy sieci gazowej był wzrost liczby przyłączy, która w omawianym okresie zwiększyła się o 10,2% (tabl. 17). Pomimo tego nieznacznie obniżył się stopień wykorzystania i eksploatacji sieci gazowej mierzony liczbą połączeń prowadzących do budynków w przeliczeniu na 1 km sieci rozdzielczej – z 19,6 do 19,4. Z rosnącą liczbą przyłączy związana jest znacząco wyższa niż 6 lat wcześniej liczba odbiorców gazu. Na przestrzeni analizowanego okresu populacja ta wzrosła z 161 tys. do 177 tys. gospodarstw domowych.

Równocześnie z rozbudową sieci rozdzielczej, wzrostem liczby przyłączy i odbiorców gazu malało zużycie tego paliwa. W 2016 r. w województwie świętokrzyskim rozdysponowano 78480 tys. m³ gazu z sieci, tj. o 5,3% mniej niż w 2010 r. W przeliczeniu na 1 odbiorcę, tj. na jedno gospodarstwo domowe przeciętne zużycie wyniosło 444 m³, podczas gdy przed sześcioma laty ukształtowało się na poziomie o 13,5% większym. Wśród analizowanych województw zużycie gazu zwiększyło się jedynie w podlaskim – o 8,0%, jednak również w pozostałych województwach skala spadku była mniejsza niż w świętokrzyskim. W całej Polsce Wschodniej zużycie gazu na 1 odbiorcę zmalało o 9,7%. Duży spadek zużycia gazu spowodował, że świętokrzyskie gospodarstwa domowe w dalszym ciągu wykorzystywały przeciętnie stosunkowo niewiele tego paliwa. Mniejsze średnie zużycie odnotowano tylko w województwie podlaskim – 433 m³. Z drugiej strony w Podkarpackim oraz Lubelskim zużywano go średnio o ponad 10% więcej (odpowiednio 493 m³ i 490 m³). W całej Polsce Wschodniej zużycie gazu na 1 odbiorcę również przekraczało poziom w Świętokrzyskim (447 m³). Zużycie gazu na 1 mieszkańca w województwie świętokrzyskim zmniejszyło się z 64,5 m³ do 62,7 m³.

W 2016 r. w województwie świętokrzyskim z instalacji gazowej korzystało 36,8% ludności (o 0,3 p. proc. więcej niż w 2010 r.). Udział ludności z dostępem do sieci gazowej w latach 2010-2016 nie zmienił się przy tym znacząco także w pozostałych omawianych województwach. W konsekwencji w Świętokrzyskim odsetek ten pozostawał na stosunkowo niskim poziomie. W 2016 r. w całej Polsce Wschodniej udział osób korzystających z sieci gazowej był o 10 p. proc. wyższy niż w Świętokrzyskim (46,9%). Wśród analizowanych województw przez cały okres zdecydowanie najwyższy był on w podkarpackim. W 2016 r. z sieci gazowej korzystało tam 72,2% ludności. Na pozostałym omawianym obszarze odsetek ludności z dostępem do sieci gazowej był znacznie bardziej zbliżony do świętokrzyskiego. W województwie warmińsko-mazurskim wyniósł 42,6%, lubelskim – 40,7%, a jedynym województwem, w którym z sieci gazowej korzystało mniej osób było podlaskie – 28,3%.

Tablica 17. Wybrane cechy infrastruktury gazowniczej w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 17. Selected features of gas infrastructure in świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Długość czynnej sieci w km <i>Length of network in operation</i>	3935,4	3957,0	4003,0	4038,3	4161,2	4293,4	4357,3
w tym długość czynnej sieci rozdzielczej w km <i>of which length of distribution network in operation</i>	3382,7	3404,2	3449,8	3486,4	3564,6	3692,2	3758,1
Przyłącza prowadzące do budynków <i>Connections leading to buildings</i>	66199	66947	67634	68614	70027	71137	72925
w tym do budynków mieszkalnych <i>of which to residential buildings</i>	62862	63477	63783	64772	66105	67144	68794
Przyłącza prowadzące do budynków w przeliczeniu na 1 km sieci rozdzielczej <i>Connections leading to buildings per 1 km of distribution network</i>	19,6	19,7	19,6	19,7	19,6	19,3	19,4
Odbiorcy gazu z sieci w gospodarstwach domowych <i>Consumers of gas from gas supply system in households</i>	161210	162499	163647	173951	175197	175015	176605
Odsetek osób korzystających z instalacji <i>Percentage of persons using installation</i>	36,5	36,5	36,5	36,6	36,5	36,7	36,8

Tablica 17. Wybrane cechy infrastruktury gazowniczej w województwie świętokrzyskim (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Table 17. Selected features of gas infrastructure in świętokrzyskie voivodship (cont.)
As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych w ciągu roku: Consumption of gas from gas supply system in households							
w tys. m ³ in thous. m ³	82834,6	78667,7	78203,4	80823,6	75987,-	74451,5	78480,0
na 1 odbiorcę w m ³ ^a per consumer in m ³ ^a	513,8	484,1	477,9	464,6	433,7	425,4	444,4
na 1 mieszkańca w m ³ per capita in m ³	64,5	61,5	61,3	63,6	60,0	59,1	62,6

a Do przeliczeń przyjęto przeciętną liczbę odbiorców w ciągu roku.
a To calculations the average number of consumers during a year was adopted.

Do scharakteryzowania stopnia rozwoju infrastruktury elektroenergetycznej wykorzystać można zużycie energii elektrycznej o niskim napięciu w gospodarstwach domowych ogółem.

Na przestrzeni lat 2010-2016 liczba odbiorców energii elektrycznej w województwie świętokrzyskim wzrosła z 456 tys. do 462 tys. gospodarstw domowych (tabl. 18). Pomimo szerszej grupy klientów zużycie energii elektrycznej uległo w tym okresie ograniczeniu – o 1,5%. Malą także zużycie energii elektrycznej w przeliczeniu na 1 odbiorcę, które w 2016 r. wyniosło 1646 kWh i było o 2,7% niższe niż w 2010 r. Podobną tendencję spadku zużycia w przeliczeniu na 1 odbiorcę mogącą świadczyć o istotnym wzroście energooszczędności społeczeństwa zauważyć można także na pozostałych obszarach Polski Wschodniej. W najmniejszej skali wystąpiło ono w województwie podlaskim, w którym zużycie na odbiorcę zmalało o 0,2%, a w największej w lubelskim – o 4,3%. Skala spadku na całym omawianym obszarze była taka sama jak w Świętokrzyskiem.

Świętokrzyskie charakteryzuje się niskim poziomem zużycia energii w gospodarstwach domowych. We wszystkich analizowanych województwach w przeliczeniu na 1 odbiorcę było ono znacząco wyższe. Stosunkowo najmniejsza różnica dzieliła je od województwa podkarpackiego, w którym wskaźnik ten był wyższy o 6,0%. Średnio najwięcej energii zużywały natomiast gospodarstwa domowe w województwie warmińsko-mazurskim – o 25,3% więcej niż w świętokrzyskim.

Tablica 18. Wybrane cechy infrastruktury elektroenergetycznej w województwie świętokrzyskim

Table 18. Selected features of electric power infrastructure in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Odbiorcy energii o niskim napięciu w gospodarstwach domowych (stan w dniu 31 XII) Consumers of low voltage energy in households (as of 31 XII)	456266	458588	460038	460567	458325	458504	462239
Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w kWh: Consumption of electricity in households in kWh:							
na 1 odbiorcę ^a per consumer ^a	1692,7	1666,9	1669,6	1681,1	1661,5	1657,3	1646,4
na 1 mieszkańca per capita	601,1	597,1	602,2	609,5	601,8	603,1	606,7

a Do przeliczeń przyjęto przeciętną liczbę odbiorców w ciągu roku.
a To calculations the average number of consumers during a year was adopted.

Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2016 r. wyniosło w województwie świętokrzyskim 607 kWh i było o prawie 6 kWh większe niż w 2010 r. W całej Polsce Wschodniej wzrost był mniejszy (o 1,5 kWh), ale zużycie na mieszkańca pozostało wyższe. W 2016 r. wyniosło 651 kWh.

Stopniowy rozwój infrastruktury w województwie świętokrzyskim widoczny jest w ciepłownictwie. Przejawem tego jest zwiększająca się długość sieci ciepłej przesyłowej, która na przestrzeni 6 lat wydłużyła się o prawie 50 km osiągając w 2016 r. 435 km (tabl. 19). Wzrost długości sieci ciepłej w Świętokrzyskiem wynoszący 12,9% był największy w Polsce Wschodniej. Stosunkowo szybko wydłużała się ona jeszcze w województwie lubelskim – o 7,2%. Na pozostałym terenie był on znacząco niższy, a w województwie podkarpackim długość sieci uległa nawet znacznemu ograniczeniu – o 20,7%. Duży spadek w tym ostatnim województwie przyczynił się do zmniejszenia długości sieci przesyłowej w skali całej Polski Wschodniej – o 1,2%.

Gęstość sieci w województwie świętokrzyskim była o 0,4 km wyższa niż w 2010 r. i osiągnęła przeciętnie 3,7 km/100 km². W efekcie tej stosunkowo szybkiej rozbudowy w 2016 r. województwo świętokrzyskie charakteryzowało się najgęstszą siecią ciepłowniczą wśród analizowanych województw, podczas gdy 6 lat wcześniej zajmowało pod tym względem 2. lokatę. W całej Polsce Wschodniej wskaźnik ten osiągnął wartość 3,0 km/100 km².

Podobnie jak w pozostałych analizowanych województwach równocześnie z rozbudową sieci ciepłowniczej dynamicznie zwiększała się liczebność kotłowni – z 388 do 653. Efektem tego szybkiego przyrostu w ciągu analizowanego okresu było obniżenie w województwie świętokrzyskim stopnia koncentracji sieci – z 1,0 km do 0,7 km/1 kotłownię.

Rozwój sieci ciepłej na terenie województwa świętokrzyskiego na przestrzeni analizowanego okresu znalazł odzwierciedlenie nie tylko w wydłużeniu sieci przesyłowej czy wzroście liczby kotłowni na 1 km sieci. Znacznie zwiększyła się również kubatura ogrzewanych budynków – o 63%. Wzrost ten dotyczył w szczególności urzędów i instytucji. Kubatura ogrzewanych budynków tego typu zwiększyła się ponad dwukrotnie (o 139%), podczas gdy budynków mieszkalnych – o 27%.

Tablica 19. Ciepłownictwo w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 19. House heating in świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Długość sieci ciepłej przesyłowej w km <i>Length of transmission heating network in km</i>	385,6	407,2	399,8	401,8	405,8	464,5	435,2
Przyłącza do budynków i innych obiektów <i>Connections leading to buildings and other objects</i>	230,6	244,2	243,9	255,1	250,3	200,2	176,0
Sieć przesyłowa w km w przeliczeniu na 100 km ² <i>Transmission heating network in km per 100 km²</i>	3,3	3,5	3,4	3,4	3,5	4,0	3,7
Kotłownie <i>Boiler rooms</i>	388	395	362	304	620	631	653
Przeciętna długość sieci ciepłowniczej przesyłowej przypadająca na 1 kotłownię w km <i>Average length of transmission heating network in km per boiler room in km</i>	0,99	1,03	1,10	1,32	0,65	0,74	0,67
Sprzedaż energii ciepłej w TJ <i>Sale of heating energy in TJ</i>	4433,9	4070,7	4371,5	4260,7	3991,2	3571,0	3669,6
budynki mieszkalne <i>residential buildings</i>	3763,8	3468,3	3766,4	3706,1	3320,1	2857,3	2944,5

Tablica 19. Ciepłownictwo w województwie świętokrzyskim (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Table 19. House heating in świętokrzyskie voivodship (cont.)

As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
urzędy i instytucje offices and institutions	670,1	602,4	605,1	554,6	671,1	713,7	725,2
Kubatura budynków ogrzewanych centralnie w dam ³ Cubature of buildings with central heating in dam ³	23863,3	35760,3	35901,2	35949,9	45592,3	43641	38850,51
w tym budynków mieszkalnych (w dam ³) of which residential buildings (in dam ³)	16253,3	26297	27028,9	27359,2	26424,8	25053,1	20637,5

Pomimo szybkiej rozbudowy sieci ciepłowniczej sprzedaż ciepła sieciowego uległa znacznemu zmniejszeniu – z 4433,9 TJ w 2010 r. do 3669,6 TJ w 2016 r. Spadek ten może wskazywać na coraz lepszy poziom izolacji budynków w województwie świętokrzyskim będący rezultatem dążenia odbiorców do ograniczenia kosztów utrzymania lokali. Działania takie podejmują nie tylko instytucje ale również osoby fizyczne. Spadek sprzedaży energii cieplnej w przeliczeniu na kubaturę budynków mieszkalnych widoczny był w omawianym okresie w całej Polsce Wschodniej, a w województwie świętokrzyskim na przestrzeni 6 lat wyniósł 38%. Pomimo spadku, wartość sprzedaży energii cieplnej jaką osiągnęło województwo świętokrzyskie (143 GJ/ dam³) była najwyższa w Polsce Wschodniej w 2016 r. W całej Polsce Wschodniej wartość ta wynosiła 113 GJ/dam³. W województwie podkarpackim sprzedaż energii cieplnej w przeliczeniu na kubaturę budynków mieszkalnych była najniższa i jej wartość wyniosła jedynie 81 GJ/dam³.

2.4. Dochody ludności i zagrożenie ubóstwem

2.4. Population income and risk of poverty

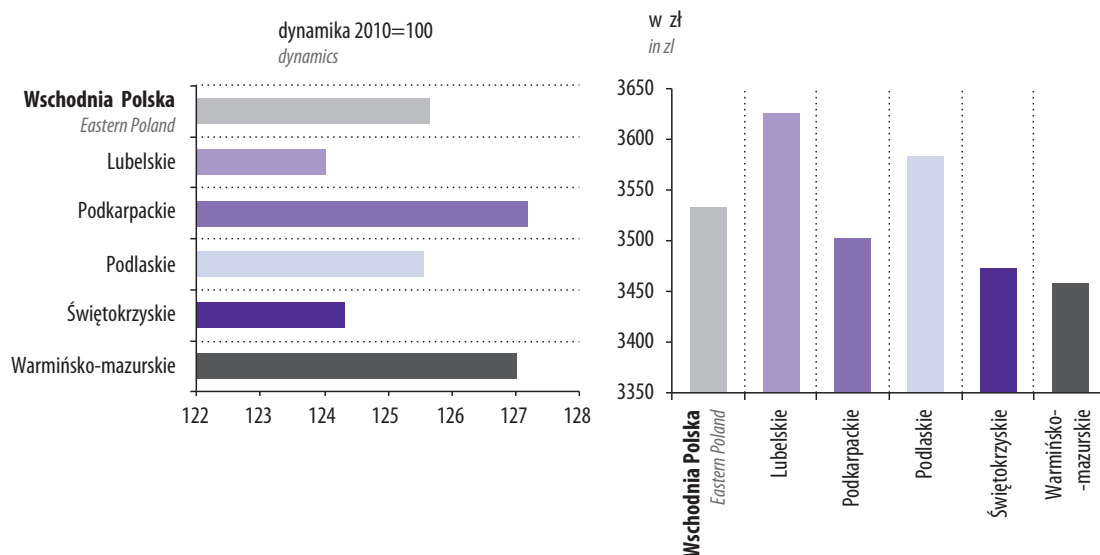
Efektom stopniowo poprawiającej się w latach 2010-2016 koniunktury i malejących problemów ze znalezieniem pracy były rosnące dochody ludności. Zmniejszające się bezrobocie i coraz bardziej ograniczona liczba osób o wysokich kwalifikacjach zmuszała przedsiębiorstwa do podnoszenia wynagrodzeń. Dodatkowo do rosnących płac przyczyniło się podniesienie ustawowej kwoty minimalnego wynagrodzenia.

W województwie świętokrzyskim w omawianym okresie obserwowany był ciągły wzrost poziomu przeciętnych wynagrodzeń brutto. Średnioroczna stopa wzrostu osiągnęła w tym czasie plus 3,7%. W rezultacie w 2016 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w analizowanym województwie ukształtowało się na poziomie 3472,53 zł, tj. o 24,3% wyższym niż przed sześcioma laty (wykres 36).

Podwyżki objęły podmioty z obydwu sektorów własności, przy czym wyższe były w sektorze prywatnym (25,6%). Różnice nie były jednak duże. W sektorze publicznym przeciętne wynagrodzenie zwiększyło się o 24,9%. W konsekwencji dysproporcje w wysokości płac nie zmniejszyły się istotnie. Sektor publiczny nadal oferuje znacznie wyższe (średnio o 36,6%) przeciętne wynagrodzenia niż prywatny (4195,73 zł wobec 3086,62 zł w 2016 r.). Prawidłowość ta nie uległa zmianie na przestrzeni analizowanego okresu.

Wykres 36. Przeciętne wynagrodzenia brutto w 2016 r.

Chart 36. Average gross wages and salaries in 2016

Głównym źródłem utrzymania ludności są dochody z pracy najemnej. Ich wysokość w istotny sposób wpływa na proces przemieszczania się ludności zachęcając do osiedlania się w miejscach, gdzie realnej możliwości zdobycia pracy towarzyszy perspektywa atrakcyjnej płacy. Skala wzrostu wynagrodzeń w omawianym okresie lokowała województwo świętokrzyskie na 4. miejscu w Polsce Wschodniej. Różnicowanie dynamiki na analizowanym obszarze nie było jednak duże. Najszybciej wynagrodzenia rosły w województwach podkarpackim oraz warmińsko-mazurskim – odpowiednio o 27,2% i 27,0%, natomiast relatywnie najniższy wzrost odnotowano w województwie lubelskim – 24,0%. W skali całej Polski Wschodniej wynagrodzenia zwiększyły się średnio o 25,7%. Nieco mniejszy od przeciętnego na badanym obszarze wzrost w świętokrzyskim spowodował, że wśród analizowanych województw spadło ono z 3. na 4. lokatę pod względem wielkości średniego wynagrodzenia. Na całym obszarze Polski Wschodniej przeciętne wynagrodzenie wyniosło 3532,51 zł. Pomimo relatywnie niskiego wzrostu w dalszym ciągu najwyższej płacono w województwie lubelskim. Wynagrodzenia były tam przeciętnie o 4,4% większe niż w Świętokrzyskiem i wyniosły 3625,04 zł. Z kolei w województwie warmińsko-mazurskim cechującym się najniższym poziomem przeciętnych wynagrodzeń w 2016 r. były one mniejsze od wynagrodzeń świętokrzyskich o 0,4%.

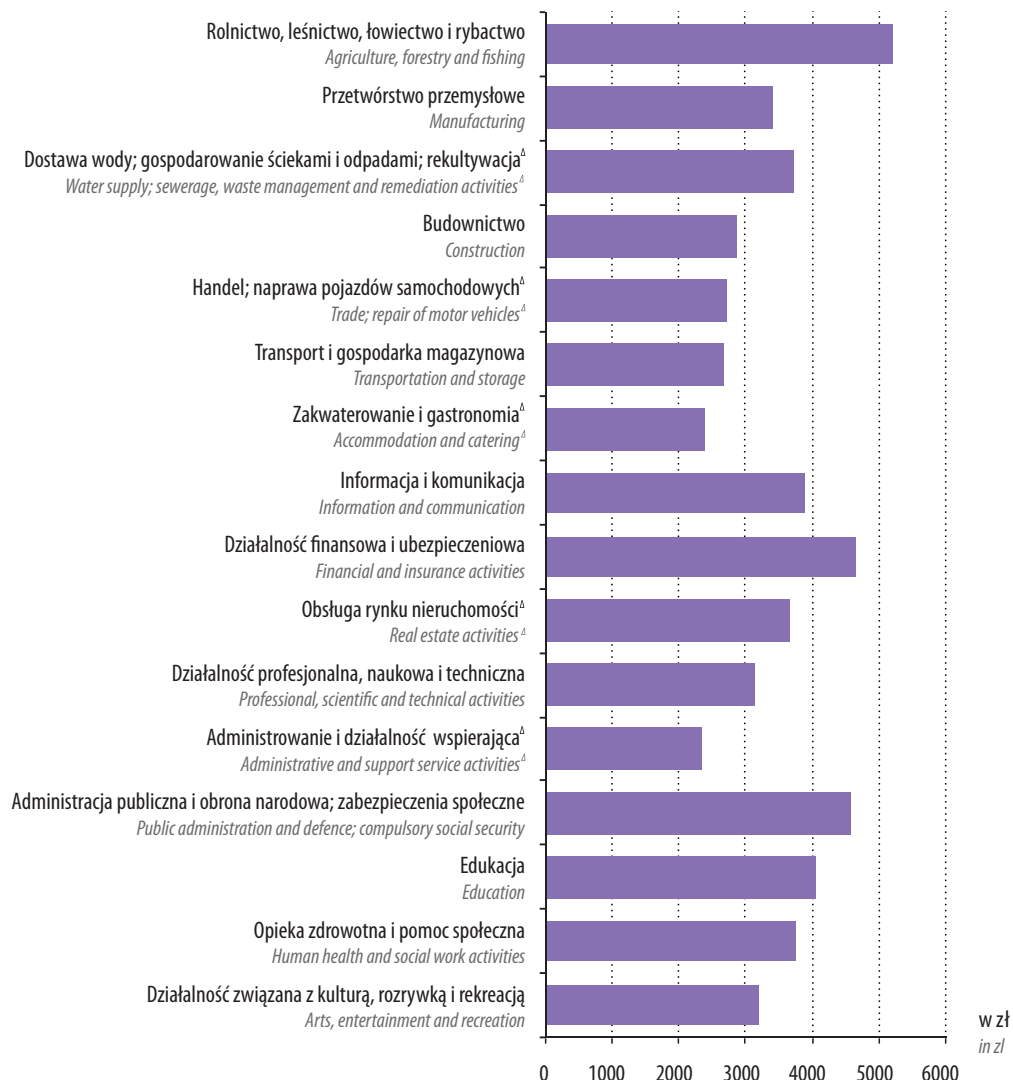
W analizowanym okresie wynagrodzenia wzrosły we wszystkich rodzajach działalności. Biorąc pod uwagę sekcje o największym udziale w zatrudnieniu na przestrzeni sześciu lat najwięcej zyskali zatrudnieni w handlu; naprawie pojazdów samochodowych, gdzie wzrosły one średnio o 29,2%. Wysoki wzrost wynagrodzeń odnotowano również w transporcie i gospodarce magazynowej (o 28,8%), przetwórstwie przemysłowym – o 28,1% oraz w administracji publicznej i obronie narodowej; obowiązkowych zabezpieczeniach społecznych – 23,1%. Łącznie wśród 9 sekcji zatrudniających więcej niż 2% ogólnej liczby osób nie było ani jednej, w której wynagrodzenia zwiększyłyby się na przestrzeni sześciu lat o mniej niż 20%. Spośród sekcji mających niewielki udział w zatrudnieniu najszybciej rosły one w zakwaterowaniu i gastronomii – o 38,3% oraz w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie – o 38,0%.

Biorąc pod uwagę rozpiętość wynagrodzeń według sekcji w 2016 r., stosunkowo wysoki ich poziom odnotowano w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz parę wodną i gorącą wodę, gdzie wyniósł on 6271,03 zł, w działalności finansowej i ubezpieczeniowej – 4652,67 zł oraz w administracji publicznej i obronie narodowej; obowiązkowych zabezpieczeniach społecznych – 4573,86 zł. Z kolei wynagrodzenia znacznie poniżej średniej otrzymali zatrudnieni w administrowaniu i działalności wspierającej,

tj. 2338,91 zł, zakwaterowaniu i gastronomii – 2409,71 zł oraz w transporcie i gospodarce magazynowej – 2663,20 zł.

Wykres 37. Przeciętne wynagrodzenia brutto według sekcji w województwie świętokrzyskim w 2016 r.

Chart 37. Average gross wages and salaries by section in świętokrzyskie voivodship in 2016

Systematycznie zwiększała się kwota średniego świadczenia emerytalno-rentowego. Wzrost dotyczył przy tym zarówno wypłat przekazywanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, jak i Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Przeciętna emerytura i renta z systemu pozarolniczego na przestrzeni 6 lat zwiększyła się o 28,4% i w 2016 r. wyniosła 1818,86 zł. Stosunkowo wysoki wzrost spowodował zwiększenie relacji średniego świadczenia do przeciętnego wynagrodzenia brutto. W 2010 r. emerytura i renta z ZUS stanowiła 50,7% średniej płacy, natomiast na koniec omawianego okresu relacja ta wyniosła 52,4%. Nieco wolniej rosły świadczenia rolników indywidualnych. W 2016 r. przeciętna emerytura i renta płacona przez KRUS wyniosła 1157,75 zł i przekraczała poziom sprzed sześciu lat o 24,4%.

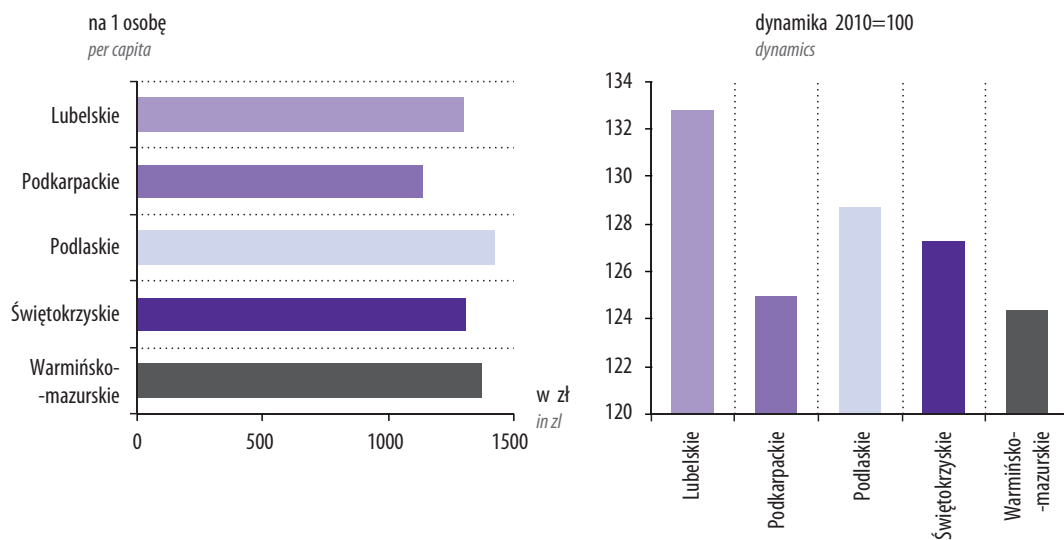
Wysokość średniego świadczenia emerytalno-rentowego zarówno z rolniczego jak i pozarolniczego systemu lokowała województwo świętokrzyskie na 3. miejscu w Polsce Wschodniej. Zróżnicowanie terytorialne było przy tym niewielkie. W systemie pozarolniczym najwyższe świadczenie wypłacano w wo-

jewództwie podlaskim, przy czym było ono jedynie o 0,7% wyższe niż w świętokrzyskim. Najwyższą przeciętną emeryturę i rentę rolników odnotowano natomiast w województwie warmińsko-mazurskim – o 3,3% większą od średniego świętokrzyskiego świadczenia.

Praca najemna oraz świadczenia społeczne to podstawowe źródło dochodów. Z tego powodu wynikiem coraz wyższych wynagrodzeń oraz świadczeń emerytalno-rentowych był systematycznie rosnący dochód rozporządzalny gospodarstw domowych (wykres 38). W 2016 r. w województwie świętokrzyskim w przeliczeniu na 1 osobę wyniósł on 1305,96 zł i był wyższy niż 6 lat wcześniej o 27,2%. Szybciej zwiększył się w województwach lubelskim – o 32,8% i w podlaskim – o 28,7%, natomiast wolniej w podkarpackim – o 25,0% oraz w warmińsko-mazurskim – o 24,3%. Konsekwencją niezbyt wysokiej dynamiki było utrzymanie przez Świętokrzyskie 3. pozycji wśród analizowanych województw pod względem wysokości dochodu rozporzadzalnego na 1 osobę. Najwyższą jego wartością w 2016 r. charakteryzowało się województwo podlaskie – 1419,83 zł, natomiast najmniejszy był on podobnie jak w 2010 r. w podkarpackim.

Wykres 38. Dochód rozporządzalny w gospodarstwach domowych w 2016 r.

Chart 38. Available income in households in 2016

Dochody mieszkańców województwa świętokrzyskiego pochodziły przede wszystkim z pracy najemnej. W 2016 r. z tego źródła pochodziło 46,3% dochodu rozporzadzalnego świętokrzyskich gospodarstw domowych. Odsetek dochodów z pracy najemnej nieznacznie zmniejszył się na przestrzeni 6 lat – o 1,1 p. proc. Zmalał także udział pracy na własny rachunek – odpowiednio z 9,3% do 7,6% oraz pracy w gospodarstwie indywidualnym w rolnictwie – z 8,3% do 5,9%. Zdecydowanie wzrosło natomiast znaczenie dochodów ze świadczeń społecznych. Ich udział w dochodzie rozporzadzalnym ogółem wyniósł 37,5%, podczas gdy 6 lat wcześniej kształtował się na poziomie 31,4%. Wzrost dochodów z tego źródła to efekt przede wszystkim wprowadzenia programu Rodzina 500+. W 2016 r. świadczenie to stanowiło 3,5% dochodów mieszkańców województwa świętokrzyskiego.

Na terenie Polski Wschodniej istotne różnice w porównaniu ze strukturą dochodów świętokrzyskich gospodarstw domowych odnotowano przede wszystkim w województwach podlaskim oraz podkarpackim. Pierwsze z nich charakteryzowało się wysokim udziałem dochodów z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie (w 2016 r. – 16,4%). Zdecydowanie mniej istotnym niż w pozostałych województwach źródłem była natomiast praca najemna, z której pochodziło 39,6% dochodów. W województwie podkarpackim sytuacja była odwrotna. Stosunkowo duże znaczenie na tle reszty Polski Wschodniej miała praca najemna (52,4% ogółu dochodów), a niewielkie praca w rolnictwie indywidualnym (3,8%).

Rosnący dochód rozporządzalny przekłada się na coraz lepszą sytuację budżetów gospodarstw domowych. Jej przejawem są rosnące kwoty przeznaczane na oszczędności. W 2016 r. przyrost oszczędności

w województwie świętokrzyskim wyniósł 342,79 zł, podczas gdy 6 lat wcześniej dochód rozporządzalny przewyższał wydatki gospodarstw domowych jedynie o 194,66 zł.

O poprawie sytuacji materialnej mieszkańców województwa świętokrzyskiego świadczy również malejący udział wydatków na podstawowe potrzeby. W latach 2010-2016 odsetek wydatków na żywność i napoje w łącznych wydatkach gospodarstw domowych zmalał o 1,3 p. proc. – do 27,6%, a na użytkowanie mieszkania i nośniki energii – o 3,1 p. proc. – do 20,3%. Rósł natomiast m.in. udział wydatków na restauracje i hotele – o 2,0 p. proc., zdrowie – o 1,5 p. proc. czy rekreację i kulturę – o 0,8 p. proc.

Wzrost dochodów, coraz mniejsze problemy ze znalezieniem pracy, a także wsparcie dla rodzin z dziećmi w postaci programu 500 plus przyczyniły się do znacznego ograniczenia zasięgu ubóstwa skrajnego. Udział gospodarstw domowych z dochodami poniżej minimum egzystencji w latach 2010-2016 uległ obniżeniu z 9,5% do 7,5%. Należy przy tym zauważyć, że przez większą część analizowanego okresu podlegał on wahaniom. Spadek udziału gospodarstw domowych o dochodach poniżej egzystencji w skali całego omawianego okresu wynikał w znacznym stopniu ze zdecydowanej poprawy tego wskaźnika w 2016 r.

Zasięg skrajnego ubóstwa oraz kierunek zachodzących zmian w latach 2010-2016 znacząco różnicował omawiane województwa. W województwie świętokrzyskim skala jego ograniczenia była stosunkowo duża. Pomimo wyraźnego spadku w ostatnim roku, wzrost tego wskaźnika w skali całego analizowanego okresu odnotowano w województwie podkarpackim – z 5,7% do 8,8%. Na pozostałym obszarze Polski Wschodniej był on natomiast mniejszy niż 6 lat wcześniej. Nieco wolniej niż w świętokrzyskim udział gospodarstw domowych z dochodami poniżej minimum egzystencji malał w województwach warmińsko-mazurskim – o 0,9 p. proc. oraz lubelskim – o 1,6 p. proc. Zdecydowanie najbardziej odsetek takich osób obniżył się natomiast w województwie podlaskim, w którym spadek wyniósł 4,9 p. proc.

Stosunkowo szybki wzrost dochodów w gospodarstwach o najniższych dochodach (poniżej minimum egzystencji) przełożył się na zmniejszenie dysproporcji dochodowych. Znalazło to odzwierciedlenie w zmniejszeniu udziału gospodarstw domowych o dochodach poniżej relatywnej granicy ubóstwa – z 26,6% do 19,6% (tabl. 20). Znaczący spadek odnotowano w większości województw Polski Wschodniej. Znacznie wyróżniało się jedynie Podkarpackie, w którym odnotowano wyższy niż przed sześcioma laty poziom tego wskaźnika – o 2,5 p. proc. W rezultacie w 2016 r. udział gospodarstw domowych z dochodami poniżej relatywnej granicy ubóstwa plasował województwo świętokrzyskie na 3. miejscu, podczas gdy 6 lat wcześniej pod tym względem zajmowało ono 4. lokatę.

Odsetek gospodarstw domowych o dochodach poniżej ustawowej granicy ubóstwa kształtował się odmiennie niż w przypadku dwóch poprzednich wskaźników. W latach 2010-2016 zwiększył się o 6,8 p. proc. i wyniósł 18,7%. Wzrost ten był widoczny także na pozostałym obszarze Polski Wschodniej i wynikać może ze zmian wartości progu ubóstwa ustawowego w 2012 r. i 2015 r. Jego skala w województwie świętokrzyskim kształtowała się przy tym na umiarkowanym poziomie. Mniejszy wzrost odnotowano w województwach lubelskim i podkarpackim, a nieco większy był w warmińsko-mazurskim. Podobnie jak w przypadku dwóch pozostałych wskaźników zdecydowanie najbardziej niekorzystnie zasięg ubóstwa ustawowego kształtował się natomiast w Podkarpackiem, w którym wzrost udziału gospodarstw o dochodach poniżej ustawowej granicy ubóstwa wyniósł 14,4 p. proc. W rezultacie było to jedyne województwo, w którym odsetek ten był wyższy niż w świętokrzyskim osiągając 21,3%. Stosunkowo najmniej takich gospodarstw było natomiast w województwie podlaskim – 14,7%.

Tablica 20. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim
 Table 20. Indices of poverty risk in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w % in%						
Osoby – w % ogółu w gospodarstwach – o wydatkach poniżej: Persons – in % of total persons in households – with expenditure below:							
minimum egzystencji subsistence minimum	9,5	10,1	10,5	8,5	12,2	11,3	7,5
relatywnej granicy ubóstwa relative poverty threshold	26,6	26,3	24,3	19,7	22,6	24,4	19,6
ustawowej granicy ubóstwa "legal" poverty threshold	11,9	9,2	12,2	13,6	17,2	18,6	18,7

2.5. Dostępność usług społecznych² i bezpieczeństwo publiczne

2.5. Accessibility to social services and public safety

Usługi w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej dla ludności w województwie świętokrzyskim świadczyły zakłady ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, czyli przychodnie, ośrodki zdrowia i poradnie, jak również lekarze prowadzący lekarskie i stomatologiczne praktyki lekarskie realizujące świadczenia zdrowotne.

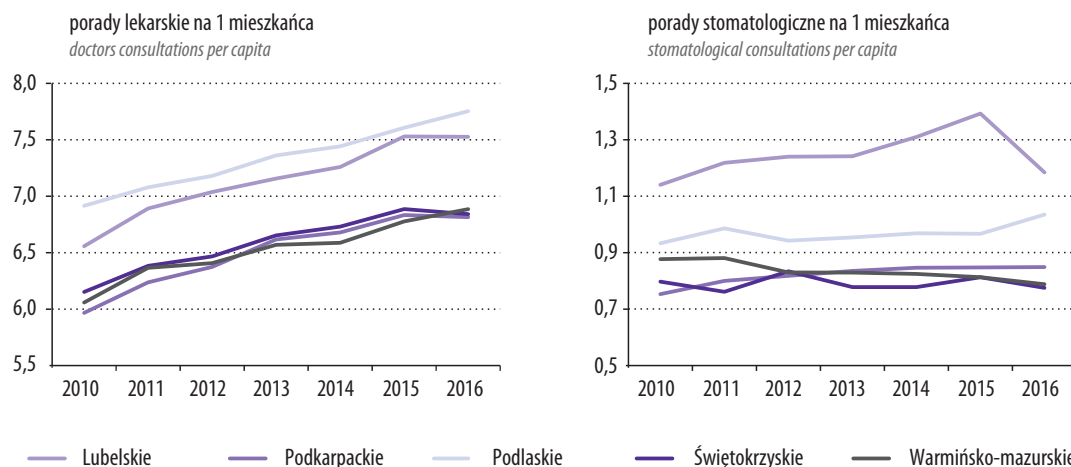
Na koniec 2016 r. na terenie województwa funkcjonowało 835 placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Spośród nich 606 to przychodnie (72,6% ogółu) a 229 to praktyki lekarskie, które podpisały kontrakt z NFZ lub przychodniami. W stosunku do 2010 r. znacznemu zwiększeniu uległa liczba przychodni – o 109, natomiast praktyk lekarskich było mniej o 40 (tabl. 21).

Zwiększenie liczby przychodni przy równocześnie malejącej liczbie ludności województwa świętokrzyskiego spowodowało spadek ich obciążenia. Na jedną placówkę tego typu przypadało 2067 mieszkańców (o 19,9% mniej niż w 2010 r.). Zwiększyła się natomiast liczba ludności przypadająca na jedną praktykę lekarską, która na przestrzeni 6 lat wzrosła o 14,8% – do 5471 osób.

W ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej mieszkańcom województwa świętokrzyskiego udzielono 9555,9 tys. porad, z czego 89,8% stanowiły porady lekarskie. Spośród ogółu udzielonych porad – 56,1% udzielono w podstawowej opiece zdrowotnej, natomiast 41,5% w opiece specjalistycznej. Liczba porad stomatologicznych wyniosła 972,9 tys. Ich udział w ogólnej liczbie porad udzielonych w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej wyniósł 10,2%.

W stosunku do 2010 r. liczba udzielonych porad zwiększyła się o 7,0%. Przy równoczesnym spadku liczby ludności oznacza to wzrost częstotliwości korzystania z wizyt tego typu. W 2016 r. mieszkańcy świętokrzyskiego skorzystali przeciętnie z 7,6 porad w zakresie opieki ambulatoryjnej (6,8 – lekarskich i 0,8 – stomatologicznych) (wykres 39). Pomimo wzrostu z 7,0 w 2010 r., liczba ta była najniższa wśród województw Polski Wschodniej. Relatywnie niska częstotliwość korzystania z porad w Świętokrzyskiem była charakterystyczna przez cały badany okres. Stosunkowo rzadko w latach 2010-2016 po porady udawali się także mieszkańcy województw podkarpackiego i warmińsko-mazurskiego. Częściej korzystano z nich w województwach lubelskim oraz podlaskim.

² W związku ze zmianami w sprawozdawczości od 2012 r. dane dotyczące pracowników medycznych, ambulatoryjnej oraz stacjonarnej opieki zdrowotnej (w zakresie szpitali ogólnych) podaje się łącznie z danymi o placówkach podległych resortom obrony narodowej i spraw wewnętrznych (dane nie są zatem w pełni porównywalne z danymi za poprzednie lata).

Wykres 39. Porady udzielone w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnejChart 39. *Consultations provided within out-patient health care*

Obok opieki ambulatoryjnej pomoc medyczną można było uzyskać także w szpitalach. Na koniec 2016 r. w województwie świętokrzyskim działało 25 szpitali stacjonarnych. W odniesieniu do 2010 r. przybyły 3 takie placówki. Pomimo większej liczby szpitali stacjonarnych znajdowało się w nich mniej łóżek niż przed sześcioma laty. Na koniec 2016 r. na przyjęcie pacjentów przygotowanych było 6312 łóżek (łącznie z łózkami i inkubatorami dla noworodków) – co oznacza spadek o 2,1% w porównaniu z 2010 r. Podobnie jak w 2010 r. na 10 tys. ludności w województwie świętokrzyskim przypadało 50 łóżek. Wskaźnik ten ukształtował się na poziomie notowanym w całej Polsce Wschodniej. Zróżnicowanie między województwami było stosunkowo nieduże. Liczba łóżek na 10 tys. ludności kształtowała się między 47 w Warmińsko-Mazurskiem a 53 w Lubelskiem.

Liczba osób leczonych w trybie stacjonarnym (bez ruchu międzyoddziałowego) w 2016 r. wyniosła 275,0 tys. i w porównaniu z 2010 r. zwiększyła się o 6,5%. Liczba leczonych w przeliczeniu na 10 tys. ludności była w województwie świętokrzyskim stosunkowo wysoka. W 2016 r. wyniosła 2192 osoby, podczas gdy w całej Polsce Wschodniej – 2097. Liczba leczonych była najwyższa wśród analizowanych województw. Najniższa wartość tego wskaźnika cechowała województwo podkarpackie – 2002.

Działalność szpitali stacjonarnych w 2016 r. uzupełniało 11 szpitali dziennych, w których wykonano 3550 zabiegów operacyjnych. Oprócz szpitali ogólnych w województwie świętokrzyskim podobnie jak w 2010 r. funkcjonował 1 szpital psychiatryczny dysponujący 765 łózkami (o 22 łóżka więcej niż przed sześcioma laty).

Tablica 21. Wybrane informacje o ochronie zdrowia w województwie świętokrzyskimTable 21. *Selected information on health care in świętokrzyskie voivodship*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Przychodnie ^a <i>Out-patient departments^a</i>	497	538	540	557	568	576	606
Praktyki lekarskie ^a <i>Medical practices^a</i>	269	269	261	248	243	236	229
Porady udzielone w tys. <i>Consultations provided in thous.</i>	8929,1	9146,3	9313,1	9440,0	9502,8	9699,7	9555,9
lekarskie <i>doctors</i>	7904,6	8171,2	8249,0	8451,5	8518,2	8675,5	8583,0
w tym specjalistyczne <i>of which specialized</i>	2543,2	2692,3	2889,8	3050,3	3076,3	3055,9	2991,8

a Stan w dniu 31 XII.

a As of 31 XII.

Tablica 21. Wybrane informacje o ochronie zdrowia w województwie świętokrzyskim (dok.)

Table 21. Selected information on health care in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
stomatologiczne stomatological	1024,5	975,0	1064,0	988,4	984,6	1024,3	972,9
Liczba ludności na 1 podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej Number of persons per out-patient health care establishment	1674	1584	1591	1575	1558	1548	1500
Łóżka w szpitalach ogólnych ^a Beds in general hospitals ^a	6445	6447	6581	6202	6309	6313	6312
Łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności ^a Beds in general hospitals per 10 thous. population ^a	50,3	50,4	51,7	48,9	49,9	50,2	50,4
Jednostki systemu ratownictwa medycznego Units of emergency medical services	55	61	56	56	56	56	56
Liczba wyjazdów na miejsce zdarzenia Number of calls to occurrence places	98601	103817	105588	111398	119121	120237	124131
Liczba osób, którym udzielono świadczeń zdrowotnych w ramach medycznych działań ratowniczych Number of persons who received health care benefits within emergency medical services	101885	105447	106160	111626	119546	120767	124660
Apteki ogólnodostępne ^a Generally available pharmacies ^a	403	427	417	410	418	421	425
Ludność przypadająca na 1 aptekę Population per pharmacy	3182	2993	3055	3093	3022	2986	2948

a Stan w dniu 31 XII.

a As of 31 XII.

W końcu 2016 r. opiekę nad pacjentami w województwie świętokrzyskim sprawowało 3061 lekarzy, 454 lekarzy dentyistów. Spośród nich specjaliści stanowili odpowiednio 68,7% i 14,1%. Pracę lekarzy uzupełniało 7417 pielęgniarek i 799 położnych.

Ważnym czynnikiem wpływającym na jakość opieki jest dostępność pracowników medycznych, którą można wyrazić przez odniesienie personelu medycznego pracującego z pacjentem do liczby potencjalnych pacjentów, czyli ludność zamieszkującą dany teren. W stosunku do 2010 r. dostępność do kadry medycznej w województwie świętokrzyskim uległa poprawie. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przypadało 24,4 lekarzy i 3,6 lekarzy dentyistów, podczas gdy 6 lat wcześniej było to 21,0 i 3,4. W całej Polsce Wschodniej na koniec omawianego okresu liczba lekarzy na 10 tys. ludności była mniejsza i wyniosła 23,7 a lekarzy dentyistów większa – 4,1.

Stosunkowo więcej niż przed sześcioma laty pracowało pielęgniarek i położnych. Na koniec omawianego okresu na 10 tys. mieszkańców województwa świętokrzyskiego przypadało odpowiednio 59,2 i 6,4 personelu tego typu, natomiast w 2010 r. było to 52,7 pielęgniarek i 5,8 położnych.

W ramach ratownictwa medycznego doraźną pomoc w nagłych wypadkach mieszkańcom województwa świętokrzyskiego świadczyło 46 zespołów ratownictwa medycznego (16 specjalistycznych i 30 podstawowych). Ich liczba na przestrzeni analizowanego okresu zwiększyła się o 1. Podobnie jak 6 lat wcześniej ich działania uzupełniały: 1 lotniczy zespół ratownictwa medycznego oraz 9 szpitalnych oddziałów ratunkowych.

Znacznie wzrosła aktywność jednostek systemu ratownictwa medycznego. W stosunku do 2010 r. liczba wyjazdów na miejsce zdarzenia zwiększyła się o 25,9% – do 124,1 tys. Przybyło także osób, którym udzie-

lono pomocy na miejscu zdarzenia – o 22,4% do 124,7 tys. Wśród nich znaczną grupę stanowiły osoby w wieku 65 lat i więcej – prawie 45% ogółu. Nieco ponad 6% to dzieci i młodzież do 18 roku życia.

Najczęściej udzielano pomocy medycznej w domu - 72% ogółu wyjazdów ratowniczych. Ich liczba na przestrzeni 6 lat zwiększyła się o prawie 25%. Jeszcze szybciej przybywało działań w pracy – o 58% oraz na terenie szkoły – o 45%. Były one jednak stosunkowo nieliczne i stanowiły w obydwu przypadkach niewiele ponad 1% ogółu wyjazdów. W związku z poprawą bezpieczeństwa na drogach i malejącą liczbą wypadków zmniejszyła się liczba wyjazdów do zdarzeń zaistniałych w ruchu uliczno-drogowym – o 30%. W 2016 r. stanowiły one niespełna 3% wyjazdów ogółem.

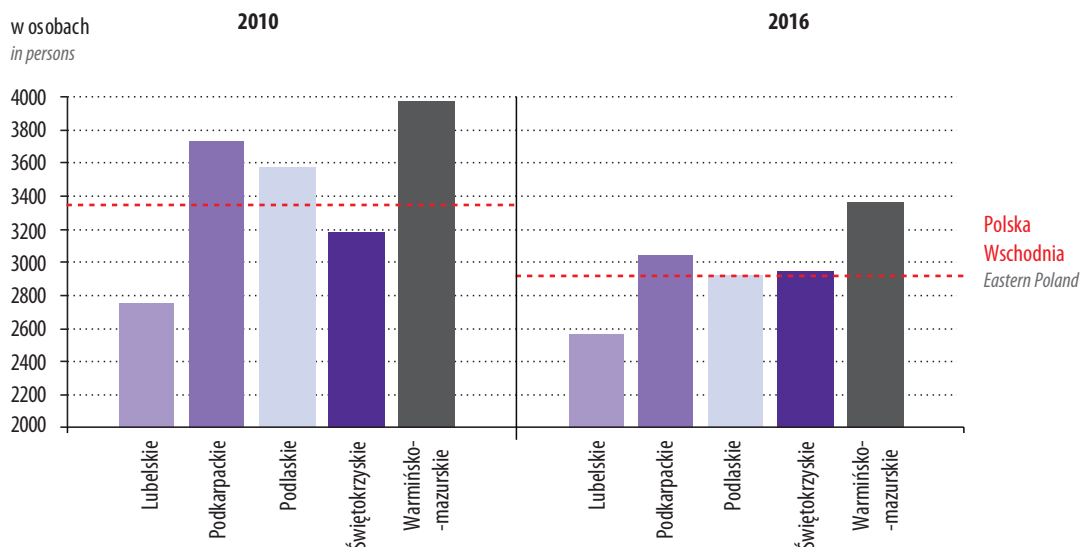
W trybie ambulatoryjnym, tj. w izbie przyjęć lub szpitalnym oddziale ratunkowym, świadczeń w nagłych wypadkach udzielono 174 tys. osób, tj. o 32% więcej niż w 2010 r. Ponad 21% korzystających z takiej pomocy stanowiły dzieci i młodzież do 18 lat. Nieznacznie większy odsetek stanowiły osoby w wieku 65 lat i więcej – niespełna 22%.

Sieć placówek służby zdrowia uzupełniają apteki zaopatrujące ludność w leki i środki medyczne. Ich liczba podlegała wahaniom w kolejnych latach. Na koniec 2016 r. była jednak większa niż 6 lat wcześniej (o 22) i wyniosła 425. Znacznie zmniejszyła się natomiast ich dostępność w porze nocnej. Według stanu na koniec 2016 r. w nocy pracowało jedynie 66 aptek (w tym 12 stałych), podczas gdy sześć lat wcześniej dyżury nocne pełniło 137 placówek (stałych – 7). Funkcje aptek uzupełniały punkty apteczne. Działalność prowadziło 58 takich placówek, tj. o 2 mniej niż przed sześcioma laty.

Wzrost liczby aptek spowodował spadek przeciętnej liczby obsługiwanej przez nie ludności. Na koniec 2016 r. na jedną aptekę w województwie świętokrzyskim przypadało 2948 osób, tj. o 7,4% mniej niż przed sześcioma laty (w 2010 r. – 3182). Nieco niższy poziom tego wskaźnika odnotowano na obszarze całej Polski Wschodniej (wykres 40). Na koniec omawianego okresu wyniósł on 2914 osób. Niższy od przeciętnego jego poziom odnotowano jedynie w województwie lubelskim. Zdecydowanie najwięcej osób na 1 aptekę przypadało natomiast w województwie warmińsko-mazurskim.

Wykres 40. Liczba ludności na 1 aptekę ogólnodostępną

Chart 40. Population per generally available pharmacy

Liczba pracujących w aptekach zwiększyła się o 5,9% (do 2125 osób). Wśród personelu przybyło magistrów farmacji – o 6,8% (do 753 osób). Znacznie szybciej rosła liczba zatrudnionych techników farmaceutycznych – o 17,8%. Na koniec 2016 r. w aptekach w województwie świętokrzyskim pracowało ich 1231.

Jedną z najważniejszych zasad polityki rodzinnej w Polsce jest dobro dziecka. Realizowana jest ona m.in. przez zapewnienie odpowiedniej opieki nad dzieckiem. W tym celu państwo stara się udzielić rodzinie

wsparcia pozwalającego na jej sprawniejsze funkcjonowanie w społeczeństwie. Wsparciu potrzeb rodziców pragnących pogodzić obowiązki zawodowe i rodzinne służy uchwalona w 2011 r. ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3. Ustawa stworzyła ramy prawne dla funkcjonowania nowych form opieki nad małymi dziećmi, takich jak klub dziecięcy, dzienny opiekun oraz niania. Jednocześnie funkcjonujące do tego momentu żłobki przestały być zakładami opieki zdrowotnej.

Na koniec 2016 r. w województwie świętokrzyskim działalność opiekuńczą na dziećmi do lat 3 prowadziło 49 placówek, spośród których 38 stanowiły żłobki, 2 oddziały żłobkowe a 9 kluby dziecięce. Łącznie dysponowały one 1724 miejscami, w których w ciągu roku przebywało 2516 dzieci. Podobnie jak w całej Polsce Wschodniej ostatnie lata przyniosły w województwie świętokrzyskim dynamiczny rozwój działalności tego typu. Liczba placówek na przestrzeni analizowanego okresu zwiększyła się 7-krotnie, a miejsc 3,5-krotnie. Poszerzenie oferty przełożyło się na wzrost liczby dzieci korzystających z takich placówek, która na przestrzeni sześciu lat zwiększyła się o 160%.

Tablica 22. Opieka nad dziećmi do lat 3 w żłobkach ^a i klubach dziecięcych w województwie świętokrzyskim
Stan w dniu 31 XII

Tablica 22. *Childcare for children up to the age of 3 in nurseries ^a and children's clubs in świętokrzyskie voivodship*
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Placówki <i>Institutions</i>	7	10	20	27	35	41	49
Miejsca <i>Places</i>	487	598	835	1075	1300	1407	1724
Dzieci przebywające w ciągu roku <i>Children staying during a year</i>	966	1104	1581	1849	2073	2157	2516
Odsetek dzieci objętych opieką w danej grupie wiekowej <i>Percentage of children under childcare in the given age group</i>	13,5	17,7	25,7	33,9	38,6	42,7	53,1

^a Łącznie z oddziałami żłobkowymi.
a Including nursery wards.

Na poprawę wsparcia opieki nad dziećmi do lat 3 wskazuje rosnący odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych w tej grupie wiekowej. W 2016 r. wyniósł on 53,1%, podczas gdy w 2010 r. – jedynie 13,5%. Wskaźnik ten był jednak niższy niż w skali Polski Wschodniej, gdzie ukształtował się na poziomie 59,9%. Na stosunkowo wysoki udział dzieci objętych tą formą opieki na całym analizowanym obszarze wpłynęły województwa podlaskie i podkarpackie, w których wyniósł on odpowiednio 78,0% i 65,6%. W województwach lubelskim i warmińsko-mazurskim odsetek ten był nieznacznie mniejszy niż w świętokrzyskim.

Opiekę nad dziećmi i młodzieżą pozbawioną całkowicie lub częściowo opieki ze strony rodziny naturalnej w ramach pomocy społecznej sprawują placówki instytucjonalnej lub rodzinnej pieczy zastępczej oraz wsparcia dziennego.

Instytucjonalna piecza zastępcza jest sprawowana w formie placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych. W końcu 2016 r. w Świętokrzyskiem funkcjonowało 49 takich placówek. Ich liczba w omawianym okresie uległa zwiększeniu. W 2010 r. było ich o 14 mniej. Znacznie przybyło także placówek wsparcia dziennego. W 2016 r. funkcjonowało ich 109, tj. o 63 więcej niż 6 lat wcześniej.

Znaczny wzrost liczby placówek przekładał się na rosnącą liczbę dzieci objętych opieką. W ciągu 2016 r. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 728 wychowanków (o 51 więcej niż w 2010 r.). Najwięcej ich podopiecznych znajdowało się w placówkach socjalizacyjnych – 53,8%, w placówkach łączących zadania odsetek ten wyniósł 19,0%, rodzinnych – 18,8%, interwencyjnych – 5,4%, a w specjali-

styczno-terapeutycznych – 3,0%. Zdecydowanie większy wzrost dotyczył placówek wsparcia dziennego. W ciągu roku skorzystało z nich łącznie 4714 osób (o 82,0% więcej niż w 2010 r.).

Alternatywą dla systemu instytucjonalnego jest objęcie dzieci rodzinną pieczą zastępczą. W jej skład wchodzi rodziny zastępcze (spokrewnione z dzieckiem, niezawodowe i zawodowe) oraz rodzinne domy dziecka. Z powodu zmiany przepisów prawnych od 2012 r. dane za lata wcześniejsze nie są w pełni porównywalne.

Na koniec 2016 r. funkcjonowało 970 rodzin zastępczych i 15 rodzinnych domów dziecka. Rodziny zastępcze sprawowały opiekę nad 1351 dziećmi, przy czym 64,5% znajdowało się pod opieką rodzin spokrewnionych. W rodzinnych domach dziecka wychowywało się 78 dzieci (wykres 41).

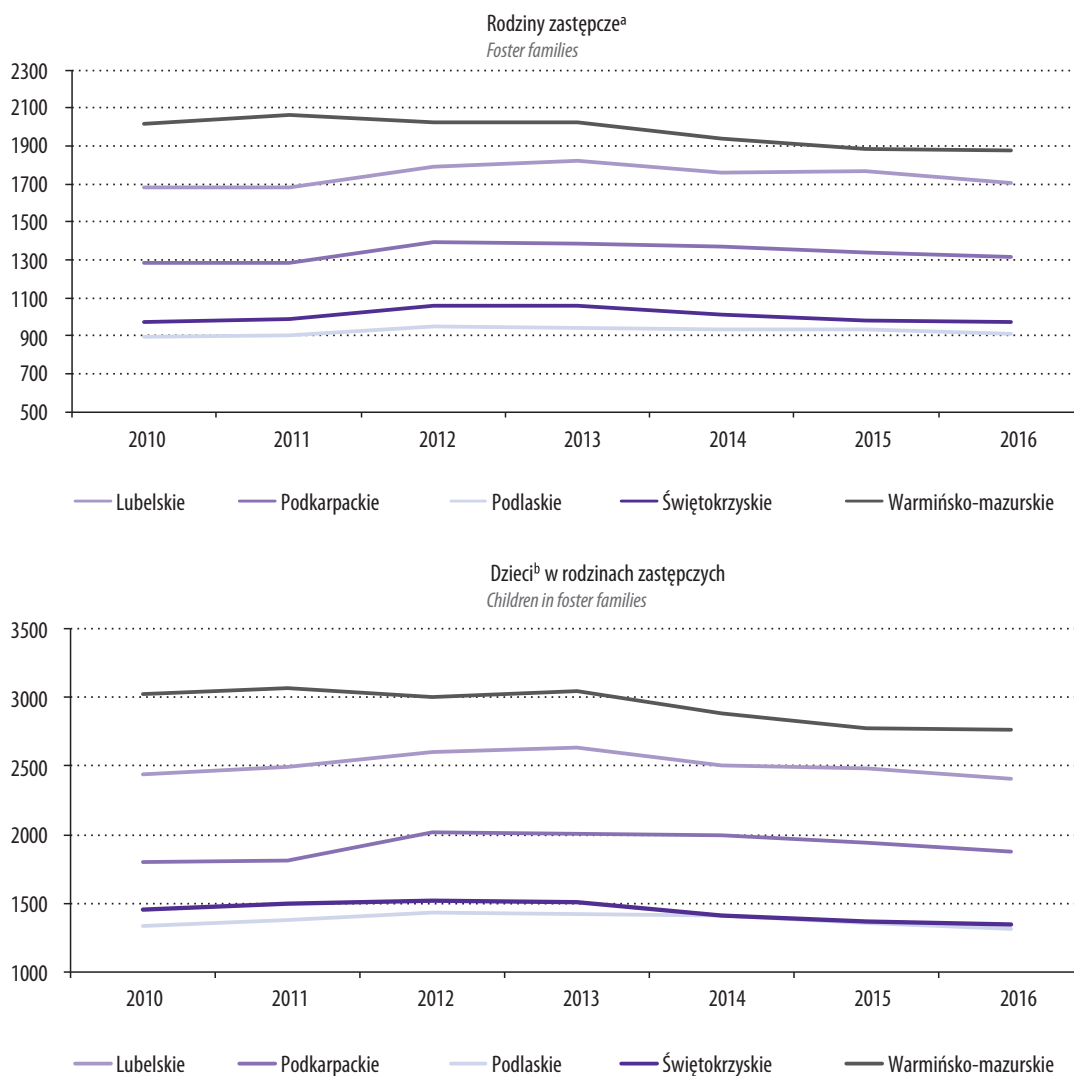
Wykres 41. Rodzina piecza zastępcza

Stan w dniu 31 XII

Chart 41.

Family foster care

As of 31 XII

a Do 2011 r. wyłącznie rodziny zastępcze. b Do 2011 r. dzieci do 18 roku życia w rodzinach zastępczych.
a Until 2011 only foster families. b Until 2011 up to the age of 18 in foster families.

Suma środków przeznaczonych na ochronę zdrowia przez jednostki samorządu terytorialnego w latach 2010-2016 wyniosła 841,9 mln zł. Stosunkowo duże kwoty wydatkowano na wszystkich poziomach samorządu. Największe wydatki zrealizowały powiaty, na które przypadało 44,3% ogółu środków, udział budżetów gmin wyniósł 28,9% a województwa – 26,7%.

W analizowanym okresie wielkość wydatków na ochronę zdrowia w województwie świętokrzyskim podlegała wahaniom, choć ostatnie lata charakteryzowały się ich spadkiem. W 2016 r. na ten cel przeznaczono o 26,5% mniej środków niż 6 lat wcześniej

Udział ochrony zdrowia w łącznych wydatkach jednostek samorządu terytorialnego był relatywnie nieduży. Ich udział w wydatkach ogółem w latach 2010-2016 zmalał z 2,1% do 1,5%. Łącznie na przestrzeni tego okresu wyniósł 2,0%. Ochrona zdrowia stanowiła niezbyt znaczącą pozycję także w budżetach pozostałych analizowanych województw. Odsetek ten najwyższy był w województwie podlaskim – 2,1%, a najniższy w warmińsko-mazurskim – 1,6%. W całej Polsce Wschodniej kształtował się minimalnie poniżej świętokrzyskiej wartości – 1,9%.

Pomoc społeczna jest istotnym instrumentem polityki społecznej państwa. Przeznaczona jest do wspierania osób i rodzin znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie same sobie poradzić. W ramach pomocy społecznej podejmowane są działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum, a poprzez realizowane działania pomagają stworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję w sytuacjach losowych wynikających m.in. z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności czy długotrwałej lub ciężkiej choroby. Głównym celem takiej pomocy jest wyrównywanie nadmiernych różnicowań społecznych poprzez zasiłki i świadczenia uzupełniające niedostatki systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego, a także niewystarczające dochody z pracy. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być usamodzielnianie się jej beneficjentów oraz eliminowanie wykluczenia społecznego.

W ramach systemu pomocy społecznej osoby wymagające wsparcia mogą przebywać w instytucjach świadczących opiekę stacjonarną. W końcu 2016 r. na terenie województwa świętokrzyskiego działalność prowadziło 70 stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (łącznie z filiami). Ich liczba w ostatnich latach znacząco się zwiększyła. Jeszcze w 2010 r. działały jedynie 54 takie placówki. Wśród nich funkcjonowało m.in.: 35 domów pomocy społecznej, 13 schronisk lub domów dla bezdomnych, 5 rodzinnych domów pomocy, 9 placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, a także po 3 domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz noclegownie.

Tablica 23. Opieka społeczna – wybrane dane w województwie świętokrzyskim

Table 23. Social welfare – selected data in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Placówki stacjonarnej pomocy społecznej <i>Stationary social welfare facilities</i>							
Placówki łącznie z filiami <i>Facilities including branches</i>	54	58	62	61	65	66	70
Miejsca <i>Places</i>	3997	4017	4150	4155	4324	4394	4525
Mieszkańcy <i>Residents</i>	3883	3920	3977	3933	4059	4076	4214
Środowiskowa pomoc społeczna <i>Community social welfare</i>							
Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy <i>Households benefiting from welfare</i>	52519	48945	50108	52380	49807	47069	44911

Tablica 23. Opieka społeczna – wybrane dane w województwie świętokrzyskim (dok.)

Table 23. Social welfare – selected data in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Środowiskowa pomoc społeczna (dok.) <i>Community social welfare (cont.)</i>							
Ludność w gospodarstwach korzystająca z ww. pomocy <i>Population in households benefiting from the above mentioned welfare</i>	150521	135731	137348	140699	129033	119247	108104
Udział ludności korzystającej z pomocy w ogółem w % <i>Percentage of population benefiting from welfare in % of total</i>	11,7	10,6	10,8	11,1	10,2	9,5	8,6
Świadczenia rodzinne <i>Family benefits</i>							
Rodziny otrzymujące zasiłek na dzieci <i>Families receiving benefits for children</i>	66108	61323	55980	51779	47982	44960	48618
Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek <i>Children for who parents receive benefit</i>	125890	116075	105619	97057	89337	84097	90793
Udział dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek w grupie wiekowej 0-17 lat ogółem w % <i>Share of children for who parents receive benefit in the 0-17 age grup in %</i>	47,9	45,1	41,6	39,1	36,8	35,3	39,0

Proces starzenia się ludności wpływa na konieczność zapewnienia opieki osobom starszym, w tym tworzenia nowych placówek dla takich osób. Liczba domów i zakładów pomocy społecznej oferujących pomoc osobom w podeszłym wieku rosła w analizowanym okresie najszybciej – o 15. W efekcie w 2016 r. była to najliczniejsza grupa placówek – 22. Do 16 wzrosła liczba zakładów skierowanych do bezdomnych (o 1 więcej niż w 2010 r.). Dla osób przewlekle psychicznie chorych przeznaczonych było także 16 placówek (o 2 więcej). Przybyło także po 3 placówki dla przewlekle somatycznie chorych – 12 oraz dla niepełnosprawnych intelektualnie – 11, jak również 1 dla osób niepełnosprawnych fizycznie – 4. Mniej było natomiast zakładów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. Ich liczba zmalała o 1 – do 3.

Placówki pomocy społecznej dysponowały łącznie 4525 miejscami dla pensjonariuszy, tj. o 13,2% więcej niż w 2010 roku. Przebywało w nich łącznie 4214 osób (wzrost o 8,5% na przestrzeni 6 lat). Najwięcej osób umieszczonych było, podobnie jak 6 lat wcześniej, w ośrodkach dla przewlekle psychicznie chorych, a ich udział nawet nieco się zwiększył – z 29,8% do 31,2% wszystkich podopiecznych placówek pomocy społecznej. Znacznie wyższy był odsetek przebywających w placówkach dla osób w podeszłym wieku – z 9,1% do 17,7%. Nieco więcej (o 1,0 p. proc.) mieszkańców znajdowało się także w zakładach dla bezdomnych – 12,1%. Pomimo spadku nadal stosunkowo duży odsetek przebywał także w placówkach dla niepełnosprawnych intelektualnie – 18,5% (mniej o 2,3 p. proc.) oraz przewlekle somatycznie chorych – 18,1% (spadek o 7,6 p. proc.). Podobnie jak 6 lat wcześniej niewielką grupę stanowiły natomiast osoby niepełnosprawne fizycznie – 1,6%, a także matki z małoletnimi dziećmi oraz kobiety w ciąży – 0,5%. Efektem rozbudowy sieci placówek prowadzących działalność w zakresie pomocy społecznej było ograniczenie w porównaniu z 2010 r. populacji oczekujących na umieszczenie w domach i zakładach stacjonarnej pomocy społecznej. Na przestrzeni 6 lat pomimo postępującego procesu starzenia się ludności województwa zmalała ona o 22,1%.

Świadczenia społeczne stanowią bardzo ważną część polityki społecznej. Pomoc społeczną organizują głównie organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując z podmiotami niepublicznymi, m. innymi z kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami pozarządowymi. Osobom, które

znalazły się w trudnej sytuacji życiowej udzielane są świadczenia w formie pieniężnej oraz rzeczowej. Na poziomie gminy wsparcie udzielane jest poprzez ośrodki pomocy społecznej.

Liczba osób korzystających ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej w latach 2010-2016 pomimo wahań uległa wyraźnemu zmniejszeniu. Szczególnie silny spadek wystąpił w ostatnich trzech latach omawianego okresu. W rezultacie, o ile w 2010 r. z tego typu wsparcia (bez względu na liczbę pobieranych świadczeń, ich rodzaj, formę oraz źródło finansowania) korzystało 150,5 tys. osób, to w 2016 r. było ich o 28,2% mniej – 108,1 tys. Spadek liczby osób pobierających świadczenia w Świętokrzyskim był największy w Polsce Wschodniej, jednak we wszystkich pozostałych województwach przekraczał 20%. Na całym analizowanym obszarze wyniósł 24,8%.

Korzystający ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej stanowili 8,6% ogółu ludności. Odsetek ten podobnie jak 6 lat wcześniej lokował świętokrzyskie na 3. pozycji wśród analizowanych województw. Zdecydowanie najwięcej osób takie świadczenia pobierało w województwie warmińsko-mazurskim 10,9%. Najmniejszy zasięg korzystania z nich odnotowano natomiast w województwie lubelskim 7,8% ludności ogółem.

Przez cały analizowany okres w szczególnie trudnej sytuacji znajdowały się dzieci. Pomimo znacznego spadku w 2016 r. w województwie świętokrzyskim w dalszym ciągu 16,3% osób w wieku przedprodukcyjnym korzystało ze świadczeń pomocy środowiskowej. Wśród osób w wieku produkcyjnym odsetek ten wyniósł 8,1%. Zdecydowanie najniższy pozostawał w grupie osób w wieku emerytalnym, w której w 2016 r. wyniósł 4,1%.

Poprawa sytuacji spowodowała, że w 2016 r. ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej skorzystało o 14,5% mniej gospodarstw domowych niż 6 lat wcześniej – 44,9 tys. Problem stanowi natomiast fakt, że na koniec omawianego okresu prawie 2/3 z nich uzyskiwało dochody poniżej kryterium, wynoszącego od 1 października 2015 r. odpowiednio: 634 zł dochodu na osobę w rodzinie i 514 zł – na osobę samotnie gospodarującą.

W 2016 r. głównym powodem przyznania pomocy były najczęściej problemy zdrowotne – 52,8% gospodarstw domowych pobierających świadczenia. Brak pracy stanowił główną przyczynę w przypadku 31,2% gospodarstw, a sprawy rodzinne w 12,6%.

Z pomocy społecznej najczęściej korzystały osoby samotne. Jednoosobowe gospodarstwa domowe stanowiły 46,5% wszystkich pobierających takie świadczenia, a kolejne 9,7% to osoby samotne z dziećmi. Udział gospodarstw z 3 i więcej dzieci na utrzymaniu wyniósł 9,1%. Trwale z pomocy społecznej korzystało 20,6 tys. gospodarstw domowych.

Świadczenia rodzinne mają na celu finansowe wsparcie rodziny, jeśli na jej utrzymaniu pozostają dzieci lub osoba niepełnosprawna wymagająca opieki i pomocy.

System świadczeń rodzinnych oparty jest o zasadę pomocniczości. Osobami w pierwszej kolejności zobowiązanymi do pokrycia kosztów utrzymania dzieci są ich rodzice. Pomoc państwa w postaci wspomnianych świadczeń rodzinnych przysługuje po sprawdzeniu wszystkich określonych ustawowo kryteriów.

Kwoty kryterium dochodowego stosowane w systemie świadczeń rodzinnych w 2016 r. są wyższe niż te w systemie świadczeń z pomocy społecznej w 2015 r., w którym wyniosły 514 zł na osobę w gospodarstwie domowym oraz 634 zł w przypadku osób prowadzących samotnie gospodarstwo domowe. Część świadczeń przyznawanych jest niezależnie od dochodu. Przykładem może być zasiłek pielęgnacyjny przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osobie w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.

Na przestrzeni omawianego okresu liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych na dzieci w województwie świętokrzyskim znacznie się zmniejszyła. W 2016 r. z tego typu wsparcia finansowego skorzystało 48,6 tys. rodzin (o 26,5% mniej niż w 2010 r.). Podobne procesy zachodziły także w pozostałych województwach. Liczba rodzin korzystających ze świadczeń tego typu zmniejszyła się od 25,2% w Pod-

laskiem do 30,7% w Warmińsko-Mazurskiem. W całej Polsce Wschodniej spadek ten był nieco szybszy niż w województwie świętokrzyskim i wyniósł 27,2%.

Ze zmniejszającą się liczebnością rodzin pobierających świadczenia rodzinne związany był spadek liczby dzieci objętych tą formą wsparcia w omawianych województwach. W Świętokrzyskiem ich liczba w stosunku do 2010 r. zmniejszyła się o 27,9%. Na koniec omawianego okresu pomoc w postaci świadczenia rodzinnego przyznano 90,8 tys. dzieci. Spośród nich 90,4% to dzieci w wieku do lat 17. Łącznie w województwie świętokrzyskim udział niepełnoletnich, na które pobierano zasiłek rodziny w ogólnej liczbie wszystkich dzieci w tym wieku kształtował się na poziomie 39,0%. Odsetek ten był najwyższy w Polsce Wschodniej. Różnice między województwami nie były jednak zbyt duże. Stosunkowo najmniej było ich w Warmińsko-Mazurskiem, w którym zasiłek rodzinny pobierany był na 35,7% dzieci, a na całym analizowanym obszarze – na 37,7%.

Pomimo szybko zmniejszającej się liczby rodzin pobierających świadczenia wysokość wydatków na świadczenia rodzinne na przestrzeni 6 lat uległa zwiększeniu o 13,7% i w 2016 r. wyniosła 384,9 mln zł. Skala wzrostu była przy tym podobna do pozostałych omawianych województw. W całej Polsce Wschodniej wydatki na świadczenia rodzinne zwiększyły się o 15,0%. Wolniej kwota przeznaczona na ten cel rosła tylko w województwie warmińsko-mazurskim, w którym notowano najgłębszy ubytek liczby rodzin i dzieci, na które wypłacano świadczenia. W pozostałych województwach dynamika wzrostu była wyższa niż w świętokrzyskim, a najszybciej środki na świadczenia rodzinne zwiększały się w województwie lubelskim – o 17,4%.

Dominującą pozycję stanowiły zasiłki rodzinne (wraz z dodatkami), na które przeznaczono 181,6 mln. Ich wartość uległa jednak znacznemu ograniczeniu – o 15,7%. W rezultacie o ile w 2010 r. stanowiły one 63,6% ogółu świadczeń rodzinnych, to 6 lat później było to jedynie 47,2%. Pomimo niewielkiego wzrostu (o 1,5%) zmniejszył się także udział wydatków na zasiłki pielęgnacyjne. W 2016 r. stanowiły one 21,6% kwoty świadczeń rodzinnych wobec 24,2% przed sześcioma laty.

Wydatki na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej stanowią obok oświaty i wychowania największe obciążenie dla budżetów jednostek samorządu terytorialnego. W latach 2010-2016 na ten cel przeznaczono 8219,2 mln zł. Najwięcej wydatkowały gminy, na które przypadało 81,5% środków, udział budżetów powiatów wyniósł 16,4%, a województwa – 2,1%.

Udział wydatków na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej w łącznych wydatkach jednostek samorządu terytorialnego był w województwie świętokrzyskim stosunkowo wysoki. W latach 2010-2016 wyniósł 19,1%, podczas gdy w całej Polsce Wschodniej -18,0%. Wyższy był jedynie w województwie warmińsko-mazurskim, natomiast relatywnie najmniej środków przeznaczano w podlaskim – 16,3% ogółu.

Udział wydatków na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej utrzymywał się na wysokim poziomie, pomimo że wzrost wydatków na ten cel w województwie świętokrzyskim był stosunkowo niski. W 2016 r. fundusze na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej były większe niż 6 lat wcześniej o 56,8%. W pozostałych województwach Polski Wschodniej ich wzrost kształtował się natomiast pomiędzy 71,1% w podkarpackim, a 95,9% w podlaskim.

Możliwość kształcenia w wybranym kierunku i na odpowiednim poziomie to ważny czynnik wpływający na szanse rozwoju danego regionu. Braki w jakości kształcenia występujące na najniższych szczeblach przekładają się na szczeble kolejne. Województwo świętokrzyskie oferuje szeroki wachlarz możliwości nauki, dzięki czemu w pełni zaspokaja potrzeby w zakresie zdobywania i uzupełniania wykształcenia.

W latach 2010-2016 na system edukacji w województwie świętokrzyskim znaczny wpływ miały pogarszająca się sytuacja demograficzna wynikająca z rozpoczynania nauki przez coraz mniej liczne roczniki dzieci i młodzieży. Na przestrzeni 6 lat liczba ludności w wieku 3-21 lat (grupa wiekowa, w której dolna granica to początek wieku przedszkolnego, górna – teoretyczny wiek ukończenia edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym) zmniejszyła się o 12,3%. W efekcie w analizowanym okresie na niemal wszystkich szczeblach kształcenia notowano systematyczny spadek liczby kształcących się osób. Wyjątek stanowiło szkolnictwo podstawowe, co było wynikiem wprowadzonych zmian w systemie oświaty (w 2014 r. obowiązek szkolny został nałożony na dzieci 6-letnie urodzone w pierwszej połowie 2008 r., a w roku szkol-

nym 2015/2016 objął wszystkie dzieci 6-letnie). W rezultacie te 2 lata przyniosły przejściowy wzrost liczby uczniów wynikający ze zwiększonej liczby pierwszoklasistów. Zmieniająca się sytuacja prawna w sferze edukacji pociągnęła za sobą zmiany w bazie dydaktycznej również wśród placówek ponadgimnazjalnych. W analizowanym okresie wśród świętokrzyskich szkół ponadgimnazjalnych (zarówno dla młodzieży, jak i dla dorosłych), w związku ze zmianami w systemie kształcenia obserwowano stopniową likwidację: techników uzupełniających, liceów profilowanych, uzupełniających liceów ogólnokształcących.

Mimo niesprzyjających warunków demograficznych i zmieniających się uregulowań prawnych potencjał ekonomiczny województwa świętokrzyskiego jest wystarczający do dobrego zapewnienia dzieciom i młodzieży odpowiedniej opieki przedszkolnej i edukacji szkolnej, a osobom dorosłym – możliwości uzupełnienia wykształcenia oraz zdobycie uprawnień zawodowych. Kluczowe znaczenie mają tu działania władz samorządowych, których jednym z głównych zadań jest utrzymanie odpowiedniego poziomu kształcenia. W latach 2010-2016 w Świętokrzyskiem pomimo spadku liczby ludności, wydatki na oświatę i wychowanie jednostek samorządu terytorialnego uległy zwiększeniu. W 2016 r. wyniosły one 1843,2 mln zł, tj. o 10,0% więcej niż 6 lat wcześniej. W przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatki jednostek samorządu terytorialnego na ten cel osiągnęły 1469 zł. Wartość ta pozostawała jednak relatywnie niewysoka. W całej Polsce Wschodniej wyniosła 1554 zł. Poza województwem świętokrzyskim wahała się pomiędzy 1544 zł w warmińsko-mazurskim a 1596 zł w podkarpackim.

Pierwszym etapem kształcenia w systemie oświaty jest wychowanie przedszkolne, którego głównym celem jest przygotowanie dzieci do dalszej nauki w szkole. W roku szkolnym 2016/17 obejmowało ono dzieci w wieku od 3-5 lat (w latach 2010-2014 dzieci w wieku 3-6 lat) i realizowane było w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, zespołach przedszkolnych oraz punktach przedszkolnych.

W roku szkolnym 2016/17 na terenie województwa świętokrzyskiego wychowanie przedszkolne prowadzone było w 800 placówkach, wśród których najliczniejszą grupę stanowiły oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych – 366 placówek (45,8%). Liczną zbiorowość tworzyły także przedszkola, których liczba wyniosła 308 (38,5%). Działalność tych dwóch typów placówek uzupełniało 125 punktów przedszkolnych i 1 zespół wychowania przedszkolnego.

Tablica 24. Wychowanie przedszkolne w województwie świętokrzyskim

Table 24. *Pre-primary education in świętokrzyskie voivodship*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Rok szkolny <i>School year</i>						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Placówki <i>Establishments</i>	755	735	754	833	808	796	800
w tym przedszkola ^a <i>of which nursery schools^a</i>	243	262	269	297	289	299	308
Dzieci <i>Children</i>	29887	32762	33986	37485	35079	32081	36554
w tym w przedszkolach ^a <i>of which in nursery schools^a</i>	19809	20948	21991	22673	22690	21420	24417
na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat <i>per 1000 children at the age of 3-6</i>	635	666	672	731	790	.	779
w tym w przedszkolach ^a <i>of which in nursery schools^a</i>	421	425	435	461	510	.	520
Miejsca <i>Places</i>	21854	22329	23726	26734	27065	26860	29586
w tym w przedszkolach ^a <i>of which in nursery schools^a</i>	19786	21004	21972	23885	23826	23569	25981

a łącznie z przedszkolami specjalnymi.
a Including special nursery schools.

W relacji do roku 2010/11 odnotowano znaczący wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego – o 45. Było to rezultatem utworzenia wielu nowych przedszkoli i punktów przedszkolnych. Ich liczba zwiększyła się odpowiednio o 65 i o 44 placówki. Znacznie ubyło natomiast oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych – o 63. Liczba zespołów wychowania przedszkolnego zmniejszyła się o 1.

Liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego na przestrzeni 6 lat zwiększyła się o 35,4% i skutkowałą szybkim wzrostem liczby kształcących się w nich dzieci. Tendencja ta przerwana została w roku szkolnym 2014/15 w momencie nałożenia ustawowego obowiązku szkolnego na dzieci w wieku 6 lat (w 2014 r. obowiązek dotyczył dzieci 6-letnich urodzonych w I połowie 2008 r., a w 2015 r. wszystkich 6-latków). W wyniku wycofania się z reformy w roku szkolnym 2016/17 liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym ponownie się zwiększyła i wyniosła 36,6 tys. przekraczając poziom sprzed 6 lat o 22,3%.

Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym zwiększył się w omawianym okresie z 63,5% do 77,9%. W roku szkolnym 2016/17 udział ten lokował Świętokrzyskie na 4. miejscu wśród województw Polski Wschodniej. W skali całego analizowanego obszaru odsetek był nieco wyższy (78,1%). Przez cały omawiany okres w czterech województwach różnice były niewielkie. Jedynie w województwie warmińsko-mazurskim wskaźnik ten odbiegał nieco wyraźniej *in minus* – w ostatnim roku objętym analizą ukształtował się na poziomie 71,4%. Jego najwyższy poziom odnotowano natomiast w województwie lubelskim – 80,7%.

W roku szkolnym 2016/17 zdecydowanie najwięcej dzieci korzystających z wychowania przedszkolnego w województwie świętokrzyskim uczęszczało do przedszkoli (66,8% ogółu). W oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych kształciło się 24,9% dzieci, a w punktach przedszkolnych – 8,3%. Szybka rozbudowa bazy przyczyniła się do zmniejszenia wykorzystania miejsc w przedszkolach. W roku szkolnym 2016/17 na 100 miejsc przypadało 94 dzieci, podczas gdy 6 lat wcześniej było to 100.

Kolejnym etapem obowiązkowego kształcenia była nauka w sześcioletnich szkołach podstawowych oraz w trzyletnich gimnazjach. W roku szkolnym 2016/17 na terenie województwa świętokrzyskiego działało 555 szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (w tym 31 szkół specjalnych), do których uczęszczało 68,1 tys. uczniów (tabl. 25). Przez cały analizowany okres obserwowano systematyczny spadek liczby placówek. Na przestrzeni 6 lat ubyło 45 szkół podstawowych. Ich likwidacja była rezultatem coraz mniej licznych roczników rozpoczynających naukę. Przejściowy wzrost liczby uczniów w latach szkolnych 2014/15-2015/16 był jedynie wynikiem nałożonego w 2014 r. obowiązku szkolnego na dzieci sześcioletnie (w 2014 r. obowiązek dotyczył dzieci 6-letnich urodzonych w I połowie 2008 r., a w 2015 r. wszystkich 6-latków). W efekcie cofnięcia tej decyzji koniec analizowanego okresu przyniósł powrót tendencji spadkowej. W rezultacie w roku szkolnym 2016/17 w świętokrzyskich szkołach podstawowych kształciło się o 5,0% mniej dzieci niż 6 lat wcześniej. Spadek liczby uczniów był zjawiskiem powszechnym postępującym we wszystkich województwach Polski Wschodniej. Głębszy niż w świętokrzyskim był jednak tylko w województwie podkarpackim – o 5,2%. Stosunkowo najwolniej malała liczba uczniów szkół podstawowych w województwach warmińsko-mazurskim – o 1,4% i w podlaskim – o 1,6%. Na całym obszarze Polski Wschodniej spadek wyniósł 3,6%.

Tablica 25. Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży w województwie świętokrzyskim

Table 25. Primary schools for children and youth in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	Rok szkolny School year						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły Schools	600	587	571	569	568	564	555
Oddziały Sections	4324	4203	4115	4073	4281	4493	4274
Uczniowie Pupils	71637	69975	68367	66761	70900	74704	68078
Absolwenci ^a Graduates ^a	13526	12886	11932	11834	11415	11300	11144

a Z poprzedniego roku szkolnego.

a From the previous school year.

Szybki spadek liczby placówek spowodował, że w analizowanym województwie liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę podstawową (liczona bez uwzględnienia szkół specjalnych) uległa zwiększeniu. Na koniec omawianego okresu wyniosła 129 osób, tj. o 6 więcej niż w 2010 r. Jakości kształcenia sprzyjało ograniczenie średniej liczebności oddziału w szkole podstawowej, co może mieć szczególne znaczenie wśród najmłodszych. W roku szkolnym 2016/17 wyniosła ona 16,3 uczniów, podczas gdy 6 lat wcześniej 1 oddział w szkole podstawowej liczył przeciętnie 16,8 uczniów. Warto zauważyć, że w województwie świętokrzyskim zarówno liczba uczniów na 1 szkołę, jak i na 1 oddział nie należały do zbyt wysokich. Niższe wartości tych wskaźników wystąpiły tylko w województwie podkarpackim: odpowiednio 11,7 i 15,9. Zdecydowanie największe szkoły występowały natomiast w województwie warmińsko-mazurskim. Na 1 placówkę przypadało tam 172 uczniów. W województwie warmińsko-mazurskim utrzymywała się także znaczna liczebność „klas”. Oddział w szkole podstawowej liczył tam średnio 18,0 uczniów. W całej Polsce Wschodniej zarówno liczba uczniów przypadająca na 1 szkołę, jak i na 1 oddział była nieco wyższa niż w województwie świętokrzyskim wynosząc odpowiednio: 137 i 16,7 uczniów.

Spadek liczby kształcących się w szkołach podstawowych przyczynił się do zmniejszania populacji absolwentów. W roku szkolnym 2015/16 ukończyło je 11,1 tys. dzieci, tj. o 17,6% mniej niż w roku 2010/11.

Za miarę powszechności nauczania uznaje się współczynnik skolaryzacji. W świętokrzyskich szkołach podstawowych uległ on w omawianym okresie obniżeniu. Współczynnik skolaryzacji brutto zmalał z 97,9% w 2010 r. do 94,7% w 2016 r., a netto – z 95,3% do 91,4%. Spadki współczynników skolaryzacji występowały także w pozostałych województwach. Z uwagi na fakt, że nauka do 18 roku życia jest w Polsce obowiązkowa na najniższych szczeblach kształcenia nie notuje się znaczącego zróżnicowania terytorialnego.

Wraz z ukończeniem szkoły podstawowej młodzież rozpoczyna naukę na szczeblu gimnazjalnym. W roku szkolnym 2016/17 na terenie województwa świętokrzyskiego działalność prowadziły 262 gimnazja dla dzieci i młodzieży (w tym 36 specjalnych), do których uczęszczało 34,4 tys. uczniów (tabl. 26). Liczba placówek w stosunku do roku szkolnego 2010/11 wyraźnie się przy tym zwiększyła – o 19. Pomimo wzrostu liczby gimnazjów znacznemu zmniejszeniu uległa populacja kształcących się w nich dzieci i młodzieży – o 20,5%.

Tablica 26. Gimnazja dla dzieci i młodzieży w województwie świętokrzyskim

Table 26. Lower secondary schools for children and youth in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	Rok szkolny School year						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły Schools	243	244	249	254	257	261	262
Oddziały Sections	1957	1875	1802	1728	1675	1663	1650
Uczniowie Pupils	43266	41340	39241	37487	35841	35032	34382
Absolwenci ^a Graduates ^a	15631	14479	14155	13568	12901	11855	11680

a Z poprzedniego roku szkolnego.

a From the previous school year.

Zdecydowanie zmalała liczba uczniów przypadająca na jedno gimnazjum. W roku szkolnym 2016/17 jedno świętokrzyskie gimnazjum (bez szkół specjalnych) liczyło średnio 149 uczniów, tj. o 49 osób mniej niż we wrześniu 2010 r. Szkoły na tym szczeblu nauczania były stosunkowo duże. W całej Polsce Wschodniej na 1 gimnazjum przypadało 134 uczniów, a wyższy poziom tego wskaźnika odnotowano jedynie w województwie warmińsko-mazurskim – 156.

Podobnie, jak w przypadku szkół podstawowych nieznacznie obniżyła się liczebność oddziałów. We wrześniu 2016 r. na 1 oddział w świętokrzyskim gimnazjum przypadało przeciętnie 21,8 uczniów, podczas gdy w 2010 r. – 22,9. Liczebność 1 oddziału była nieco większa niż w skali Polski Wschodniej, gdzie

w roku szkolnym 2016/17 wyniosła 21,4. Spośród analizowanych województw, świętokrzyski poziom przekroczony został jedynie w warmińsko-mazurskim – 22,0, natomiast przeciętnie najmniej liczne oddziały znajdowały się w podkarpackim – 20,6 uczniów.

Podobnie jak w szkołach podstawowych w Świętokrzyskiem notowano coraz mniejszą liczbę absolwentów gimnazjów. Spadek był nawet głębszy niż w przypadku uczniów. W czerwcu 2016 r. naukę w tutejszych gimnazjach ukończyło 11,7 tys. osób, tj. o 25,2% mniej niż roku 2010/11.

Współczynnik skolaryzacji brutto w gimnazjach obniżył się z 99,6% w 2010 r. do 98,9% w 2016 r., a netto – z 94,6% do 91,7%. Lekką tendencję spadkową odnotowano także w pozostałych województwach Polski Wschodniej.

W roku szkolnym 2016/17 absolwenci szkół gimnazjalnych mogli w województwie świętokrzyskim kontynuować naukę w 233 szkołach ponadgimnazjalnych (liczonych bez uwzględnienia szkół policealnych, ale łącznie ze szkołami specjalnymi). Wśród nich znajdowało się: 76 techników, 69 liceów ogólnokształcących, 67 zasadniczych szkół zawodowych, 18 specjalnych szkół przysposabiających do pracy i 3 ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe (tabl. 27). Świętokrzyska baza dydaktyczna w omawianym okresie uległa zmniejszeniu. W stosunku do roku szkolnego 2010/11 najbardziej zmalała zbiorowość dominujących pod względem liczebności techników i liceów ogólnokształcących – odpowiednio o 10 i 8 placówek. Więcej było natomiast specjalnych szkół przysposabiających do pracy – o 2, zasadniczych zawodowych oraz ogólnokształcących szkół artystycznych – po 1. W wyniku zmian systemu edukacji likwidacji uległo także po 5 liceów profilowanych i uzupełniających liceów ogólnokształcących oraz 4 technika uzupełniające.

Malejąca liczba szkół związana była z obserwowanym w okresie 6 lat systematycznym spadkiem liczby uczniów. Na koniec omawianego okresu w szkołach ponadgimnazjalnych kształciło się łącznie 40,9 tys. osób. Zmniejszyła się ona aż o 24,2%. Zdecydowana większość młodzieży (87,2%) uczęszczała do szkół dających możliwość uzyskania świadectwa dojrzałości, a tym samym kontynuowania nauki w szkołach wyższych.

Wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych, począwszy od roku szkolnego 2013/14 największą popularnością cieszyły się technika. Szkoły te we wrześniu 2016 r. skupiały 45,7% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. W relacji do 2010 r. liczba kształcącej się w nich młodzieży zmniejszyła się o 16,9%. Spadek ten był stosunkowo duży. W całej Polsce Wschodniej liczba uczniów techników zmniejszyła się o 10,5%. Skala zmian była zróżnicowana terytorialnie. Spośród analizowanych województw głębszy spadek niż w świętokrzyskim odnotowano jedynie w podlaskim – o 21,1%. Wolniej liczba kształcących się w technikach malała w województwach warmińsko-mazurskim – o 15,7% i podkarpackim – o 7,4%, natomiast w lubelskim odnotowano jej wzrost – o 1,2%.

Na przestrzeni 6 lat zmalała liczba uczniów przypadająca na 1 placówkę. Przeciętnie w województwie świętokrzyskim w jednym technikum kształciło się 246 osób (w 2010 r. – 262).

W pierwszej połowie omawianego okresu największym zainteresowaniem cieszyły się licea ogólnokształcące. Na przestrzeni 6 analizowanych lat obserwowano sukcesywny spadek liczby młodzieży uczącej się w szkołach tego typu. W rezultacie udział tych szkół w łącznej liczbie kształcących się w szkołach ponadgimnazjalnych uległ obniżeniu - do 40,8%. W relacji do 2010 r. w województwie świętokrzyskim ubyło 26,2% uczniów liceów ogólnokształcących. Duży spadek liczby kształcących się w szkołach tego typu odnotowano w całej Polsce Wschodniej – o 26,6%. Jego skala była przy tym znacznie mniej zróżnicowana niż w przypadku techników. Bardziej liczba uczniów zmalała w województwie lubelskim – o 29,5%. W pozostałych województwach omawianego regionu spadek był nieco wolniejszy. Najmniej liczba uczniów liceów ogólnokształcących ograniczona została w województwie warmińsko-mazurskim – o 24,8%. W liceach ogólnokształcących w Świętokrzyskiem na 1 placówkę przypadało 242 uczniów, tj. o 52 osoby mniej niż 6 lat wcześniej.

Poza technikami i liceami młodzież mogła uczyć się zawodu również w zasadniczych szkołach zawodowych oraz w specjalnych szkołach przysposabiających do pracy. Tę ścieżkę rozwoju wybrało łącznie 12,8% ogółu uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Podobnie jak w przypadku techników i liceów łączna liczba uczniów szkół zawodowych i specjalnych przysposabiających do pracy uległa zmniejszeniu. W sto-

sunku do 2010 r. obniżyła się o 31,4%. Spadek ten był największy w Polsce Wschodniej. W województwach lubelskim, podkarpackim i podlaskim jego skala była zbliżona do odnotowanej w świętokrzyskim, natomiast w województwie warmińsko-mazurskim liczba uczniów zasadniczych szkół zawodowych i specjalnych szkół przysposabiających do pracy zmalała jedynie o 21,6%. W całej Polsce Wschodniej ubyłoby 27,9% kształcących się w placówkach tego typu.

W zasadniczych szkołach zawodowych, znacząco zmniejszył się wskaźnik prezentujący liczbę uczniów przypadającą na jedną placówkę – z 109 w 2010 r. do 71 w 2016 r. Odmienne wyglądała sytuacja w specjalnych szkołach przysposabiających do pracy, w których wzrósł on z 25 do 26.

W roku szkolnym 2016/17 największą popularnością wśród młodzieży uczęszczającej do techników i ogólnokształcących szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe cieszyły się takie kierunki kształcenia jak: usługi dla ludności (24,2%), kierunki inżynierjno techniczne (22,2%) oraz technologie teleinformatyczne (17,7%). W zasadniczych szkołach zawodowych dominowały natomiast kierunki: inżynierjno-techniczne (40,6%), usługi dla ludności (29,3%) oraz architektura i budownictwo (17,7%).

Świętokrzyskie szkoły ponadgimnazjalne w roku szkolnym 2015/16 ukończyło 12,3 tys. absolwentów, tj. o 23,1% mniej niż 6 lat wcześniej. Wśród nich 48,7% stanowili absolwenci liceów ogólnokształcących, 37,0% – techników, a 12,9% – zasadniczych szkół zawodowych.

Świadectwo dojrzałości uzyskało 87,1% absolwentów szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży przystępujących od egzaminu maturalnego w województwie świętokrzyskim. Wynik ten był stosunkowo korzystny na tle pozostałych omawianych województw. We wszystkich analizowanych województwach wyniósł 85,3%, a wyższy był jedynie w podlaskim – 87,8%. Najbardziej pozytywnym wynikiem egzaminu dojrzałości kończył się w województwie warmińsko-mazurskim, w którym udział ten wyniósł 83,3%.

Tablica 27. Szkoły ponadgimnazjalne dla młodzieży (bez policealnych) w województwie świętokrzyskim
Table 27. Upper secondary schools for youth (excluding post-secondary schools) in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	Rok szkolny School year						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły Schools							
Licea ogólnokształcące General secondary	77	78	76	75	72	69	69
Uzupełniające licea ogólnokształcące Supplementary general secondary	5	5	5	-	-	-	-
Licea profilowane Specialized secondary	5	5	5	3	-	-	-
Technika Technical secondary	86	85	83	81	74	75	76
Technika uzupełniająca Supplementary general secondary	4	5	5	3	-	-	-
Ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe General art schools leading to professional certification	2	3	3	3	3	3	3
Zasadnicze szkoły zawodowe Basic vocational	66	67	70	67	66	64	67
Specjalne szkoły przysposabiające do pracy Special job-training	16	16	17	16	17	18	18
Uczniowie Students							
Licea ogólnokształcące General secondary	22641	21844	20588	19555	18564	17489	16701

Tablica 27. Szkoły ponadgimnazjalne dla młodzieży (bez policealnych) w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 27. Upper secondary schools for youth (excluding post-secondary schools) in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	Rok szkolny School year						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Uczniowie (dok.) Students (cont.)							
Uzupełniające licea ogólnokształcące Supplementary general secondary	102	107	53	-	-	-	-
Licea profilowane Specialized secondary	657	518	275	88	-	-	-
Technika Technical secondary	22508	21029	20379	19901	19789	19233	18697
Technika uzupełniająca Supplementary general secondary	162	167	111	39	-	-	-
Ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe General art schools leading to professional certification	235	239	266	269	273	273	271
Zasadnicze szkoły zawodowe Basic vocational	7223	6650	6128	5490	5478	5098	4763
Specjalne szkoły przysposabiające do pracy Special job-training	406	458	455	454	457	475	472
Absolwenci ^a Graduates ^a							
Licea ogólnokształcące General secondary	7820	7434	7489	6973	6759	6302	5980
Uzupełniające licea ogólnokształcące Supplementary general secondary	20	34	41	42	-	-	-
Licea profilowane Specialized secondary	319	218	225	144	86	-	-
Technika Technical secondary	5179	5607	5211	4876	4495	4466	4543
Technika uzupełniająca Supplementary general secondary	60	18	41	61	38	-	-
Ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe General art schools leading to professional certification	60	52	39	35	51	49	63
Zasadnicze szkoły zawodowe Basic vocational	2428	2516	2412	2161	1412	1692	1583
Specjalne szkoły przysposabiające do pracy Special job-training	77	57	79	84	89	94	101

a Z poprzedniego roku szkolnego.

a From the previous school year.

W Świętokrzyskiem lepiej wypadli absolwenci liceów ogólnokształcących, w których świadectwo dojrzałości uzyskało 91,2% przystępujących do egzaminu maturalnego. Z kolei wśród absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych tj. techników oraz ogólnokształcących szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe było to 73,9%.

W województwie świętokrzyskim funkcjonowały także szkoły policealne (będące jednym z rodzajów szkół ponadgimnazjalnych), których głównym zadaniem było umożliwienie osobom posiadającym wykształcenie ogólne zdobycia kwalifikacji zawodowych. W roku szkolnym 2016/17 działalność prowadziły tu 92 szkoły policealne. Spośród nich 23 placówki kierowały swoją ofertę do młodzieży (tabl. 28).

Tablica 28. Szkoły policealne dla młodzieży w województwie świętokrzyskimTable 28. *Post-secondary schools for youth in świętokrzyskie voivodship*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Rok szkolny <i>School year</i>						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły <i>Schools</i>	14	13	17	16	20	23	23
Oddziały <i>Sections</i>	49	61	100	87	98	101	107
Uczniowie <i>Pupils</i>	1130	1174	1571	1478	1536	1826	2198
Absolwenci ^a <i>Graduates^a</i>	347	482	480	528	597	523	678

a Z poprzedniego roku szkolnego.

a From the previous school year.

Na przestrzeni analizowanego okresu przybyło 9 szkół policealnych dla młodzieży. Równocześnie systematycznie zwiększała się także liczba ich uczniów, która na przestrzeni 6 lat wzrosła blisko dwukrotnie i w roku szkolnym 2016/17 wyniosła 2,2 tys. osób. Sytuacja ta kontrastowała *in plus* z pozostałymi województwami Polski Wschodniej, w których notowany był spadek liczby uczących się w placówkach tego typu. Szczególnie głęboki był on w województwach lubelskim i podkarpackim, w których w szkołach policealnych dla młodzieży kształciło się odpowiednio o 70,7% i o 61,0% mniej osób niż przed 6 laty. Tak duży spadek spowodował, że również w skali całej Polski Wschodniej było mniej uczniów – o 33,9%.

W rezultacie szybkiego zwiększania się powszechności nauczania w szkołach policealnych dla młodzieży wzrosła liczba uczniów przypadająca na jedną placówkę z poziomu 81 w roku szkolnym 2010/11 do 96 w roku 2016/17.

Najczęściej osoby kształcące się w szkołach policealnych wybierały kierunki medyczne (61,0%). Dużą popularnością cieszyły się także kierunki społeczne – 29,4% ogółu uczniów.

Rozwijająca się sieć szkół skutkowała także wzrostem liczby absolwentów. Szkoły policealne w roku szkolnym 2016/17 ukończyły 678 osób, tj. o 95,4% więcej niż w roku 2010/11.

Jeszcze więcej było szkół policealnych dla dorosłych. W roku szkolnym 2016/17 na terenie województwa funkcjonowało 69 szkół tego rodzaju, w których kształciło się 8,3 tys. osób.

W analizowanym okresie wśród szkół policealnych dla dorosłych zaobserwowano znaczące zmniejszenie bazy dydaktycznej, która w relacji do roku szkolnego 2010/11 zmniejszyła się o 8 placówek. Pomimo tego spadku populacja kształcących się osób uległa zwiększeniu. W roku szkolnym 2016/17 w szkołach policealnych dla dorosłych uczyło się o 7,0% więcej osób niż 6 lat wcześniej.

Tablica 29. Szkoły policealne dla dorosłych w województwie świętokrzyskimTable 29. *Post-secondary schools for adults in świętokrzyskie voivodship*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Rok szkolny <i>School year</i>						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły <i>Schools</i>	77	75	70	69	63	64	69
Oddziały <i>Sections</i>	355	386	404	345	325	344	393
Uczniowie <i>Pupils</i>	7718	8622	9157	7637	7689	7550	8257
Absolwenci ^a <i>Graduates^a</i>	2163	1848	2138	2450	2330	2256	2718

a Z poprzedniego roku szkolnego.

a From the previous school year.

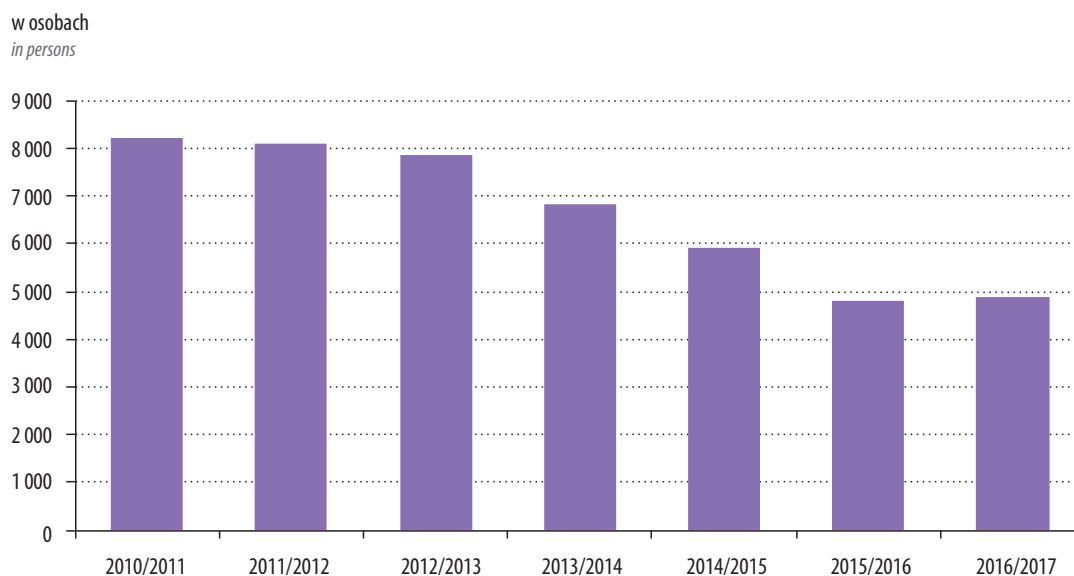
Przeciętnie w jednej szkole policealnej dla dorosłych kształciło się 120 uczniów, a wśród kierunków kształcenia dominowały: biznes i administracja (32,2% ogółu uczniów szkół policealnych dla dorosłych), higiena i bezpieczeństwo pracy (24,6%) oraz usługi dla ludności (16,3%).

Wzrost liczby kształcących się w ostatnich latach przełożył się również na rosnącą grupę absolwentów szkół policealnych. W roku szkolnym 2015/16 naukę w placówkach dla młodzieży ukończyło blisko dwukrotnie więcej osób niż 6 lat wcześniej. W szkołach dla dorosłych populacja absolwentów w tym okresie wzrosła natomiast o ok. 1/4.

Oprócz szkół dla dzieci i młodzieży województwo świętokrzyskie oferowało również możliwość kształcenia się osobom dorosłym. Szkoły dla dorosłych to przede wszystkim placówki umożliwiające kontynuację przerwanego z różnych względów cyklu szkolenia, nastawione na podnoszenie kwalifikacji zawodowych i uzupełnianie wiedzy. W roku szkolnym 2016/17 na terenie Świętokrzyskiego oprócz szkół policealnych działalność edukacyjną dla dorosłych prowadziły 64 szkoły, tj. o 62 placówki mniej niż przed sześcioma laty. Spadkowi liczby placówek towarzyszyła malejąca populacja uczniów. W ostatnim roku omawianego okresu uczęszczało do nich 4,9 tys. osób (o 40,4% mniej niż 6 lat wcześniej). Ten głęboki spadek był przede wszystkim wynikiem zmian systemowych w szkolnictwie ponadgimnazjalnym. Ich efektem była, począwszy od roku szkolnego 2012/13, stopniowa likwidacja szkół dla dorosłych. W analizowanym okresie na terenie Świętokrzyskiego skończyły działalność: licea profilowane, uzupełniające licea ogólnokształcące, technika oraz technika uzupełniająca.

Wykres 42. Uczniowie w szkołach dla dorosłych w województwie świętokrzyskim w latach szkolnych 2010/11-2016/17

Chart 42. Students in schools for adults in świętokrzyskie voivodship in the school years 2010/11-2016/17

Ofertę edukacyjną skierowaną do osób dorosłych na poziomie ponadgimnazjalnym zapewniały przede wszystkim licea ogólnokształcące. We wrześniu 2016 r. na terenie województwa świętokrzyskiego działalność prowadziło 61 liceów, w których kształciło się 4,8 tys. osób dorosłych (tabl. 30).

Tablica 30. Licea ogólnokształcące dla dorosłych w województwie świętokrzyskimTable 30. *General secondary schools for adults in świętokrzyskie voivodship*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Rok szkolny <i>School year</i>						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły <i>Schools</i>	40	40	51	61	63	62	61
Oddziały <i>Sections</i>	118	125	161	195	208	194	200
Uczniowie <i>Pupils</i>	2852	2587	4086	5060	5288	4792	4826
Absolwenci ^a <i>Graduates^a</i>	635	716	773	845	1353	1715	1630

a Z poprzedniego roku szkolnego.

a From the previous school year.

Ostatnie lata przyniosły znaczące poszerzenie sieci liceów ogólnokształcących dla dorosłych. W roku szkolnym 2016/17 było ich o 21 więcej niż przed sześcioma laty. Wzrostowi temu towarzyszyła szybko rosnąca liczba uczniów, która w tym okresie zwiększyła się o 69,2%. Podobnie jak w przypadku szkół policealnych w województwie świętokrzyskim zauważalny jest wysoki wzrost popytu na usługi edukacyjne. Wzrost liczby kształcących się w liceach dla dorosłych był najwyższy w Polsce Wschodniej, na obszarze której przybyło 32,7% uczniów. Spośród analizowanych województw wzrost w zbliżonej skali wystąpił jeszcze w podkarpackim – o 62,5%. Jedyne województwo, w którym w liceach ogólnokształcących dla dorosłych było mniej uczniów niż przed sześcioma laty stanowiło podlaskie – o 3,9%.

Wysoki wzrost liczby uczniów spowodował, że w przeliczeniu na jedną placówkę zwiększyła się ona z poziomu 71 we wrześniu 2010 r. do 79 we wrześniu 2016 r.

Udział absolwentów liceów ogólnokształcących dla dorosłych, którzy otrzymali świadectwo wśród ogółu przystępujących do egzaminu maturalnego ukształtował się na poziomie 32,9%, tj. o 11,7 p. proc mniejszym przed sześcioma laty. Pomimo to pozostawał on relatywnie wysoki. W skali Polski Wschodniej wyniósł 31,3%, a wyższym poziomem poszczycić się mogły jedynie licea dla dorosłych w województwie podlaskim – 43,0%. Najmniejszy udział wystąpił natomiast w województwie podkarpackim – 24,9%.

W Świętokrzyskim istnieje także możliwość uzupełnienia wykształcenia przez osoby dorosłe na poziomie gimnazjalnym. W roku szkolnym 2016/17 działalność prowadziły 3 gimnazja (o 2 placówki więcej niż w roku 2010/11), w których kształciło się 59 uczniów – o 8 osób mniej niż 6 lat wcześniej (tabl. 31).

Tablica 31. Gimnazja dla dorosłych w województwie świętokrzyskimTable 31. *Lower-secondary schools for adults in świętokrzyskie voivodship*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Rok szkolny <i>School year</i>						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły <i>Schools</i>	1	2	2	3	2	3	3
Oddziały <i>Sections</i>	2	3	4	5	3	6	14
Uczniowie <i>Pupils</i>	67	69	88	47	34	24	59
Absolwenci ^a <i>Graduates^a</i>	18	19	13	41	29	75	6

a Z poprzedniego roku szkolnego.

a From the previous school year.

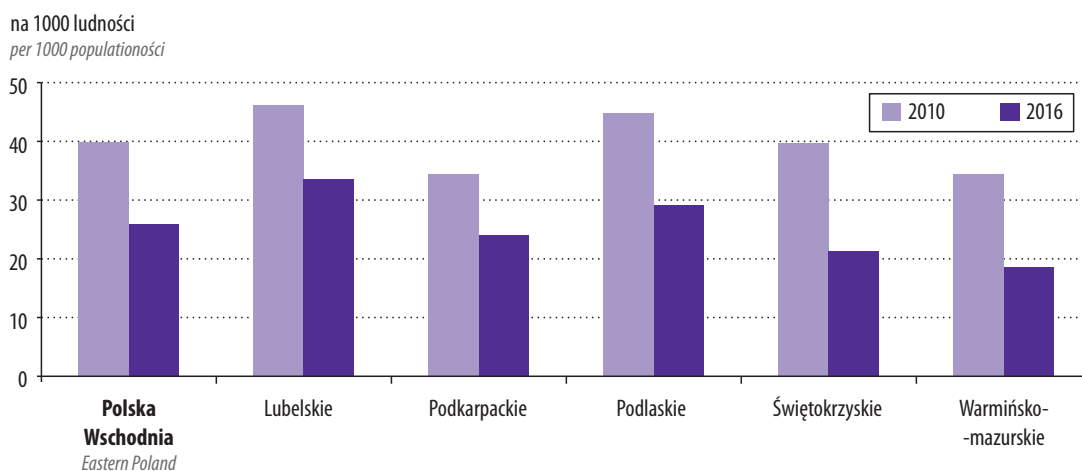
W roku szkolnym 2015/16 świętokrzyskie szkoły dla dorosłych ukończyło 1,6 tys. osób. Prawie wszyscy to absolwenci liceów ogólnokształcących. Gimnazja dla dorosłych ukończyło 6 osób.

Województwo świętokrzyskie oferuje szerokie możliwości zdobywania wykształcenia w ramach szkolnictwa wyższego. Problemy demograficzne dotyczące województwo znalazły jednak swoje odbicie także na tym poziomie kształcenia. Przejawiało się to w systematycznie malejącej w latach 2010-2016 liczbie studentów. W roku akademickim 2016/17 w 12 szkołach wyższych kształciło się 26,8 tys. osób. Oznacza to, że w relacji do roku akademickiego 2010/11 populacja studiujących na tutejszych uczelniach zmniejszyła się o 47,4%. Spadek odnotowano we wszystkich województwach Polski Wschodniej, jednak w świętokrzyskim był on najwyższy. Na całym analizowanym obszarze liczba studentów zmniejszyła się w ciągu 6 lat o 35,9%, w tym najwolniej malała w województwie lubelskim – o 28,8%.

Efektom ograniczenia zbiorowości studentów była znacznie mniejsza ich liczba przypadająca na 1000 mieszkańców (wykres 43). W województwie świętokrzyskim obniżyła się ona z 40 osób w listopadzie 2010 r. do 21 w listopadzie 2016 r., podczas gdy w całej Polsce Wschodniej – z 40 osób do 26. W rezultacie spośród omawianych województw w 2016 r. jedynie w warmińsko-mazurskim wskaźnik ten był niższy – 19 osób, natomiast jego najwyższy poziom wystąpił w lubelskim – 34.

Wykres 43. Studenci szkół wyższych

Chart 43. Students of higher education institutions

a Z poprzedniego roku akademickiego.
a From the previous academic year.

Dominującymi uczelniami w regionie były dwie uczelnie publiczne: Uniwersytet Jana Kochanowskiego oraz Politechnika Świętokrzyska. W roku akademickim 2016/17 Uniwersytet wybrało 42,0% studentów, a Politechnikę – 28,6%. Łącznie na uczelniach publicznych kształciło się w Świętokrzyskiem 71,1% studiujących (tabl. 32).

Tablica 32. Szkolnictwo wyższe w województwie świętokrzyskim

Table 32. Higher education institutions in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	Rok akademicki Academic year						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Szkoły Schools	15	15	15	15	14	14	12
Studenci Students	50915	46585	42342	38046	33639	30109	26763
w tym: of which:							
Uniwersytet Jana Kochanowskiego Jan Kochanowski University	19840	17776	16328	15362	12847	11746	11247

Tablica 32. Szkolnictwo wyższe w województwie świętokrzyskim (dok.)Table 32. *Higher education institutions in świętokrzyskie voivodship (cont.)*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Rok akademicki <i>Academic year</i>						
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Politechnika Świętokrzyska <i>Kielce University of Technology</i>	9001	9745	10126	9836	9732	9003	7645
Absolwenci ^a <i>Graduates^a</i>	14149	15507	15578	14354	11676	11148	9049
w tym: <i>of which:</i>							
Uniwersytet Jana Kochanowskiego <i>Jan Kochanowski University</i>	6519	6347	6633	5740	4582	4155	3576
Politechnika Świętokrzyska <i>Kielce University of Technology</i>	1188	2017	2013	2468	2402	2666	2473

W systemie stacjonarnym studiowało 59,6% uczących się na świętokrzyskich uczelniach. Odsetek ten zwiększył się znacznie na przestrzeni omawianego okresu. Przed sześcioma laty tę formę studiów wybrało 39,4% osób. Pomimo tak znacznego wzrostu udział studiujących w systemie stacjonarnym utrzymał się na stosunkowo niewysokim poziomie. We wszystkich pozostałych omawianych województwach przekraczał 70%, a najwyższy był w województwie lubelskim – 78,1%. W całej Polsce Wschodniej w systemie stacjonarnym studiowało 72,8% osób.

W każdym z analizowanych lat wśród ogółu świętokrzyskich studentów przeważały kobiety. W 2016 r. ich odsetek wyniósł 60,4%.

Największym powodzeniem wśród studentów w roku akademickim 2016/17 cieszyły się kierunki związane z: techniką, przemysłem i budownictwem. Wybrało je 20,7% studentów. Znaczna grupa zdecydowała się także na kierunki związane z biznesem, administracją i prawem (17,4%) oraz ze zdrowiem i opieką społeczną (15,6%). Ponad dziesięcioprocentowy udział miały także grupa kształcenie – 13,4% oraz nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja – 12,2%.

Struktura liczby studentów według kierunków jest podobna we wszystkich województwach Polski Wschodniej. Tak jak w Świętokrzyskim dominują w nich kierunki związane z techniką, przemysłem i budownictwem oraz biznesem, administracją i prawem, przy czym największy ich udział występował w województwie podkarpackim, w którym wybrała je blisko połowa kształcących się na uczelniach wyższych. Na całym omawianym obszarze duże zainteresowanie budziła także nauka na kierunkach związanych ze zdrowiem i opieką społeczną oraz naukami społecznymi, dziennikarstwem i informacją. Na tym tle województwo świętokrzyskie wyróżniało się zdecydowanie największym udziałem studiujących na kierunkach pedagogicznych. Nie było tu natomiast kierunków związanych z rolnictwem występujących na pozostałym analizowanym obszarze.

Wraz ze spadkiem liczby studentów zmniejszała się również liczba absolwentów. W roku akademickim 2016/17 uczelnie wyższe opuściło 9,0 tys. osób, tj. o 5,1 tys. absolwentów mniej niż w 6 lat wcześniej (spadek o 36,0%).

W związku z malejącą liczbą studentów zmniejszała się także liczba nauczycieli akademickich. W roku akademickim 2016/17 kadre dydaktyczną tworzyło 1718 nauczycieli, tj. o 6,7% mniej niż przed 6 laty. Wśród nich 28,5% miało tytuł profesora.

Na świętokrzyskich uczelniach wyższych studiowało coraz więcej cudzoziemców (wykres 44). W roku akademickim 2016/17 ich liczba wyniosła 778 osób i była ponad 21-krotnie wyższa niż w listopadzie 2010 r. Rosnącą liczbę cudzoziemców notowano także w pozostałych omawianych województwach.

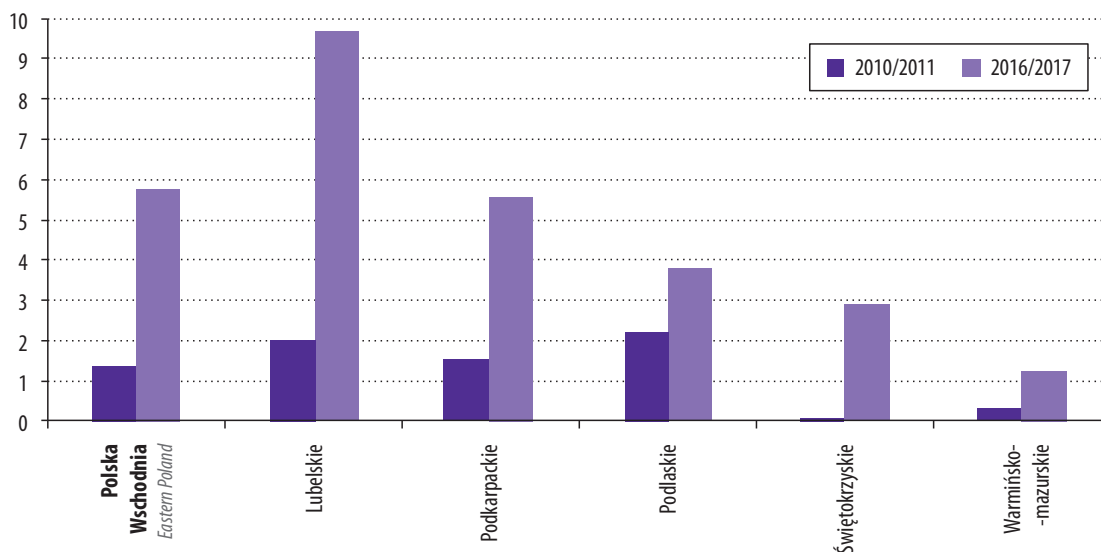
Pomimo wzrostu liczby cudzoziemców ich udział wśród studiujących pozostawał w województwie świętokrzyskim stosunkowo niewielki w porównaniu z innymi województwami i wyniósł 2,9%. W całej Polsce Wschodniej był dwukrotnie wyższy – 5,8%. Spośród analizowanych województw udział cudzoziemców był niższy jedynie w warmińsko-mazurskim – 1,2%, natomiast zdecydowanie najwyższy jego poziom wystąpił w lubelskim – 9,7%.

Osoby spoza Polski przyciągała do regionu świętokrzyskiego przede wszystkim oferta studiów związanych z naukami społecznymi, dziennikarstwem i informacją. Na takich kierunkach kształciła się blisko połowa z nich.

Wykres 44. Cudzoziemcy – studenci szkół wyższych

Chart 44. *Foreigners – students of higher education institutions*

w % studentów ogółem
In % of total students

a Bez studentów uczelni resortów: obrony narodowej oraz spraw wewnętrznych i administracji.
a Excluding students of the Ministry of National Defence as well as Ministry of the Interior and Administration schools.

Istotnym elementem życia społecznego jest kultura. Jest ona również czynnikiem, który w dłuższej perspektywie oddziałuje na kierunek, a w efekcie poziom rozwoju danego regionu. Pełni również znaczącą rolę w przypadku mieszkańców województwa świętokrzyskiego. Pomimo braku wielkich ośrodków miejskich stanowiących centra rozwoju kulturalnego, działalność kulturalna rozwijana jest przez szereg instytucji tego typu.

W latach 2010-2016 w województwie świętokrzyskim sytuacja w większości dziedzin sfery kultury uległa poprawie. Zwiększyła się liczba muzeów i kin. Poprawił się także ich standard. Przybyło m.in. obiektów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Poszerzeniu uległy zbiory muzealne, organizowano więcej przedstawień teatralnych oraz koncertów. Większy potencjał kin i ich szerszy repertuar umożliwił wzrost liczby wyświetlanych seansów filmowych. Rosnąca różnorodność oferty przyciągała do muzeów, kin oraz instytucji teatralnych coraz więcej widzów i zwiedzających. Coraz bardziej popularne stawało się aktywne uczestnictwo w życiu społeczno-kulturalnym. Przejawem tego była zwiększająca się liczba korzystających z oferty domów i ośrodków kultury. Obszarem, w którym nastąpił regres była natomiast działalność biblioteczna. Zmniejszała się liczba bibliotek a ich księgozbiór uległ ograniczeniu.

Towarzyszył temu stosunkowo szybki spadek liczby czytelników. Zmniejszało się także zainteresowanie działalnością galerii.

Postęp w dziedzinie kultury dokonany został między innymi dzięki funduszom wyasygnowanym na ten cel przez jednostki samorządu terytorialnego. Suma środków przeznaczonych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2010-2016 wyniosła 1258,8 mln zł. Zdecydowanie najwięcej wydatkowały gminy, na które przypadało 76,5% środków, udział budżetu województwa wyniósł 20,4%, a powiatów – jedynie 3,1%.

Udział wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w łącznych wydatkach jednostek samorządu terytorialnego był stosunkowo nieduży. Na przestrzeni 7 lat wyniósł 2,9% i był najniższy w Polsce Wschodniej. Relatywnie najwięcej środków przeznaczano w województwach lubelskim oraz podlaskim – po 3,7% ogółu. Na stosunkowo niski odsetek w województwie świętokrzyskim wpłynął dosyć znaczny, na tle omawianych województw, spadek wydatków na ten cel w ostatnich latach. W 2016 r. fundusze na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego były mniejsze niż 6 lat wcześniej o 24,2% (w całej Polsce Wschodniej spadek wyniósł 10,1%).

Jedną z podstawowych i najbardziej powszechnych form uczestnictwa w kulturze jest czytelnictwo. Na koniec 2016 r. na terenie województwa świętokrzyskiego działalność prowadziło 270 publicznych bibliotek i filii bibliotecznych. Ich liczba była mniejsza niż 6 lat wcześniej o 21 placówek (tabl. 33). Uzupełniało je 13 punktów bibliotecznych (spadek o 1). Sieć biblioteczna nie była zbyt rozbudowana, 1 placówka obsługiwała przeciętnie 4427 osób (w całej Polsce Wschodniej – 3327). Spośród analizowanych województw najgęstszą siecią pochwalić się mogło lubelskie, w którym 1 placówka obsługiwała średnio 2852 mieszkańców. Na przeciwnym biegunie znalazło się natomiast województwie podlaskie – 4460 osób na placówkę biblioteczną.

Tablica 33. Biblioteki publiczne (z filiami) w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 33. *Public libraries (with branches) in świętokrzyskie voivodship*

As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ludność na 1 placówkę biblioteczną <i>Population per librarian establishment</i>	4205	4246	4455	4466	4511	4442	4427
Księgozbiór na 1000 ludności w wol. <i>Collection per 1000 population in vol.</i>	3465	3479	3411	3418	3395	3401	3410
Czytelnicy (w ciągu roku) na 1000 ludności <i>Borrowers (during a year) per 1000 population</i>	137	140	141	140	133	131	128
Wypożyczenia księgozbioru (w ciągu roku): <i>Loans (during a year)</i>							
na 1000 ludności <i>per 1000 population</i>	2624	2724	3059	2743	2699	2664	2632
na 1 czytelnika <i>per borrower</i>	19,1	19,5	21,8	19,6	20,3	20,4	20,5

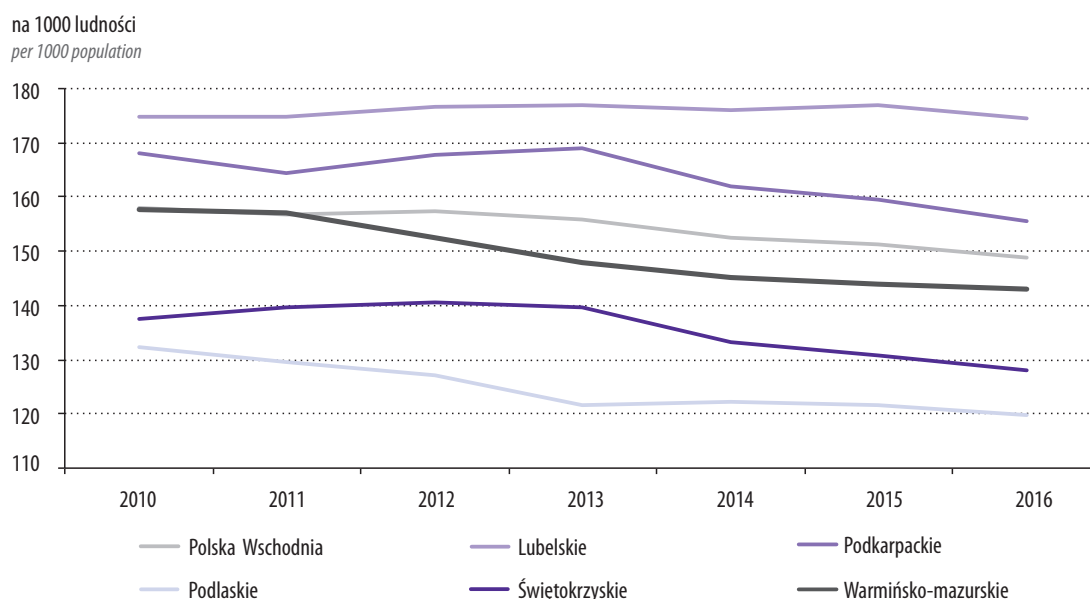
Wraz ze spadkiem liczby bibliotek w analizowanym okresie malał ich księgozbiór. Na koniec 2016 r. liczył 4272,0 tys. woluminów i w stosunku do 2010 r. zmniejszył się o 3,9%. Negatywna tendencja ograniczania zbiorów bibliotecznych w Świętokrzyskiem nie była wyjątkiem. W całej Polsce Wschodniej zmniejszyły się one o 3,7%. Wśród analizowanych województw jedynie w podlaskim księgozbiór uległ poszerzeniu – o 3,4%, a szczególnie duży spadek odnotowano w warmińsko-mazurskim – o 15,5%. Przeciętnie na 1000 mieszkańców przypadało w Świętokrzyskiem 3,4 tys. woluminów, co lokowało województwo na 3. miejscu w Polsce Wschodniej.

Jedną z przyczyn zamykania placówek bibliotecznych jest utrzymujący się od dłuższego czasu spadek czytelnictwa. Okres 2010-2016 nie przyniósł zatrzymania tej tendencji. Na przestrzeni 6 lat liczba czytelników zmalała o 8,9%, osiągając w 2016 r. poziom 160,7 tys. Było to przede wszystkim efektem zmniejszania się liczby osób młodych korzystających z bibliotek. Grupa osób w wieku 16-24 lata zmalała w tym okresie blisko o połowę.

Obniżyła się liczba czytelników w przeliczeniu na 1000 ludności (wykres 45). W 2016 r. wyniosła ona 128 osób wobec 137 przed 6 laty. Poziom czytelnictwa pozostawał przy tym niski na tle Polski Wschodniej, na obszarze której wyniósł 149 osób. Pomimo że obniżał się we wszystkich analizowanych województwach, to w 2016 r. jedynie w podlaskim liczba czytelników bibliotek publicznych na 1000 ludności była mniejsza niż w świętokrzyskim – 120. Zdecydowanie najwyższy poziom wskaźnik ten osiągnął w województwie lubelskim – 174.

Wykres 45. Czytelnicy bibliotek publicznych

Chart 45. Borrowers in public libraries

Spadek liczby czytelników przełożył się na obserwowane od 2013 r. stopniowe zmniejszanie się liczby wypożyczeń. W 2016 r. była ona mniejsza niż 6 lat wcześniej – o 2,0%.

Pozytywnym zjawiskiem jest dość duża grupa aktywnych osób często korzystających z biblioteki. W ciągu 2016 r. średnio 1 czytelnik wypożyczał 20,5 pozycji z księgozbioru. Poziom ten był najwyższą wartością w Polsce Wschodniej, gdzie ogółem wyniósł 19,7. Liczba wypożyczeń w województwie świętokrzyskim przypadająca na 1 czytelnika uległa przy tym zwiększeniu w ostatnich latach. Dla porównania w 2010 r. wyniosła 19,1.

W ramach unowocześniania bibliotek publicznych podejmowano działania mające na celu przystosowanie kolejnych budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych. W 2016 r. 114 obiektów posiadało wejście dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (w 2010 r. – 79), natomiast 62 udogodnienia wewnątrz budynku (6 lat wcześniej – 49).

W latach 2010-2016 stopniowo poprawiała się komputeryzacja bibliotek publicznych. O ok. 1/3 wzrosła zarówno liczba użytkowanych tam komputerów, jak i tych, do których dostęp mają użytkownicy bibliotek. W 2016 r. z Internetu można było skorzystać w 123 bibliotekach publicznych, w 114 istniał katalog on-line, a 66 oferowało możliwość zdalnego składania zamówień na materiały biblioteczne.

Sieć bibliotek publicznych w województwie świętokrzyskim jest wspomagana przez placówki biblioteczno-informacyjne. W 2016 r. działalność prowadziło: 13 bibliotek pedagogicznych, 13 – naukowych, 10 fa-

chowych oraz 2 fachowo-beletrystyczne. Z placówek tych skorzystało 28,3 tys. osób, które wypożyczyły 183,1 tys. woluminów księgozbioru.

Według stanu na koniec grudnia 2016 r. na terenie województwa świętokrzyskiego działalność wystawienniczą prowadziły 34 muzea i oddziały muzealne. W porównaniu z 2010 r. przybyło 10 takich obiektów. Oprócz rozbudowy sieci muzealniczej następuje unowocześnianie placówek. Coraz większa grupa obiektów jest przystosowana dla osób niepełnosprawnych. W 2016 r. liczba muzeów przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (udogodnienia związane z wejściem do budynku) wyniosła 26, podczas gdy 5 lat wcześniej było to jedynie 11 placówek. Dwukrotnie (z 11 do 22) zwiększyła się także grupa obiektów z udogodnieniami wewnątrz budynku. W analizowanym okresie podjęte zostały ponadto działania na rzecz niewidzących i słabo widzących poprzez wykorzystanie audiodeskrypcji. Na koniec 2016 r. istniały 2 placówki przystosowane do zwiedzania przez takie osoby.

Wraz ze wzrostem liczby muzeów i oddziałów muzealnych powiększały się również zbiory muzealne. Łączna liczba muzealiów wyniosła 161,9 tys. (wzrost o 20,2% w relacji do 2010 r.).

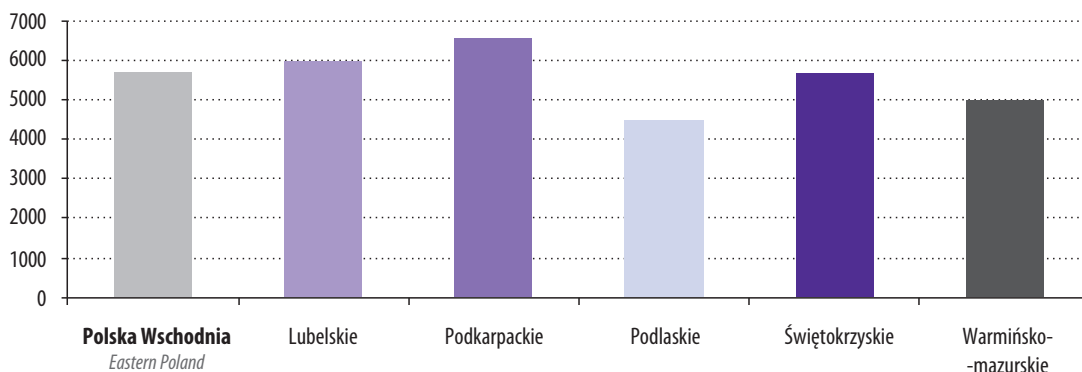
Zbiory muzealne prezentowane były w ramach stałych wystaw oraz poprzez organizowanie wystaw czasowych. W 2016 r. muzea oraz oddziały muzealne zaprezentowały 135 wystaw czasowych, spośród których 81 stanowiły wystawy własne (w 2010 r. – 134, w tym własnych – 91) oraz zorganizowały 50 wystaw stałych (w 2010 r. – 63). O poprawie oferty muzealnej może świadczyć fakt, że pomimo zmniejszenia się liczby organizowanych wystaw znacznie zwiększyła się liczba zwiedzających. W 2016 r. muzea w województwie świętokrzyskim odwiedziło 716,7 tys. osób, tj. o 79,0% więcej niż przed sześcioma laty. W ramach popularyzacji swojej działalności muzea oferowały m.in. możliwość bezpłatnego zwiedzania. W 2016 r. z tej formy skorzystało 209,9 tys. osób, tj. ponad dwuipółkrotnie więcej niż w 2010 r.

Znaczna poprawa efektów działalności widoczna była również na tle pozostałych województw Polski Wschodniej (wykres 46). Większą niż 6 lat wcześniej liczbę zwiedzających muzea odnotowano na całym jej obszarze – o 49,1%, jednak w województwie świętokrzyskim przybywało ich zdecydowanie najszybciej. W 2016 r. na 10 tys. mieszkańców przypadało 5713 osób zwiedzających, co sytuowało je na 3. miejscu w Polsce Wschodniej (w 2010 r. – na 4.) Relatywnie najwięcej osób odwiedziło placówki muzealnicze w województwie podkarpackim, natomiast najmniej w podlaskim. W skali Polski Wschodniej na 10 tys. mieszkańców przypadało 5739 zwiedzających.

Wykres 46. Zwiedzający muzea w 2016 r.

Chart 46. Museum visitors in 2016

na 10 tys. ludności
per 10 thous. population

Obok działalności wystawienniczej muzea prowadziły również działalność oświatową organizując m.in. lekcje i zajęcia, warsztaty, odczyty, seanse filmowe, koncerty. W 2016 r. w świętokrzyskich placówkach muzealnych odbyło się 4798 imprez tego typu. W porównaniu z 2010 r. ich liczba zwiększyła się ponad trzykrotnie. Zdecydowanie najczęściej organizowano lekcje. Ich udział w latach 2010-2016 znacznie się

przy tym zwiększył. Już w 2010 r. stanowiły one blisko połowę (47,2%) wszystkich imprez oświatowych, a w 2016 r. udział lekcji wzrósł do 81,3%.

Działalność wystawienniczą muzeów uzupełniały galerie sztuki. W 2016 r. w województwie świętokrzyskim funkcjonowało 10 jednostek tego typu (o jedną placówkę mniej niż w 2010 r.), spośród których 8 przystosowanych było do potrzeb osób niepełnosprawnych. W 2016 r. zorganizowano 126 wystaw (wzrost o 14 w relacji do 2010 r.), które zaprezentowano w 130 ekspozycjach. O rosnącej randze świętokrzyskich galerii świadczy rozwijająca się współpraca międzynarodowa, w ramach której w całym okresie 2010-2016 zorganizowano 32 wystawy zagraniczne i 38 międzynarodowych. Prowadzono także działalność wystawienniczą poza Polską. W tym samym czasie poza granicami kraju zorganizowano 16 polskich wystaw.

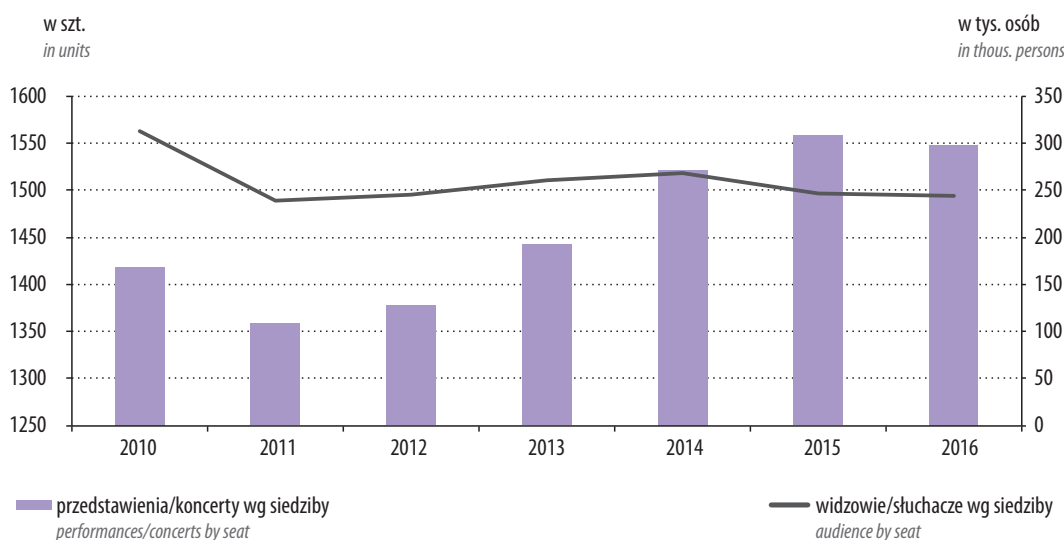
Wyraźnemu spadkowi uległa liczba osób odwiedzających świętokrzyskie galerie. O ile w okresie 2010-2014 corocznie gościło w nich między 49 a 55 tys. osób, to w ostatnich 2 latach liczba ta spadła poniżej 40 tys. W 2016 r. wystawy zorganizowane przez świętokrzyskie instytucje obejrzało 37,6 tys. osób, tj. o 29,4% mniej niż w 2010 r.

Na koniec 2016 r. w województwie świętokrzyskim działalność sceniczną prowadziły, podobnie jak 6 lat wcześniej, 4 teatry i instytucje muzyczne (1 teatr dramatyczny, 1 teatr lalkowy, 1 teatr muzyczny i 1 filharmonia), które posiadały własny, stały zespół artystyczny. Podobnie jak galerie, wszystkie teatry i instytucje muzyczne były przystosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, przy czym 4 obiekty posiadały adaptacje wejścia do budynku, a 2 dysponowały udogodnieniami wewnątrz budynku. W ostatnich latach ograniczono nieco pojemność sal w instytucjach prowadzących działalność sceniczną. Według stanu na koniec 2016 r. dysponowały one łącznie 1,8 tys. miejsc w stałych salach widowiskowych, tj. o 10,1% mniej niż 6 lat wcześniej.

W analizowanym okresie stopniowo zwiększała się liczba organizowanych przez świętokrzyskie teatry i instytucje muzyczne przedstawień i koncertów (wykres 47). W 2016 r. ich liczba wyniosła 1548 (o 9,1% więcej niż w 2010 r.). Dominowały koncerty zorganizowane przez filharmonię oraz przedstawienia teatru lalkowego (odpowiednio 49,4% i 33,9% ogółu przedstawień i koncertów). Pomimo wzrostu liczby spektakli w porównaniu z 2010 r., znacząco zmniejszyła się liczba odwiedzających. W 2016 r. z usług tutejszych teatrów i instytucji muzycznych skorzystało 244,4 tys. osób, tj. o 22,0% mniej niż w 2010 r. Efektem był spadek przeciętnej frekwencji na jednym przedstawieniu – z 221 w 2010 r. do 158 osób w 2016 r.

Wykres 47. Przedstawienia i widowie w teatrach i instytucjach muzycznych w województwie świętokrzyskim

Chart 47. Performances and audience in theatres and music institutions in świętokrzyskie voivodship

O skali problemów świętokrzyskich instytucji muzyczno-teatralnych ze znalezieniem repertuaru, który zachęciłby do przyścia większą liczbę osób świadczy porównanie z innymi województwami Polski Wschodniej. Na całym analizowanym obszarze ubyłoby 10,1% widzów, przy czym większy spadek niż w województwie świętokrzyskim odnotowano jedynie w podlaskim – o 24,3%. Mniej niż 6 lat wcześniej było ich także w województwie podkarpackim – o 7,1%, natomiast w pozostałych dwóch, liczba widzów uległa zwiększeniu: w lubelskim – o 7,1%, a w warmińsko-mazurskim – o 5,5%.

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2016 r. w Świętokrzyskiem, przedstawienia obejrzało 195 osób (w 2010 r. – 244). Pomimo relatywnie dużego spadku w ostatnich latach wskaźnik ten sytuował województwo na 3. miejscu w Polsce Wschodniej. Wyższy był w województwach podlaskim – 225 oraz warmińsko-mazurskim – 215, natomiast znacznie niższy w podkarpackim – 82 i lubelskim – 103. Z powodu niedużej liczby widzów na 1000 ludności w województwach – podkarpackim i lubelskim, w całej Polsce Wschodniej wskaźnik ten był niższy niż w Świętokrzyskiem i wyniósł – 149 osób.

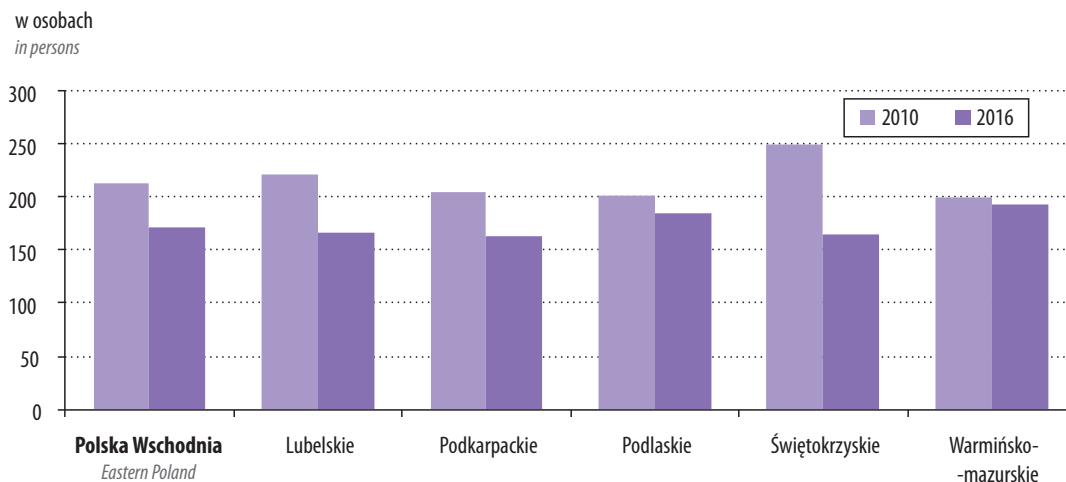
Na koniec 2016 r. na terenie województwa świętokrzyskiego działało 15 kin stałych (o 5 więcej niż w 2010 r.), spośród których 4 dysponowały więcej niż 1 salą projekcyjną. Poprawiła się ich dostępność dla osób niepełnosprawnych. Na koniec badanego okresu 13 obiektów posiadało wejście przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, a 11 udogodnienia wewnątrz budynku (6 lat wcześniej odpowiednio 10 i 7).

Świętokrzyskie kina dysponowały 33 salami projekcyjnymi z 7,6 tys. miejsc na widowni. W latach 2010-2016 wystąpił wzrost zarówno liczby sal projekcyjnych (o 16 sal), jak i miejsc na widowni (o 2,4 tys. miejsc). Przyczyną szybkiego wzrostu pojemności obiektów było rozpoczęcie działalności przez duże nowoczesne kina posiadające po kilka sal projekcyjnych.

Liczba ludności na 1 miejsce w kinach stałych obniżyła się z 249 do 165 (wykres 48). W całej Polsce Wschodniej spadek był znacznie mniejszy – z 214 do 172. Spośród województw Polski Wschodniej nieco mniej mieszkańców na 1 miejsce w kinach w 2016 r. przypadało tylko w podkarpackim – 163.

Wykres 48. Liczba ludności na 1 miejsce w kinach stałych

Chart 48. Population per seat in fixed cinemas

Rezultatem rozbudowy sieci kin było znaczne zwiększenie skali ich działalności. W ciągu 2016 r. w świętokrzyskich kinach odbyło się 49,2 tys. seansów, a więc ponad dwuipółkrotnie więcej niż w 2010 r. Obejrzało je 1072,5 tys. widzów, tj. o 95,3% więcej niż 6 lat wcześniej. Wzrost ten był drugim pod względem wielkości po województwie podkarpackim, w którym wyniósł 97,1%. W pozostałych województwach Polski Wschodniej liczba widzów rosła znacznie wolniej – najmniej w podlaskim o 39,0%.

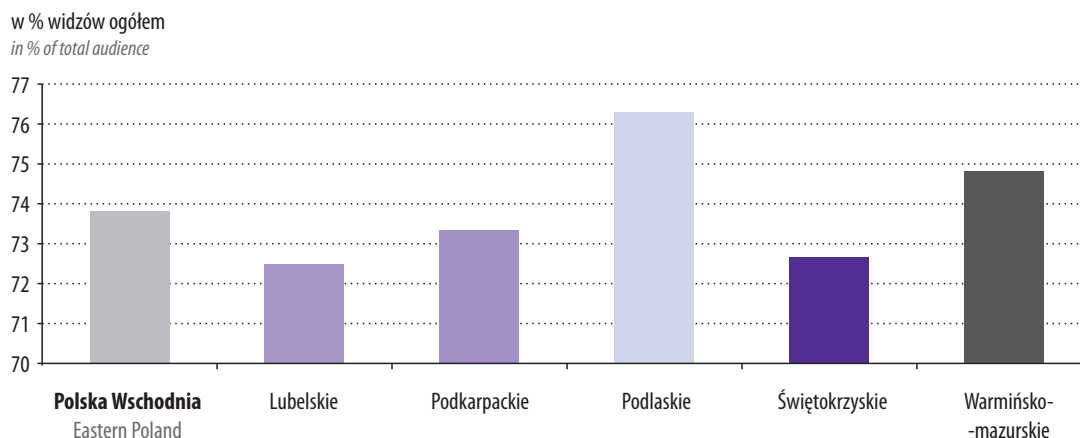
W 2016 r. liczba widzów na 1000 ludności osiągnęła wartość 855 osób (w całej Polsce Wschodniej – 875). Częściej z tej formy spędzania wolnego czasu korzystano w województwach podlaskim – 953 i warmiń-

sko-mazurskim – 930, natomiast rzadziej w lubelskim – 844 i podkarpackim – 836. Pomimo wzrostu zarówno liczby seansów, jak i liczby widzów, zmniejszyła się przeciętna liczba widzów zgromadzonych na 1 seansie – z 30 widzów w 2010 r. do 22 w 2016 r.

Mieszkańcy województwa świętokrzyskiego relatywnie chętnie wybierali filmy rodzimej produkcji. W latach 2010-2016 seanse polskie przyciągnęły do kin 1463,9 tys. widzów, co stanowiło 27,3% ogółu filmów. Częściej na produkcje polskie decydowali się tylko mieszkańcy województwa lubelskiego – 27,5%. W całej Polsce Wschodniej odsetek ten był już niższy – 26,2%. Filmy zagraniczne największą popularnością cieszyły się w województwie podlaskim, gdzie ich udział wyniósł 76,3%. (wykres 49).

Wykres 49. Widzowie filmów zagranicznych w latach 2010-2016

Chart 49. Audience of foreign films in the years 2010-2016

Oprócz instytucji kultury oferujących ludności uczestnictwo w tego typu działalności w charakterze widza i słuchacza w województwie świętokrzyskim działają także: centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice posiadające zróżnicowaną ofertę skierowaną do ludzi w każdym wieku i propagujące aktywne formy uczestnictwa w życiu kulturalno-społecznym. Na koniec 2016 r. funkcjonowało 121 takich placówek (o 7 więcej niż w 2011 r.). Wśród nich 38 to ośrodki kultury, 32 – świetlice, 26 – centra kultury, 15 – domy kultury, a 10 – kluby. Znaczna część z nich (61,1%) to obiekty nowoczesne przystosowane dla potrzeb osób niepełnosprawnych, przy czym 58,7% obiektów posiadało udogodnienia przy wejściu do budynku, a 38,0% placówek dysponowało adaptacjami wewnątrz budynku.

Sieć instytucji kultury tego typu nie należy w Świętokrzyskiem do zbyt gęstych. Przeciętnie na jedną instytucję przypadało 10,4 tys. ludności (w całej Polsce Wschodniej – 7,7 tys.). We wszystkich pozostałych województwach liczba mieszkańców przypadających na jedną instytucję była mniejsza, w tym w podkarpackim nawet o blisko połowę – 5,7 tys.

Świętokrzyskie centra, domy, ośrodki kultury oraz kluby i świetlice zorganizowały łącznie 6,2 tys. imprez (o 18,1% mniej niż w 2011 r.). Do najczęściej organizowanych imprez należały: koncerty – 17,9% ogółu, warsztaty – 14,7% oraz prelekcje, spotkania i wykłady – 14,3%.

Oferta omawianych instytucji była coraz lepiej dostosowana do potrzeb mieszkańców. Świadczy o tym fakt, że pomimo wyraźnego spadku częstości imprez wzrosła liczba ich uczestników. W 2016 r. w imprezach uczestniczyło 1255,1 tys. osób. Liczba ta przekroczyła poziom sprzed 5 lat o 31,1%. Wzrost ten był najwyższy wśród województw Polski Wschodniej, na obszarze której wyniósł jedynie 9,3%. W drugim pod tym względem województwie podlaskim liczba ta zwiększyła się o 27,0%. Na pozostałych terenach jej dynamika była wyraźnie mniejsza, a w województwie lubelskim odnotowano spadek liczby uczestników. Łącznie na całym obszarze Polski Wschodniej liczba uczestników wzrosła w tym okresie o 9,3%.

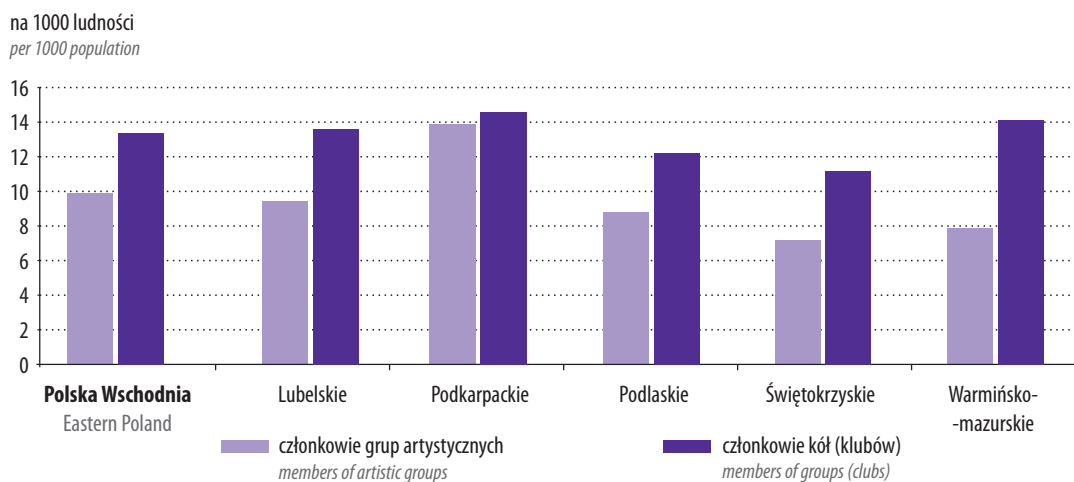
Na koniec 2016 r. w centrach, domach i ośrodkach kultury oraz klubach i świetlicach działalność prowadziły 582 grupy artystyczne, które zrzeszały 9,0 tys. członków. Najliczniejsze wśród nich były grupy ta-

neczne (31,7% ogółu). Duże znaczenie miały także zespoły folklorystyczne, których członkowie stanowili 23,4% oraz grupy wokalne i chóry – 18,1%. Działalność grup artystycznych uzupełniały koła (kluby i sekcje), prowadzące systematyczne zajęcia o określonym profilu tematycznym w zorganizowanych grupach. W 2016 r. zgromadziły one łącznie 14,0 tys. członków. Najwięcej osób skupiały przy tym koła gospodyń wiejskich – 20,7%. Dynamicznie przez cały analizowany okres rosła grupa członków kół Seniora/Uniwersytetów Trzeciego Wieku. Udział takich osób osiągnął 19,4%. Dużym powodzeniem cieszyły się także koła plastyczne/techniczne skupiające w 2016 r. 14,0% osób.

Wachlarz prowadzonej działalności zachęcał do uczestnictwa szerokie spektrum osób. Zarówno wśród osób należących do zespołów artystycznych, jak i członków kół i klubów dominowały jednak dzieci i młodzież szkolna, których odsetek wyniósł odpowiednio 62,2% i 45,2%. Zauważyć można coraz większą popularność obu tych form aktywności. Na przestrzeni 6 lat liczba członków grup artystycznych oraz kół szybko rosła zwiększając się odpowiednio o: 43,4% i 108,9%. Dynamika poszerzania się uczestnictwa mieszkańców województwa świętokrzyskiego w tego typu działalności była zdecydowanie wyższa niż w skali Polski Wschodniej, gdzie przybyło ich odpowiednio o 30,1% i 45,2%. Pomimo to na koniec omawianego okresu poziom uczestnictwa ludności zarówno w grupach artystycznych, jak i w działalności kół (liczba członków na 1000 ludności) odbiegał jednak w dalszym ciągu *in minus* w stosunku do reszty omawianego regionu wynosząc odpowiednio 7,2 i 11,2 (wykres 50).

Wykres 50. Członkowie grup artystycznych oraz kół (klubów) w 2016 r.

Chart 50. Members of artistic groups as well groups (clubs)

W ramach prowadzonych działań centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice organizowały także rozmaite kursy. W 2016 r. wszystkie świętokrzyskie instytucje tego typu przygotowały 185 kursów, a status absolwenta otrzymało w nich 3345 osób. W ostatnich latach taka działalność została jednak ograniczona. Dla porównania jeszcze w 2011 r. zorganizowano 227 kursów, które ukończyło 4887 absolwentów. Przez cały analizowany okres najczęściej prowadzone były kursy nauki gry na instrumentach. Ich udział zwiększył się z 45,4% do 53,5%. Do 2013 r. często organizowane były także kursy tańca. W tym okresie stanowiły one ok. 40% ogółu. Ostatnie 3 lata przyniosły jednak ograniczenie ich liczby. W efekcie w 2016 r. na nauce tańca koncentrował się jedynie co czwarty organizowany kurs.

Ofertę programową centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic dla dzieci i młodzieży uzupełniają placówki wychowania pozaszkolnego, tj. młodzieżowe domy kultury, ogniska pracy pozaszkolnej, międzyszkolne ośrodki sportowe oraz inne placówki o charakterze specjalistycznym, które działają w ramach systemu oświaty. W roku szkolnym 2016/17 działalność prowadziło 13 placówek wychowania pozaszkolnego, które zorganizowały 429 stałych oraz 20 okresowych form zajęć. We wszystkich rodzajach zajęć uczestniczyło 8,2 tys. dzieci i młodzieży, przy czym największym zainteresowaniem cieszyły się zajęcia artystyczne (57,5% ogółu uczestników) i sportowe (20,6%).

Województwo świętokrzyskie jest miejscem oferującym szeroki wachlarz możliwości uprawiania sportu. W latach 2010-2016 znacząco rozbudowana została baza obiektów sportowych. Polepszające się warunki do uprawiania sportu przyciągały z roku na rok coraz większą liczbę dzieci i młodzieży do znajdujących się na terenie województwa klubów sportowych. W ramach poprawiania atrakcyjności spędzania czasu na wolnym powietrzu podejmowane były działania zmierzające do zwiększania długości ścieżek rowerowych.

Sport jako forma spędzania wolnego czasu wymaga odpowiedniej infrastruktury. Niektóre dyscypliny wymagają także znacznych środków na kosztowny sprzęt. Z tego powodu w celu zachęcenia możliwie szerokiego grona osób do uprawiania sportu, wsparcia finansowego udzielają zarówno władze centralne, jak i samorządowe.

W latach 2010-2016 wydatki gmin na kulturę fizyczną w województwie świętokrzyskim wyniosły łącznie 918,2 mln zł. Wyjątkowo wysokie były one w 2010 r., gdy na kulturę fizyczną i sport przeznaczono 220,3 mln zł. W kolejnych latach ich wartość była średnio o ok. połowę mniejsza. Łącznie w latach 2010-2016 środki na ten cel stanowiły w Świętokrzyskiem 2,1% ogółu wydatków (w całej Polsce Wschodniej – 2,3%). Wyraźnie większą rolę w budżetach jednostek samorządu terytorialnego wydatki na kulturę fizyczną odgrywały w województwie warmińsko-mazurskim – 2,7%. Wyższy ich poziom był w województwach podkarpackim i w podlaskim – po 2,4%, a minimalnie niższy w lubelskim – 2,0%.

Na koniec 2016 r. na terenie województwa świętokrzyskiego funkcjonowało 367 klubów sportowych (o 8 mniej niż w 2010 r.). Wraz ze spadkiem ich liczby zmniejszyła się także liczba działających w nich sekcji – z 800 w 2010 r. do 689 sześć lat później. Pomimo tych spadkowych tendencji w zorganizowanej działalności sportowej uczestniczyło coraz więcej osób. Liczebność członków klubów wzrosła w omawianym okresie o 2,9% osiągając poziom 21,6 tys.

Zbiorowość osób ćwiczących, a więc tych, które czynnie uprawiały dyscypliny sportowe zmniejszyła się o 1,1% – do 23,0 tys. Ten niewielki spadek był wynikiem ograniczenia liczby ćwiczących kobiet. W porównaniu z 2010 r. ich liczba zmalała o 5,2% i osiągnęła poziom 5,8 tys. W tym samym okresie populacja ćwiczących mężczyzn uległa natomiast zwiększeniu o 0,3% – do 17,2 tys. Sygnałem ostrzegawczym na przyszłość może być natomiast zmniejszająca się w latach 2010-2016 zbiorowość ćwiczących do 18 lat. W 2016 r. wyniosła ona 16,6 tys. i na przestrzeni 6 lat zmalała o 6,7%. Spadek zainteresowania młodzieży zorganizowanym uprawianiem sportu dotyczył obu płci. Szybciej malała jednak grupa ćwiczących dziewcząt – o 12,0%. W tym samym okresie liczba chłopców obniżyła się o 4,3%.

Populacja ćwiczących w województwie świętokrzyskim była stosunkowo niewielka. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba takich osób na koniec 2016 r. wyniosła 18,4, podczas gdy w całej Polsce Wschodniej – 26,0. Zdecydowanie najwięcej osób czynnie uprawiających sport odnotowano w Podkarpackiem – 36,4. W pozostałych województwach była ona znacznie bardziej zbliżona do świętokrzyskiego poziomu i wahała się pomiędzy 22,2 osoby w lubelskim a 24,5 w podlaskim.

Znacznie poszerzyła się w omawianym okresie oferta szkoleniowa. Osoby uprawiające sport na koniec analizowanego okresu miały możliwość skorzystania z usług 505 trenerów. Ich liczba w ciągu sześciu lat gwałtownie wzrosła – o 75,3%. Kadre szkoleniową uzupełniało 507 instruktorów sportowych i 181 innych osób prowadzących zajęcia sportowe.

W ramach promocji zdrowego trybu życia prowadzone są działania zmierzające do zwiększania ruchu mieszkańców. W celu ułatwienia przemieszczania się rowerem oraz zwiększenia atrakcyjności turystyki z wykorzystaniem tego środka transportu w województwie świętokrzyskim buduje się nowe ścieżki rowerowe. W ramach takich działań stworzony został m.in. Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo łączący 5 województw Polski Wschodniej. Długość ścieżek rowerowych w ostatnich latach w województwie świętokrzyskim zwiększała się rokrocznie. W latach 2011-2016 wzrosła łącznie blisko dwuipółkrotnie i na koniec 2016 r. osiągnęła 230 km. Pomimo tego ich sieć pozostawała mniej rozwinięta niż w pozostałych analizowanych województwach. Na koniec 2016 r. długość ścieżek rowerowych była najmniejsza w Polsce Wschodniej zarówno w przeliczeniu na 10 tys. km², jak i 10 tys. ludności wynosząc odpowiednio 197 oraz 1,8 km (we wszystkich analizowanych województwach 240 i 2,9 km).

Istotnym czynnikiem kształtującym komfort i warunki życia społeczności lokalnej jest poczucie bezpieczeństwa. Jest jednym z ważniejszych czynników decydujących o wyborze miejsca zamieszkania wpływając w istotny sposób na życie społeczno-gospodarcze. Z tego powodu poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego to jeden z priorytetów wśród oczekiwań mieszkańców danego terenu od władz państwowych i samorządowych. Do osiągnięcia tych celów niezbędne są zarówno działania prewencyjne, jak również skuteczne ściganie sprawców przestępstw popełnionych.

Do najważniejszych informacji pozwalających ocenić stan bezpieczeństwa publicznego należą dane na temat skali przestępczości oraz poziomu wykrywalności sprawców przestępstw, a także informacje o wypadkach drogowych³.

W ostatnich latach w województwie świętokrzyskim odnotowano znaczącą poprawę poziomu bezpieczeństwa. Począwszy od 2011 r., liczba przestępstw na jego terenie systematycznie spadała (tabl. 34). W rezultacie, według statystyk policyjnych w 2016 r. na terenie województwa w zakończonych postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 19,0 tys. przestępstw, a więc było ich mniej niż 6 lat wcześniej o 43,2%.

Dynamika spadku przestępczości w województwie świętokrzyskim wypadła szczególnie korzystnie w porównaniu z pozostałymi omawianymi województwami. Wprawdzie we wszystkich z nich na przestrzeni 6 lat liczba przestępstw uległa zmniejszeniu, jednak malała stosunkowo wolniej. W skali całej Polski Wschodniej spadek wyniósł 34,8%. Najmniej liczba przestępstw obniżyła się przy tym w województwie warmińsko-mazurskim – o 28,4%, natomiast najszybszy spadek (oprócz świętokrzyskiego) wystąpił w podkarpackim – o 36,5%.

Wyraźnie zmalała liczba przestępstw we wszystkich grupach, jednak skala spadku była zróżnicowana. W konsekwencji zmianie uległa ich struktura. W ogólnej liczbie popełnionych przestępstw nadal dominowały te o charakterze kryminalnym, a ich udział w ostatnich latach uległ dalszemu zwiększeniu. W 2016 r. osiągnął 59,4%, podczas gdy 6 lat wcześniej wyniósł 53,8%. Spośród przestępstw kryminalnych, w porównaniu z 2010 r. nieznacznie wzrósł udział przestępstw skierowanych przeciwko życiu i zdrowiu (zabójstwa, bójki, pobicia, nieumyślne spowodowanie śmierci, uszczerbek na zdrowiu) z 2,4% do 2,6%. W dalszym ciągu największą grupę przestępstw kryminalnych stanowiły jednak te przeciwko mieniu (kradzież, kradzież z włamaniem, rozbój, kradzież rozbójnicza, wymuszenie rozbójnicze). Ich udział w ogólnej liczbie przestępstw jeszcze się zwiększył – z 40,1% w 2010 r. do 42,1% w 2016 r.

Tablica 34. Przestępstwa stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w województwie świętokrzyskim

Table 34. *Ascertained crimes in completed preparatory proceedings in świętokrzyskie voivodship*

Przestępstwa <i>Crimes</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
W liczbach bezwzględnych <i>In absolute numbers</i>							
Ogółem <i>Total</i>	33382	34321	31691	29201	25476	24749	18970
O charakterze kryminalnym <i>Of criminal character</i>	17953	17453	17327	16241	14709	12299	11266
O charakterze gospodarczym <i>Of economic character</i>	7227	7820	6990	7178	7425	9315	4605
Drogowe <i>Road</i>	6184	7363	6120	4795	2665	2338	2235
Inne <i>Other</i>	2018	1685	1254	987	677	797	864

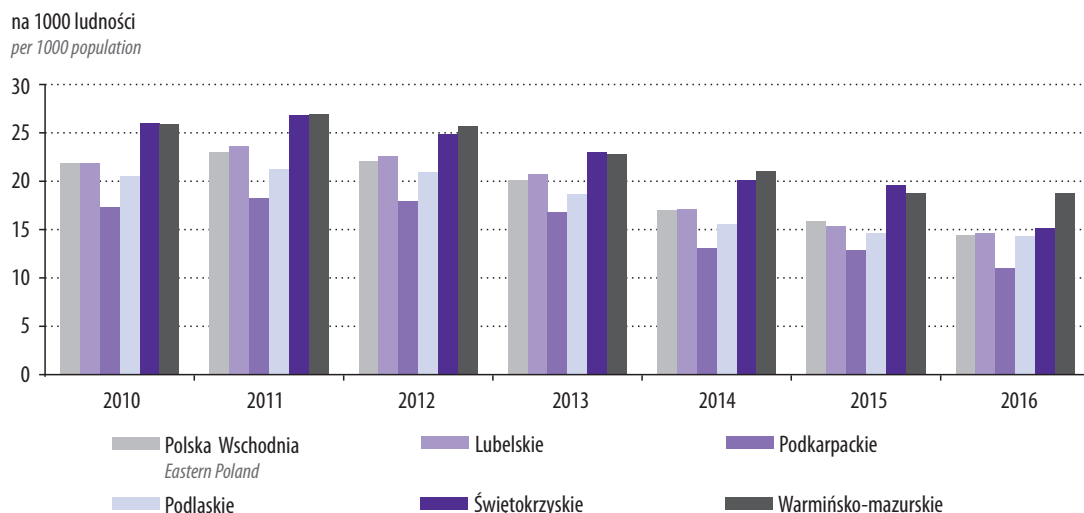
3 Od 2013 r. dane dotyczące przestępstw stwierdzonych oraz wskaźnika wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych prezentowane są z wyłączeniem informacji o śledztwach i dochodzeniach własnych prokuratury i powierzonych do prowadzenia uprawnionym organom innym niż Policja, dlatego nie są w pełni porównywalne ze wskaźnikami z lat ubiegłych.

Tablica 34. Przestępstwa stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w województwie świętokrzyskim (dok.)Table 34. *Ascertained crimes in completed preparatory proceedings in świętokrzyskie voivodship (cont.)*

Przestępstwa <i>Crimes</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
W odsetkach <i>In percent</i>							
Ogółem <i>Total</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
O charakterze kryminalnym <i>Of criminal character</i>	53,8	50,9	54,7	55,6	57,7	49,7	59,4
O charakterze gospodarczym <i>Of economic character</i>	21,6	22,8	22,1	24,6	29,1	37,6	24,3
Drogowe <i>Road</i>	18,5	21,5	19,3	16,4	10,5	9,4	11,8
Inne <i>Other</i>	6,0	4,9	4,0	3,4	2,7	3,2	4,6

Wzrost udziału przestępstw, które szczególnie mocno oddziałują na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców nie wynikał ze wzrostu skali przestępczości tego rodzaju. Liczba przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu oraz przeciwko mieniu zmalała w latach 2010-2016 odpowiednio o 36,9% oraz 40,4%. Był on natomiast konsekwencją dynamicznego spadku w pozostałych grupach. Malała m.in. przestępczość drogowa. O ile w 2010 r. przestępstwa o tym charakterze stanowiły 18,5% ogółu, to 6 lat później ich udział wyniósł jedynie 11,8%. Wzrósł natomiast nieco odsetek przestępstw o charakterze gospodarczym – z 21,6% do 24,3%.

Miarą zagrożenia przestępczością jest wskaźnik przestępstw stwierdzonych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W 2016 r. w województwie świętokrzyskim wyniósł on 15,1 (wykres 51). W ostatnich latach wraz z szybkim spadkiem liczby przestępstw sytuacja w tym zakresie w Świętokrzyskiem uległa znacznej poprawie. Jeszcze w 2010 r. na 1000 mieszkańców województwa świętokrzyskiego przypadało najwięcej przestępstw w Polsce Wschodniej. Szybki spadek w ostatnich latach spowodował, że 6 lat później więcej było ich w województwie warmińsko-mazurskim. W pozostałych województwach wskaźnik ten był w dalszym ciągu mniejszy, a jego najniższy poziom odnotowano w województwie podkarpackim. W całej Polsce Wschodniej w 2016 r. na 1000 ludności przypadało 14,4 przestępstw.

Wykres 51. Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczychChart 51. *Ascertained crimes in completed preparatory proceedings*

Korzystnej tendencji szybkiego spadku liczby przestępstw w ostatnich latach towarzyszyło negatywne obniżenie skuteczności ścigania sprawców (tabl. 35). W 2016 r. na terenie województwa świętokrzyskiego wykrywalność przestępstw ukształtowała się na poziomie 74,3%, podczas gdy 6 lat wcześniej wskaźnik ten wyniósł 78,4%. Spadek ten był przede wszystkim wynikiem zwiększonych problemów ze ściganiem przestępczości gospodarczej. Wskaźnik wykrywalności tego typu przestępstw obniżył się o 11,4 p. proc. Wykrywalność przestępstw o charakterze kryminalnym i drogowym pozostała natomiast na poziomie podobnym jak 6 lat wcześniej.

Tablica 35. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez policję w województwie świętokrzyskim

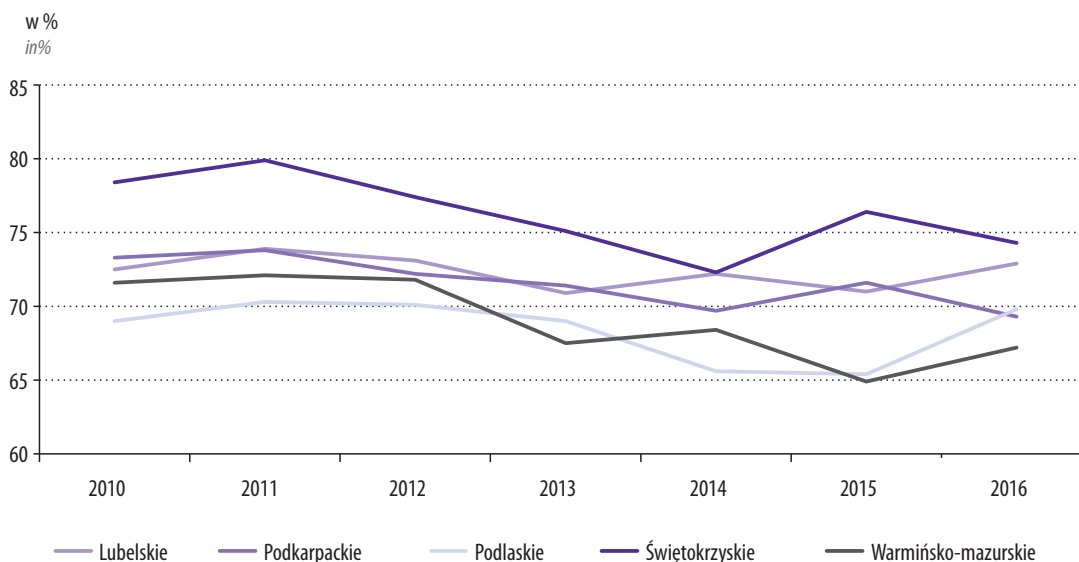
Table 35. Rate of detectability of delinquents in crimes ascertained by the Police in świętokrzyskie voivodship

Przestępstwa Crimes	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w % in %						
Ogółem Total	78,4	79,9	77,4	75,1	72,3	76,4	74,3
w tym: of which:							
O charakterze kryminalnym Of criminal character	62,2	62,1	63,1	58,7	56,7	58,4	63,2
O charakterze gospodarczym Of economic character	97,7	96,7	97,1	94,3	92,5	93,4	86,3
Drogowe Road	99,3	99,3	99,6	99,2	98,7	98,5	98,7

Pomimo spadku wykrywalności w ostatnich latach świętokrzyska Policja w dalszym ciągu charakteryzowała się najwyższą skutecznością spośród wszystkich omawianych województw. W 2016 r. służby lubelskie uplasowały się na drugiej pozycji w Polsce Wschodniej z wynikiem 72,9%. Najmniejszy odsetek wykrytych przestępstw odnotowano natomiast w województwie warmińsko mazurskim, w którym wskaźnik ten wyniósł 67,2%.

Wykres 52. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw

Chart 52. Rate of detectability of delinquents in ascertained crimes

Wysoka wykrywalność przestępstw to przede wszystkim efekt wysokiej skuteczności świętokrzyskiej Policji w zakresie przestępstw gospodarczych. Wskaźnik wykrywalności dla tej grupy w 2016 r. wyniósł 86,3% i był o blisko 7 p. proc. wyższy niż w drugim pod tym względem województwie lubelskim i aż o 12 p. proc. niż w podkarpackim. Najwyższym wskaźnikiem wykrywalności świętokrzyska Policja pochwycić się mogła również w obszarze przestępstw kryminalnych – 63,2%, choć różnice były tu mniejsze. Przestępstwa drogowe wykrywano ze skutecznością 98,7%, przy czym we wszystkich omawianych województwach była ona zbliżona.

Poprawa bezpieczeństwa zauważalna jest na drogach. Rok 2016 w województwie świętokrzyskim był zdecydowanie bezpieczniejszy niż 2010 (tabl. 36). Na tutejszych drogach doszło w tym okresie do 1365 wypadków, w których zginęło 107 osób, a 1724 zostały ranne. Wśród zaistniałych zdarzeń drogowych odnotowano również 11718 kolizji. W porównaniu z 2010 r. liczba wypadków spadła o 13,3%, a kolizji o 15,5%. Zmniejszyła się także grupa osób, które odniosły obrażenia (o 17,3%). Należy jednak zauważyć, że najmniejsze wartości tych zdarzeń notowano w 2014 r. Przez ostatnie dwa lata zaobserwować można było ich tendencję wzrostową. Pozytywnym faktem jest spadek liczby ofiar śmiertelnych, która na przestrzeni 6 lat zmniejszyła się o 45,7%.

Tablica 36. Zdarzenia drogowe w województwie świętokrzyskim

Table 36. Road accidents in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Wypadki <i>Accidents</i>	1574	1520	1393	1399	1308	1353	1365
Ofiary wypadków <i>Road traffic casualties</i>	2214	2040	1848	1870	1751	1784	1831
śmiertelne <i>fatalities</i>	197	179	136	143	130	108	107
ranni <i>injured</i>	2017	1861	1712	1727	1621	1676	1724
Kolizje <i>Collisions</i>	13870	11963	10986	10919	10173	10452	11718

Spadek liczby wypadków na przestrzeni omawianego okresu odnotowano we wszystkich analizowanych województwach, przy czym tylko w warmińsko-mazurskim jego skala była mniejsza niż w świętokrzyskim. W rezultacie w 2016 r. liczba wypadków na świętokrzyskich drogach w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców pozostawała na stosunkowo wysokim poziomie – 109 (w całej Polsce Wschodniej – 81). Częściej do wypadków dochodziło w województwie warmińsko-mazurskim, w którym wskaźnik ten wyniósł 113. Na pozostałym obszarze omawianego regionu był on zdecydowanie mniejszy. Stosunkowo najrzadziej wypadki miały miejsce w województwie podlaskim. Było ich tam 58 na 1000 mieszkańców.

Korzystniej w analizowanym okresie prezentowały się w Świętokrzyskim dane dotyczące ofiar śmiertelnych. Odnotowano tu największy w Polsce Wschodniej spadek ich liczby. W 2016 r. liczba ofiar śmiertelnych w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców wyniosła w Świętokrzyskim 8,5 osób (na całym analizowanym obszarze – z 12,0 do 8,6 osób) i lokowała je na 3. pozycji wśród analizowanych województw, podczas gdy 6 lat wcześniej śmierć na tutejszych drogach gościła stosunkowo najczęściej.

Wypadki w województwie świętokrzyskim były relatywnie mało groźne dla życia. Liczba ofiar śmiertelnych na 100 takich zdarzeń wyniosła 7,8 i była najmniejsza wśród analizowanych województw. Dla porównania w całej Polsce Wschodniej było to 10,6, natomiast w województwie podlaskim, w którym odnotowano ich najwięcej, wskaźnik ten był ponad dwukrotnie wyższy – 17,5.

Zwiększyła się liczba pożarów w województwie świętokrzyskim. W 2016 r. było ich 4562⁴ (o 10,4% więcej niż w 2010 r.). Znacznie mniej niż 6 lat wcześniej było natomiast miejscowych zagrożeń (innych niż pożar zdarzeń wynikających z rozwoju cywilizacyjnego, działań człowieka lub naturalnych sił przyrody,

4 Dane statystyczne KG PSP [źródło: www.kgppsp.gov.pl, 24.11.2017].

stwarzających zagrożenia dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska) – spadek o 44,0%. Liczba pożarów i miejscowych zagrożeń na 1000 ludności w 2016 r. wyniosła 8,6 (całej Polsce Wschodniej – 9,5).

Obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa spoczywa przede wszystkim na władzach państwowych, jednak również samorządy przeznaczają na ten cel określone kwoty. W latach 2010-2016 jednostki samorządu terytorialnego wydatkowały na bezpieczeństwo i ochronę przeciwpożarową 843,6 mln zł. Bezpieczeństwo i ochronę przeciwpożarową finansowały głównie gminy i powiaty, na które przypadało odpowiednio 51,5% i 47,9% środków. Ze środków samorządu województwa pochodziło niespełna 1% wydatków.

Na przestrzeni ostatnich lat odnotowano spadek wydatków na bezpieczeństwo i ochronę przeciwpożarową. W 2016 r. były one mniejsze niż 6 lat wcześniej o 12,8%. Ich udział w łącznych wydatkach jednostek samorządu terytorialnego na przestrzeni 7 lat wyniósł 2,0% i był podobny jak w pozostałych województwach Polski Wschodniej.

3. Potencjał gospodarczy

3. Economic potential

3.1. Produkt krajowy brutto

3.1. Gross Domestic Product

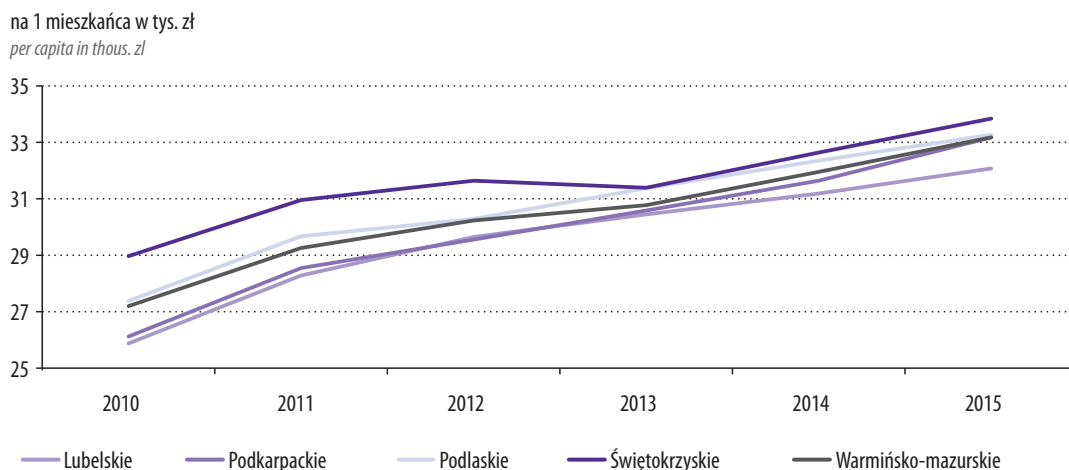
W 2015 roku wartość wytworzonego w województwie świętokrzyskim produktu krajowego brutto wyniosła 42636 mln zł. W stosunku do 2010 r. zwiększył się on w cenach stałych o 7,1%. Średnie roczne tempo wzrostu produktu krajowego brutto wyniosło w tym okresie 1,4% i było najniższe wśród województw Polski Wschodniej. Najszybciej wartość PKB z roku na rok wzrastała w województwie podkarpackim – przeciętnie o 2,9%.

Niski wzrost spowodował obniżenie udziału województwa świętokrzyskiego w generowaniu produktu krajowego brutto. O ile w 2010 r. było to 16,8% ogółu PKB Polski Wschodniej, to w 2016 r. – 15,8%.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca produkt krajowy brutto w latach 2010-2015 zwiększył się realnie o 9,2% i wyniósł 33841 zł (wykres 53). Pomimo stosunkowo niedużego wzrostu pozostawał w dalszym ciągu najwyższy w Polsce Wschodniej. PKB na 1 mieszkańca był o 5,5% większy niż w województwie lubelskim, w którym wskaźnik ten ukształtował się na najniższym poziomie.

Wykres 53. Produkt krajowy brutto

Chart 53. Gross domestic product

PKB na 1 mieszkańca rósł stosunkowo szybko na tle regionów Unii Europejskiej (poziomu NUTS 2). Wartość jego wyrażona w standardzie siły nabywczej (PPS) w województwie świętokrzyskim w 2015 r. stanowiła 50% przeciętnej w UE, podczas gdy 5 lat wcześniej – 48%. Pozostałe omawiane regiony wchodzące w skład Polski Wschodniej znalazły się w grupie poniżej połowy średniej UE. Oprócz czterech polskich województw Polski Wschodniej niższą wartość PKB na 1 mieszkańca odnotowano również w 5 z 6 regionów Bułgarii, 1 z 27 regionów Francji, 2 z 13 regionów Grecji, 3 z 8 regionów Rumunii oraz 4 z 7 regionów Węgier.

W strukturze wartości dodanej brutto województwa świętokrzyskiego największe znaczenie miał przemysł. W latach 2010-2015 jego udział zwiększył się z 26,0% do 27,2% (tabl. 37). Ten sam kierunek zmian wystąpił także w pozostałych województwach Polski Wschodniej. Na całym jej obszarze udział przemysłu w wartości dodanej brutto wzrósł z 23,2% do 26,3%. Odsetek ten w 2015 r. lokował świętokrzyskie na 3. pozycji wśród analizowanych województw.

Na budownictwo w województwie świętokrzyskim przypadało 9,0% wartości dodanej brutto. Odmienne niż w przypadku przemysłu udział tej działalności obniżył się na przestrzeni 5 lat – o 1,0 p. proc. Spadek, choć nieco mniejszy, odnotowano także w pozostałych województwach Polski Wschodniej. Łącznie udział budownictwa na tym obszarze obniżył się z 8,5% do 7,8% wartości dodanej brutto. We wszystkich analizowanych województwach był on niższy niż w świętokrzyskim.

Świętokrzyskie charakteryzowało się relatywnie wysokim udziałem usług obejmujących handel; naprawę pojazdów samochodowych; transport i gospodarkę magazynową; zakwaterowanie i gastronomię; informację i komunikację. Na przestrzeni omawianego okresu zwiększył się on o 0,3 p. proc., podczas gdy w skali Polski Wschodniej odnotowano jego spadek o 0,7 p. proc. W rezultacie jednostki prowadzące działalność w usługach tego typu w 2015 r. wypracowały 27,6% wartości dodanej. W całej Polsce Wschodniej odsetek ten wyniósł 27,1% kształtując się między 24,2% w województwie warmińsko-mazurskim a 28,2% w lubelskim.

Relatywnie niski pozostał w województwie świętokrzyskim udział jednostek prowadzących działalność w zakresie pozostałych usług (w tym administracji publicznej i obrony narodowej; obowiązkowych zabezpieczeń społecznych). Pomimo, że na przestrzeni omawianego okresu zwiększył się on o 0,9 p. proc., to w 2015 r. ukształtował się poniżej średniej w Polsce Wschodniej (odpowiednio 25,3% i 26,6%). Spośród analizowanych województw mniejszy udział niż w świętokrzyskim odnotowano jedynie w podkarpackim. Najwyższy był natomiast w województwie lubelskim.

Pozostałe rodzaje działalności mają mniejsze znaczenie w strukturze wartości dodanej brutto. Na działalność finansową i ubezpieczeniową w województwie świętokrzyskim przypadało 7,3% jej ogółu, a na rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 3,6%. Ich udział na przestrzeni 5 lat uległ zmniejszeniu odpowiednio o 1,1 p. proc. i 0,3 p. proc. Jeszcze większy spadek udziału obydwu tych rodzajów działalności odnotowano w skali Polski Wschodniej: odpowiednio o 1,2 p. proc i 0,8 p. proc. Pomimo to w 2015 r. utrzymał się on powyżej poziomu odnotowanego w województwie świętokrzyskim wynosząc odpowiednio 8,3% i 3,9%.

Tablica 37. Struktura wartości dodanej brutto w 2015 r.

Table 37. Structure of gross value added in 2015

Rodzaj działalności <i>Kind of activity</i>	Polska Wschodnia <i>Eastern Poland</i>	Województwo <i>Voivodship</i>				
		lubelskie	podkarpackie	podlaskie	świętokrzyskie	warmińsko- mazurskie
		w % <i>in %</i>				
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo <i>Agriculture, forestry and fishing</i>	3,9	4,4	1,4	6,0	3,6	5,4
Przemysł <i>Industry</i>	26,3	22,2	31,1	22,8	27,2	27,4
Budownictwo <i>Construction</i>	7,8	7,2	7,8	8,0	9,0	7,6
Handel; naprawa pojazdów samocho- dowych ^a ; transport i gospodarka maga- zynowa; zakwatero- wanie i gastronomia ^a ; infor- macja i komunikacja <i>Trade; repair of motor vehicles^a; transportation and storage; accom- modation and catering^a; information and com- munication</i>	27,1	28,2	27,0	28,0	27,6	24,2

Tablica 37. Struktura wartości dodanej brutto w 2015 r. (dok.)

Table 37. Structure of gross value added in 2015 (cont.)

Rodzaj działalności <i>Kind of activity</i>	Polska Wschodnia <i>Eastern Poland</i>	Województwo <i>Voivodship</i>				
		lubelskie	podkarpackie	podlaskie	świętokrzyskie	warmińsko- mazurskie
w % <i>in %</i>						
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości ^A <i>Financial and insurance activities; real estate activities^A</i>	8,3	9,5	7,5	8,5	7,3	8,3
Pozostałe usługi <i>Other services</i>	26,6	28,4	25,2	26,8	25,3	27,1
Zmiana w relacji do 2010 r. w p. proc. <i>Change in relations to 2010 in p. p.</i>						
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo <i>Agriculture, forestry and fishing</i>	-0,8	-1,0	-0,3	-1,6	-0,3	-0,9
Przemysł <i>Industry</i>	3,2	3,3	4,5	3,1	1,2	2,9
Budownictwo <i>Construction</i>	-0,7	-0,6	-0,7	-0,2	-1,0	-0,7
Handel; naprawa pojazdów samochodowych ^A ; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia ^A ; informacja i komunikacja <i>Trade; repair of motor vehicles^A; transportation and storage; accommodation and catering^A; information and communication</i>	-0,7	-1,0	-1,4	-	0,3	-1,0
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości ^A <i>Financial and insurance activities; real estate activities^A</i>	-1,2	-1,2	-1,5	-1,2	-1,1	-1,1
Pozostałe usługi <i>Other services</i>	0,2	0,4	-0,6	-	0,9	0,8

3.2. Podmioty gospodarki narodowej

3.2. Entities of the national economy

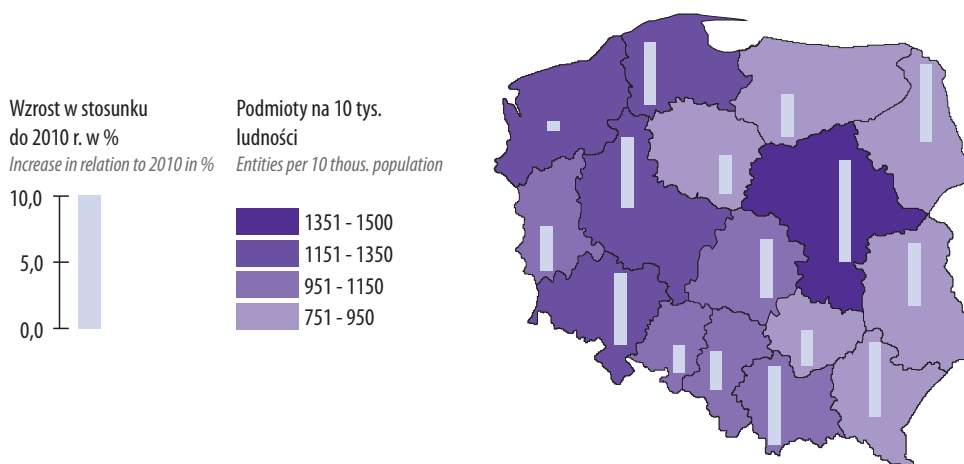
W latach 2010-2016 liczba podmiotów gospodarki narodowej podlegała stopniowemu, choć dość powolnemu, wzrostowi. Wyjątkiem był rok 2011, w którym w wyniku dokonanej aktualizacji rejestru REGON wystąpił jej spadek. W rezultacie na koniec tego okresu liczba podmiotów gospodarki narodowej osiągnęła najwyższy poziom w historii województwa – 111128 jednostek, tj. o 2,2% więcej niż 6 lat wcześniej.

Dynamika tego wzrostu była stosunkowo niewysoka. We wszystkich pozostałych województwach Polski Wschodniej liczba podmiotów zwiększała się szybciej niż w świętokrzyskim (mapa 5). Na całym analizowanym obszarze wzrost wyniósł 6,4%, a najwyższy odnotowano w województwie podkarpackim, w którym w tym okresie przybyło 9,9% jednostek.

Wśród podmiotów zarejestrowanych w Świętokrzyskiem dominowały jednostki sektora prywatnego. Wzrost w tej grupie podmiotów zdecydował o zwiększeniu liczby jednostek ogółem. W sektorze publicznym wystąpił w analizowanym okresie natomiast spadek ich liczebności.

Pomimo niewielkiego wzrostu liczba podmiotów w przeliczeniu na 10 tys. ludności pozostawała wysoka. Na koniec 2016 r. wyniosła 887 przekraczając poziom notowany w pozostałych województwach Polski Wschodniej. Na całym analizowanym obszarze wskaźnik ten ukształtował się na poziomie 832. Pomimo wysokiego wzrostu w ostatnich latach najniższą liczbę podmiotów w przeliczeniu na 10 tys. ludności odnotowano w Podkarpackiem, w którym na 10 tys. ludności przypadało jedynie 788 jednostek.

Mapa 5. Podmioty gospodarki narodowej^a w 2016 r.
Map 5. Entities of the national economy^a in 2016

a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
a Excluding persons tending private farms in agriculture.

Największa grupa podmiotów to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (wykres 54). W latach 2010-2016 utrzymała się jednak tendencja spadkowa tej grupy firm. Ich liczba na przestrzeni 6 lat obniżyła się o 3,0%. Niska dynamika liczby osób fizycznych odpowiadała w znacznym stopniu za niewielki wzrost liczby podmiotów ogółem na tle Polski Wschodniej. Jedynie w województwie warmińsko-mazurskim jednostek o tej formie prawnej odnotowano mniej niż 6 lat wcześniej, a w skali całego omawianego obszaru przybyło ich 1,0%.

Pomimo spadku na koniec 2016 r. osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą stanowiły w dalszym ciągu 75,7% ogółu jednostek zarejestrowanych w Świętokrzyskiem (w 2010 r. odsetek ten na tle pozostałych omawianych województw pozostawał stosunkowo wysoki, a nieznacznie wyższy był on jedynie w podlaskim – 76,1%). W całej Polsce Wschodniej stanowiły one 73,6%. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w województwie świętokrzyskim powoli rósł udział podmiotów, których właścicielami są kobiety. Na koniec 2016 r. ich odsetek wyniósł 35,0%.

Kolejną pod względem liczebności grupę jednostek tworzyły spółki cywilne. Odmienne niż w przypadku osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą ich liczba zwiększyła się na przestrzeni 6 lat – o 6,6%. Udział spółek cywilnych w łącznej liczbie podmiotów gospodarki narodowej wzrósł z 6,6% przed sześcioma laty do 6,8% w 2016 r.

Znacznie szybciej zwiększała się liczba spółek handlowych. W latach 2010-2016 wzrosła o 48,0%. W konsekwencji ich odsetek w łącznej liczbie podmiotów gospodarki narodowej osiągnął 6,3%, podczas gdy przed sześcioma laty było to jedynie 4,4%. W przeliczeniu na 10 tys. ludności liczba spółek handlowych w Świętokrzyskiem wyniosła na koniec omawianego okresu 56,2. Pomimo dużego wzrostu była najniższa na analizowanym obszarze. W skali Polski Wschodniej liczba spółek handlowych na 10 tys. ludności wyniosła 61,6, a najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w województwie lubelskim – 64,5.

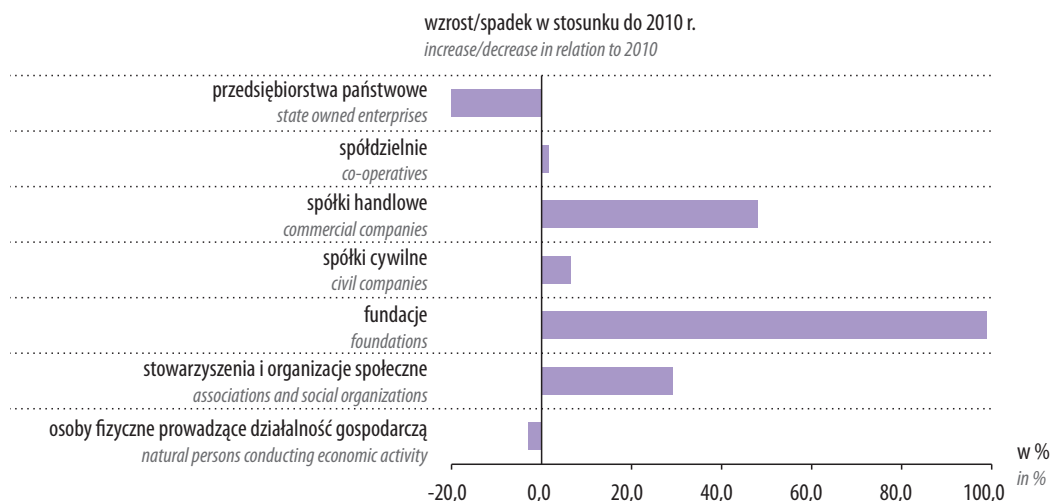
Wśród spółek handlowych 671 podmiotów stanowiły jednostki z udziałem kapitału zagranicznego. O wzroście atrakcyjności regionu świadczy fakt, że ich liczba na przestrzeni 6 lat zwiększyła się o 19,2%. W rezultacie wzrósł także udział spółek z kapitałem zagranicznym w liczbie podmiotów ogółem z 5,2% do 6,0%.

Rosnącą aktywność mieszkańców województwa potwierdza utrzymująca się tendencja wzrostowa w liczbie działających w regionie fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. Na koniec 2016 r. w województwie świętokrzyskim zarejestrowanych było 4308 takich jednostek, tj. o 33,6% więcej niż 6 lat wcześniej. Wzrost ten był najwyższy wśród analizowanych województw. W skali Polski Wschodniej podmiotów o tej formie prawnej przybyło 30,2%.

Wykres 54. Podmioty gospodarki narodowej^a według wybranych form prawnych w województwie świętokrzyskim w 2016 r.

Stan w dniu 31 XII

Chart 54. Entities of the national economy^a by selected legal form in świętokrzyskie voivodship in 2016
As of 31 XII

a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
a Excluding persons tending private farms in agriculture.

W strukturze podmiotów według liczby pracujących nie zaszły poważniejsze zmiany. Podobnie jak 6 lat wcześniej dominowały jednostki małe, tj. takie, w których pracuje do 9 osób, a ich udział nieznacznie się zwiększył, osiągając 95,5% ogółu. Nieco obniżył się natomiast odsetek jednostek średnich. Tworzyły one 3,6% całej populacji. Pozostałe 0,9% to podmioty duże o liczbie pracujących 50 i więcej.

Największą grupę podmiotów gospodarki narodowej stanowiły przedsiębiorstwa handlowe. W omawianym okresie widoczna była jednak wyraźna tendencja spadkowa liczebności tej grupy. W latach 2010-2016 liczba podmiotów, których główny rodzaj działalności stanowiły handel; naprawa pojazdów samochodowych zmniejszyła się o 11,6%. W rezultacie udział tej sekcji obniżył się z 34,3% do 29,7%.

Drugą pod względem liczebności sekcję tworzyły podmioty zajmujące się głównie budownictwem. Ich liczba, odwrotnie niż firm handlowych, wzrastała. Na przestrzeni 6 lat zwiększyła się o 1,2%. Pomimo to udział przedsiębiorstw specjalizujących się w tej działalności minimalnie się obniżył – do 13,2%, tj. o 0,1 p. proc.

Duże znaczenie dla województwa miało także m.in. przetwórstwo przemysłowe. Odsetek podmiotów prowadzących ten rodzaj działalności na przestrzeni 6 lat zwiększył się o 0,2 p. proc. i na koniec omawianego okresu wyniósł 9,3%.

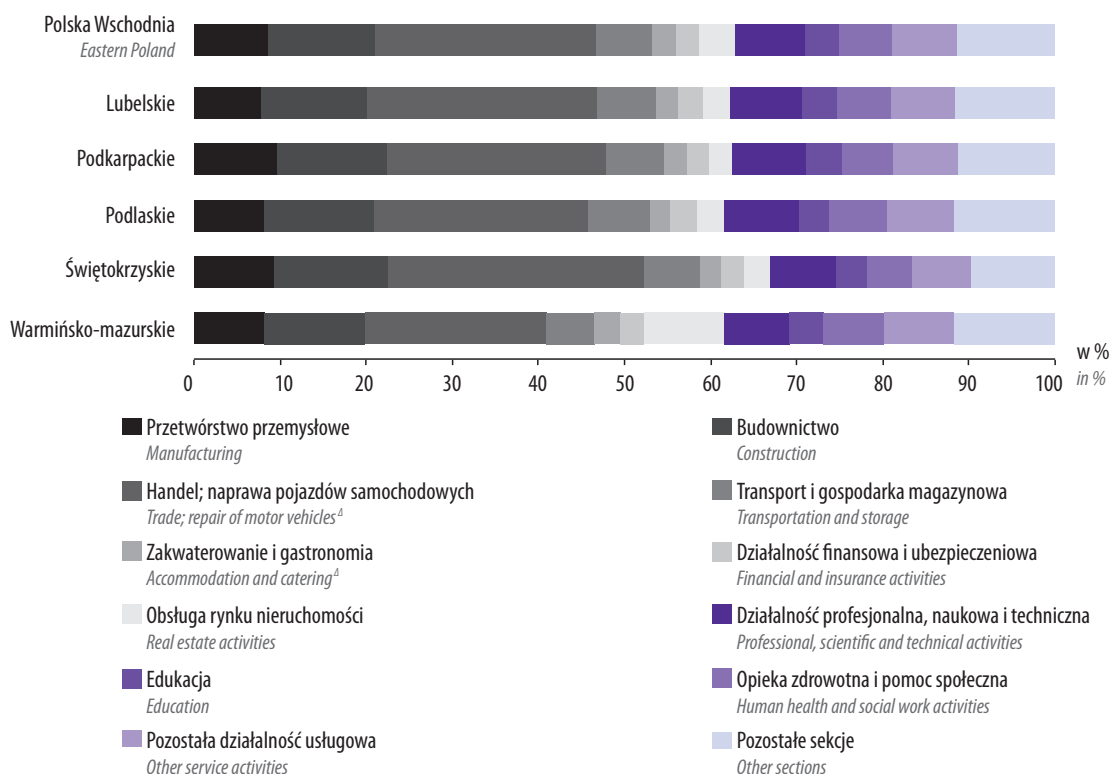
Do sekcji, których rola rosła w ostatnich latach najszybciej należały pozostała działalność usługowa oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna. Ich udział w łącznej liczbie podmiotów gospodarki narodowej wzrósł w ciągu 6 lat po 0,9 p. proc. wynosząc odpowiednio 6,9% i 7,6%.

Porównując strukturę podmiotów z pozostałymi województwami Polski Wschodniej można zauważyć, że świętokrzyskie cechuje się relatywnie wysokim udziałem podmiotów zajmujących się przede wszystkim handlem; naprawą pojazdów samochodowych oraz specjalizujących się w budownictwie (wykres 55). Odsetek jednostek należących do tych dwóch sekcji był w 2016 r. najwyższy. W handlu; naprawie pojazdów samochodowych przewaga nad drugim w tym zakresie województwem lubelskim wyniosła 2,9 p. proc., a nad warmińsko-mazurskim sięgała 8,7 p. proc. W budownictwie różnice były mniejsze. Udział świętokrzyskich podmiotów prowadzących przede wszystkim ten rodzaj działalności był wyższy od 0,4 p. proc. w porównaniu z województwem podlaskim do 1,6 p. proc. z warmińsko-mazurskim. Stosunkowo liczną grupą przedsiębiorstw na tle omawianego regionu wyróżniało się także przetwórstwo przemysłowe. Udział tej sekcji sytuował świętokrzyskie na 2. miejscu wśród analizowanych województw (po podkarpackim) przekraczając także średni poziom w całej Polsce Wschodniej. Pomimo wysokiego wzrostu w ostatnich latach stosunkowo niewielkie było natomiast znaczenie w strukturze takich sekcji jak: pozostała działalność usługowa, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna.

Wykres 55. Struktura podmiotów gospodarki narodowej^a według sekcji w 2016 r.

Stan w dniu 31 XII

Chart 55. Structure of entities of the national economy^a by section in 2016
As of 31 XII

^a Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie.
^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

Analizując dynamikę zmian w poszczególnych sekcjach można zauważyć, że najszybciej w województwie świętokrzyskim przybywało jednostek w stosunkowo mało znaczących sekcjach przemysłowych: dostawie wody; gospodarowaniu ściekami i odpadami; rekultywacji – o 99,2%, wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę – o 76,8% oraz górnictwie i wydobywaniu – o 59,3%. Dynamiczny wzrost liczebności podmiotów w tych sekcjach występował także w pozostałych województwach Polski Wschodniej, choć jego skala była mocno zróżnicowana. Stosunkowo dużo przybyło także w Świętokrzyskiem jednostek zajmujących się głównie administrowaniem i działalnością wspierającą – o 41,5%. Na przeciwnym biegunie znalazła się działalność finansowa i ubezpieczeniowa, w której ubyło 12,5% podmiotów.

3.3. Rolnictwo

3.3. Agriculture

Pomimo stosunkowo małego udziału w wartości dodanej brutto, rolnictwo nadal odgrywa istotną rolę w życiu społeczno-gospodarczym województwa świętokrzyskiego. Związane jest to przede wszystkim z dużą liczebnie grupą osób w dalszym ciągu zajmującą się tą działalnością. W 2016 r. w rolnictwie pracowało 31,2% ogółu pracujących.

Liczba gospodarstw rolnych w 2016 r. wyniosła 85,3 tys. Spośród nich 99,9% stanowiły gospodarstwa indywidualne. Ich liczba maleje jednak stosunkowo szybko. W porównaniu z 2010 r. liczba gospodarstw rolnych zmniejszyła się o 11,8%. Tendencja taka występowała również w pozostałych analizowanych województwach, jednak spadek był w nich wolniejszy. Łącznie w skali Polski Wschodniej ubyło 5,6% gospodarstw rolnych.

Malejącej liczbie gospodarstw rolnych towarzyszyła zmniejszająca się ich powierzchnia. W 2016 r. zajmowały one 554 tys. ha (47% powierzchni województwa). W ciągu omawianego okresu powierzchnia ta zmniejszyła się o 7,5%.

Gospodarstwa rolne w województwie świętokrzyskim są stosunkowo niewielkie. Populacja tych o większym areale gruntów w analizowanym okresie powoli się jednak zwiększała. Efektem tego procesu był wzrost przeciętnej powierzchni użytków rolnych (UR) w analizowanym okresie z 5,3 ha do 5,7 ha. Wzrost w minimalnie mniejszej skali odnotowano w całej Polsce Wschodniej. W rezultacie przeciętna powierzchnia UR w skali analizowanego obszaru była w dalszym ciągu wyraźnie większa niż w województwie świętokrzyskim – 8,6 ha. Kierunek zmian był zróżnicowany. Oprócz świętokrzyskiego przeciętna powierzchnia użytków rolnych rosła także w województwach lubelskim i podlaskim, w podkarpackim nie uległa zmianie, natomiast zmalała w warmińsko-mazurskim. Duże dysproporcje występowały także w średniej wielkości areale UR. W 2016 r. przeciętna powierzchnia mniejsza niż w Świętokrzyskiem była tylko w Podkarpackiem (4,3 ha). W województwie lubelskim było to 7,9 ha, natomiast w warmińsko-mazurskim i podlaskim przeciętna powierzchnia gospodarstw znacznie przekraczała średni poziom w Polsce Wschodniej wynosząc odpowiednio 22,5 ha i 13,2 ha.

W 2016 r. prawie 2/3 gospodarstw (65%) to gospodarstwa o powierzchni do 5 ha użytków rolnych (UR). Udział ten był przy tym zbliżony do notowanego 6 lat wcześniej. Zmniejszył się odsetek gospodarstw o areale 5-10 ha. Obniżył się on w tym okresie o 2 p. proc. – do 23%. Relatywnie więcej było natomiast gospodarstw o większym areale użytków. Udział gospodarstw o powierzchni 10-20 ha UR wzrósł o 1 p. proc. – do 9%, a 20 ha i więcej – o 1 p. proc. – do 3%.

Powierzchnia użytków rolnych w województwie świętokrzyskim w 2016 r. wyniosła 483 tys. ha i na przestrzeni 6 lat zmniejszyła się o ponad 6%. Stanowiły one 87,3% areale gospodarstw rolnych, w tym 85,8% to użytki w dobrej kulturze. W stosunku do 2010 r. udział użytków rolnych w powierzchni gospodarstw ogółem zwiększył się o 1,1 p. proc. Wśród nich coraz większą część zajmowały grunty po zasiewami. Udział zasiewów w powierzchni gospodarstw na przestrzeni analizowanego okresu wzrósł z 54,5% do 57,5%. Zwiększył się także udział sadów – z 5,7% do 8,0%. Mniejszy niż przed sześcioma laty odsetek powierzchni gospodarstw rolnych przypadał natomiast m.in. na grunty ugorowane – spadek o 2,2 p. proc.

do 1,8% oraz łąki i pastwiska trwałe – o 0,5 p. proc. do 18,3%. Wyraźnie obniżył się udział powierzchni zalesionej – o 1,4 p. proc. – do 7,0%.

Na tle pozostałych województw Polski Wschodniej świętokrzyskie charakteryzuje się najwyższym udziałem sadów. Na całym analizowanym obszarze udział takich gruntów był blisko trzykrotnie mniejszy. Mniejsze znaczenie niż w pozostałych województwach miały natomiast m.in. łąki i pastwiska trwałe. Jedynie w województwie lubelskim miały one mniejszy udział w powierzchni gospodarstw. Średnio w całej Polsce Wschodniej przekraczał on świętokrzyski poziom o 6 p. proc.

Powierzchnia zasiewów w województwie świętokrzyskim w 2016 r. wyniosła 318 tys. ha i była o ponad 2% mniejsza niż przed sześcioma laty. Wśród nich dominują zboża zajmujące na koniec omawianego okresu 73,4% powierzchni zasiewów. W całej Polsce Wschodniej udział ten był nieco niższy (69,7%). Wynikało to ze stosunkowo niskiego odsetka tego rodzaju upraw w województwach podlaskim i warmińsko-mazurskim. Zboża zajmowały w nich mniej niż 2/3 powierzchni zasiewów, podczas gdy w województwach lubelskim i podkarpackim odsetek ten był nieznacznie wyższy niż w świętokrzyskim.

Na przestrzeni 6 lat udział zbóż w powierzchni zasiewów w województwie świętokrzyskim zmniejszył się o 1,4 p. proc. Zmianie uległa struktura uprawy poszczególnych gatunków. Rosło znaczenie zbóż intensywnych. Udział pszenicy był wyższy o 2,8 p. proc. i wyniósł 23,9% ogółu zasiewów. Na pszenżyto przypadało 15,8% (wzrost o 2,4 p. proc.). Nieznacznie zmalał natomiast (o 0,8 p. proc.) udział jęczmienia. Pomimo to udział tego gatunku w powierzchni zasiewów pozostawał w świętokrzyskim zdecydowanie najwyższy spośród analizowanych województw – 14,8%. Malowało znaczenie zbóż ekstensywnych. Udział żyta obniżył się do 3,7% a owsa do 4,2%.

Szybko wzrastał areal roślin strączkowych. W rezultacie w 2016 r. stanowiły one 5,4% powierzchni zasiewów, podczas gdy 6 lat wcześniej – jedynie 3,3%. Odsetek ten ukształtował się na najwyższym poziomie wśród analizowanych województw. W całej Polsce Wschodniej na rośliny strączkowe przypadało 4,0% powierzchni pod zasiewami.

Ograniczona została uprawa ziemniaków. Udział tych roślin w powierzchni zasiewów ogółem na przestrzeni 6 lat zmniejszył się z 6,3% do 4,2%. Pomimo tego spadku w dalszym ciągu utrzymała się ona na stosunkowo wysokim poziomie. W całej Polsce Wschodniej ziemniaki zajmowały 2,4% powierzchni zasiewów, a spośród analizowanych województw ich większy udział niż w świętokrzyskim odnotowano jedynie w podkarpackim.

Stosunkowo niedużą popularnością na tle Polski Wschodniej cieszyła się w województwie świętokrzyskim uprawa roślin przemysłowych oraz pastewnych. W ostatnich latach powierzchnia ich uprawy została ograniczona. W 2016 r. przypadało na nie odpowiednio 4,3% i 6,1% zasiewów, podczas gdy w całej Polsce Wschodniej było to odpowiednio 7,9% i 13,3%. Należy przy tym zwrócić uwagę, że o ile w przypadku roślin przemysłowych udział ten był wyższy we wszystkich województwach (poza podlaskim), to rośliny pastewne uprawiano przede wszystkim na obszarze podlaskiego oraz warmińsko-mazurskiego. Udział pastewnych w tych dwóch województwach był kilkukrotnie wyższy niż w świętokrzyskim.

Świętokrzyskie charakteryzuje się najwyższym wśród analizowanych województw udziałem roślin zaliczanych do grupy pozostałe. Powierzchnia ich uprawy zwiększyła się przy tym na przestrzeni 6 lat. W rezultacie w 2016 r. stanowiły one 6,6% zasiewów (5,3% w 2010 r.). Dla porównania w całej Polsce Wschodniej powierzchnia uprawy była ponad dwukrotnie mniejsza – 2,7%.

Wysoki udział roślin „pozostałych” w województwie świętokrzyskim związany jest z dużą skalą uprawy warzyw gruntowych. Świętokrzyskie należy do znaczących producentów niektórych gatunków warzyw w kraju. W 2016 r. powierzchnia uprawy tych roślin stanowiła 7,2% wartości ogólnopolskiej oraz 33,5% w Polsce Wschodniej. Spośród analizowanych województw więcej warzyw gruntowych uprawia się jedynie w lubelskim i powierzchnia ich uprawy zajmuje znacznie większy obszar. W pozostałych skala uprawy jest kilkukrotnie mniejsza.

Zbiory warzyw gruntowych w województwie świętokrzyskim w 2016 r. stanowiły 7,1% ich ogółu w Polsce. Szczególnie wysoki udział odnotowany został w przypadku ogórków – 12,7%. W województwie świętokrzyskim produkowano także 12% polskich buraków ćwikłowych, 10% marchwi jadalnej, 7% po-

midorów, po 5% cebuli i kapusty oraz 4% kalafiorów. Zbiory ogórków sytuowały je na 1. miejscu w Polsce Wschodniej, a pozostałych ww. warzyw na 2. Udział w produkcji Polski Wschodniej wahał się między 16,8% w przypadku kalafiorów a 51,6% – ogórków.

Istotne znaczenie w województwie świętokrzyskim ma sadownictwo. Powierzchnia sadów w 2016 r. wyniosła 44 tys. ha i stanowiła 9,1% użytków rolnych. Był to najwyższy udział sadów spośród analizowanych województw. W całej Polsce Wschodniej sady stanowiły 2,8% użytków rolnych.

Tak wysoki udział powierzchni sadów spowodował, że województwo świętokrzyskie było jednym z czołowych producentów owoców z drzew w kraju. W 2016 r. zebrano tu blisko 12,8% owoców z drzew w Polsce. Wysoki udział w zbiorach ogólnopolskich dotyczył jabłek i śliwek – po 13%, wiśni – 12% oraz czereśni – 7%. Najwyższy był jednak w grupie pozostałe owoce – blisko 21%. Wielkość zbiorów poszczególnych owoców sytuowała świętokrzyskie na 2. miejscu wśród analizowanych województw (po lubelskim), a w przypadku „pozostałych owoców z drzew” na 1.

Spośród innych upraw duże znaczenie mają truskawki i poziomki. Spośród analizowanych województw większą ich produkcję odnotowano jedynie w lubelskim. W 2016 r. świętokrzyskie zbiory truskawek i poziomek stanowiły 8% zbiorów w kraju.

Lata 2010-2016 to okres niewielkiego wzrostu pogłowia bydła w województwie świętokrzyskim – o 0,6% do 166,5 tys. Podobne zmiany zaszły także w skali Polski Wschodniej, gdzie pogłowie bydła zwiększyło się na przestrzeni 6 lat o 2,6%. Jedynym województwem, w którym liczebność stada zdecydowanie zmalała było podkarpackie – o 20,9%.

Pogłowie bydła w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych wzrosło z 32,1 szt do 34,4 szt. W 2016 r. pozostało niższe niż średnio w Polsce Wschodniej gdzie wyniosło 44,3 szt. Zdecydowanie najwięcej takich zwierząt hodowano na terenie województwa podlaskiego 89,4 szt/100 ha UR. Niższą obsadę bydła niż w świętokrzyskim odnotowano w dwóch województwach, w tym najmniejszą w podkarpackim – 14,7 szt.

Na przestrzeni 6 lat w województwie świętokrzyskim znacznie zmniejszyło się pogłowie trzody chlewnej – o 45,4%. Głęboki spadek odnotowano także na pozostałym analizowanym obszarze, jednak jego skala była mniejsza. W całej Polsce Wschodniej liczebność trzody chlewnej zmniejszyła się o 39,0%, a relatywnie najwolniej malała w Podkarpackiem – o 24,2%.

Pogłowie trzody chlewnej w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych zmalało z 74,3 szt do 43,3 szt. W 2016 r. obsada pozostała wyższa niż średnio w Polsce Wschodniej, w skali której wyniosła 37,9 szt. Głęboki spadek pogłowia spowodował jednak, że świętokrzyskie spadło pod tym względem z 1. na 2. pozycję wśród analizowanych województw. W 2016 r. wyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim – 48,1 szt., natomiast najmniejsza obsada wystąpiła w podkarpackim – 29,0 szt.

Spośród pozostałych zwierząt gospodarskich na przestrzeni 6 lat w województwie świętokrzyskim ograniczono m.in. pogłowie drobiu – o 10,9% i koni – o 59,4%. W tym samym okresie w Polsce Wschodniej było ono łącznie odpowiednio: większe o 9,9% i mniejsze o 44,9%. Wolniej niż w skali analizowanego obszaru obniżała się natomiast liczba kóz w województwie świętokrzyskim – o 45,3%. W całej Polsce Wschodniej spadek wyniósł 61,7%.

Malało zainteresowanie produkcją ekologiczną. Liczba gospodarstw ekologicznych w 2016 r. wyniosła 834 (z certyfikatem – 707). Na przestrzeni 6 lat zmniejszyła się ona o 32,9%. Spośród analizowanych województw mniej gospodarstw ekologicznych odnotowano tylko w podkarpackim – o 40,1%. W pozostałych było ich więcej niż w 2010 r., a najwyższy wzrost odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim – o 81,7%. W skali Polski Wschodniej przybyło ich 21,2%.

Pomimo znacznego spadku liczby gospodarstw z certyfikatem (o 24%) ich udział w powierzchni użytków rolnych wzrósł z 1,8% z 2010 r. do 1,9% w 2016 r. Był on jednak w dalszym ciągu znacznie niższy niż w skali Polski Wschodniej, gdzie zwiększył się z 2,4% do 4,0%. Spośród analizowanych województw mniejszy niż w świętokrzyskim udział odnotowano jedynie w lubelskim – 1,8%. Bardzo wysoki był on natomiast w województwie warmińsko-mazurskim – 8,8%.

3.4. Przemysł i budownictwo

3.4. Industry and construction

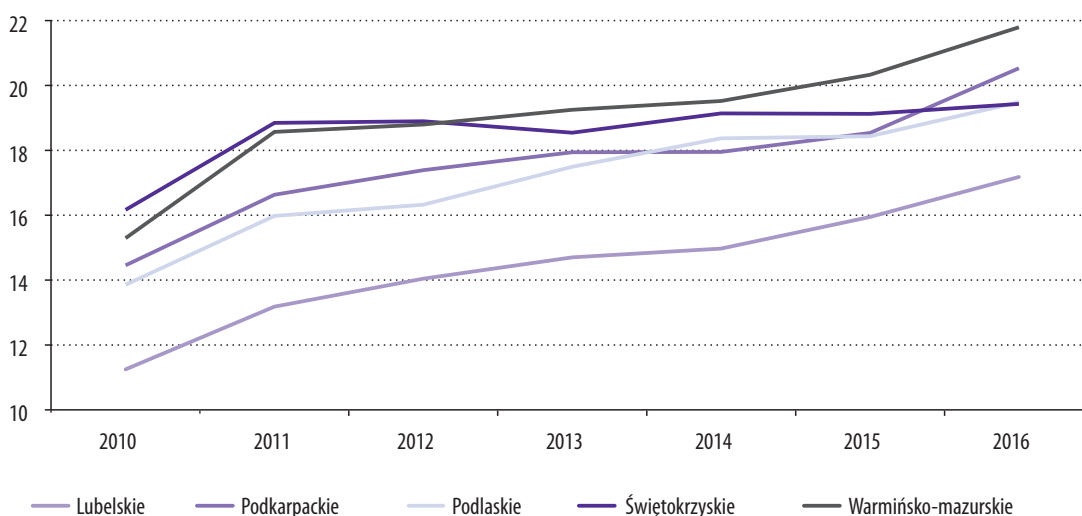
Produkcja sprzedana przemysłu w latach 2010-2016 systematycznie się zwiększała (poza 2012 r.). Na przestrzeni 6 lat wzrosła w cenach stałych o 23,8% i w ostatnim roku tego okresu osiągnęła poziom 24376 mln zł. Średnie roczne tempo wzrostu produkcji przemysłowej wyniosło w tym czasie 3,6%.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2016 r. produkcja sprzedana przemysłu wyniosła 19431 zł (wykres 56) i była o 20% większa niż przed sześcioma laty. Wzrost ten był jednak znacznie mniejszy niż w pozostałych analizowanych województwach. W rezultacie produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w województwie świętokrzyskim obniżyła się poniżej średniej wartości w Polsce Wschodniej. 2016 r. stanowiła 99% przeciętnej na tym obszarze, podczas gdy w 2010 r. było to 116%. O ile na początku świętokrzyskie charakteryzowało się najwyższym poziomem produkcji sprzedanej na 1 mieszkańca wśród analizowanych województw, to w 2016 r. zajmowało 4. lokatę (jedynie przed lubelskim).

Wykres 56. Produkcja sprzedana przemysłu

Chart 56. Sold production of industry

na 1 mieszkańca w tys. zł
per capita in thous. zł

Na podmioty o liczbie pracujących powyżej 9 osób przypadało blisko 92% produkcji sprzedanej. W strukturze dominowała produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych, na którą w 2016 r. przypadało 25,2% jej ogółu. Na przestrzeni 6 lat udział podmiotów specjalizujących się w tej działalności zwiększył się o 2,6 p. proc. Jeszcze dynamiczniej rosła produkcja artykułów spożywczych. O ile w 2010 r. stanowiła ona 9,7% produkcji sprzedanej przemysłu, to w 2016 r. było to już 13,7%. Wśród ważniejszych działów w województwie świętokrzyskim można również wymienić produkcję wyrobów z metali, na którą przypadało 8,9% produkcji przemysłowej. Odmiennie niż w przypadku dwóch ww. działów jej udział zmniejszył się na przestrzeni analizowanego okresu – o 1,8 p. proc.

Świętokrzyskie pozostawało wiodącym producentem wapna. W 2016 r. wytwarzano tu 56,0% jego krajowej produkcji. Wśród innych wyrobów wyróżniały się mineralne środki dla rolnictwa wapniowe i wapniowo-magnezowe (tlenkowe i węglanowe) – 43,3% oraz płytki ceramiczne i płyty chodnikowe – 39,5%.

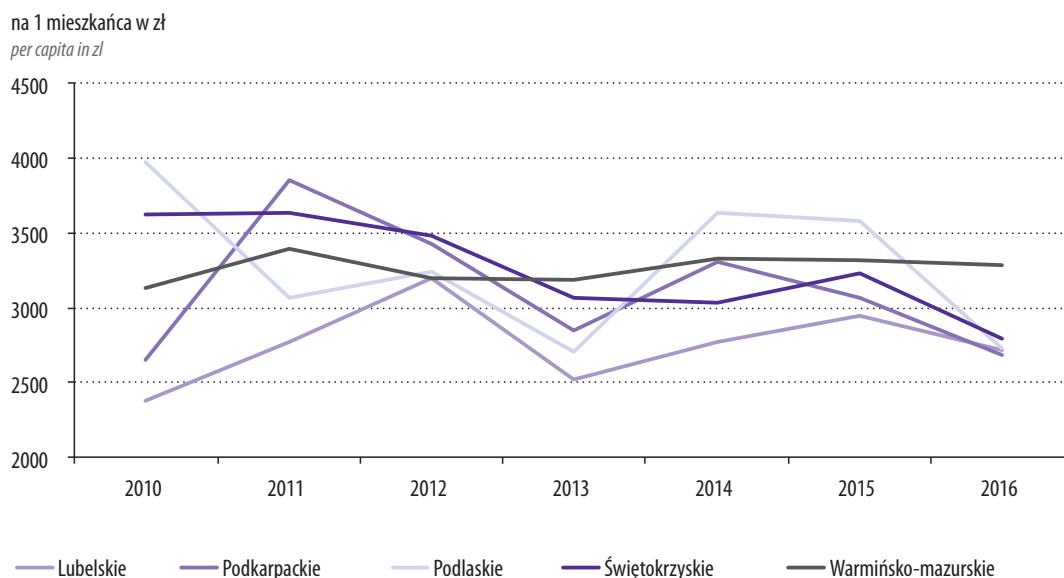
W omawianym okresie notowano spadkową tendencję produkcji budowlano-montażowej zrealizowanej na terenie województwa świętokrzyskiego. W 2016 r. ukształtowała się na poziomie 3509,1 mln zł i była mniejsza niż 6 lat wcześniej o 24,7%. Spadek ten był znacznie większy niż w skali Polski Wschodniej,

gdzie wyniósł 7,4%. Spośród analizowanych województw bardziej niż w świętokrzyskim skalę robót budowlano-montażowych ograniczono tylko wśród przedsiębiorstw podlaskich. Zrealizowana na jego terenie produkcja zmniejszyła się o 32,3%. Na obszarze pozostałych województw odnotowano natomiast wzrost, w tym najwyższy w lubelskim – o 12,1%.

Znaczne zmniejszenie produkcji budowlano-montażowej w województwie świętokrzyskim przyczyniło się do jej spadku w przeliczeniu na 1 mieszkańca poniżej średniej wartości w Polsce Wschodniej (wykres 57). W 2016 r. wyniosła ona 2797 zł (w skali Polski Wschodniej – 2823 zł). W dalszym ciągu świętokrzyskie lokowało się na 2. miejscu wśród analizowanych województw pod względem wysokości tego wskaźnika (najwyższy był on w warmińsko-mazurskim). Stosunkowo najmniejsza wartość produkcji budowlano-montażowej na 1 mieszkańca w 2016 r. występowała natomiast w województwie podkarpackim.

Wykres 57. Produkcja budowlano-montażowa^a

Chart 57. Construction and assembly production^a

^a Według miejsca wykonywania robót.
^a By place of performing works.

Trudna sytuacja firm budowlanych panująca w Polsce na przestrzeni analizowanego okresu przełożyła się także na świętokrzyskie przedsiębiorstwa. Produkcja budowlano-montażowa zrealizowana na terenie kraju przez podmioty mające siedzibę na terenie województwa świętokrzyskiego zmniejszyła się w ciągu 6 lat o 15,5% (w całej Polsce Wschodniej o 6,3%). Spośród analizowanych województw głębszy spadek wystąpił jedynie w podkarpackim – o 26,3%. W dwóch z nich produkcja budowlano-montażowa przekroczyła poziom sprzed 6 lat, w tym najbardziej – podmiotów z siedzibą w województwie lubelskim – o 6,3%.

Łącznie w latach 2010-2016 przedsiębiorstwa mające siedzibę w województwie świętokrzyskim zrealizowały produkcję budowlano-montażową o wartości 31,0 mld zł. Prawie 53% tej kwoty przypadało na jednostki o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Wartość wykonywanych przez nie obiektów inżynierii lądowej i wodnej była nieco większa niż budynków – odpowiednio 52% i 48%. Szczególnie duże znaczenie dla świętokrzyskich firm miały obiekty związane z transportem. Na budowane autostrady, drogi ekspresowe, ulice i drogi pozostałe przypadało 24% produkcji budowlano-montażowej w tym okresie, a kolejne 6% – na mosty, wiadukty i estakady, tunele oraz przejścia nadziemne i podziemne. Wśród budynków dominowały budynki niemieszkalne stanowiące 35% produkcji budowlano-montażowej, w tym

największe znaczenie miały obiekty kulturalne, edukacyjne, kultury fizycznej, opieki medycznej, szpitale – 10%. Na budynki mieszkalne przypadało natomiast 14% jej łącznej wartości.

3.5. Finanse, nakłady inwestycyjne i środki trwałe przedsiębiorstw

3.5. *Finances, investment outlays and fixed assets of enterprises*

Na przestrzeni ostatnich 6 lat odnotowano pogorszenie wyników finansowych przedsiębiorstw w województwie świętokrzyskim. W 2016 r. przychody z całokształtu działalności były wyższe niż 6 lat wcześniej o 7,2%. W tym samym czasie koszty ich uzyskania zwiększyły się o 9,8%. Gorsze wyniki odnotowano w ramach podstawowej działalności firm. Wynik na sprzedaży produktów, towarów i materiałów w 2016 r. był o 6,6% mniejszy niż 6 lat wcześniej. Efektem wolniejszego wzrostu przychodów niż kosztów ich uzyskania w latach 2010-2016 było także obniżenie wyniku finansowego brutto. W ostatnim roku omawianego okresu wyniósł on 1244,7 mln zł i był o 42,9% mniejszy niż 6 lat wcześniej. Również na poziomie netto odnotowano jego zdecydowane obniżenie. W 2016 r. przedsiębiorstwa wygenerowały dodatni wynik finansowy w kwocie 997,6 mln zł, tj. o 47,2% niższy niż 6 lat wcześniej.

W latach 2010-2016 pogorszeniu uległa większość podstawowych wskaźników ekonomicznych. Rentowność sprzedaży obniżyła się z 5,4% do 4,7%. Efektem niższych wyników finansowych przy równoczesnym wzroście przychodów był wyższy wskaźnik poziomu kosztów, który zwiększył się z 95,0% do 97,3% oraz obniżenie rentowności obrotu netto – z 4,3% do 2,1%.

Rentowność działalności prowadzonej przez przedsiębiorstwa w województwie świętokrzyskim pozostawała stosunkowo niska. We wszystkich analizowanych województwach wskaźnik rentowności obrotu netto był w 2016 r. wyższy niż w Świętokrzyskiem. W Podlaskiem, w którym odnotowano drugi najniższy jego poziom wyniósł on 3,3%, natomiast najwyższą rentownością netto charakteryzowały się przedsiębiorstwa z województwa podkarpackiego – 6,2%. W całej Polsce Wschodniej wskaźnik rentowności obrotu netto był ponad dwukrotnie wyższy niż w Świętokrzyskiem i wyniósł 4,5%. Niekorzystnie na tle Polski Wschodniej kształtował się także wskaźnik poziomu kosztów. Był on najwyższy wśród województw Polski Wschodniej, gdzie wyniósł 97,3%. Stosunkowo lepiej przedstawiała się natomiast sytuacja pod względem rentowności sprzedaży. Wprawdzie wskaźnik ten w całej Polsce Wschodniej był minimalnie wyższy niż w Świętokrzyskiem – 4,8%, to było to rezultatem jego wysokiego poziomu w województwie lubelskim – 6,3%. W pozostałych analizowanych województwach był on niższy niż w Świętokrzyskiem wahając się od 3,6% do 4,6%.

Pomimo malejącej rentowności w województwie świętokrzyskim, odsetek firm osiągających zysk netto uległ zwiększeniu. W 2016 r. odsetek przedsiębiorstw z dodatnim wynikiem finansowym netto wyniósł 84,6%, podczas gdy w 2010 r. było to 81,1%. Udział ten był przy tym nieco wyższy niż jego przeciętny poziom w Polsce Wschodniej (82,9%) i lokował Świętokrzyskie na 2. miejscu wśród województw tego regionu. Jego zróżnicowanie terytorialne było niewielkie. We wszystkich omawianych województwach w 2016 r. zysk na poziomie netto generowało ponad 80% przedsiębiorstw, a najwyższy poziom wskaźnika odnotowano w województwie podkarpackim – 84,8%.

Wszystkie trzy wskaźniki płynności przedsiębiorstw w województwie świętokrzyskim w 2016 r. obrazujące zdolność do spłaty bieżących zobowiązań ukształtowały się na wyższych poziomach niż w 2010 r. – wskaźnik I stopnia wzrósł z 36,6% do 41,1%, II stopnia – z 94,0% do 97,8% natomiast III stopnia – z 132,2% do 145,7%.

W analizowanym okresie zaobserwowano znaczny spadek nakładów inwestycyjnych w województwie świętokrzyskim, jednak był on nierównomiernie rozłożony w czasie. Lata 2011-2013 charakteryzowały się coraz głębszym spadkiem nakładów, natomiast kolejne 2 przyniosły ich zwiększenie. W ostatnim analizowanym roku ponownie odnotowano znaczny spadek inwestycji w gospodarce narodowej. W konsekwencji spadek inwestycji na przestrzeni 6 lat wyniósł 34,8%. W nieco mniejszej skali zmalała wartość nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca. W 2016 r. ukształtowała się na poziomie 3505 zł i w porównaniu z 2010 r. obniżyła się o 33,2%.

Głęboki spadek nakładów na 1 mieszkańca odbiegał niekorzystnie od pozostałych analizowanych województw (wykres 58). W dwóch z nich inwestycje były mniejsze niż 6 lat wcześniej, jednak spadek był stosunkowo niewielki, natomiast w województwie warmińsko-mazurskim odnotowano wzrost – o 9,7%. Łącznie w skali Polski Wschodniej nakłady na 1 mieszkańca zmniejszyły się o 7,0%. Dynamiczny spadek tego wskaźnika w świętokrzyskim spowodował w konsekwencji, że w 2016 r. były on najmniejszy spośród analizowanych województw, podczas gdy 6 lat wcześniej ukształtował się na najwyższym poziomie.

Wykres 58. Nakłady inwestycyjne

Chart 58. Investment outlays

Większość inwestycji przypadała na podmioty sektora prywatnego. Ich udział w łącznych nakładach zrealizowanych na terenie województwa świętokrzyskiego w 2016 r. wyniósł 59% i był o 6 p. proc. większy niż 6 lat wcześniej.

Mniejsze nakłady odnotowano w większości sekcji, jednak największy wpływ na znaczny ich spadek miało ich ograniczenie w obsłudze rynku nieruchomości – o 48,4% oraz w dostawie wody; gospodarowaniu ściekami i odpadami; rekultywacji – o 75,9%. Duże znaczenie miały także m.in. działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, w której nakłady zmalały o 88,1% oraz wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i gorącą wodę – o 34,8%. Do nielicznych sekcji cechujących się wzrostem inwestycji w omawianym okresie należały m.in. informacja i komunikacja – prawie czterokrotnie więcej niż w 2010 r. oraz rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – więcej o 46,2%.

Łącznie w latach 2010-2016 w województwie świętokrzyskim zainwestowano 40,1 mld zł. Największy udział w tej kwocie miał transport i gospodarka magazynowa – 20,3%. Znaczące środki na ten cel wydatkowały także podmioty zajmujące się głównie produkcją przemysłową – 15,0%, obsługą rynku nieruchomości – 13,0% oraz wytwarzaniem i zaopatrywaniem w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i gorącą wodę – 11,7%.

Wartość brutto środków trwałych w województwie świętokrzyskim w 2016 r. wyniosła 91265,7 mln zł i była wyższa niż 6 lat wcześniej o 39,4%. Największa ich część, podobnie jak w 2010 r., przypadała na przedsiębiorstwa przemysłowe, przy czym odsetek ten jeszcze nieznacznie się zwiększył (z 34,0% do 34,4% ogółu). Minimalnie (o 0,2 p. proc.) zmniejszyła się wartość środków trwałych w dyspozycji przedsiębiorstw zajmujących się głównie transportem i gospodarką magazynową – do 18,5% ogółu. Spośród ważniejszych sekcji obniżył się także udział obsługi rynku nieruchomości – o 1,5 p. proc. do 16,9% oraz rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa – o 1,4 p. proc. do 6,4%.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w 2016 r. osiągnęła w województwie świętokrzyskim 72844 zł i była najmniejsza wśród analizowanych województw. Na całym obszarze Polski Wschodniej na 1 mieszkańca przypadają środki trwałe o wartości 75454 zł, w tym najwięcej w województwie podlaskim – 79661 zł.

3.6. Dochody jednostek samorządu terytorialnego

3.6. Revenue of local self-government entities

Jednostki samorządu terytorialnego realizują określone prawem zadania. W celu ich osiągnięcia niezbędne staje się posiadanie odpowiednich dochodów. Im wyższe są środki będące w dyspozycji samorządu terytorialnego tym szersze są możliwości realizacji założonych celów oraz nałożonych przez państwo zadań. Ich wysokość determinuje także sposób, w jaki zadania te będą wykonywane.

Lata 2010-2016 przyniosły wzrost dochodów świętokrzyskich jednostek samorządu terytorialnego. Ich wartość zwiększała się przy tym systematycznie. W 2016 r. dochody jednostek samorządu terytorialnego wyniosły 6476,6 mln zł i były wyższe niż 6 lat wcześniej o 15,2% (tabl. 38). Pomimo systematycznie rosnących wpływów do budżetu osiągnięty na przestrzeni 6 lat wzrost był jednak najniższy wśród omawianych województw. Wynik poniżej 20% odnotowano jeszcze tylko w Podkarpackiem (o 19,2% więcej). Najszybciej dochody jednostek samorządu terytorialnego rosły natomiast w województwach lubelskim – o 28,9% oraz warmińsko-mazurskim – o 28,6%. W konsekwencji również w skali Polski Wschodniej dynamika była wyraźnie wyższa niż w Świętokrzyskiem. Dochody jednostek samorządu terytorialnego na całym tym obszarze zwiększyły się o 23,7%.

Dochody na 1 mieszkańca w województwie świętokrzyskim wyniosły 5163 zł i przekraczały poziom sprzed 6 lat o 18,0%. W efekcie stosunkowo niskiego wzrostu ukształtowały się one poniżej wartości dla całego tego obszaru, a analizowane województwo spadło pod względem średniego dochodu na 1 mieszkańca na 3. miejsce w Polsce Wschodniej. Dla porównania w 2010 r. wskaźnik ten był tu najwyższy. Zróżnicowanie terytorialne tej cechy nie było jednak zbyt duże. Średnie dochody jednostek samorządu terytorialnego w 2016 r. kształtowały się od 5109 zł w województwie podkarpackim do 5558 zł w warmińsko-mazurskim.

Tablica 38. Dochody jednostek samorządu terytorialnego

Table 38. Income of local self-government entities

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
W mln zł In mln zł							
Polska Wschodnia Eastern Poland	34375,8	35917,5	36372,2	38270,9	40994,4	40712,3	42532,5
Lubelskie	8485,2	9078,2	9358,9	9745,2	10456,0	10258,4	10937,3
Podkarpackie	9118,2	9345,9	9221,1	9848,2	10360,7	10289,2	10866,3
Podlaskie	4939,3	5195,0	5331,7	5542,4	6316,7	6107,2	6261,6
Świętokrzyskie	5621,2	5680,5	5692,3	5883,3	6063,9	6183,7	6476,6
Warmińsko- -mazurskie	6211,9	6618,0	6768,2	7251,8	7797,2	7873,9	7990,8
Na 1 mieszkańca w zł Per capita in zł							
Polska Wschodnia Eastern Poland	4166	4360	4422	4665	5009	4987	5224
Lubelskie	3889	4174	4316	4511	4859	4786	5121
Podkarpackie	4286	4392	4331	4626	4868	4837	5109
Podlaskie	4101	4322	4444	4632	5293	5131	5273
Świętokrzyskie	4375	4437	4463	4632	4792	4908	5163
Warmińsko- -mazurskie	4272	4554	4661	5007	5394	5459	5558

W strukturze działowej jednostek samorządu terytorialnego, podobnie jak w innych województwach, kluczowe znaczenie mają trzy działy. Pierwszy z nich to różne rozliczenia. W 2016 r. przypadało na nie 32,1% dochodów. Są to przede wszystkim subwencje z budżetu państwa dla jednostek samorządu terytorialnego.

Duże znaczenie mają dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem. Ich udział w dochodach ogółem w latach 2010-2016 znacznie się przy tym zwiększył. W 2016 r. z tego źródła pochodziło 28,8% dochodów, podczas gdy 6 lat wcześniej było to jedynie 23,4%.

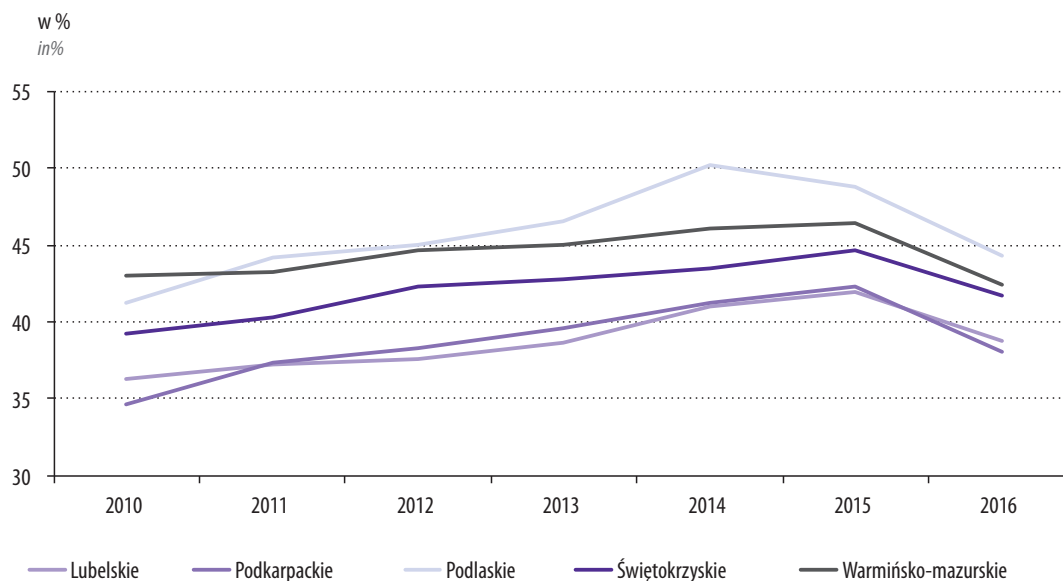
Znacznie wzrósł także udział obszaru związanego z pomocą społeczną. Odsetek dochodów uzyskiwanych z pomocy społecznej i pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej w 2016 r. wyniósł 21,8% dochodów ogółem, tj. 6,5 p. proc. więcej niż w 2010 r.

Zdecydowana większość dochodów trafia do gmin. W 2016 r. na ten szczebel samorządu terytorialnego w województwie świętokrzyskim przypadało 77,5% ich ogółu (w tym 17,2% na miasto na prawach powiatu). Dochody gmin zwiększyły się w stosunku do 2010 r. o 22,4%. Skala ich wzrostu na tym szczeblu samorządu była jednak niewielka na tle Polski Wschodniej. W pozostałych omawianych województwach oscylowała pomiędzy 28,7% w województwie podkarpackim do 39,1% w warmińsko-mazurskim (w skali Polski Wschodniej 32,5%).

Ważną cechą jest nie tylko wielkość, ale również struktura dochodów. Miernikiem siły finansowej może być udział dochodów własnych. W gminach województwa świętokrzyskiego regularnie stanowiły one najważniejsze źródło finansowania. W 2016 r. dochody własne były przy tym większe niż 6 lat wcześniej o 30,1%. Wzrósł także ich udział w dochodach ogółem (wykres 59). Na koniec omawianego okresu osiągnął 41,7% (wobec 39,2% w 2010 r.). Warto przy tym zauważyć, że wysokość tego wskaźnika sytuowała Świętokrzyskie powyżej poziomu odnotowanego dla całej Polski Wschodniej w 2016 r. wynoszącego 40,5%. Spośród omawianych województw nieco wyższy udział dochodów własnych wystąpił w podlaskim oraz w warmińsko-mazurskim. W województwach lubelskim oraz podkarpackim odsetek ten był mniejszy.

Wykres 59. Dochody własne budżetów gmin w dochodach gmin ogółem

Chart 59. Own revenue of gminas' budgets in total revenue of gminas

Wśród dochodów własnych gmin w województwie świętokrzyskim zdecydowanie najważniejszą pozycję stanowił udział w podatku dochodowym od osób fizycznych, a kwota uzyskana z tego tytułu dynamicznie się zwiększała. W 2016 r. środki z tego źródła były o 54,9% większe niż 6 lat wcześniej. Ten szybki

przyrost spowodował znaczne zwiększenie udziału w dochodach własnych. O ile w 2010 r. wyniósł 31,0%, to na koniec omawianego okresu źródło to stanowił już 37,0% dochodów własnych. Wysoki wzrost dochodów od osób fizycznych był przy tym zjawiskiem powszechnym w Polsce Wschodniej. Na całym jej obszarze wyniósł 61,7%, a najwyższy był w województwie podkarpackim – 72,3%.

Dynamicznie rosła również rola drugiego pod względem znaczenia źródła – podatku od nieruchomości. Na przestrzeni analizowanych lat dochody z tego tytułu zwiększyły się o 44,0%. Wpływy z tego tytułu rosły najszybciej spośród analizowanych województw. W całej Polsce Wschodniej przekroczyły one poziom sprzed sześciu lat o 44,0%.

Szybki wzrost środków z podatków od nieruchomości spowodował, że ich udział w województwie świętokrzyskim zwiększył się z 23,6% do 26,1% dochodów własnych. Pozycję, której znaczenie wyraźnie zmalało stanowiły natomiast dochody z majątku. O ile w 2010 r. przypadało na nie 8,8% dochodów własnych, to w 2016 r. było to już tylko 5,9%.

Kolejnym, po dochodach własnych, źródłem dochodów gmin były dotacje. W porównaniu z 2010 r. zwiększyły się one o 27,2%. Ich znaczenie w strukturze dochodów uległo niewielkiemu zwiększeniu. W 2016 r. z dotacji pochodziło 30,7% całkowitych dochodów gmin (w 2010 r. – 29,6%). Udział ten nie był przy tym znacząco zróżnicowany. W całej Polsce Wschodniej również wyniósł 30,7%, a nieco wyraźniej od pozostałych województw odbiegało jedynie podlaskie, w którym dotacje stanowiły 28,0% dochodów.

Trzeci podstawowy rodzaj dochodów stanowiła subwencja ogólna. Odmienne niż w przypadku dochodów własnych i dotacji celowych jej udział w strukturze dochodów uległ zmniejszeniu – z 31,2% do 27,6% (w Polsce Wschodniej – z 34,0% do 28,8%). Zdecydowanie najważniejszą rolę odgrywała tutaj część oświatowa. Również ona stanowiła jednak nieco mniejszy odsetek dochodów gmin. W 2016 r. jej udział w łącznych dochodach ogółem wyniósł 20,3% wobec 22,1% 6 lat wcześniej.

Udział subwencji ogólnej w dochodach w omawianych województwach jest bardziej zróżnicowany terytorialnie niż udział dotacji. Mniejsze niż w świętokrzyskim znaczenie, subwencja ogólna miała jedynie w województwie warmińsko-mazurskim, w którym z tego źródła pochodziło 26,0% dochodów. Z kolei województwo podkarpackie, charakteryzowało się najwyższym udziałem, który wyniósł 30,9%.

Na powiaty przypadało 16,1% ogółu dochodów jednostek samorządu terytorialnego w województwie świętokrzyskim. Cechowały się one największą stabilnością spośród wszystkich szczebli. W województwie świętokrzyskim zwiększyły się na przestrzeni 6 lat o 4,0% (w skali Polski Wschodniej o 2,3%). W pozostałych omawianych województwach również nie odnotowano w tym zakresie większych zmian. Najszybciej dochody powiatów rosły w województwie podlaskim – o 9,6%, w warmińsko-mazurskim i lubelskim wzrost był mniejszy niż w świętokrzyskim, natomiast w województwie podkarpackim wystąpił mały spadek – o 0,5%.

Dochody własne stanowiły 29,0% dochodów powiatów województwa świętokrzyskiego, co było wynikiem zbliżonym do obserwowanego w całej Polsce Wschodniej (29,3%). Nieco większy ich udział odnotowano w województwach lubelskim – 30,2% i podlaskim – 29,9%, natomiast w podkarpackim był taki jak w świętokrzyskim. Najmniejszy udział dochodów pochodzących z własnych źródeł cechował natomiast samorządy powiatowe w województwie warmińsko-mazurskim – 28,5%.

Największa część dochodów powiatów w województwie świętokrzyskim pochodziła z subwencji ogólnej – 47,6%, natomiast na dotacje przypadało 23,4%.

Odmienne niż w przypadku powiatów i gmin mały dochody samorządu województwa świętokrzyskiego. W ciągu 6 lat zmniejszyły się one o 20,0% (w Polsce Wschodniej – o 1,4%). Skala tego spadku była przy tym największa na analizowanym obszarze. Dochody samorządu wojewódzkiego znacznie zmalały w województwie podkarpackim – o 16,7%, natomiast w pozostałych trzech analizowanych jednostkach sytuacja była zdecydowanie lepsza. W województwie podlaskim i warmińsko-mazurskim spadek dochodów wyniósł odpowiednio 4,1% i 1,4%, natomiast w województwie lubelskim odnotowano wzrost wynoszący 8,4%.

W 2016 r. dochody własne województwa stanowiły 33,6% dochodów ogółem na tym szczeblu samorządu, na dotacje przypadało 38,6% a na subwencję ogólną – 27,8%. Świętokrzyskie charakteryzowało się

przy tym wysokim udziałem dochodów własnych. W całej Polsce Wschodniej stanowiły one 33,0% ogółu. Ich wyższy odsetek odnotowano tylko w województwie podkarpackim – 39,2%.

Uzyskiwane dochody przeznaczane są na zadania realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego determinując możliwości zaspokojenia potrzeb mieszkańców. Pomimo szybkiego wzrostu dochodów, wydatki zrealizowane w 2016 r. były mniejsze niż w 2010 r. o 0,1% i osiągnęły 6258,7 mln zł. Świętokrzyskie wyróżniało się pod tym względem w porównaniu z resztą Polski Wschodniej będąc jedynym województwem, w którym uległy one ograniczeniu. Największy ich wzrost w latach 2010-2016 wystąpił w województwie lubelskim – o 13,7%, natomiast w skali całego analizowanego obszaru – o 9,4%.

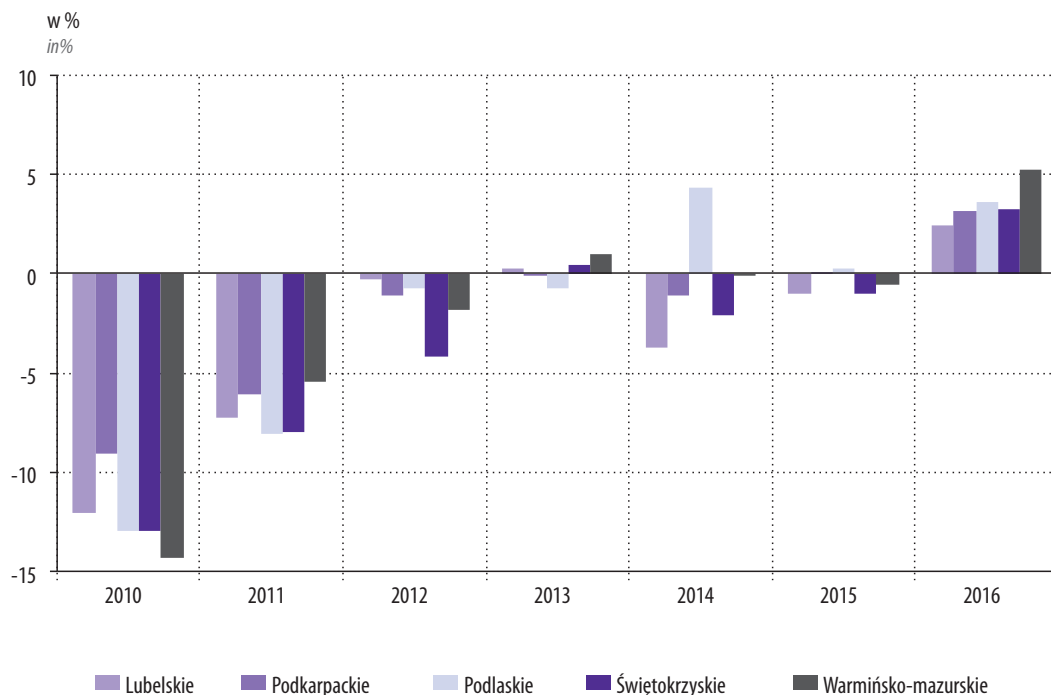
Z uwagi na spadek liczby ludności w Świętokrzyskiem wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca uległy jednak zwiększeniu. W 2016 r. na 1 mieszkańca przypadało 4989 zł, tj. o 2,3% więcej niż 6 lat wcześniej. Sytuowało to Świętokrzyskie na trzecim miejscu w Polsce Wschodniej. Różnice pomiędzy województwami nie były duże. Najwięcej wydatkowano w Warmińsko-Mazurskim – 5268 zł, natomiast najmniej w Podkarpackim – 4887 zł.

Główną pozycję w budżetach samorządów stanowiły przez cały badany okres wydatki bieżące. W odróżnieniu do pozycji ogółem zwiększały się one przy tym relatywnie szybko. W latach 2010-2016 wzrosły o 25,0%. W rezultacie ich udział zwiększył się na przestrzeni 6 lat z 71,6% do 89,6%. Spośród wydatków bieżących największe środki przeznaczane były na wynagrodzenia, przy czym ich udział uległ wzrostowi. W 2016 r. na ten cel wydatkowano 33,0% środków z budżetów jednostek samorządu terytorialnego, podczas gdy w 2010 r. było to 27,6%.

Ograniczenie wydatków w stosunku do 2010 r. to efekt szybko zmniejszających się wydatków majątkowych. W latach 2010-2016 zmalały one o 63,5%. W rezultacie ich udział w łącznej kwocie wydatkowanych środków obniżył się z 28,4% do 10,4%. Wśród nich najważniejszą pozycję stanowiły fundusze przeznaczone na inwestycje. W analizowanym okresie zostały one znacząco ograniczone. Szczególnie duży spadek inwestycji odnotowano w ostatnim roku omawianego okresu, co było m.in. skutkiem kończącej się perspektywy budżetowej UE. W efekcie w 2016 r. stanowiły one 9,9% ogółu wydatków (w 2010 r. – 27,7%). Ogółem na przestrzeni lat 2010-2016 na inwestycje przeznaczono 21,2% wydatkowanych środków, co było wynikiem podobnym jak w całej Polsce Wschodniej. Najniższy poziom tego wskaźnika odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim – 20,3%, a najwyższy w podlaskim – 22,7%.

Jednym z elementów świadczących o sytuacji finansowej samorządu jest wynik budżetu, tj. różnica między dochodami i wydatkami. Przez większość omawianego okresu budżety jednostek samorządu terytorialnego w województwie świętokrzyskim cechowały się nadwyżką wydatków. Dopiero ostatni rok przyniósł przewagę dochodów. Problemy z zachowaniem równowagi budżetowej wynikały w szczególności z chęci wykorzystania dostępnych funduszy europejskich i były zjawiskiem typowym w ostatnich latach także w pozostałych województwach.

W gminach województwa świętokrzyskiego w analizowanym okresie saldo dochodów i wydatków uległo znacznej poprawie (wykres 60). O ile, na początku omawianego okresu deficyt zbliżał się do 13% dochodów to na koniec osiągnięto nadwyżkę przekraczającą 3% dochodów. Pomimo tego korzystnego trendu łącznie w latach 2010-2016 deficyt budżetów gmin stanowił 3,2% dochodów. Był on przy tym stosunkowo wysoki. Przewagę wydatków notowano wprawdzie również w pozostałych województwach Polski Wschodniej, jednak jego skala była mniejsza. Na całym omawianym obszarze deficyt na przestrzeni 6 lat wyniósł 2,2% dochodów, a najmniejszy był w województwie podlaskim – 1,5%.

Wykres 60. Wynik finansowy gmin w relacji do dochodówChart 60. *Financial result of gminas in relation to revenue*

Sytuacja budżetów powiatów była podobna jak w gminach. Notowano w nich stopniowe zmniejszanie przewagi wydatków nad dochodami. W 2016 r. nadwyżka budżetowa wyniosła 2,2% dochodów powiatów, podczas gdy 6 lat wcześniej był deficyt w wysokości 7,3% dochodów. Podobnie jak w gminach przewaga wydatków powiatów w Świętokrzyskim była stosunkowo wysoka. Łączny deficyt w latach 2010-2016 był najwyższy w Polsce Wschodniej i wyniósł 2,0% dochodów. W województwach lubelskim i podkarpackim nie przekraczał 1%, natomiast w podlaskim i warmińsko-mazurskim w analizowanym okresie dochody były nawet wyższe niż wydatki. W całej Polsce Wschodniej na przestrzeni 6 lat ukształtował się deficyt powiatów i wyniósł 0,5% dochodów.

Największą nierównowagę budżetową notował samorząd szczebla wojewódzkiego. W latach 2010-2016 deficyt województwa świętokrzyskiego wyniósł 5,7% dochodów ogółem. Pomimo tak wysokiego poziomu odmiennie niż w przypadku gmin i powiatów na analizowanym terenie znajdowało się województwo, w którym jego skala była większa (lubelskie – 6,5% dochodów). W skali Polski Wschodniej deficyt stanowił 3,2% dochodów, w tym najmniej w Podkarpackiem – 0,4%.

Konieczność wydatkowania środków na liczne projekty współfinansowane ze środków z budżetu Unii Europejskiej i utrzymywanie się deficytu budżetowego w wielu jednostkach samorządu terytorialnego przyczyniały się do rosnącego zadłużenia. W 2016 r. w województwie świętokrzyskim na 1000 zł dochodów jednostek samorządu terytorialnego na jego obsługę przeznaczano 10,4 zł. Wartość ta była najwyższa spośród wszystkich analizowanych województw, w których kształtowała się między 7,5 zł w podlaskim do 9,6 zł w lubelskim. Co więcej, pomimo spadku stóp procentowych wydatki na obsługę długu publicznego w analizowanym okresie znacznie się zwiększyły. Jeszcze w 2010 r. w przeliczeniu na 1000 zł dochodów obsługa długu publicznego pochłaniała jedynie 7,6 zł. Kontrastowało to z sytuacją w pozostałych województwach. Efektem utrzymującego się w nich mniejszego niż w Świętokrzyskim deficytu budżetowego było ograniczenie kosztów obsługi długu publicznego.

3.7. Turystyka

3.7. Tourism

Na koniec lipca 2016 r. baza noclegowa w województwie świętokrzyskim obejmowała 245 turystycznych obiektów noclegowych¹, spośród których 210 działało przez cały rok. W porównaniu ze stanem sprzed 6 lat odnotowano poszerzenie oferty turystycznej. Baza obiektów noclegowych zwiększyła się w tym okresie o 53. Największą jej część stanowiły hotele, których liczba zwiększyła się o 34 – do 100. Ofertę hoteli uzupełniało 11 moteli, 13 pensjonatów, 14 innych obiektów hotelowych, 14 schronisk młodzieżowych, 9 ośrodków wczasowych, 8 ośrodków szkoleniowo-wypoczynkowych, 1 dom wycieczkowy, 8 zespołów domków turystycznych, 11 pokoi gościnnych/kwater prywatnych, 38 kwater agroturystycznych, 8 zakładów uzdrowiskowych, 4 kempingi, 1 pole biwakowe i 5 pozostałych obiektów niesklasyfikowanych, tj. takich, które w czasie niepełnego wykorzystania zgodnie z przeznaczeniem lub w części, pełnią funkcję obiektu noclegowego dla turystów.

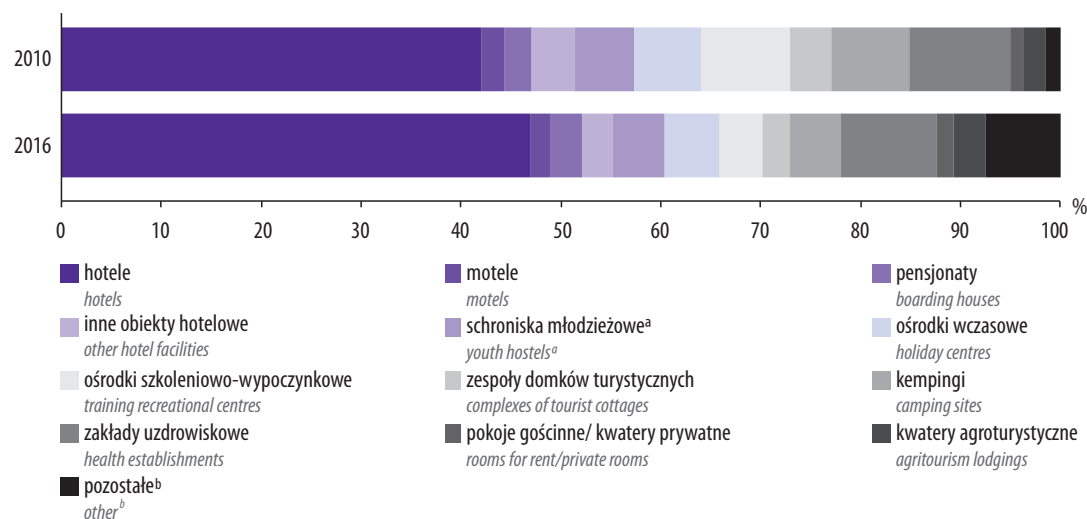
O coraz szerszej bazie turystycznej świadczy również zwiększająca się liczba miejsc noclegowych. W 2016 r. obiekty dysponowały 16394 miejscami. Tradycyjnie największą ofertę posiadały hotele, a w latach 2010-2016 znacznie się ona jeszcze poszerzyła – o 49,2%. Odsetek obiektów tego typu w podaży miejsc noclegowych w liczbie obiektów ogółem w tym czasie zwiększył się i w 2016 r. wyniósł 47% ogółu (wykres 61). Spośród pozostałych obiektów największe znaczenie miały zakłady uzdrowiskowe, na które przypadało 10% miejsc noclegowych.

Wykres 61. Struktura miejsc noclegowych w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 VII

Chart 61. Structure of bed places in świętokrzyskie voivodship

As of 31 VII

a Łącznie ze szkolnymi schroniskami młodzieżowymi.

b Pozostałe, tj. domy wycieczkowe, pola biwakowe i pozostałe obiekty niesklasyfikowane.

a Including school youth hostels.

b Others, i.e. excursion hostels, tent camp sites and other non-classified objects.

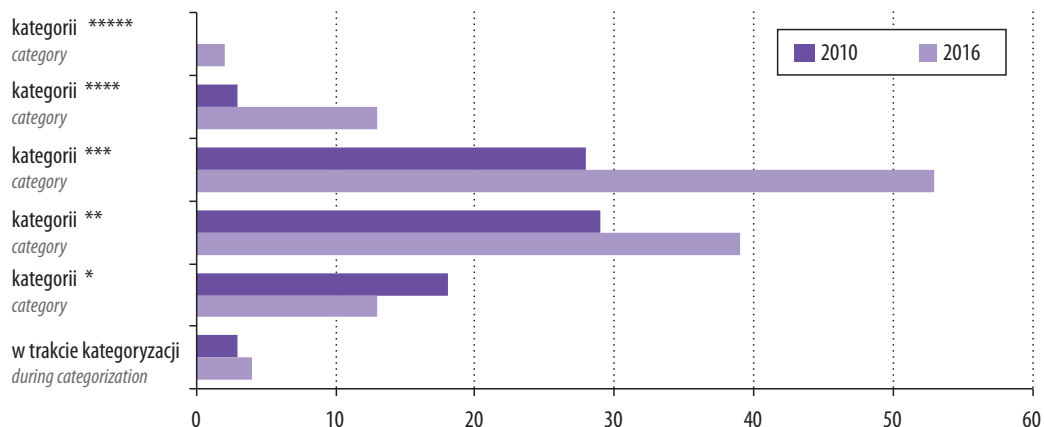
Baza noclegowa rozbudowywana była nie tylko ilościowo. Poprawie ulegała również jakość świętokrzyskich obiektów turystycznych. Świadczy o tym rosnąca liczba obiektów wyższej kategorii. W analizowanym okresie pojawiły się pierwsze dwa obiekty pięciogwiazdkowe (wykres 62). Ponadto znacznie przybyło pla-

1 Poczawszy od 2016 r. w statystyce dotyczącej turystycznej bazy noclegowej wprowadzono metodologię imputacji danych dla jednostek zobowiązanych do złożenia sprawozdania na formularzu KT-1, które odmówiły udziału w badaniu. W celu zachowania porównywalności szeregów czasowych, podstawowe dane opisane w części analitycznej niniejszej publikacji przygotowano jednak bez imputacji. Dane z uwzględnieniem imputacji zostały ujęte w aneksie tabelarycznym.

cówek czterogwiazdkowych. O ile w 2010 r. na terenie województwa świętokrzyskiego zlokalizowane były tylko trzy hotele o tym standardzie, to w 2016 r. takich obiektów było już 12, a dodatkowo działał również 1 czterogwiazdkowy pensjonat. Przybyło także 20 hoteli trzygwiazdkowych oraz 5 pensjonatów tej kategorii.

Wykres 62. Obiekty hotelowe według kategorii w województwie świętokrzyskim
Stan w dniu 31 VII

Chart 62. Hotel objects by category in świętokrzyskie voivodship
As of 31 VII

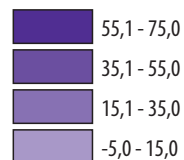

Miarą efektywności w sferze usług noclegowych jest liczba korzystających z noclegów i liczba udzielonych noclegów. W województwie świętokrzyskim w latach 2010-2016 rozbudowie bazy noclegowej towarzyszył wzrost obu tych mierników. W 2016 r. turystyczne obiekty noclegowe przyjęły 574,7 tys. osób, tj. o 40,2% więcej niż 6 lat wcześniej (mapa 6). Zbliżony wzrost liczby odwiedzających odnotowano także w całej Polsce Wschodniej – o 39,6%. Spośród analizowanych województw wyższy był on jedynie w podkarpackim.

Pomimo stosunkowo wysokiego wzrostu liczba turystów w Świętokrzyskiem w dalszym ciągu pozostała nieduża. W 2016 r. w przeliczeniu na 1000 mieszkańców odwiedziło je 458 osób. Wśród województw Polski Wschodniej sytuowało to świętokrzyskie na 4. miejscu (przed lubelskim). Zdecydowanie najwyższy wskaźnik ten był w województwie warmińsko-mazurskim, w którym wyniósł 873. Średnio w Polsce Wschodniej na 1000 mieszkańców przypadało 543 korzystających z noclegów.

Mapa 6. Korzystający z noclegów w 2016 r.
Map 6. Tourists accommodated in 2016

Wzrost/spadek w stosunku do 2010 r. w %
Increase/decrease in relation to 2010 in %

W 2016 r. zdecydowana większość turystów w województwie świętokrzyskim zatrzymała się w hotelach – 72,8% ogółu. Najchętniej korzystano z hoteli trzygwiazdkowych. Tę kategorię obiektów wybrało 42,5% gości hotelowych. Nieco mniejsza grupa zdecydowała się zatrzymać w hotelach czterogwiazdkowych – 31,4%, natomiast w dwugwiazdkowych – 17,5%. Obiekty o najwyższym standardzie wybrało 2,5% gości hotelowych.

Wraz ze wzrostem liczby turystów, zwiększała się liczba udzielonych noclegów. W 2016 r. było ich 1601,2 tys., tj. o 31,1% więcej niż 6 lat wcześniej. Największą część z nich zrealizowano w hotelach. W obiektach tego typu udzielono 50,9% wszystkich noclegów.

Wzrostowi liczby noclegów towarzyszył nieznacznie malejący stopień wykorzystania miejsc noclegowych. W 2016 r. ukształtował się on na poziomie 31,4%.

W ostatnich latach skróceniu uległ średni okres pobytu w województwie. O ile w 2010 r. turyści przybywający w Świętokrzyskiem spędzali tu średnio 3,0 dni, to w 2016 r. okres ten wyniósł 2,8 dni. Na koniec omawianego okresu średnia długość pobytu była, obok województwa podkarpackiego, najwyższa w Polsce Wschodniej. Na całym analizowanym obszarze turyści spędzali w 2016 r. przeciętnie 2,5 dni. Najkrótszym średnim pobytem charakteryzowało się przy tym województwo podlaskie – 1,8 dni.

Na przestrzeni 6 lat znacznie przybyło turystów zagranicznych odwiedzających województwo świętokrzyskie. Ich liczba w 2016 r. była większa niż w 2010 r. o 19,2%. Łącznie w latach 2010-2016 odwiedziło je 197,4 tys. turystów zagranicznych, którym udzielono 458,1 tys. noclegów. Goście z zagranicy przez cały omawiany okres spędzali tu przeciętnie mniej czasu niż Polacy. W latach 2010-2016 średnia długość ich pobytu wyniosła 2,3 dni (Polaków – 3,0 dni).

Wśród odwiedzających województwo świętokrzyskie dominują mieszkańcy Europy, wśród których największą grupę tworzyli Niemcy. Licznie w omawianym okresie odwiedzali je także mieszkańcy Ukrainy, Włosi oraz Francuzi.

Pomimo rosnącej liczby odwiedzających obcokrajowców, ich udział wśród ogółu turystów w województwie świętokrzyskim obniżył się na przestrzeni 6 lat o 1 p. proc. – do 5,5%. Osoby spoza Polski stosunkowo rzadko odwiedzały województwo świętokrzyskie. W całej Polsce Wschodniej w 2016 r. ich udział w liczbie turystów ogółem wyniósł 13,5%. Najwięcej turystów spoza naszego kraju spotykano w województwie podlaskim. Ich udział był tam blisko pięciokrotnie wyższy niż w województwie świętokrzyskim.

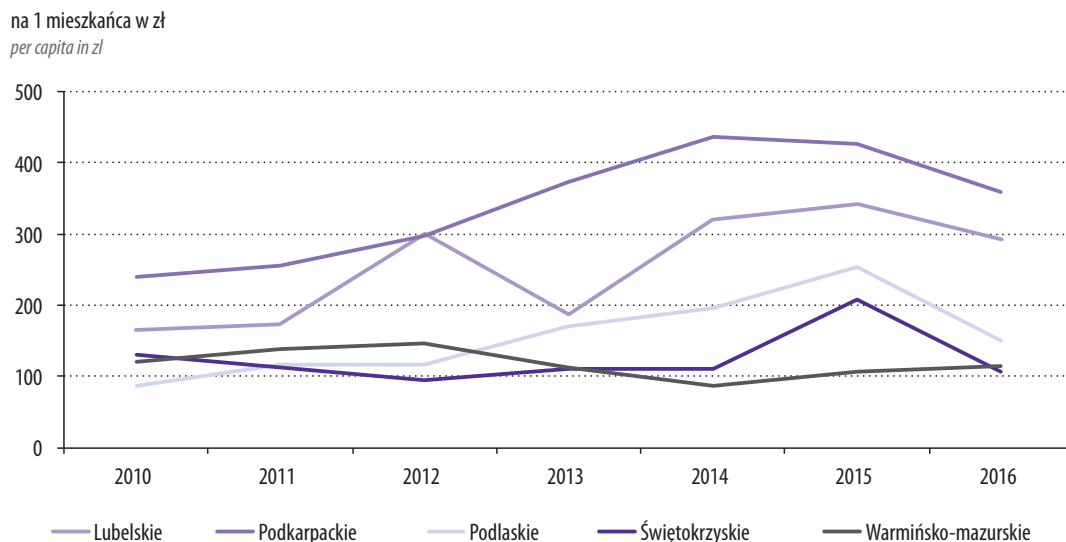
3.8. Innowacyjność

3.8. Innovation activity

Do utrzymania rozwoju w długim okresie czasu niezbędne jest systematyczne unowocześnianie gospodarki. Tylko wprowadzanie nowych lub ulepszonych produktów, a także unowocześnianie sposobu działania jest w stanie zapewnić utrzymanie konkurencyjności przedsiębiorstw.

Kwota nakładów wewnętrznych na działalność badawczo-rozwojową (B+R) w województwie świętokrzyskim w latach 2010-2016 podlegała wahaniom. Corocznie na ten cel przeznaczano sto kilkadziesiąt milionów złotych. Wyjątek stanowił rok 2015, gdy nastąpił ich znaczny wzrost (do 261 mln). W 2016 r. nakłady na działalność badawczo-rozwojową powróciły do poziomu zbliżonego jak w latach poprzednich i wyniosły 134,2 mln zł. Łącznie na przestrzeni 6 lat odnotowano ich spadek o 20,1%.

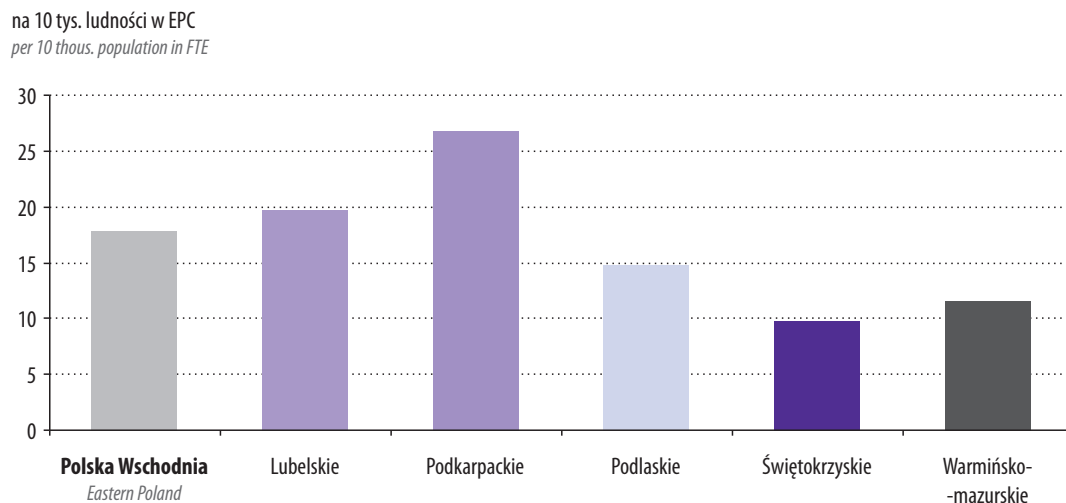
Świętokrzyskie należy do regionów o niskim poziomie nakładów na działalność B+R. Ich kwota w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosła 107 zł (wykres 63). Wartość tego miernika na przestrzeni 6 lat zmieniała się relatywnie niekorzystnie na tle omawianych województw. W 2016 r. stanowiła jedynie 47% średniej w Polsce Wschodniej wobec 82% 6 lat wcześniej. Nakłady na działalność B+R na 1 mieszkańca były przy tym w świętokrzyskim najmniejsze wśród analizowanych województw, podczas gdy w 2010 r. ich niższy poziom notowano w podlaskim i warmińsko-mazurskim.

Wykres 63. Nakłady na działalność badawczo-rozwojowąChart 63. *Gross domestic expenditures on research and development activity*

Liczba pracujących w działalności badawczo-rozwojowej w województwie świętokrzyskim w 2016 r. wyniosła 1667, spośród których tytułem naukowym profesora legitymowało się 7% osób. Stopień naukowy co najmniej doktora posiadało 53% ogółu pracujących w B+R, natomiast 91% miało wykształcenie wyższe.

W przeliczeniu na ekwiwalenty pełnego czasu pracy (EPC) liczba etatów wyniosła 1228. Największe nakłady czasu pracy poniesione zostały w sektorze usług. Skupiał on 77% ogółu pracujących w działalności badawczo-rozwojowej. Znaczna grupa osób pracowała również w przemyśle – 21% ogółu pracujących.

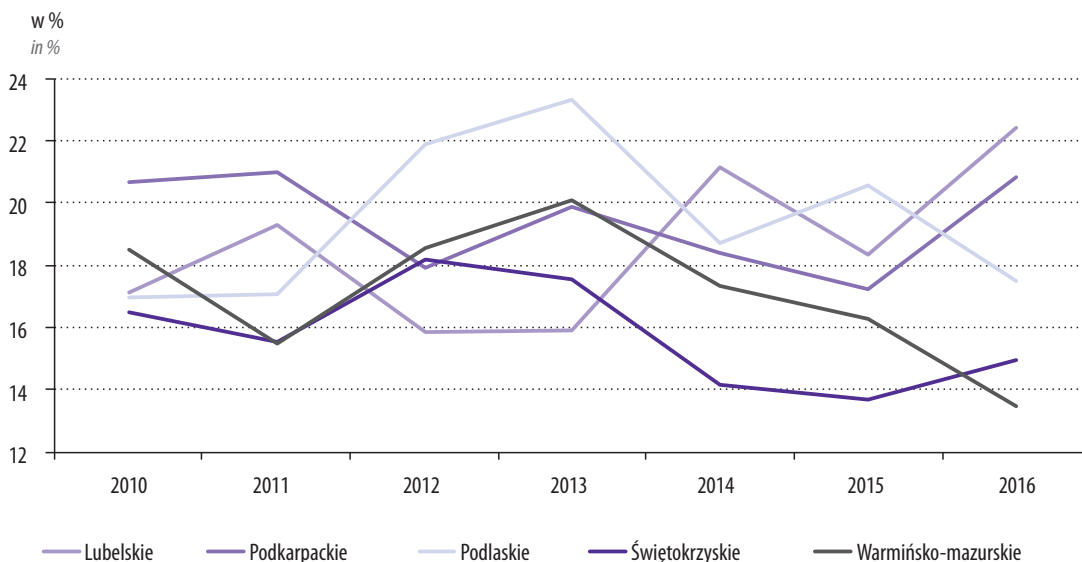
Liczba pracujących w działalności B+R była stosunkowo niewielka. W przeliczeniu na 10 tys. ludności zaangażowanych w nią było najmniej osób w Polsce Wschodniej – jedynie 10 osób (wykres 64). Na całym analizowanym obszarze było to blisko dwukrotnie więcej. Stosunkowo największe nakłady pracy w B+R odnotowano w województwie podkarpackim.

Wykres 64. Liczba pracujących w działalności badawczo-rozwojowej w 2016 r.Chart 64. *Internal personnel in research and development activity in 2016*

Przedsiębiorstwa innowacyjne w przemyśle w 2016 r. stanowiły 15,0% ogółu (wykres 65). Ich odsetek w ciągu 6 lat uległ jednak zmniejszeniu – o 1,5 p. proc. W skali Polski Wschodniej udział przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle był większy i wyniósł 18,4%, przy czym jego najwyższy poziom odnotowano w województwie lubelskim – 22,5%. Jedynym województwem z mniejszym udziałem innowacyjnych firm w przemyśle było warmińsko-mazurskie – 13,5%.

Wykres 65. Udział przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle

Chart 65. Share of innovation enterprises in industry

Spośród innowacji produktowych i procesowych w województwie świętokrzyskim nieco częściej działalność usprawniano przez wdrożenie nowych lub istotnie ulepszonych procesów. Odsetek przedsiębiorstw, które w latach 2014-2016 wprowadziły nowe lub istotnie ulepszone procesy wyniósł 12,6%. Nowe lub istotnie ulepszone produkty wprowadzono w 10,8% firm. W prawie połowie z nich były to przy tym produkty nowe produkty dla rynku.

Przychody ze sprzedaży w 2016 r. produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w latach 2014-2016 stanowiły 5,1% przychodów ze sprzedaży ogółem. Udział ten był mniejszy niż średnio w Polsce Wschodniej, gdzie ukształtował się na poziomie 6,3%. Spośród analizowanych województw jedynie w warmińsko-mazurskim przychody te stanowiły niższy odsetek – 3,1%. Największe znaczenie produkty nowe lub istotnie ulepszone miały natomiast w województwie podkarpackim, w którym przychody z ich sprzedaży stanowiły 8,8%.

Nowe lub istotnie ulepszone produkty w znacznej części przeznaczone były na rynki zagraniczne. W 2016 r. udział eksportu w przychodach z ich sprzedaży w województwie świętokrzyskim przekraczał 50%.

Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle w 2016 r. wyniosły 286 mln zł i były o 13,9% mniejsze niż 6 lat wcześniej. W dalszym ciągu ich główne źródło finansowania stanowiły środki własne – blisko 2/3 ogółu.

Największe fundusze w 2016 r. przeznaczono na środki trwałe. Stanowiły one 58% nakładów na działalność innowacyjną. Ich udział znacznie się jednak zmniejszył. W 2010 r. stanowiły 72% nakładów na działalność innowacyjną. Zdecydowanie więcej wydatkowano natomiast na działalność badawczo-rozwojową. Jej udział zwiększył się w analizowanym okresie z 22% do 32%.

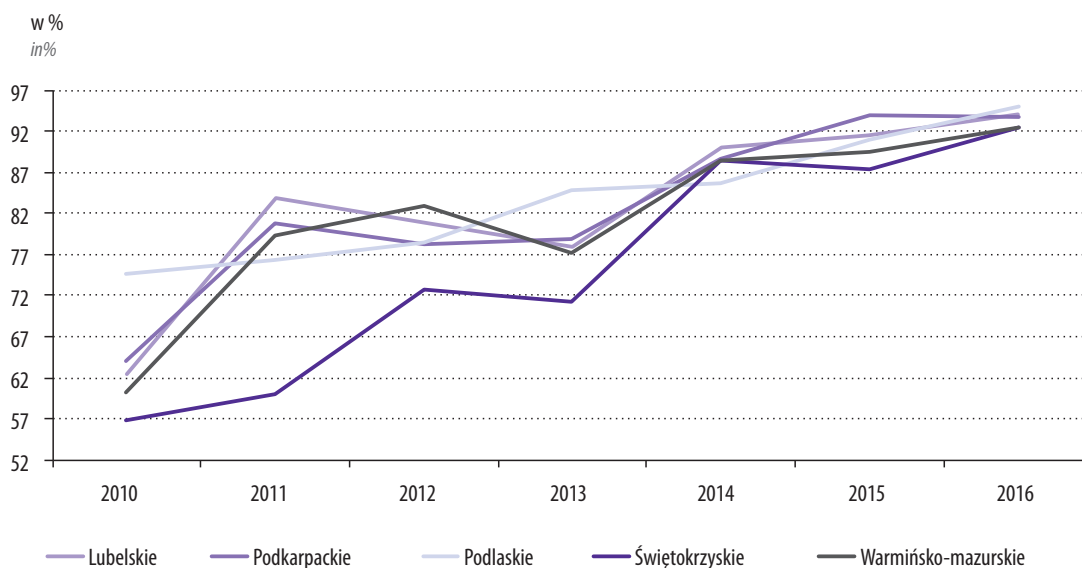
Ze względu na rodzaj prowadzonej przez przedsiębiorstwa działalności największe nakłady na działalność innowacyjną w 2016 r. odnotowano w produkcji wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych. Na przestrzeni omawianego okresu znacznie się one zwiększyły. W rezultacie udział

przedsiębiorstw prowadzących ten rodzaj działalności wzrósł z 9% w 2010 r. do 35% w 2016 r. Drugim działem pod względem nakładów na działalność innowacyjną była produkcja wyrobów z metali. W 2016 r. przypadało na nią 28% ich ogółu w przemyśle (w 2010 r. – 27%).

Dążąc do poprawy konkurencyjności świętokrzyskie przedsiębiorstwa starały się wprowadzać do swojej działalności nowoczesne technologie. Komputer w pracy stał się powszechny. W 2016 r. udział firm wykorzystujących komputery osiągnął 95% (w 2010 r. wyniósł 93%). Bardzo szybko zwiększał się dostęp do szerokopasmowego Internetu. W 2016 r. posiadało go 92% przedsiębiorstw, podczas gdy 6 lat było to jedynie 57% (wykres 66). Równocześnie pracownicy coraz częściej byli wyposażeni w urządzenia przenośne pozwalające na bezprzewodowy dostęp do Internetu. Na koniec analizowanego okresu miało go już 60% z nich. Nie zmienił się natomiast odsetek firm posiadających własną stronę internetową. Udział przedsiębiorstw, które nimi dysponowały był zbliżony do tego sprzed sześciu laty (56% w 2016 r. wobec 55% w 2010 r.).

Wykres 66. Przedsiębiorstwa z szerokopasmowym dostępem do internetu

Chart 66. *Enterprises with internet access via broadband connection*

W latach 2010-2016 świętokrzyskie podmioty zgłosiły do Urzędu Patentowego RP 493 wynalazki oraz 172 wzory użytkowe. Liczba zgłoszeń wynalazków w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców zwiększyła się na przestrzeni 6 lat. W 2016 r. wyniosła 52 wobec 38 w 2010 r. Pozostała jednak na najniższym poziomie wśród analizowanych województw. W całej Polsce Wschodniej w 2016 r. na 1 mln mieszkańców przypadały 84 zgłoszenia.

Korzystniej przedstawiała się sytuacja pod względem zgłoszonych wzorów użytkowych. W 2016 r. na 1 mln mieszkańców przypadało ich 22, tj. nieznacznie mniej niż w skali Polski Wschodniej (23). Należy jednak zauważyć, że spośród analizowanych województw wskaźnik ten przyjął wyższą wartość tylko w warmińsko-mazurskim (42). W pozostałych województwach był nieco mniejszy.

Liczba patentów udzielonych świętokrzyskim podmiotom w latach 2010-2016 wyniosła 263, natomiast praw ochronnych – 112 (mapa 7). W 2016 r. w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców przyznano dwukrotnie więcej patentów niż przed sześcioma laty – 39. W pozostałych województwach liczba udzielonych patentów rosła jednak szybciej niż w świętokrzyskim. W efekcie na koniec analizowanego okresu była mniejsza niż średnio w skali Polski Wschodniej. Na całym analizowanym obszarze na 1 mln mieszkańców przypa-

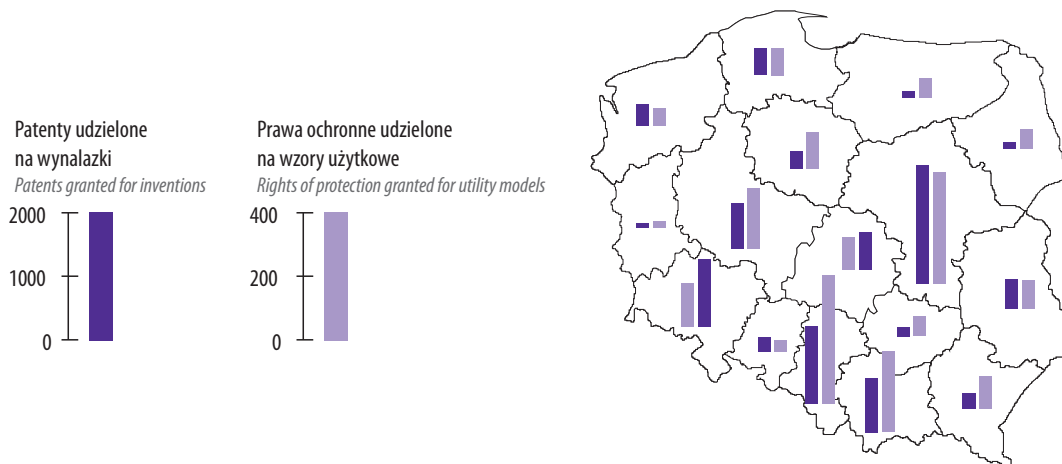
dały 54 udzielone patenty. W 2016 r. relatywnie mniej niż w województwie świętokrzyskim przyznano ich jedynie podmiotom warmińsko-mazurskim, podczas gdy 6 lat wcześniej były trzy takie województwa.

Niekorzystnie na tle Polski Wschodniej zmieniała się także liczba praw ochronnych przyznanych na wzory użytkowe świętokrzyskim podmiotom w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców. W 2016 r. była ona mniejsza niż 6 lat wcześniej. We wszystkich pozostałych analizowanych województwach odnotowano natomiast wzrost tego wskaźnika, w tym najwyższy w warmińsko-mazurskim. W rezultacie liczba praw ochronnych przyznanych na wzory użytkowe świętokrzyskim podmiotom w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców w 2016 r. była najmniejsza i wyniosła 10 (w 2010 r. – 12). Średnio w skali Polski Wschodniej zwiększyła się z 9 do 14.

Mapa 7. Wynalazki i wzory użytkowe krajowe w latach 2010-2016

Map 7.

Resident inventions and utility models in the years 2010-2016

4. Analiza potencjału województwa świętokrzyskiego na tle województw Polski wschodniej przy wykorzystaniu taksonomicznych mierników rozwoju

4. Analysis of the potential of świętokrzyskie voivodship against the background of Eastern Poland voivodships with the use of taxonomic measures of development

Podstawowym celem przyświecającym niniejszej publikacji była próba zaprezentowania przemian społeczno-gospodarczych województwa świętokrzyskiego na tle grupy województw Polski Wschodniej, a także wskazanie obszarów, które w omawianym okresie charakteryzowała przewaga rozwojowa bądź przeciwnie – wyróżniały się negatywnie w porównaniu z innymi województwami. Do jego realizacji przeprowadzono analizę wzorca rozwoju. Jest to jedna z metod porządkowania liniowego, która pozwala na uszeregowanie obiektów w kolejności od najlepszego do najgorszego, a kryterium uporządkowania jest poziom zjawiska złożonego¹. Inaczej mówiąc, metoda ta umożliwia stworzenie syntetycznego wskaźnika rozwoju uzyskanego poprzez agregację zmiennych należących do zbioru cech diagnostycznych. W efekcie za pomocą jednej zagregowanej wielkości (zmiennej syntetycznej) można sklasyfikować analizowane jednostki (województwa) scharakteryzowane przez wiele cech.

Etapy budowy taksonomicznej miary rozwoju przedstawiają się następująco:

- przygotowanie wstępnego zbioru zmiennych charakteryzujących jednostki,
- utworzenie finalnego zbioru cech diagnostycznych,
- doprowadzenie zmiennych do wzajemnej porównywalności poprzez uwolnienie ich od miana przez normalizację,
- konstrukcja miernika.

Pierwszym etapem przeprowadzonej analizy był dobór cech. Warunkiem prawidłowego doboru wstępnej listy zmiennych, które posłużyły w dalszej kolejności do budowy wskaźników syntetycznych jest gruntowna znajomość obszaru badania. Ustalając listę kierowano się następującymi kryteriami²:

- istotność z punktu widzenia analizowanego zjawiska,
- jednoznaczność i precyzyjność zdefiniowania,
- wyczerpanie zakresu zjawiska,
- logika wzajemnych powiązań,
- zachowanie proporcjonalności reprezentacji poszczególnych obszarów tematycznych,
- dostępność, kompletność i porównywalność metodologiczna danych empirycznych w latach 2010-2016.

Dane empiryczne pozyskane zostały ze zbiorów gromadzonych przez Główny Urząd Statystyczny oraz uzupełnione o dane dotyczące jakości dróg krajowych z Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. Zmienne wykorzystane do analizy zostały sprowadzone do wskaźników, co pozwoliło na porównywanie województw różnej wielkości. Wszystkie wskaźniki zostały pogrupowane w ramach trzech obszarów społeczno-gospodarczych: zasoby ludzkie i rynek pracy, potencjał gospodarczy oraz warunki życia i infrastruktura techniczna. Obszary te omówione zostały wcześniej w pracy.

Z tak dobranych cech utworzono wstępny zestaw następujących zmiennych:

- dla obszaru „zasoby ludzkie i rynek pracy”:
 - ludność na 1 km²,
 - mediana wieku ludności,

1 Dziechciarz J., *Ekonometria. Metody, przykłady, zadania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2003, s. 287.

2 por. Młodak A., *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*, Difin 2006, s. 36.

- współczynnik młodości demograficznej,
- udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ludności ogółem,
- ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym,
- ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym,
- ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym,
- małżeństwa na 1000 ludności,
- saldo małżeństw, rozwodów i separacji w przeliczeniu na 1000 ludności,
- urodzenia żywe na 1000 ludności,
- zgony na 1000 ludności,
- zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych,
- współczynnik przyrostu naturalnego,
- współczynnik płodności,
- współczynnik reprodukcji ludności brutto,
- wskaźnik dynamiki demograficznej,
- saldo migracji na pobyt stały osób w wieku 15-64 lata na 1000 ludności w wieku 15-64 lata,
- obrót migracji wewnętrznych osób w wieku 15-64 lata na 1000 ludności w wieku 15-64 lata,
- liczba pracujących na 100 osób w wieku produkcyjnym,
- liczba pracujących kobiet na 100 kobiet w wieku produkcyjnym,
- liczba osób zatrudnionych w warunkach zagrożenia na 1000 zatrudnionych w badanej zbiorowości,
- poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących,
- stopa bezrobocia rejestrowanego,
- bezrobocie w wieku mobilnym – liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 25-44 lata na 100 osób z tej grupy wiekowej,
- udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych,
- wskaźnik płynności rynku pracy,
- wskaźnik mobilności bezrobotnych,
- liczba bezrobotnych na 1 ofertę pracy;
- dla obszaru „warunki życia i infrastruktura techniczna“:
 - emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych – zanieczyszczenia gazowe (bez dwutlenku węgla) w t na 1 km² powierzchni,
 - emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych – zanieczyszczenia pyłowe w t na 1 km² powierzchni,
 - odpady komunalne zebrane selektywnie (w % odpadów komunalnych ogółem),
 - ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia,
 - ścieki przemysłowe i komunalne w dm³ (wymagające oczyszczenia) nieoczyszczane odprowadzone do wód lub do ziemi na 1 km²,
 - przepustowość komunalnych oczyszczalni ścieków na 1000 mieszkańców,
 - ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem,
 - udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem,
 - tereny zieleni ogólnodostępnej w miastach (parki, zieleńce, tereny zieleni osiedlowej) w m² na 1 mieszkańca,
 - drogi o twardej nawierzchni w km na 100 km²,

- odsetek dróg o nawierzchni twardej ulepszonej w drogach ogółem (w %),
- wskaźnik łącznych potrzeb remontowych dróg krajowych,
- samochody osobowe na 1000 ludności,
- sieć kolejowa w km na 100 km²,
- udział samochodów osobowych nowych zarejestrowanych w ogółem (w %),
- zasoby mieszkaniowe – udział mieszkań wyposażonych w wodociąg (w %),
- zasoby mieszkaniowe – udział mieszkań wyposażonych w łazienkę (w %),
- zasoby mieszkaniowe – udział mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie (w %),
- zasoby mieszkaniowe – mieszkania na 1000 ludności,
- zasoby mieszkaniowe – przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (w m²),
- mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności,
- przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytku,
- sieć rozdzielcza wodociągowa w km na 100 km²,
- korzystający z instalacji wodociągowej w % ludności ogółem,
- sieć rozdzielcza kanalizacyjna w km na 100 km²,
- korzystający z instalacji kanalizacyjnej w % ludności ogółem,
- sieć rozdzielcza gazowa w km na 100 km²,
- korzystający z instalacji sieci gazowej w % ludności ogółem,
- sieć ciepła przesyłowa w km na 100 km²,
- zużycie energii elektrycznej o niskim napięciu w gospodarstwach domowych w kWh na 1 mieszkańca,
- dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych,
- udział osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej minimum egzystencji,
- udział osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa,
- przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto,
- przeciętne świadczenie emerytalno-rentowe wypłacane przez ZUS,
- przychodnie na 10 tys. ludności,
- porady lekarskie na 1 mieszkańca,
- liczba ludności na 1 aptekę ogólnodostępną,
- liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności,
- liczba lekarzy na 10 tys. ludności,
- liczba lekarzy specjalistów na 10 tys. ludności,
- liczba pielęgniarek i położnych na 10 tys. ludności,
- osoby, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności,
- odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach,
- dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na 1 miejsce w placówkach wychowania przedszkolnego,
- współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach ponadgimnazjalnych dla dzieci i młodzieży,
- zdawalność egzaminów maturalnych w liceach ogólnokształcących,
- zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych zawodowych,
- studenci szkół wyższych na 1000 ludności,
- nauczyciele akademicy na 1000 ludności,
- czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności,
- widzowie i słuchacze teatrów i instytucji muzycznych na 1000 ludności,

- wystawy w obiektach działalności wystawienniczej (polskie w kraju, zagraniczne i międzynarodowe w kraju) na 10 tys. ludności,
- liczba ludności na 1 miejsce w kinach stałych,
- zwiedzający muzea i oddziały na 10 tys. mieszkańców,
- przestępstwa stwierdzone przez Policję na 1000 mieszkańców,
- wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję,
- wypadki drogowe na 100 tys. ludności;
- dla obszaru „potencjał gospodarczy”:
 - jednostki zarejestrowane w rejestrze REGON ogółem na 1000 mieszkańców,
 - spółki handlowe na 1000 mieszkańców,
 - spółki z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców,
 - odsetek przedsiębiorstw wykazujących zysk netto,
 - wskaźnik rentowności sprzedaży,
 - wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności przedsiębiorstw,
 - wskaźnik rentowności obrotu netto,
 - produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca,
 - produkcja budowlano-montażowa na 1 mieszkańca,
 - wartość brutto środków trwałych na 1 mieszkańca,
 - nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca,
 - sprzedaż detaliczna na 1 mieszkańca,
 - przewozy ładunków transportem samochodowym na 1 mieszkańca,
 - dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca,
 - udział dochodów własnych budżetów gmin w ogólnej kwocie dochodów,
 - dochody z tytułu udziału w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych w gminach na 1 mieszkańca,
 - udział wydatków bieżących na wynagrodzenia w ogólnej kwocie wydatków gmin,
 - wydatki majątkowe inwestycyjne budżetów gmin na 1 mieszkańca,
 - wydatki budżetów gmin na obsługę długu publicznego na 1000 zł dochodów budżetowych,
 - relacja wyniku budżetów gmin do ich dochodów,
 - liczba miejsc noclegowych bazy noclegowej turystyki przypadająca na 100 km² powierzchni,
 - liczba turystów korzystających z noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności,
 - liczba udzielonych noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności,
 - stopień wykorzystania miejsc noclegowych,
 - nakłady na działalność B+R na 1 mieszkańca,
 - udział przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle,
 - udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych lub istotnie ulepszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem,
 - udzielone patenty i prawa ochronne na 100 tys. ludności.

Spośród powyższych zmiennych dokonano wyboru tych, które charakteryzowała zdolność do przeprowadzenia dyskryminacji badanych województw, czyli takich, które spełniały określone kryteria formalne. Po pierwsze, odznaczały się względnie wysoką zmiennością przestrzenną (wartość danego wskaźnika

charakteryzującego badane województwa różniła się istotnie od siebie) oraz przestrzenno-czasową (analizowano zmienność wskaźnika we wszystkich latach w okresie 2010-2016).

Przyjęto arbitralnie, że zbyt słabymi właściwościami diagnostycznymi odznaczają się cechy quasi-stałe, czyli te, dla których klasyczny współczynnik zmienności jest mniejszy od wartości wynoszącej 10%. Współczynnik zmienności definiowany jest wzorem:

$$V_j = \frac{S_j}{\bar{X}_j}$$

gdzie:

s_j – odchylenie standardowe zmiennej X_j ,

\bar{x}_j średnia arytmetyczna zmiennej X_j

Do zmiennych, które nie przekroczyły arbitralnego progu 10% i nie utworzyły finalnego zbioru cech diagnostycznych zakwalifikowano następujące cechy:

- w obszarze „zasoby ludzkie i rynek pracy”:
 - mediana wieku ludności,
 - współczynnik młodości demograficznej,
 - udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ludności ogółem,
 - ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym,
 - ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym,
 - małżeństwa na 1000 ludności,
 - urodzenia żywe na 1000 ludności,
 - zgony na 1000 ludności,
 - współczynnik płodności,
 - współczynnik reprodukcji ludności brutto,
 - obrót migracji wewnętrznych osób w wieku 15-64 lata na 1000 ludności w wieku 15-64 lata,
 - udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych,
 - wskaźnik płynności rynku pracy,
 - wskaźnik mobilności bezrobotnych;
- w obszarze „warunki życia i infrastruktura techniczna”:
 - samochody osobowe na 1000 ludności,
 - zasoby mieszkaniowe – udział mieszkań wyposażonych w wodociąg (w %),
 - zasoby mieszkaniowe – udział mieszkań wyposażonych w łazienkę (w %),
 - zasoby mieszkaniowe – udział mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie (w %),
 - zasoby mieszkaniowe – mieszkania na 1000 ludności,
 - zasoby mieszkaniowe – przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (w m²),
 - przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytku,
 - korzystający z instalacji wodociągowej w % ludności ogółem,
 - dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych,
 - przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (w zł),
 - przeciętne świadczenie emerytalno-rentowe wypłacane przez ZUS,
 - porady lekarskie na 1 mieszkańca,
 - liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności,
 - liczba lekarzy specjalistów na 10 tys. ludności,

- liczba pielęgniarek i położnych na 10 tys. ludności,
- dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na 1 miejsce w placówkach wychowania przedszkolnego,
- współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach ponadgimnazjalnych dla dzieci i młodzieży,
- zdawalność egzaminów maturalnych w liceach ogólnokształcących,
- zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych zawodowych,
- liczba ludności na 1 miejsce w kinach stałych,
- wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję;
- w obszarze „potencjał gospodarczy”:
 - jednostki zarejestrowane w rejestrze REGON ogółem na 1000 mieszkańców,
 - spółki handlowe na 1000 mieszkańców,
 - odsetek przedsiębiorstw wykazujących zysk netto,
 - wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności przedsiębiorstw,
 - wartość brutto środków trwałych na 1 mieszkańca,
 - sprzedaż detaliczna na 1 mieszkańca,
 - dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca,
 - udział dochodów własnych budżetów gmin w ogólnej kwocie dochodów,
 - dochody z tytułu udziału w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych w gminach na 1 mieszkańca,
 - udział wydatków bieżących na wynagrodzenia w ogólnej kwocie wydatków gmin,
 - wydatki budżetów gmin na obsługę długu publicznego na 1000 zł dochodów budżetowych,
 - stopień wykorzystania miejsc noclegowych.

Po drugie, ustalono zmienne, które charakteryzowały się słabym skorelowaniem. Nieskorelowanie pozwala uniknąć problemu powielania informacji przez poszczególne cechy. Cechy silnie skorelowane tworzą tzw. skupienia cech będących nośnikiem podobnych informacji. Aby wyeliminować to zjawisko w procedurze selekcji zastosowano metodę parametrycznej klasyfikacji i doboru cech Hellwiga. Punktem wyjścia tej metody jest macierz R współczynników korelacji między potencjalnymi zmiennymi diagnostycznymi. Kryterium klasyfikacji jest krytyczna wartość współczynnika korelacji r^* taka, że $0 < r^* < 1$. Wartość r^* dla prezentowanej analizy została ustalona arbitralnie na poziomie $r^* = 0,7$. Metoda Hellwiga pozwala na wyodrębnienie trzech klas cech: centralnych, izolowanych oraz satelitarnych. Skupienia cech zawierają jedną cechę centralną oraz pewną liczbę cech satelitarnych. Cecha centralna tj. taka, dla której suma bezwzględnych wartości współczynników korelacji z pozostałymi cechami jest największa. Cecha satelitarna to taka, której podobieństwo do cechy centralnej jest nie mniejsze niż r^* . Natomiast cechy nienależące do skupienia (podobieństwo do cechy centralnej jest mniejsze niż r^*) określane są mianem cech izolowanych. Cechy centralne i izolowane uznawane są za cechy diagnostyczne i to one tworzą finalny zbiór zmiennych.

Zastosowano następujący algorytm wyznaczania skupień i eliminacji cech satelitarnych:

- utworzono macierz R współczynników korelacji liniowej. Wartość współczynnika korelacji określona jest następującym wzorem:

$$r_{jl} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_{ij} - \bar{x}_j)(x_{il} - \bar{x}_l)}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_{ij} - \bar{x}_j)^2 \sum_{i=1}^n (x_{il} - \bar{x}_l)^2}} \quad r_{jl} \in [-1; 1],$$

gdzie:

- r_{jl} – współczynnik korelacji liniowej Pearsona między zmiennymi X_j oraz X_l ,
- x_{ij}, x_{il} – i-te wartości obserwacji X_j, X_l ,
- \bar{x}_j, \bar{x}_l – średnie arytmetyczne X_j, X_l ,
- n – liczba obserwacji

- w macierzy R wyróżniono współczynniki korelacji spełniające nierówność:

$$|r_{jl}| \geq r^*,$$

- następnie w macierzy R wyznaczono sumę elementów każdej kolumny (każdego wiersza):

$$R_k = \sum_{j=1}^k |r_{jl}|,$$

- wyszukano i wyróżniono kolumnę (wiersz) oznaczoną m, dla której:

$$R_m = \max\{R_k\},$$

cecha odpowiadająca wyróżnionej kolumnie (wierszowi) uznawana jest za pierwszą cechę centralną,

- następnie wyróżniono wiersze (kolumny), krzyżujące się z cechą centralną, dla których współczynnik korelacji spełniał nierówność $|r_{jl}| \geq r^*$. Te wiersze (kolumny) odpowiadają zmiennym satelitarnym,
- w kolejnym kroku wykreślono z macierzy R wyróżnione kolumny i wiersze (zarówno określające cechę centralną jak i satelitarne) otrzymując zredukowaną macierz korelacji,
- postępowanie opisane wyżej powtarzano otrzymując dalsze skupienia i kolejne zredukowane macierze korelacji oraz kontynuowano procedurę aż do momentu wyczerpania zbioru cech.

Specyfika metod porządkowania liniowego wymaga określenia charakteru wszystkich zmiennych opisujących badane zjawisko. Zmienne mogą mieć charakter stymulant (S), destymulant (D), nominant lub neutralny. Zmienna jest stymulantą, jeśli wzrost jej wartości świadczy o wzroście poziomu badanego zjawiska. Z kolei zmienna jest destymulantą, jeśli spadek jej wartości świadczy o wzroście poziomu badanego zjawiska. Zmienna jest nominantą, jeśli określona jej wartość świadczy o najwyższym poziomie badanego zjawiska. Wartości zarówno mniejsze, jak i większe świadczą o niższym poziomie badanego zjawiska. Zmienna jest neutralna, jeśli jej wartości nie świadczą o poziomie zjawiska złożonego. Ze względu na brak wpływu na poziom zjawiska złożonego są one niepożądane w zbiorze zmiennych opisujących zjawisko³.

W efekcie przeprowadzonej eliminacji cech statystycznych nieistotnych (współczynnik zmienności mniejszy niż 10%) oraz cech nadmiernie skorelowanych otrzymano finalny zbiór zmiennych diagnostycznych. Zbiór ten stanowił podstawę dalszej analizy, a finalnie posłużył do utworzenia rankingu województw Polski Wschodniej. Przyjęto następujący zestaw cech diagnostycznych:

– cechy centralne:

- w obszarze „zasoby ludzkie i rynek pracy”:
 - ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (D),
 - liczba pracujących kobiet na 100 kobiet w wieku produkcyjnym (S),
- w obszarze „warunki życia i infrastruktura techniczna”:
 - ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia (S),
 - korzystający z instalacji kanalizacyjnej w % ludności ogółem (S),
 - sieć ciepła przesyłowa w km na 100 km² (S),
 - udział osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa (D),
 - osoby, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności (D),
 - widzowie i słuchacze teatrów i instytucji muzycznych na 1000 ludności (S),
 - zwiedzający muzea i oddziały na 10 tys. mieszkańców (S),
 - przestępstwa stwierdzone przez Policję na 1000 mieszkańców (D),
 - wypadki drogowe na 100 tys. ludności (D),
- w obszarze „potencjał gospodarczy”:

3 Dziechciarz J., *Ekonometria...*, op.cit. s. 288.

- wydatki majątkowe inwestycyjne budżetów gmin na 1 mieszkańca (S),
- liczba turystów korzystających z noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności (S),
- cechy izolowane:
 - w obszarze „zasoby ludzkie i rynek pracy”:
 - saldo małżeństw, rozwodów i separacji w przeliczeniu na 1000 ludności (S),
 - zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych (D),
 - saldo migracji na pobyt stały osób w wieku 15-64 lata na 1000 ludności w wieku 15-64 lata (S),
 - liczba osób zatrudnionych w warunkach zagrożenia na 1000 zatrudnionych w badanej zbiorowości (D),
 - bezrobocie w wieku mobilnym – liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 25-44 lata na 100 osób z tej grupy wiekowej (D),
 - liczba bezrobotnych na 1 ofertę pracy (D),
 - w obszarze „warunki życia i infrastruktura techniczna”:
 - tereny zieleni ogólnodostępnej w miastach (parki, zieleńce, tereny zieleni osiedlowej) w m² na 1 mieszkańca (S),
 - wskaźnik łącznych potrzeb remontowych dróg krajowych (D),
 - korzystający z instalacji sieci gazowej w % ludności ogółem (S),
 - studenci szkół wyższych na 1000 ludności (S),
 - nauczyciele akademicy na 1000 ludności (S),
 - wystawy w obiektach działalności wystawienniczej (polskie w kraju, zagraniczne i międzynarodowe w kraju) na 10 tys. ludności (S),
 - w obszarze „potencjał gospodarczy”:
 - spółki z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców (S),
 - wskaźnik rentowności sprzedaży (S),
 - wskaźnik rentowności obrotu netto (S),
 - produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca (S),
 - produkcja budowlano-montażowa na 1 mieszkańca (S),
 - nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca (S),
 - przewozy ładunków transportem samochodowym na 1 mieszkańca (S),
 - liczba miejsc noclegowych bazy noclegowej turystyki przypadająca na 100 km² powierzchni (S),
 - nakłady na działalność B+R na 1 mieszkańca (S),
 - udział przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle w ogólnej liczbie przedsiębiorstw (S),
 - udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych lub istotnie ulepszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem (S),
 - udzielone patenty i prawa ochronne na 100 tys. ludności (S).

Zaprezentowany wyżej zbiór zmiennych diagnostycznych zawiera zmienne wyrażone w różnych jednostkach miary. Metoda taksonomicznego miernika rozwoju może być zastosowana tylko wtedy, gdy wszystkie zmienne są wyrażone w tych samych jednostkach miary o zbliżonych rzędach wielkości. Aby spełnić ten warunek zastosowano normalizację zmiennych. W tym celu dokonano standaryzacji (najczęściej sposób normalizacji zmiennych) w oparciu o wzór:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{s_j}, i = 1, 2, \dots, n; j = 1, 2, \dots$$

gdzie:

- z_{ij} – standaryzowana wartość zmiennej X_j dla i -tego obiektu,

- \bar{x}_j – średnia arytmetyczna zmiennej X_j
- s_j – odchylenie standardowe zmiennej X_j

W kolejnym kroku sprowadzono wszystkie destymulanty do stymulant poprzez pomnożenie ich wartości przez -1.

W celu obliczenia mierników rozwoju wykorzystano wzorcową metodę konstrukcji zmiennych syntetycznych. Zakłada ona istnienie abstrakcyjnego obiektu tzw. wzorca rozwoju o najlepszych wartościach dla każdej zmiennej:

$$z_0 = [z_{01}, z_{02}, \dots, z_{0j}]$$

gdzie:

$$z_{0j} = \begin{cases} \max_i z_{ij}, & \text{gdy zmienna } Z_j \text{ jest stymulantą} \\ \min_i z_{ij}, & \text{gdy zmienna } Z_j \text{ jest destymulantą} \end{cases}$$

Następnie badano podobieństwo obiektów do abstrakcyjnego najlepszego obiektu przez obliczenie odległości od obiektu wzorcowego z zastosowaniem metryki euklidesowej:

$$d_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0j})^2}, i = 1, 2, \dots, n,$$

Im obiekt jest bardziej podobny do wzorca (mniej odległy od niego) tym wyższy jest poziom zjawiska dla tego obiektu. Ostatnim etapem analizy było wyznaczenie dla każdego obiektu miary syntetycznej zwanej miarą rozwoju, według następującego wzoru:

$$m_i = 1 - \frac{d_{i0}}{d_0}, i = 1, 2, \dots, n,$$

gdzie:

$$d_0 = \bar{d}_0 + 2S(d_0)$$

przy czym:

$$\bar{d}_0 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n d_{i0}, \quad S(d_0) = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (d_{i0} - \bar{d}_0)^2},$$

Miara rozwoju przyjmuje z reguły wartości z przedziału [0,1]. Wartości miary są tym wyższe, im dany obiekt jest mniej oddalony od wzorca. W wyjątkowych okolicznościach, gdy dany obiekt dość mocno odstaje rozwojowo od pozostałych wartości wykraczają poza zakres [0,1]⁴.

Na podstawie finalnego zestawu zmiennych diagnostycznych (po przeprowadzeniu wszystkich wyżej opisanych etapów), dla wszystkich województw i dla każdego roku z okresu 2010-2016 obliczono trzy taksonomiczne mierniki rozwoju odpowiadające przyjętym obszarom tematycznym. Wartości mierników syntetycznych odpowiadające badanym obszarom złożyły się na ogólny miernik syntetyczny, będący średnią arytmetyczną wartości wskaźników syntetycznych każdego obszaru.

4 Szkutnik W., Sączewska-Piotrowska A., Hadaś-Dyduch M., *Metody taksonomiczne w programie STATISTICA*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2015, s. 44.

W ostatnim etapie utworzono rankingi województw dla mierników cząstkowych oraz ranking ogólny. Miejsce w rankingu każdego z województw uwarunkowane było wysokością danego miernika syntetycznego – im wyższa jego wartość, tym wyższa pozycja w rankingu.

Dane z wartościami poszczególnych wskaźników oraz informacje o tworzących je zmiennych dla lat 2010-2016 zamieszczone zostały w aneksie w tablicach.

Średnia wartość wskaźnika syntetycznego w 2016 r. wyniosła 0,236 i była nieznacznie mniejsza niż 6 lat wcześniej – o 0,005. Równocześnie stosunkowo niewielkie pozostawało zróżnicowanie pomiędzy województwami. W latach 2010-2016 odchylenie standardowe wskaźnika syntetycznego wzrosło z 6,7% do 9,9%, a rozstęp z 0,180 do 0,211.

Województwo świętokrzyskie przez cały analizowany okres notowało wynik niższy od przeciętnego. Wartość wskaźnika syntetycznego obniżyła się tu z 0,172 w 2010 r. do 0,148 w 2016 r. Spadek ten był rezultatem znacznego obniżenia wskaźnika cząstkowego – potencjał gospodarczy. W analizowanym okresie względnej poprawie ulegała natomiast sytuacja w obszarach: warunki życia i infrastruktura techniczna oraz zasoby ludzkie i rynek pracy.

Pomimo spadku wartości wskaźnika syntetycznego województwo świętokrzyskie w latach 2010-2016 awansowało z 5. na 4. lokatę wśród analizowanych województw wyprzedzając warmińsko-mazurskie. W pozostałych trzech województwach wskaźnik syntetyczny w 2016 r. kształtował się znacznie powyżej poziomu województwa świętokrzyskiego. Spośród nich najwyższą wartość wskaźnika syntetycznego na koniec analizowanego okresu odnotowano w województwie podlaskim – 0,321. Na przestrzeni 6 lat zwiększył się on o 0,086. Był to efekt znacznego wzrostu wskaźników cząstkowych w obszarach: zasoby ludzkie i rynek pracy oraz potencjał gospodarczy, co skutkowało tam awansem z 3. na 1. lokatę. Wyższy niż w 2010 r. wskaźnik syntetyczny odnotowano także w województwie lubelskim – o 0,046. Było to efektem względnej poprawy w zakresie potencjału gospodarczego oraz warunków życia i infrastruktury technicznej. Pomimo to Lubelskie przesunęło się o 1 pozycję w dół rankingu – na 3.

Spadek wartości wskaźnika syntetycznego (oprócz świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego) odnotowano także w województwie podkarpackim – o 0,037. Do jego obniżenia przyczynił się przede wszystkim spadek w obszarze zasoby ludzkie i rynek pracy. W konsekwencji województwo podkarpackie spadło pod względem wartości wskaźnika syntetycznego z 1. na 2. pozycję w rankingu.

Wartość wskaźnika cząstkowego z obszaru zasoby ludzkie i rynek pracy w województwie świętokrzyskim w 2016 r. wyniosła 0,226. W analizowanym okresie uległa ona zdecydowanemu zwiększeniu – o 0,131. W rezultacie ten wskaźnik zbliżył się do średniej z 5 analizowanych województw, która w tym samym okresie zmalała z 0,283 do 0,281. Znacznym wzrost w świętokrzyskim pozwolił na jego awans z 5. na 4. pozycję wśród analizowanych województw. Spośród zmiennych, które miały szczególny wpływ na wyższe miejsce świętokrzyskiego wymienić należy względnie duże na tle pozostałych województw obniżenie umieralności niemowląt.

Zróżnicowanie województw pod względem wysokości wskaźnika cząstkowego zasoby ludzkie i rynek pracy pozostało na podobnym poziomie jak 6 lat wcześniej. Odchylenie standardowe zmalało z 15,8% do 15,7%. Podobnie jak w przypadku wskaźnika syntetycznego najwyższą wartość wskaźnika cząstkowego w 2016 r. odnotowano w województwie podlaskim – 0,511, natomiast najniższą w warmińsko-mazurskim – 0,079.

W stosunku do 2010 r. największy wzrost wystąpił w województwie podlaskim – 0,154. W konsekwencji awansowało ono z 3. na 1. pozycję. W pozostałych trzech województwach ten wskaźnik cząstkowy uległ obniżeniu – w tym najbardziej w podkarpackim – o 0,132. W rezultacie każde z nich zanotowało spadek o jedną pozycję w rankingu.

Wartość wskaźnika cząstkowego z obszaru warunki życia i infrastruktura techniczna wyniosła w województwie świętokrzyskim w 2016 r. – 0,149. W analizowanym okresie uległa ona zwiększeniu – o 0,113. Był to najwyższy wzrost spośród wszystkich analizowanych województw. W konsekwencji, podobnie jak w przypadku zasobów ludzkich i rynku pracy ten wskaźnik cząstkowy wyraźnie zbliżył się do średniej, która w tym samym okresie zwiększyła się z 0,170 do 0,186. Znacznym wzrost w świętokrzyskim przyczynił się do awansu z 5. na 4. pozycję wśród analizowanych województw. W największym stopniu na względ-

nie duży wzrost tego wskaźnika cząstkowego wpłynął wzrost długości sieci ciepłej na 100 km² oraz liczby zwiedzających muzea na 10 tys. mieszkańców, jak również spadek liczby przestępstw stwierdzonych przez Policję na 1000 mieszkańców.

Zróznicowanie województw pod względem wysokości wskaźnika cząstkowego warunki życia i infrastruktura techniczna było nieznacznie większe niż 6 lat wcześniej. Odchylenie standardowe wzrosło z 9,5% do 10,4%. Najwyższą wartość tego wskaźnika cząstkowego w 2016 r. odnotowano w województwie lubelskim – 0,314, natomiast najniższą w warmińsko-mazurskim – 0,039.

Jedynym oprócz świętokrzyskiego województwem, w którym odnotowano wzrost w obszarze warunki życia i infrastruktura techniczna było lubelskie – o 0,098. W rezultacie przesunęło się ono z 3. na 1. pozycję pod względem warunków życia i infrastruktury technicznej. Konsekwencją obniżenia wskaźnika cząstkowego w pozostałych województwach był ich spadek o jedno miejsce w rankingu. Najgłębszy spadek tego wskaźnika cząstkowego odnotowano przy tym w Warmińsko-Mazurskim – o 0,066.

Wartość wskaźnika cząstkowego dla obszaru potencjał gospodarczy w województwie świętokrzyskim w 2016 r. wyniosła 0,071. Odmiennie niż w przypadku dwóch pozostałych obszarów wartość ta znacznie się w analizowanym okresie zmniejszyła – o 0,312. Był to zdecydowanie największy spadek spośród wszystkich analizowanych województw. Znacznie mniejszy niż w 2010 r. poziom tego wskaźnika przyczynił się do spadku z 2. na 5. pozycję w rankingu. Niekorzystnie na tle innych województw zmieniała się większość cech. Istotny wpływ na obniżenie pozycji województwa świętokrzyskiego w tym obszarze miał m.in. relatywnie duży spadek rentowności obrotu netto i nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca.

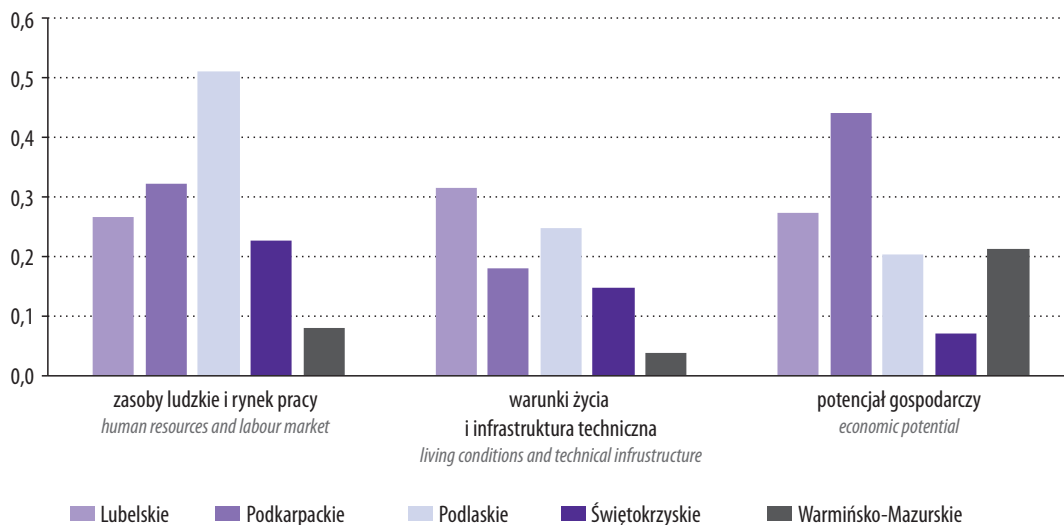
Zróznicowanie województw pod względem wysokości wskaźnika cząstkowego potencjał gospodarczy było nieznacznie mniejsze niż 6 lat wcześniej. Odchylenie standardowe zmalało z 15,1% do 13,4%. Najwyższą wartość tego wskaźnika cząstkowego w 2016 r. odnotowano w województwie podkarpackim – 0,440.

Znaczny spadek oprócz świętokrzyskiego odnotowano także w województwie warmińsko-mazurskim – o 0,173. W rezultacie przeszło ono z 1. na 3. pozycję pod względem potencjału gospodarczego. W pozostałych analizowanych województwach odnotowano wzrost tego wskaźnika, przy czym najwyższy był on w lubelskim – o 0,148. W rezultacie przesunęło się ono w górę rankingu o 2 lokaty. Awans o 2 pozycje odnotowało także województwo podkarpackie, natomiast podlaskie – o 1.

Graficzną wizualizację wartości uzyskanych wskaźników cząstkowych dla poszczególnych obszarów analizy przedstawiono na wykresie 69.

Wykres 67. Województwa Polski Wschodniej według wartości wskaźników cząstkowych w badanych obszarach w 2016 r.

Chart 67. Voivodships of Eastern Poland by values of partial indices in surveyed areas in 2016

Podsumowanie

Summary

Podstawowym celem niniejszej publikacji było przedstawienie przemian społeczno-gospodarczych, jakie miały miejsce w województwie świętokrzyskim w latach 2010-2016, a w konsekwencji wskazanie jego silnych i słabych stron. Służyła temu analiza takich obszarów jak: zasoby ludzkie i rynek pracy, warunki życia i infrastruktura techniczna oraz potencjał gospodarczy. W celu lepszego zobrazowania skali omawianych procesów oraz aktualnego poziomu danego zjawiska podjęta została próba przedstawienia ich na tle grupy województw Polski Wschodniej. Wyłaniający się na podstawie przeprowadzonej analizy obraz ma mieszany charakter. Istnieją obszary, w których do nadrobienia pozostaje znaczący dystans, ale są także sfery cechujące się wysokim potencjałem rozwojowym.

W związku ze znacznym wzrostem roli kapitału ludzkiego w ostatnich dziesięcioleciach w rozwoju każdej jednostki terytorialnej, niepokojem napawa sytuacja demograficzna analizowanego województwa, jak również jej prognoza w perspektywie 2050 r. W okresie 2010-2016 obserwowano utrzymywanie się zjawisk depopulacyjnych. Ubytek liczby ludności był wynikiem ujemnego przyrostu naturalnego oraz salda migracji. Od wielu lat w województwie utrzymuje się przewaga zgonów nad urodzeniami. Procesu tego, w omawianym okresie, nie udało się odwrócić. Przez cały analizowany okres przyrost naturalny był najniższy w Polsce Wschodniej. Korzystniej przedstawiały się procesy migracyjne. Saldo migracji w 2016 r. nie odbiegało *in minus* od średniego poziomu na całym analizowanym obszarze. Pomimo pewnej poprawy nadal więcej osób opuszczało województwo świętokrzyskie niż się w nim osiedlało. Czynniki te przyczyniały się do pogłębiania niekorzystnych zmian strukturalnych ludności. Przejawiało się to przede wszystkim w postępującym starzeniu się populacji – w omawianym okresie w strukturze ludności notowano stały wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym. W efekcie z roku na rok powiększało się obciążenie demograficzne ludności. Rosła także relacja liczby osób w wieku poprodukcyjnym do osób w wieku przedprodukcyjnym. Wszystkie wskaźniki dotyczące struktury wiekowej kształtowały się niekorzystnie na tle pozostałych analizowanych województw. Świętokrzyskiego nie ominęły także procesy o zasięgu globalnym, takie jak: spadek liczby urodzeń i małżeństw, przesuwanie się średniego wieku zawierania związków małżeńskich i rodzenia dzieci w kierunku starszych roczników wieku, wzrost liczby rozwodów i urodzeń pozamałżeńskich. Wśród korzystnych zjawisk wymienić można obniżanie umieralności niemowląt oraz wydłużanie średniego trwania życia.

Niewiele powodów do optymizmu dostarcza prognoza demograficzna. Przewidywany jest dalszy spadek liczby ludności i pogłębianie niekorzystnych zmian w strukturze wiekowej. Przewiduje się, że w kolejnych latach pogarszać się będzie przyrost naturalny, a saldo migracji pozostanie ujemne. Prognozowany jest wyraźny wzrost jednoosobowych gospodarstw domowych, a także gospodarstw, w których nie ma dzieci.

Na rynku pracy obserwowano powiększanie się populacji pracujących przy jednoczesnym ubytku osób zatrudnionych. Pomimo trwających przez cały okres procesów depopulacyjnych, w tym w szczególności coraz mniejszej liczby osób w wieku produkcyjnym, wzrastała liczba miejsc pracy. W przeliczeniu na 1000 ludności liczba pracujących pozostawała stosunkowo wysoka na tle analizowanych województw. Na przestrzeni omawianego okresu obserwowano wzrost udziału sektora usługowego w rynku pracy. Spadek znaczenia sektora produkcyjnego wynikał przede wszystkim z trudnej sytuacji w budownictwie, w którym odnotowano znaczny spadek liczby pracujących. W przemyśle była ona większa niż 6 lat wcześniej, jednak wzrost był relatywnie nieduży.

Zmniejszyły się problemy ze znalezieniem pracy. Szybko malała liczba zarejestrowanych bezrobotnych. Przełożyło się to na znaczny spadek stopy bezrobocia. Na tle województw Polski Wschodniej pozostała ona na umiarkowanym poziomie. Coraz mniejsze problemy ze znalezieniem pracy odzwierciedlone zostały także przez dynamicznie malejącą liczbę zarejestrowanych bezrobotnych przypadającą na 1 ofertę pracy. Analiza struktury bezrobocia wskazuje na poprawiającą się ofertę dla osób rozpoczynających karierę zawodową. Wśród poszukujących pracy zmniejszył się udział osób młodych oraz z niewielkim

stażem. Przybywało natomiast bezrobotnych pozostających bez pracy przynajmniej 24 miesiące, choć to negatywne zjawisko występowało w mniejszej skali niż w pozostałych analizowanych województwach.

Do kluczowych elementów wpływających na atrakcyjność regionu zaliczyć należy warunki życia. W latach 2010-2016 notowano wyraźną poprawę zdecydowanej większości aspektów zarówno społecznych, jak i technicznych warunków życia w Świętokrzyskiem, choć skala tego postępu na tle pozostałych analizowanych województw pozostawała zróżnicowana.

W województwie świętokrzyskim poprawił się poziom bezpieczeństwa publicznego. Działania prewencyjne policji dały bardzo dobre rezultaty, w efekcie czego znacząco zmniejszyła się liczba przestępstw stwierdzonych przypadająca na 1000 mieszkańców. Nieznacznie obniżył się natomiast wskaźnik ich wykrywalności. Pomimo spadku wykrywalności świętokrzyska Policja w dalszym ciągu charakteryzowała się najwyższą skutecznością spośród wszystkich omawianych województw.

Wyraźny postęp poczyniony został w sferze ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Zwiększyła się liczba placówek świadczących usługi tego typu na terenie regionu. Rezultatem tego wzrostu był wyraźny spadek obciążenia placówek. Niewielkim zmianom uległa natomiast sieć szpitali ogólnych. Wprawdzie ich liczba uległa zwiększeniu, jednak liczba znajdujących się w nich łóżek w przeliczeniu na 10 tys. ludności pozostała na podobnym poziomie jak 6 lat wcześniej.

Świętokrzyskie odznaczając się dobrym stanem środowiska naturalnego jest atrakcyjne zarówno dla mieszkańców, jak i dla działalności inwestycyjnej. Środowisko naturalne jest istotnym zasobem zabezpieczającym podstawowe potrzeby życiowe ludności. Zaliczamy tu: środowisko przyrodnicze, czystość powietrza i wód powierzchniowych, zasoby wód podziemnych, ochronę zasobów przyrody. Świętokrzyskie posiada w tej sferze znaczący potencjał. Na jego terenie występuje wiele obszarów cennych przyrodniczo (obszary chronionego krajobrazu, parki krajobrazowe, rezerwy przyrody i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, park narodowy). Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem był najwyższy w Polsce Wschodniej. W celu ochrony tych unikalnych walorów podejmowano szereg działań. Wśród rezultatów wymienić należy znaczne ograniczenie emisji pyłów. Wyraźny postęp dokonany został także w obszarze odpadów komunalnych. W 2016 r. zebrano ich najmniej wśród analizowanych województw. Świętokrzyskie poszczycić się mogło również najwyższym udziałem odpadów komunalnych zebranych selektywnie. Problemem do rozwiązania pozostaje natomiast wysoka, na tle Polski Wschodniej, liczba odpadów przemysłowych.

Poprawie uległa sytuacja w większości dziedzin sfery kultury. Zwiększyła się liczba muzeów i kin. Poprawił się także ich standard. Większy potencjał kin i ich szerszy repertuar umożliwił wzrost liczby wyświetlanych seansów filmowych. Poszerzeniu uległy zbiory muzealne, organizowano więcej przedstawień teatralnych oraz koncertów. Rosnąca różnorodność oferty przyciągała do muzeów, kin oraz instytucji teatralnych coraz więcej widzów i zwiedzających. Coraz bardziej popularne stawało się aktywne uczestnictwo w życiu społeczno-kulturalnym. Przejawem tego była zwiększająca się liczba korzystających z oferty domów i ośrodków kultury. Do nielicznych niekorzystnych procesów należało ograniczenie działalności bibliotecznej związane ze spadkiem liczby czytelników.

Atutem województwa pozostaje stosunkowo dobrze rozwinięta sieć drogowa. Zarówno zagęszczenie dróg o twardej nawierzchni, jak i nawierzchni twardej ulepszonej było tu najwyższe w Polsce Wschodniej. Korzystnie na tle analizowanych województw prezentuje się także ich jakość. Stosunkowo wysoki pozostawał udział dróg krajowych o nawierzchni w stanie dobrym a niski – w stanie złym.

Dane charakteryzujące szeroko rozumiany potencjał gospodarczy świadczą o stopniowym rozwoju województwa świętokrzyskiego w tym obszarze. Należy jednak dodać, że w analizowanym okresie pozostawał on niewysoki na tle pozostałych województw Polski Wschodniej. Świadczy o tym poziom Produktu krajowego brutto będącego syntetycznym miernikiem wzrostu gospodarczego. Pomimo, że w relacji do przeciętnej w UE zwiększył się w latach 2010-2015, to postęp ten był mniejszy niż na pozostałym analizowanym obszarze. W strukturze gospodarki rosło znaczenie przemysłu. Trudności przeżywały natomiast przedsiębiorstwa budowlane.

Ważną rolę w życiu społeczno-gospodarczym województwa świętokrzyskiego w dalszym ciągu odgrywało rolnictwo. Dominowały tu małe gospodarstwa, choć na przestrzeni omawianego okresu postępo-

wała komasacja gruntów. W strukturze zasiewów, podobnie jak w pozostałych analizowanych województwach, najwięcej było zbóż. Wśród pozostałych roślin relatywnie dużą powierzchnię zajmowały uprawa strączkowych oraz ziemniaków, natomiast stosunkowo niewiele było pastewnych oraz przemysłowych. Istotne znaczenie w województwie świętokrzyskim ma sadownictwo. Region należy do czołowych producentów jabłek, śliwek oraz wiśni nie tylko w Polsce Wschodniej lecz również w skali całego kraju. Stosunkowo często w Świętokrzyskiem uprawia się także warzywa gruntowe.

Potencjał gospodarczy kształtują przede wszystkim firmy działające w województwie świętokrzyskim. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na koniec 2016 r. osiągnęła w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców najwyższą wartość w Polsce Wschodniej. Zdecydowaną większość z nich stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Wśród prowadzących powoli rósł udział podmiotów, których właścicielami są kobiety. Biorąc pod uwagę sekcje PKD – w województwie świętokrzyskim dominowały firmy handlowe, następnie podmioty budowlane oraz firmy zajmujące się głównie przetwórstwem przemysłowym.

W analizowanym okresie niekorzystnie zmieniał się wynik finansowy netto świętokrzyskich przedsiębiorstw, który był o blisko połowę mniejszy niż 6 lat wcześniej. Zmalała rentowność sprzedaży oraz rentowność netto prowadzonej działalności. Pogorszył się również wskaźnik poziomu kosztów. Pozytywem była jedynie wyższa płynność finansowa.

Słabością województwa jest niski poziom nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach, których siedzibę stanowiło województwo świętokrzyskie. W latach 2010-2016 zaobserwowano ich znaczny spadek. W przeliczeniu na 1 mieszkańca wartość nakładów inwestycyjnych była o blisko 1/3 mniejsza w porównaniu z rokiem 2010. W konsekwencji w 2016 r. były one najniższe wśród analizowanych województw.

Świętokrzyskie przez cały analizowany okres należało do regionów o niskim poziomie nakładów na działalność badawczo-rozwojową. Ich kwota nie zmieniła się istotnie w ostatnich latach. Stosunkowo niewielki pozostał także odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle. Niezbyt korzystnie kształtował się udział przychodów produktów nowych lub istotnie ulepszonych wprowadzonych na rynek w przychodach ze sprzedaży ogółem, który był mniejszy od przeciętnego poziomu w Polsce Wschodniej.

Istotną rolę w kształtowaniu kierunków rozwoju regionu mają władze samorządowe. W omawianym okresie w województwie świętokrzyskim systematycznie rosły dochody budżetowe jednostek samorządu terytorialnego. Pomimo to przez większość analizowanego czasu utrzymywał się deficyt budżetowy. Brak równowagi budżetowej był zjawiskiem powszechnym w Polsce Wschodniej, co miało związek z koniecznością realizacji wielu zadań współfinansowanych ze środków UE, do których konieczny jest wkład własny. Wkład ten często finansowany jest długiem. Ograniczenie takich inwestycji w 2016 r. spowodowało, że jednostki samorządu terytorialnego osiągnęły nadwyżkę budżetową.

Konkludując, pomimo niekwestionowanego rozwoju województwa świętokrzyskiego w latach objętych analizą, widocznego w wielu obszarach życia, przed regionem w dalszym ciągu stoi wiele wyzwań. Świadczy o tym wartość syntetycznego wskaźnika rozwoju społeczno-gospodarczego, który pozostaje na stosunkowo niskim poziomie w porównaniu z innymi województwami Polski Wschodniej. W 2016 r. we wszystkich badanych obszarach uzyskane wyniki lokowały Świętokrzyskie w dolnej połowie rankingu.

Uwagi ogólne

1. Dane prezentuje się w układzie **Polskiej Klasyfikacji Działalności – PKD 2007**, opracowanej na podstawie Statystycznej Klasyfikacji Działalności Gospodarczych we Wspólnocie Europejskiej - Statistical Classification of Economic Activities in the European community – NACE Rev. 2. PKD 2007 wprowadzona z dniem 1 I 2008 r. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 XII 2007 r. (Dz. U. Nr 251, poz. 1885) zastąpiła Polską Klasyfikację Działalności – PKD 2004.

W ramach PKD 2007 wyodrębniono „**Przemysł**” jako dodatkowe grupowanie, który obejmuje sekcje: „Górnictwo i wydobywanie”, „Przetwórstwo przemysłowe”, „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych” oraz „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją”.

W kategorii „**Pozostałe usługi**” ujęte są sekcje: „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna”, „Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca”, „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne”, „Edukacja”, „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna”, „Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją”, „Pozostała działalność usługowa” oraz „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby”.

2. Prezentowane dane – jeśli nie zaznaczono inaczej - dotyczą **całej gospodarki narodowej**.
3. Dane zamieszczone w publikacji podano w podziale według:
 - a) sektorów własności:
 - **sektor publiczny** – grupujący własność państwową (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), własność jednostek samorządu terytorialnego oraz „własność mieszaną” z przewagą kapitału (mienia) podmiotów sektora publicznego,
 - **sektor prywatny** – grupujący własność prywatną krajową (osób fizycznych i pozostałych jednostek prywatnych), własność zagraniczną (osób zagranicznych) oraz „własność mieszaną” z przewagą kapitału (mienia) podmiotów sektora prywatnego i brakiem przewagi sektorowej w kapitale (mieniu) podmiotu.
4. Dane według sekcji PKD oraz w podziale administracyjnym opracowano – jeśli nie zaznaczono inaczej – tzw. metodą przedsiębiorstw.

Metoda przedsiębiorstw (podmiotowa) oznacza przyjmowanie całych podmiotów gospodarki narodowej za podstawę grupowania wszystkich danych charakteryzujących ich działalność według poszczególnych poziomów klasyfikacyjnych i podziałów terytorialnych.

5. **Liczby względne (wskaźniki, odsetki)** obliczono z reguły na podstawie danych bezwzględnych wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.
6. **Przy przeliczaniu na 1 mieszkańca (1000 ludności itp.)** danych według stanu w końcu roku (np. liczba lekarzy) przyjęto liczbę ludności według stanu w dniu 31 XII, a przy przeliczaniu danych charakteryzujących wielkość zjawiska w ciągu roku (np. ruch naturalny ludności, produkcja, spożycie) – według stanu w dniu 30 VI.
7. Dane - jeśli nie zaznaczono inaczej - nie obejmują jednostek budżetowych resortu obrony narodowej i resortu spraw wewnętrznych i administracji.
8. Niektóre dane liczbowe zostały podane na podstawie danych nieostatecznych i mogą ulec zmianie w kolejnych publikacjach Urzędu Statystycznego.
9. Rozszerzone wyjaśnienia dotyczące poszczególnych dziedzin statystyki Czytelnik znajdzie w publikacjach tematycznych oraz w serii „Zeszyty metodyczne i klasyfikacje”.
10. W publikacji zastosowano skróty nazw niektórych poziomów klasyfikacyjnych; zestawienie zastosowanych skrótów i pełnych nazw podaje się poniżej:

Polska klasyfikacja działalności – PKD 2007	
sekcje	
skrót	pełna nazwa
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
Zakwaterowanie i gastronomia	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
Obsługa rynku nieruchomości	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
Administrowanie i działalność wspierająca	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca

Uwaga: Ze względu na elektroniczną technikę przetwarzania danych, w niektórych przypadkach sumy składników mogą różnić się od podanych wielkości ogółem. Liczby te są poprawne pod względem merytorycznym.

General notes

1. Data are presented according to the Polish Classification of Activities – PKD 2007, compiled on the basis of the Statistical Classification of Economic Activities in the European Community — NACE rev. 2. PKD 2007 was introduced on 1 I 2008 by the decree of the Council of Ministers, dated 24 XII 2007 (Journal of Laws No. 251, item 1885) and replaced Polish Classification of Activities – PKD 2004.

The item "Industry" was introduced as an additional grouping, including sections "Mining and quarrying", "Manufacturing" and "Electricity, gas, steam and air conditioning supply as well as "Water supply; sewerage, waste management and remediation activities".

The item "Other services" was introduced including sections: "Professional, scientific and technical activities", "Administrative and support service activities", "Public administration and defence; compulsory social security", "Education", "Human health and social work activities", "Arts, entertainment and recreation", and "Other service activities";

2. Presented data, unless otherwise indicated, concern the entire **national economy**.
3. Data in the publication were given according:
 - a) ownership sectors:
 - **public sector** – grouping state ownership (of the State Treasury and state legal persons), local self-government entity ownership as well as "mixed ownership" with a predominance of public sector entity capital (property),
 - **private sector** – grouping private domestic ownership (of natural persons and other private entities), foreign ownership (of foreign persons) as well as "mixed ownership" with a predominance of capital (property) of private sector entities and lack of predominance of public or private sector in capital (property) of the entity.
4. Data according to NACE sections, divisions and groups are compiled, unless otherwise indicated, using the enterprise method.

In the enterprise (entity) method, the entire organizational unit of entities in the national economy is the basis for grouping all data describing their activity according to individual classification levels and territorial divisions.

5. **Relative numbers (indices, percentages)** are, as a rule, calculated on the basis of absolute data expressed with higher precision than that presented in the tables.
6. When computing **per capita data (1000 population, etc.)** as of the end of a year (e.g., the number of doctors), the population as of 31 XII was adopted, whereas data describing the magnitude of a phenomenon within a year (e.g. vital statistics, production, consumption) — as of 30 VI.
7. Data, unless otherwise indicated, do not include the budgetary entities conducting activity within the scope of national defence and public safety.
8. Selected information presented on the basis of preliminary data may change in subsequent publications of the Statistical Office.
9. More detailed information pertaining to particular fields of statistics can be found in subject matter publications as well as in the series "Zeszyty metodyczne i klasyfikacje" (Methodological Papers and Classifications).
10. The names of some classification levels used in the Publication have been abbreviated; the list of abbreviations used and their full names are given below:

NOMENCLATURE DES ACTIVITÉS DE COMMUNAUTÉ EUROPÉENNE — NACE rev. 2	
section	
abbreviation	full name
x	Electricity, gas, steam and air conditioning supply
x	Water supply, sewerage, waste management and remediation activities
Trade; repair of motor vehicles	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles
Accommodation and catering	Accommodation and food service activities
x	Real estate activities
x	Administrative and support service activities

Note: Due to the electronic method of data processing, in some cases component totals can differ from the amount given in the item „total“.

Uwagi metodyczne

Methodological notes

1. **Dane demograficzne** opracowano na podstawie:
 - a) bilansów stanu i struktury ludności na terenie gminy.
Bilanse ludności sporządzane są dla okresów międzyspisywanych w oparciu o wyniki ostatniego spisu powszechnego, przy uwzględnieniu:
 - zmian w danym okresie spowodowanych ruchem naturalnym (urodzenia, zgony) i migracjami ludności (zameldowania i wymeldowania na pobyt stały z innych gmin i z zagranicy), a także przesunięciami adresowymi ludności z tytułu zmian administracyjnych,
 - różnicy między liczbą osób zameldowanych na pobyt czasowy ponad 3 miesiące na terenie gminy a liczbą osób czasowo nieobecnych (zameldowania i wymeldowania na pobyt czasowy z/do innych gmin);
 - b) rejestrów Ministerstwa Cyfryzacji – o migracjach wewnętrznych i zagranicznych (od 2006 r. źródłem tych danych jest rejestr PESEL – Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności);
 - c) sprawozdawczości urzędów stanu cywilnego – o zarejestrowanych małżeństwach, urodzeniach i zgonach;
 - d) sprawozdawczości sądów – o prawomocnie orzeczonych rozwodach i separacjach.
2. Przez ludność **w wieku produkcyjnym** rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet – 18-59 lat. Wśród ludności w wieku produkcyjnym wyróżnia się ludność **w wieku mobilnym**, tj. w wieku 18-44 lata i **niemobilnym**, tj. mężczyźni – 45-64 lata, kobiety – 45-59 lat. Przez ludność **w wieku nieprodukcyjnym** rozumie się ludność w wieku przedprodukcyjnym, tj. do 17 lat oraz w wieku poprodukcyjnym, tj. mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej.
3. Współczynniki dotyczące ruchu naturalnego i migracji ludności w podziale terytorialnym obliczono jako iloraz liczby faktów określonego rodzaju i liczby ludności faktycznie zamieszkałej według stanu w dniu 30 VI.
4. Przez **niemowlęta** rozumie się dzieci w wieku poniżej 1 roku.
5. **Przyrost naturalny ludności** stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i zgonów w danym okresie.
6. Przez **migracje wewnętrzne** rozumie się zmiany miejsca stałego (lub czasowego) pobytu, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy w celu osiedlenia się na stałe (lub pobyt czasowy) oraz przemeldowanie z pobytu czasowego na pobyt stały w danej miejscowości, jeżeli poprzednie miejsce pobytu stałego znajdowało się w innej gminie. W przypadku gminy miejsko-wiejskiej migracją jest również zmiana miejsca zamieszkania między terenami miejskimi i wiejskimi.
Migracje zagraniczne ludności to przemieszczenia ludności związane ze zmianą kraju zamieszkania. Dane o migracjach ludności opracowano na podstawie informacji o zameldowaniach na pobyt stały. Przez użyte w tablicach określenie „napływ” rozumie się nowe zameldowania na pobyt stały, przez „odpływ” – wymeldowania z pobytu stałego (tj. zameldowania w innej jednostce na pobyt stały). Saldo migracji jest to różnica między napływem i odpływem ludności.
7. Dane o **pracujących** dotyczą osób wykonujących pracę przynoszącą im zarobek lub dochód; obejmują:
 - a) osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór) lub stosunku służbowego,
 - b) pracodawców i pracujących na własny rachunek, a mianowicie:
 - właścicieli, współwłaścicieli i dzierżawców gospodarstw indywidualnych w rolnictwie (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin) – od 2010 r. do pracujących w gospodarstwach

indywidualnych zaliczono wszystkich pracujących w tych gospodarstwach niezależnie od powierzchni użytków rolnych oraz przeznaczenia produkcji rolniczej (razem z produkującymi wyłącznie lub głównie na własne potrzeby);

- właścicieli i współwłaścicieli (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin; z wyłączeniem wspólników spółek, którzy nie pracują w spółce) podmiotów prowadzących działalność gospodarczą poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie,
 - inne osoby pracujące na własny rachunek, np. osoby wykonujące wolne zawody;
- c) osoby wykonujące pracę nakładczą;
- d) agentów (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin oraz osobami zatrudnionymi przez agentów);
- e) członków spółdzielni produkcji rolniczej (rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni powstałych na ich bazie oraz spółdzielni kółek rolniczych);
- f) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.
8. Dane dotyczące **pracujących** według stanu w dniu 31 XII podano bez przeliczenia niepełnozatrudnionych na pełnozatrudnionych, przy przyjęciu zasady jednorazowego ujmowania tych osób **w głównym miejscu pracy**.
9. Dane dotyczące **przeciętnego zatrudnienia** ujmują wyłącznie zatrudnionych na podstawie stosunku pracy. Informacje dotyczą pracowników pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na pełnozatrudnionych.
10. **Przeciętne miesięczne wynagrodzenia (nominalne)** przypadające na 1 zatrudnionego obliczono przyjmując:
- wynagrodzenia osobowe, bez wynagrodzeń osób wykonujących pracę nakładczą oraz uczniów, a także osób zatrudnionych za granicą,
 - wypłaty z tytułu udziału w zysku i w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach,
 - dodatkowe wynagrodzenia roczne dla pracowników jednostek sfery budżetowej,
 - honoraria wypłacone niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, np. dziennikarzom, realizatorom filmów, programów radiowych i telewizyjnych.
- Dane o przeciętnych miesięcznych wynagrodzeniach brutto przypadających na 1 zatrudnionego obejmują zaliczki na poczet podatku dochodowego od osób fizycznych oraz składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe i chorobowe) płacone przez ubezpieczonego pracownika, wprowadzone z dniem 1 I 1999 r. zgodnie z ustawą z dnia 13 X 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137, poz. 887, ze zmianami).
11. Dane o **bezrobotnych zarejestrowanych** obejmują osoby, które zgodnie z ustawą z dnia 20 IV 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązującą od 1 VI 2004 r. (jednolity tekst Dz. U. 2015, poz. 149, ze zmianami), określone są jako bezrobotne.
12. Pod pojęciem **bezrobotnego** należy rozumieć osobę, która ukończyła 18 lat i nie osiągnęła wieku emerytalnego, jest osobą niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź jeśli jest osobą niepełnosprawną – zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy), nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem szkół dla dorosłych (lub przystępującą do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub szkół wyższych w systemie studiów niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, z dodatkowymi wyłączeniami dotyczącymi źródeł dochodów, zapisanymi w ustawie.
13. **Stopę bezrobocia rejestrowanego** obliczono jako stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo, tj. bez osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

14. Drogi publiczne ze względu na funkcje w sieci drogowej dzielą się według przepisów ustawy z dnia 21 III 1985 r. o drogach publicznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 460, ze zm.) na następujące kategorie: krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne.

Do dróg krajowych zalicza się: autostrady i drogi ekspresowe oraz drogi leżące w ich ciągu do czasu wybudowania autostrad i dróg ekspresowych, drogi międzynarodowe, drogi stanowiące inne połączenia zapewniające spójność sieci dróg krajowych, drogi dojazdowe do ogólnodostępnych przejść granicznych obsługujących ruch międzynarodowy osobowy i ciężarowy, drogi alternatywne dla autostrad płatnych, drogi stanowiące ciągi obwodnicowe dużych aglomeracji miejskich, o znaczeniu obronnym.

Do dróg wojewódzkich zalicza się drogi inne niż podano wyżej, stanowiące połączenia między miastami, mające znaczenie dla województwa i drogi o znaczeniu obronnym niezaliczone do dróg krajowych. Do dróg powiatowych zalicza się drogi inne niż podano wcześniej, stanowiące połączenia miast będących siedzibami powiatów z siedzibami gmin i siedzib gmin między sobą.

Do dróg gminnych zalicza się drogi o znaczeniu lokalnym niezaliczone do innych kategorii, stanowiące uzupełniającą sieć dróg służących miejscowym potrzebom, z wyłączeniem dróg wewnętrznych.

15. Dane o stanie nawierzchni dróg pochodzą z wykonywanych corocznie przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad badań stanu nawierzchni. W badaniu gromadzone są dane o następujących parametrach techniczno-eksploatacyjnych nawierzchni: spękaniach, równości podłużnej, głębokości kolein (równości poprzecznej), stanie powierzchni, właściwościach przeciwpoślizgowych (współczynnika tarcia), ugięciach nawierzchni, wskaźniku krzywizny ugięcia nawierzchni, makroteksturze.

Po agregacji i przetworzeniu danych pomiarowych poszczególnych parametrów, następuje kwalifikacja odcinków nawierzchni do jednej z czterech klas:

- Klasa A – odcinek o nawierzchni w stanie dobrym,
- Klasa B – odcinek o nawierzchni w stanie zadowalającym,
- Klasa C – odcinek o nawierzchni w stanie niezadowalającym,
- Klasa D – odcinek o nawierzchni w stanie złym.

Cztery klasy stanu technicznego nawierzchni, po zagregowaniu wyników służą do wyznaczania oceny ogólnej stanu nawierzchni jezdni, tj. wyznaczenia trzech poziomów decyzyjnych stanów nawierzchni:

- poziom pożądany (stan dobry) – obejmuje dwie klasy stanu nawierzchni: klasę A, która oznacza nawierzchnie w stanie dobrym oraz klasę B, która oznacza nawierzchnie w stanie zadowalającym;
- poziom ostrzegawczy (stan niezadowalający) – obejmuje klasę C;
- poziom krytyczny (stan zły) – obejmuje klasę D.

Wskaźnik **łącznych potrzeb remontowych** stanowi stosunek długości sieci drogowej w stanie złym i niezadowalającym do długości sieci zarządzanej.

16. **Dochód rozporządzalny** obejmuje bieżące dochody pieniężne i niepieniężne (w tym wartość spożycia naturalnego, tj. wartość towarów i usług konsumpcyjnych pobranych na potrzeby gospodarstwa domowego z działalności gospodarczej na własny rachunek – rolniczej i pozarolniczej oraz wartość towarów i usług otrzymanych bezpłatnie), bez zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych płaconych z tytułu dochodów (z pracy najemnej, ze świadczeń społecznych – z ubezpieczeń społecznych i pozostałych świadczeń społecznych), bez składek na obowiązkowe ubezpieczenie społeczne płacone przez ubezpieczonego pracownika oraz bez podatków płaconych przez osoby pracujące na własny rachunek. Dochód rozporządzalny przeznaczony jest na wydatki oraz przyrost oszczędności.
17. **Zagrożenie ubóstwem** – gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostało uznane za ubogie, jeżeli poziom jego wydatków (obejmujących także wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa. Dla wyeliminowania wpływu, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych

wywiera ich skład społeczno-demograficzny, zarówno przy obliczaniu poziomu wydatków w gospodarstwach domowych, jak i ustalaniu granic ubóstwa (relatywnego oraz minimum egzystencji), zastosowano tak zwaną oryginalną skalę ekwiwalentności OECD. Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej, wagę 0,7 – każdej następnej osobie w tym wieku oraz wagę 0,5 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to np., że granica ubóstwa relatywnego dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwójki dzieci jest 2,7 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego.

Relatywna granica ubóstwa to 50% średnich miesięcznych wydatków ustalonych na poziomie wszystkich gospodarstw domowych z uwzględnieniem tzw. oryginalnej skali ekwiwalentności OECD. Granice ubóstwa szacowane są dla poszczególnych kwartałów; w IV kwartale 2010 r. relatywna granica ubóstwa wynosiła dla gospodarstw 1-osobowych 668 zł, 4-osobowych (2 osoby dorosłe + 2 dzieci poniżej 14 lat) – 1802 zł, natomiast w IV kwartale 2016 r. odpowiednio: 770 zł oraz 2080 zł.

„**Ustawowa**” granica ubóstwa to kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 930, ze zmianami) uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej. Od 2010 r. do III kwartału 2012 r. obowiązywały następujące kwoty progowe – 477 zł dla gospodarstw 1-osobowych oraz 351 zł na 1 osobę dla gospodarstw wieloosobowych. Od IV kwartału 2012 r. do III kwartału 2015 r. kwoty te wynosiły 542 zł dla gospodarstw 1-osobowych i 456 zł na 1 osobę dla gospodarstw wieloosobowych. Natomiast od IV kwartału 2015 r. kwoty te zostały ustalone na poziomie odpowiednio: 634 zł oraz 514 zł.

Minimum egzystencji, uznane za granicę ubóstwa skrajnego, wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. Przy ustalaniu granic ubóstwa skrajnego przyjmuje się poziom minimum egzystencji obliczany przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego. Granice ubóstwa szacowane są dla poszczególnych kwartałów; w IV kwartale 2010 r. granica ubóstwa skrajnego wyniosła dla gospodarstw 1-osobowych 466 zł, 4-osobowych (2 osoby dorosłe + 2 dzieci poniżej 14 lat) – 1257 zł, natomiast w IV kwartale 2016 r. odpowiednio: 550 zł oraz 1486 zł.

18. **Mieszkanie** jest to lokal składający się z jednej lub kilku izb i pomieszczeń pomocniczych (przedpokój, łazienka, garderoba, spiżarnia i inne), do którego prowadzi niezależne wejście z klatki schodowej, ogólnego korytarza, wspólnej sieni, bądź bezpośrednio z ulicy, podwórza lub ogrodu.
19. **Izba** jest to pomieszczenie w mieszkaniu oddzielone od innych pomieszczeń stałymi ścianami, o powierzchni co najmniej 4 m², z bezpośrednim oświetleniem dziennym, tj. oknem lub oszklonymi drzwiami w ścianie zewnętrznej budynku. Za izbę uważa się zarówno pokój, jak i kuchnię – jeżeli odpowiada warunkom określonym w definicji.
20. **Powierzchnia użytkowa** mieszkania jest to łączna powierzchnia pokoi, kuchni, przedpokoi, łazienek i wszystkich innych pomieszczeń wchodzących w skład mieszkania.
21. Informacje o **zasobach mieszkaniowych, powierzchni użytkowej mieszkań** oraz **izbach oddanych do użytkowania** dotyczą mieszkań w budynkach nowo wybudowanych i rozbudowanych oraz uzyskanych w wyniku przebudowy pomieszczeń niemieszkalnych.
22. Informacje o efektach obejmują:
 - **budownictwo spółdzielcze** – realizowane przez spółdzielnie mieszkaniowe, z przeznaczeniem dla osób będących członkami spółdzielni;
 - **budownictwo komunalne (gminne)** – realizowane w całości z budżetu gminy; głównie o charakterze socjalnym lub interwencyjnym;
 - **budownictwo zakładowe** – realizowane przez zakłady pracy sektora publicznego i prywatnego, z przeznaczeniem na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych pracowników tych zakładów;
 - **budownictwo przeznaczone na sprzedaż lub wynajem** – dotyczy mieszkań oddanych do użytku przez różnych inwestorów w celu osiągnięcia zysku.
 - **budownictwo społeczne czynszowe** – realizowane przez towarzystwa budownictwa społecznego (działające na zasadzie non profit), z wykorzystaniem kredytu z Banku Gospodarstwa Krajowego;

- **budownictwo indywidualne** – realizowane przez osoby fizyczne (prowadzące i nie prowadzące działalności gospodarczej), fundacje, kościoły i związki wyznaniowe, z przeznaczeniem na użytek własny inwestora lub na sprzedaż i wynajem;
23. Informacje o **urządzeniach komunalnych** dotyczą urządzeń **czynnych** i prezentowane są według lokalizacji obiektów.
 24. Informacje o sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej obejmują sieć obsługującą gospodarstwa domowe i innych użytkowników.
Informacje o **długości sieci wodociągowej i gazowej** dotyczą sieci rozdzielczej (bez połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i innych obiektów) oraz o sieci przesyłowej (magistralnej).
Dane o **długości sieci kanalizacyjnej**, oprócz przewodów ulicznych uwzględniają kolektory, tj. przewody odbierające ścieki z sieci ulicznej; nie uwzględniają natomiast kanałów przeznaczonych wyłącznie do odprowadzania wód opadowych.
Przez **połączenia wodociągowe, kanalizacyjne i gazowe** prowadzące do budynków mieszkalnych (łącznie z budynkami zbiorowego zamieszkania, jak np.: hotele pracownicze, domy studenckie i internaty, domy opieki społecznej) rozumie się odgałęzienia łączące poszczególne budynki z siecią rozdzielczą lub w przypadku kanalizacji – z siecią ogólnospławną.
 25. Dane o **korzystających z wodociągu i kanalizacji** obejmują ludność zamieszkałą w budynkach mieszkalnych dołączonych do określonej sieci. Dane o **korzystających z gazu** dotyczą ludności w mieszkaniach wyposażonych w instalację gazu z sieci. Dane o ludności korzystającej z wodociągu, kanalizacji i gazu obejmują również ludność w budynkach zbiorowego zamieszkania. Dane o **liczbie odbiorców gazu** podano łącznie z odbiorcami z gazomierzy zbiorczych. Dane o **zużyciu gazu** odnoszą się do wszystkich gospodarstw domowych.
 26. Dane o **zużyciu energii elektrycznej i gazu z sieci** w gospodarstwach domowych (w tym również zużycie w gospodarstwach domowych prowadzących drobną działalność usługową) ustalono w oparciu o zaliczkowy system opłat.
 27. Informacje z zakresu **ciepłownictwa** obejmują budynki mieszkalne oraz urzędy i instytucje ogrzewane centralnie za pośrednictwem sieci przesyłowej rozumianej jako układ instalacji połączonych i współpracujących ze sobą, służące do przesyłania i dystrybucji czynnika grzejącego do odbiorcy zgodnie z ustawą z dnia 10 IV 1997 r. Prawo energetyczne (Dz. U. Nr 54, poz. 348) ze zmianami.
Dane dotyczą budynków i lokali ogrzewanych przy pomocy urządzeń jednostek gospodarki komunalnej i mieszkaniowej oraz spółdzielni mieszkaniowych i zakładów pracy, niezależnie od źródeł wytwarzania energii cieplnej (własnych lub obcych).
 28. Dane o **pracownikach medycznych** ochrony zdrowia obejmują osoby pracujące w wymiarze pełnego etatu, w wymiarze godzin przekraczającym pełny etat oraz w niepełnym wymiarze godzin w stosunku do czasu pracy określonego obowiązującymi przepisami dla danego rodzaju pracy w głównym miejscu pracy; w przypadku, jeśli ta praca ma dla nich charakter podstawowy, łącznie z osobami odbywającymi staż. Osoby te niezależnie od wymiaru czasu pracy są liczone raz.
Lekarzy, lekarzy dentyków, pielęgniarki, położne oraz farmaceutów wykazano łącznie z osobami odbywającymi staż podyplomowy.
 29. Dane o **zakładach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej** obejmują przychodnie, ośrodki zdrowia i poradnie (samodzielne). Udzielone porady podaje się w zakresie ww. zakładów. Porad z zakresu ambulatoryjnej opieki zdrowotnej udzielają również praktyki lekarzy i lekarzy dentyków, realizujące świadczenia zdrowotne finansowane ze środków publicznych (umowy z NFZ).
 30. **Porady udzielone przez lekarzy i lekarzy dentyków** w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej podaje się łącznie z badaniami profilaktycznymi, z poradami lekarskimi udzielonymi w izbach przyjęć szpitali ogólnych, a także z poradami udzielonymi przez lekarzy i lekarzy dentyków prowadzących praktykę lekarską oraz z orzeczeniami wojskowych komisji lekarskich.
 31. Informacje o **szpitalach** obejmują placówki medyczne, które do 2011 r. były traktowane jako filie; oznacza to, że filie te nie są wykazane jako odrębne zakłady.

Dane o **łóżkach w zakładach stacjonarnej opieki zdrowotnej** dotyczą łóżek znajdujących się stale w salach dla chorych (z pełnym wyposażeniem), zajętych przez chorych lub przygotowanych na ich przyjęcie.

Dane o **łóżkach w szpitalach ogólnych** obejmują miejsca (łóżka i inkubatory) dla noworodków na oddziałach neonatologicznych. Nie wlicza się tu miejsc na oddziałach dziennego pobytu.

32. Dane dotyczące ratownictwa medycznego i pomocy doraźnej obejmują działalność jednostek zgłoszonych do systemu ratownictwa (zespoły ratownictwa medycznego, szpitalne oddziały ratunkowe, lotnicze pogotowie ratunkowe).

Szpitalne oddziały ratunkowe od 8 XI 2011 r. funkcjonują na podstawie rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 3 XI 2011 r. (Dz. U. Nr 237, poz. 1420); wcześniej, będąc komórkami organizacyjnymi szpitali, działały na podstawie przepisów o zakładach opieki zdrowotnej.

Dane obejmują jednostki ratownictwa medycznego podległe resortowi obrony narodowej oraz resortowi spraw wewnętrznych.

33. Dane o **aptekach** nie obejmują aptek działających w strukturze i na potrzeby szpitali.
34. Zgodnie z ustawą z dnia 4 II 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późniejszymi zmianami) opieka może być organizowana w formie żłobka, oraz od 2011 r. – klubu dziecięcego, sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. Przed wejściem w życie ww. ustawy żłobki działały na podstawie ustawy z dnia 30 VIII 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej.
35. Dane dotyczące **wspierania rodziny** oraz **pieczy zastępczej**, począwszy od danych za 2012 rok, prezentowane są zgodnie z ustawą z dnia 9 VI 2011 r. o wspieraniu rodziny oraz systemie pieczy zastępczej (tekst jednolity Dz. U. 2017 poz. 697).
36. **Institutionalna piecza zastępcza** jest sprawowana w formie:

- 1) **placówek opiekuńczo-wychowawczych**, która jest prowadzona jako placówka typu:
 - a) **interwencyjnego** – zapewnia doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki,
 - b) **rodzinnego** – wychowuje dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się; umożliwia wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu; współpracuje z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny,
 - c) **socjalizacyjnego** – zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny; zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi, zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych,
 - d) **specjalistyczno-terapeutycznego** – sprawuje opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności: legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności; wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii; wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych. Placówka, zapewnia zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki w wychowaniu w rodzinie i przygotowujące do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym także odpowiednią rehabilitację i zajęcia rewalidacyjne;
- 2) **regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych** – umieszczane są w niej dzieci, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji i nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W tym samym czasie można w niej umieścić nie więcej niż 30 dzieci;

- 3) **interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych** – umieszcza się w nim dzieci do ukończenia pierwszego roku życia, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W ośrodku, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci.
37. **Placówka wsparcia dziennego** wspiera funkcje opiekuńcze i wychowawcze rodziny. Może być prowadzona w formie:
- 1) **opiekuńczej**, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych, zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań,
 - 2) **specjalistycznej** – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne; realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię,
 - 3) **pracy podwórkowej** – realizowanej przez wychowawcę, polegającej na działaniach animacyjnych i socjoterapeutycznych,
 - 4) **w połączonych formach.**
38. **Rodzinna piecza zastępcza** jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Zapewnia pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, przygotowanie dziecka do samodzielnego i odpowiedzialnego życia, zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.
39. Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:
- 1) **rodziny zastępcze:**
 - a) spokrewnione,
 - b) niezawodowe, umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa),
 - c) zawodowe – umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa); w tym:
 - zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego - przyjmuje dziecko na podstawie orzeczenia sądu w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby w przypadku, o którym mowa w art. 12a ustawy z dnia 29 VII 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jednolity Dz. U. 2015 poz. 1390),
 - zawodowe specjalistyczne – umieszcza się w nich w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie ustawy z dnia 26 X 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (jednolity tekst Dz. U. 2014 Nr 382, ze zmianami), małoletnie matki z dziećmi,
 - zawodowe niespokrewnione z dzieckiem, wielodzietne (funkcjonuje nie dłużej niż przez okres 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy, tj. do 31 XII 2014 r.).
 - 2) **rodzinny dom dziecka** - w tym samym czasie, może w nim przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa).
40. Dane o **domach i zakładach pomocy społecznej** dotyczą placówek, dla których organami założycielskimi i podmiotami prowadzącymi są: jednostki samorządu terytorialnego, stowarzyszenia, organizacje społeczne, kościoły i związki wyznaniowe, fundacje, osoby fizyczne i prawne.
- Rodzaje domów i zakładów pomocy społecznej prezentuje się zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 III 2004 r. (tekst jednolity Dz. U. 2016, poz. 930).
41. **Świadczenia pomocy społecznej** dzieli się na pieniężne (zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy) i niepieniężne (pomoc rzeczowa, poradnictwo specjalistyczne, schronienie, posiłek, ubranie, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej). Rodzaje świadczeń pomocy społecznej oraz i tryb ich

udzielania reguluje ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 III 2004 r. (tekst jednolity Dz. U. 2016, poz. 930).

42. **Świadczeniami rodzinnymi** są:

- a) zasiłek rodzinny;
- b) dodatki do zasiłku rodzinnego;
- c) świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy, świadczenie pielęgnacyjne;
- d) zapomogi związane z urodzeniem się dziecka.

Głównymi kryteriami uprawniającymi do świadczeń rodzinnych są: posiadanie dziecka na utrzymaniu oraz przeciętny miesięczny dochód, w przeliczeniu na osobę w rodzinie. Niezależnie od dochodu przyznawane są: zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne.

43. **Zasiłek rodzinny** – ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka i przysługuje: rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie uczącej się do ukończenia 24 roku życia. Zasiłek przysługuje na dziecko do ukończenia 18 lat. Jeżeli dziecko nie kontynuuje nauki, to z dniem osiągnięcia 18 lat, rodzic traci prawo do zasiłku rodzinnego na to dziecko. Stosowane w ustawie o świadczeniach rodzinnych określenie „do ukończenia 18 lat” odpowiada – w sporządzanym przez GUS bilansie ludności – grupie wieku do lat 17 włącznie. Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego. Osobie uprawnionej do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki (można pobierać jednocześnie kilka dodatków) z następujących tytułów:

- e) urodzenia dziecka (świadczenie jednorazowe);
- f) opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- g) samotnego wychowywania dziecka;
- h) wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- i) kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- j) rozpoczęcia roku szkolnego;
- k) podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania.

44. **Świadczenia opiekuńcze** – świadczenie pielęgnacyjne, zasiłek pielęgnacyjny i specjalny zasiłek opiekuńczy.

45. **Świadczenie pielęgnacyjne** – przysługuje osobom, na których zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym ciąży obowiązek alimentacyjny (rodzice dziecka, krewni w linii prostej, rodzeństwo, rodzina zastępcza spokrewniona z dzieckiem), a także opiekunowi faktycznemu dziecka (osoba, która opiekując się dzieckiem wystąpiła do sądu o przysposobienie tego dziecka), jeżeli rezygnują lub nie podejmują pracy zawodowej, by zajmować się osobą niepełnosprawną wymagającą szczególnej opieki.

46. **Zasiłek pielęgnacyjny** – przeznaczony jest dla niepełnosprawnych dzieci i niepełnosprawnych osób dorosłych oraz dla osób, które ukończyły 75 lat. Do zasiłku pielęgnacyjnego nie mają prawa osoby, które nabyły uprawnienie do dodatku pielęgnacyjnego wypłacanego przy emeryturze lub rencie z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Przyznawany jest nie na okres zasiłkowy, lecz na okres ważności orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności.

47. **Specjalny zasiłek opiekuńczy** – przyznawany jest osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2012 r. poz. 788 ze zm.) ciąży obowiązek alimentacyjny oraz małżonkom, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

48. Informacje zawarte w publikacji prezentowane są według stanu organizacyjnego ustroju szkolnego regulowanego przez przepisy ustawy z dnia 7 IX 1991 o systemie oświaty (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.) oraz zasad wdrażania nowego systemu edukacji, które reguluje ustawa z dnia 8 I 1999 r. – Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego (Dz. U. z 1999 Nr 12, poz. 96 ze zm.). Przedstawione dane pochodzą z systemu informacji oświatowej funkcjonującego na mocy ustawy z dnia 15 IV 2011 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 139, poz. 814 z późn. zm.).
49. System szkolnictwa wyższego regulowany jest przepisami ustawy z dnia 27 VII 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.).
50. W wyniku wdrożenia reformy systemu oświaty (po wprowadzeniu sześciolletniej szkoły podstawowej i trzyletniego gimnazjum) w drugim jej etapie zaczęły funkcjonować szkoły ponadgimnazjalne: dwu- i trzyletnie zasadnicze szkoły zawodowe, trzyletnie licea ogólnokształcące, trzyletnie licea profilowane i czteroletnie technika oraz szkoły dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych (tj. dwuletnie uzupełniające licea ogólnokształcące i trzyletnie technika uzupełniające) i trzyletnie szkoły specjalne przysposabiające do pracy. Do szkół ponadgimnazjalnych zalicza się również szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe oraz szkoły policealne.
- W roku szkolnym 2012/13 zakończono nabór do niektórych szkół ponadgimnazjalnych: liceów profilowanych, uzupełniających liceów ogólnokształcących, zasadniczych szkół zawodowych dla dorosłych oraz od roku szkolnego 2013/14 – techników uzupełniających.
51. W latach szkolnych 2010/11-2013/14 dzieci 6-letnie na wniosek rodziców mogły rozpocząć naukę w I klasie szkoły podstawowej, w roku szkolnym 2014/15 obowiązkiem szkolnym zostały objęte na 6-letnie dzieci urodzone w pierwszej połowie 2008 roku, a w roku szkolnym 2015/16 dzieci 6-letnie urodzone w 2009 r. oraz dzieci 7-letnie urodzone w drugiej połowie 2008 roku.
- Dzieci urodzone w 2009 r., które w roku szkolnym 2015/16 rozpoczęły naukę w I klasie szkoły podstawowej, w roku szkolnym 2016/17 mogą kontynuować naukę w I klasie; w roku szkolnym 2016/17 obowiązkiem szkolnym objęto dzieci 7-letnie;
52. Placówki wychowania przedszkolnego obejmują: oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, przedszkola (łącznie ze specjalnymi) oraz zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne.
53. Dane obejmują szkoły i placówki prowadzone przez jednostki administracji centralnej (rządowej), jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty i województwa) oraz inne osoby prawne i fizyczne.
54. Szkoły i placówki mogą być publiczne, niepubliczne oraz (z wyjątkiem szkół wyższych) niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych. Szkoła niepubliczna może uzyskać uprawnienia szkoły publicznej, jeżeli realizuje minimum programowe oraz stosuje zasady klasyfikowania i promowania uczniów ustalone przez Ministra Edukacji Narodowej, umożliwiające uzyskanie świadectw lub dyplomów państwowych. Jednostki administracji centralnej (rządowej) i jednostki samorządu terytorialnego mogą prowadzić tylko szkoły publiczne. Szkoły podstawowe i gimnazja mogą być tylko publiczne lub niepubliczne o uprawnieniach szkoły publicznej. Szkoły wyższe mogą być publiczne i niepubliczne; uczelnie niepubliczne tworzone są na podstawie zezwolenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
55. **Szkolnictwo dla dzieci i młodzieży** obejmuje:
- 1) szkoły podstawowe, w tym szkoły sportowe i mistrzostwa sportowego, szkoły artystyczne niedające uprawnień zawodowych realizujące jednocześnie program szkoły podstawowej;
 - 2) gimnazja, w tym szkoły sportowe i mistrzostwa sportowego;
 - 3) zasadnicze szkoły zawodowe;
 - 4) licea ogólnokształcące, w tym szkoły sportowe i mistrzostwa sportowego;
 - 5) technika;
 - 6) ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe;
 - 7) szkoły specjalne przysposabiające do pracy.
56. **Szkoły policealne** - kształcące w formie dziennej, wieczorowej lub zaocznej, które obejmują:

- 1) szkoły policealne (1-, 2- lub 3-letnie);
 - 2) nauczycielskie kolegia języków obcych (3-letnie) oraz kolegia nauczycielskie (3-letnie), w których absolwentom nie nadaje się tytułu licencjata;
 - 3) kolegia pracowników służb społecznych (3-letnie).
57. **Szkoły wyższe** realizują kształcenie w formie studiów stacjonarnych (dziennych) i niestacjonarnych (wieczorowych, zaocznych, eksternistycznych). Informacje z zakresu szkół wyższych:
- 1) podano łącznie z nauczycielskimi kolegiami języków obcych, w których absolwenci otrzymują tytuł licencjata;
 - 2) obejmują cudzoziemców studiujących w Polsce;
 - 3) nie obejmują Polaków studiujących za granicą.
58. **Szkoły dla dorosłych** - kształące w formie stacjonarnej, zaocznej i na odległość - obejmują:
- 1) szkoły podstawowe dla dorosłych;
 - 2) gimnazja dla dorosłych;
 - 3) 3-letnie licea ogólnokształcące dla dorosłych;
 - 4) funkcjonujące w latach szkolnych;
 - 2002/03-2014/15 – 2-3 letnie zasadnicze szkoły dla dorosłych oraz 3-letnie licea profilowane dla dorosłych;
 - 2002/03-2013/14 – 2-letnie uzupełniające licea ogólnokształcące dla dorosłych dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych;
 - 2004/05-2015/16 – 3-letnie technika uzupełniające dla dorosłych na podbudowie programowej zasadniczej szkoły zawodowej – od roku szkolnego 2013/14 brak naboru do klas pierwszych;
 - do roku szkolnego 2015/16 – 4-letnie technika dla dorosłych.
59. **Szkoły specjalne** organizowane są dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym dla młodzieży niepełnosprawnej. Kształcenie może być realizowane w systemie szkolnym lub w formie indywidualnej. Kształcenie specjalne odbywa się w szkołach ogólnodostępnych (w których tworzone są oddziały specjalne lub klasy integracyjne, ogólnodostępne), w funkcjonujących samodzielnie szkołach specjalnych oraz w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, innych placówkach oświatowo-wychowawczych lub w placówkach wykonujących działalność leczniczą (łącznie z zakładami lecznictwa uzdrowiskowego).
60. Prezentowane informacje, z wyjątkiem danych o szkołach wyższych, opracowano na podstawie systemu informacji oświatowej administrowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.
61. Dane dotyczące:
- 1) wychowania przedszkolnego oraz szkół (poza szkołami wyższymi) podaje się według stanu na początku roku szkolnego; dane o absolwentach - na koniec poprzedniego roku szkolnego;
 - 2) szkół wyższych – prezentuje się według stanu w dniu 30 XI; dane o absolwentach dotyczą liczby wydanych dyplomów ukończenia studiów wyższych. Absolwenci wykazani są z poprzedniego roku szkolnego.
62. Studenci zamiejscowych jednostek organizacyjnych zostali wykazani w miejscu siedziby tych jednostek zamiejscowych.
63. Absolwenci eksterni występują wyłącznie w szkołach policealnych dla dorosłych.
64. Dane, poza szkołami wyższymi i dla dorosłych, prezentuje się, jeśli nie zaznaczono inaczej, łącznie ze szkołami specjalnymi.
65. Do **księgozbioru** bibliotek publicznych zaliczono książki i broszury oraz gazety i czasopisma.
66. Za **czytelnika** (użytkownik aktywnie wypożyczający) uważa się osobę, która w ciągu roku sprawozdawczego została zarejestrowana w bibliotece i wypożyczyła na zewnątrz co najmniej jedną pozycję w ciągu roku.

67. **Muzea** to instytucje kultury, które gromadzą, rejestrują, konserwują i przechowują oraz udostępniają publiczności w formie wystaw dobra i wytwory kultury w zakresie sztuki, wiedzy, techniki i przyrody oraz prowadzą działalność naukową, oświatową i popularyzatorską (m.in. poprzez prowadzenie działalności wydawniczej).
68. W muzeach jako **muzealia** wykazano rzeczy ruchome i nieruchomości wpisane do inwentarza muzealiów.
69. Informacje dotyczące **galerii sztuki** obejmują jednostki, których podstawowym rodzajem działalności jest wystawiennictwo.
70. Informacje o teatrach i instytucjach muzycznych dotyczą profesjonalnych jednostek artystycznych i rozrywkowych prowadzących regularną działalność sceniczną.
Jednostki pogrupowano wyodrębniając:
- działalność **teatrów dramatycznych i lalkowych**,
 - działalność **teatrów muzycznych**, obejmującą działalność sceniczną oper, operetek, musicali i baletów (przedstawienia baletowe i musicalowe podano łącznie z operetkowymi),
 - działalność koncertową **filharmonii, orkiestr i chórów**.
 - działalność **rozrywkową estradową**
71. Informacje o **kinach** dotyczą działalności kin ogólnie dostępnych, tj. powołanych do publicznego udostępniania filmów w formie projekcji na seansach filmowych, bez względu na rodzaj stosowanego nośnika filmu (taśma światłoczuła, taśma magnetyczna eksploatowana w technice wideo, nośnik cyfrowy). Wśród kin stałych wyróżnia się minipleksy – posiadające od 3 do 7 sal i multipleksy – posiadające 8 sal i więcej.
72. Dane o organizacjach kultury fizycznej obejmują wybrane organizacje o ogólnokrajowym zasięgu działania i dotyczą głównie rekreacji ruchowej.
73. Informacje dotyczące klubów sportowych podaje się łącznie z uczniowskimi i wyznaniowymi klubami sportowymi.
74. Information regarding sports clubs, student sports clubs (UKS) and religious sports clubs has been compiled on the basis of periodic surveys conducted every two years.
75. Dane dotyczące **ścieżek rowerowych** obejmują ścieżki rowerowe służące głównie do celów komunikacyjnych, a nie turystycznych, tzw. szlaków rowerowych (np. położonych w lesie) czyli: samodzielnych dróg dla rowerów (położonych w pasie drogi), dróg wydzielonych z jezdni, dróg wydzielonych z chodnika, dróg zawartych w ciągach pieszo-rowerowych.
76. Prezentowane dane dotyczące **bezpieczeństwa publicznego** dotyczą:
- przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, na podstawie systemu statystyki kryminalnej Komendy Głównej Policji prowadzonego w porozumieniu z Ministerstwem Sprawiedliwości,
 - orzeczeń sądów powszechnych, na podstawie statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości.
77. **Przestępstwo stwierdzone** jest to zdarzenie, co do którego w zakończonym postępowaniu przygotowawczym potwierdzono, że jest przestępstwem. Przestępstwo - zgodnie z Kodeksem karnym z 1997 r. obowiązującym od 1 IX 1998 r. (ustawa z dnia 6 VI 1997 r., Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późniejszymi zmianami) - jest to zbrodnia lub występki ścigany z oskarżenia publicznego lub z oskarżenia prywatnego, zgodnie z Kodeksem karnym skarbowym, jest to przestępstwo skarbowe.
78. **Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw** jest to stosunek liczby przestępstw wykrytych w danym roku (łącznie z wykrytymi po podjęciu z umorzenia) do liczby przestępstw stwierdzonych w danym roku, powiększonej o liczbę przestępstw stwierdzonych w podjętych postępowaniach a umorzonych w latach poprzednich z powodu niewykrycia sprawców.

Informacje o przestępstwach stwierdzonych i wskaźnikach wykrywalności sprawców przestępstw pochodzą z policyjnych systemów informacyjnych.

Uwaga. Do 2012 r. prezentowane dane zawierały informacje o przestępstwach stwierdzonych przez Policję, jak również stwierdzonych w śledztwach własnych prowadzonych w prokuraturach. Od 2013 r. dane dotyczą spraw prowadzonych przez Policję lub powierzonych przez prokuratora w całości do prowadzenia przez Policję.

79. Dane o **wypadkach drogowych** obejmują zdarzenia mające związek z ruchem pojazdów na drogach publicznych, w wyniku których nastąpiła śmierć lub uszkodzenie ciała osób.

Za śmiertelną **ofiara wypadku drogowego** uznano osobę zmarłą (w wyniku doznanych obrażeń) na miejscu wypadku lub w ciągu 30 dni.

Za **ranną ofiarę wypadku drogowego** uznano osobę, która doznała obrażeń ciała i otrzymała pomoc lekarską.

80. **Produkt krajowy brutto (PKB)** przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Produkt krajowy brutto równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony w cenach rynkowych.

81. **Wartość dodana brutto (WDB)** mierzy wartość nowo wytworzoną w wyniku działalności produkcyjnej krajowych jednostek instytucjonalnych. Wartość dodana brutto stanowi różnicę między produkcją globalną a zużyciem pośrednim, jest wyrażona w cenach bazowych.

82. Termin **turystyka** – zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 692/2011 obowiązującym od 2012 r., oznacza czynności odwiedzających, którzy podejmują podróż do głównego miejsca docelowego położonego poza ich zwykłym otoczeniem, na okres krótszy niż rok, w dowolnym głównym celu, w tym w celu służbowym, wypoczynkowym lub innym celu osobistym, innym niż zatrudnienie przez podmiot miejscowy dla odwiedzanego miejsca.

83. W publikacji zastosowano następującą klasyfikację obiektów noclegowych turystyki:

- a) **hotel** – to obiekt hotelarski zlokalizowany głównie w zabudowie miejskiej dysponujący co najmniej 10 pokojami, w tym większość miejsc w pokojach jedno- i dwuosobowych, świadczący szeroki zakres usług związanych z pobytem klientów;
- b) **motel** – to obiekt hotelarski zlokalizowany przy trasach komunikacji drogowej, który poza usługami hotelarskimi przystosowany jest również do świadczenia usług motoryzacyjnych i dysponuje parkingiem. Motel musi posiadać co najmniej 10 pokoi, w tym większość miejsc w pokojach jedno- i dwuosobowych;
- c) **pensjonat** – to obiekt hotelarski, który świadczy usługi hotelarskie łącznie z całodziennym pożywieniem i dysponuje co najmniej 7 pokojami.

Hotele, motele i pensjonaty muszą posiadać stałe urządzenie grzewcze i przynajmniej jedną placówkę gastronomiczną. W zależności od ich wyposażenia i zakresu świadczonych usług wyróżnia się pięć kategorii: najwyższa - 5 gwiazdek, najniższa – 1 gwiazdka.

Do **pozostałych obiektów** zaliczono obiekty: domy wycieczkowe, schroniska młodzieżowe, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, kwatery agroturystyczne oraz inne obiekty wykorzystane dla turystyki.

84. **Baza noclegowa turystyki** dotyczy obiektów noclegowych posiadających 10 lub więcej miejsc noclegowych.

85. Dane o **miejscach noclegowych** wykazano według stanu w dniu 31 VII; dotyczą miejsc całorocznych i sezonowych. W informacjach nie uwzględnia się miejsc w obiektach przejściowo nieczynnych z powodu przebudowy, remontu, itp.

86. **Finanse publiczne** obejmują procesy związane z gromadzeniem środków publicznych oraz ich rozdysponowaniem.

Podstawę prawną określającą te procesy od 1 I 2010 r. stanowi ustawa z dnia 27 VIII 2009 r. o finansach publicznych (tekst jednolity Dz. U. 2013 poz. 885, ze zmianami) i przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych (Dz. U. 2009 Nr 157, poz. 1241, z późniejszymi zmianami). W przypadku gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego podstawę prawną stanowi również:

- ustawa z dnia 8 III 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. 2015 poz. 1515, ze zmianami),
- ustawa z dnia 5 VI 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity Dz. U. 2015 poz. 1445, ze zmianami),
- ustawa z dnia 5 VI 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity Dz. U. 2015 poz. 1392, ze zmianami),
- ustawa z dnia 13 XI 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (tekst jednolity Dz. U. 2015 poz. 513, ze zmianami),
- rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 I 2014 r. w sprawie sprawozdawczości budżetowej (Dz. U. 2014 poz. 119),
- rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2 III 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1053).

87. Dochody i wydatki budżetów gmin, miast na prawach powiatu, powiatów i województwa uchwalone są przez właściwe rady na okres roku kalendarzowego, w terminach i na zasadach określonych w ustawach o samorządzie terytorialnym.

Miasto na prawach powiatu realizuje zadania z zakresu działania gminy oraz powiatu i sporządza jeden budżet, w którym określone są poszczególne dochody z uwzględnieniem źródeł dochodów gminy i powiatu oraz wydatki realizowane łącznie przez gminę i powiat.

88. Na **dochody budżetów jednostek samorządu terytorialnego** składają się:

- 1) dochody własne, tj.:
 - a) dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych,
 - b) wpływu z podatków oraz opłat ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw, w tym podatek od nieruchomości, podatek rolny, leśny, podatek od środków transportu, podatek od czynności cywilnoprawnych, opłata skarbową, opłata eksploatacyjna, opłata targowa,
 - c) dochody z majątku, np. dochody z najmu i dzierżawy,
 - d) środki na dofinansowanie własnych zadań z innych źródeł;
- 2) dotacje:
 - a) z budżetu państwa na zadania: z zakresu administracji rządowej, własne, realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej,
 - b) przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz innych środków zagranicznych nie podlegających zwrotowi oraz płatności z budżetu środków europejskich,
 - c) otrzymane z funduszy celowych (od 2011 r. są tylko państwowe fundusze celowe),
 - d) pozostałe dotacje, w tym realizowane na podstawie porozumień między jednostkami samorządu terytorialnego;
- 3) subwencja ogólna z budżetu państwa, która składa się z części: wyrównawczej, oświatowej, rekompensującej, równoważącej i regionalnej.

89. **Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego** dzielą się na majątkowe (w tym inwestycyjne) i bieżące, do których zalicza się m.in.:

- 1) wydatki na wynagrodzenia (wraz z pochodnymi),
- 2) wydatki na zakup materiałów i usług,

- 3) dotacje dla jednostek organizacyjno-prawnych działających w budżetach jednostek samorządu terytorialnego,
 - 4) wydatki na obsługę długu,
 - 5) wydatki z tytułu udzielenia poręczeń i gwarancji.
90. Informacje dotyczące budżetów jednostek samorządu terytorialnego opracowano na podstawie sprawozdań Ministerstwa Finansów.
91. **Wyniki finansowe przedsiębiorstw** prezentuje się w dostosowaniu do ustawy z dnia 29 IX 1994 r. o rachunkowości (tekst jednolity Dz. U. 2016, poz. 1047).
- Dane w zakresie gospodarki finansowej przedsiębiorstw obejmują podmioty gospodarcze prowadzące księgi rachunkowe, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.
- Dane nie obejmują banków, instytucji ubezpieczeniowych, domów i biur maklerskich, towarzystw inwestycyjnych i emerytalnych, narodowych funduszy inwestycyjnych, szkół wyższych, samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej, instytucji kultury posiadających osobowość prawną i gospodarstw indywidualnych w rolnictwie.
92. **Przychody z całokształtu działalności** (kwoty otrzymane i należne) obejmują:
- 1) przychody netto ze sprzedaży produktów (wyrobów i usług), łącznie z dotacjami do produktów;
 - 2) przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów, łącznie z kwotami należnymi z tytułu sprzedaży opakowań wielokrotnego użytku;
 - 3) pozostałe przychody operacyjne, tj. przychody niezwiązane bezpośrednio z podstawową działalnością podmiotu, do których zalicza się: zysk ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych (środków trwałych, środków trwałych w budowie, wartości niematerialnych i prawnych, inwestycji w nieruchomości i prawa), otrzymane nieodpłatnie, w tym w drodze darowizny, aktywa (środki pieniężne), odszkodowania, rozwiązane rezerwy, korekty odpisów aktualizujących wartość aktywów niefinansowych, przychody z działalności socjalnej, przychody z wynajmu lub dzierżawy środków trwałych albo inwestycji w nieruchomości i prawa;
 - 4) przychody finansowe, tj. przychody z tytułu dokonanych przez podmiot operacji finansowych: kwoty należne z tytułu dywidend i udziałów w zysku, odsetki od udzielanych pożyczek, odsetki od lokat terminowych, odsetki za zwłokę, zysk ze zbycia inwestycji, zmniejszenia odpisów aktualizacyjnych wartości inwestycji wobec całkowitego lub częściowego ustania przyczyn powodujących trwałą utratę ich wartości, nadwyżkę dodatnich różnic kursowych nad ujemnymi.
93. **Wynik finansowy na działalności gospodarczej** jest to suma wyniku finansowego na sprzedaży produktów, towarów i materiałów, wyniku na pozostałej działalności operacyjnej oraz wyniku na operacjach finansowych.
94. **Wynik finansowy brutto** (zysk lub strata) jest to wynik finansowy na działalności gospodarczej, powiększony o zyski nadzwyczajne i pomniejszony o straty nadzwyczajne.
95. **Wynik finansowy netto** (zysk lub strata) otrzymany po pomniejszeniu wyniku finansowego brutto o obowiązkowe obciążenia.
96. Relacje ekonomiczne przedstawione oblicza się następująco:
- 1) **wskaźnik poziomu kosztów** jako relację kosztów uzyskania przychodów z całokształtu działalności do przychodów z całokształtu działalności;
 - 2) **wskaźnik rentowności obrotu:**
 - ze sprzedaży jako relację wyniku ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów do przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów,
 - brutto jako relację wyniku finansowego brutto do przychodów z całokształtu działalności,
 - netto jako relację wyniku finansowego netto do przychodów z całokształtu działalności;
 - 3) **wskaźnik płynności finansowej:**
 - **I stopnia** jako relację inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych bez funduszy specjalnych,

- **II stopnia** jako relację inwestycji krótkoterminowych i krótkoterminowych należności i roszczeń do zobowiązań krótkoterminowych bez funduszy specjalnych,
 - **III stopnia** jako relację aktywów obrotowych (zapasów, krótkoterminowych należności i roszczeń, inwestycji krótkoterminowych oraz krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych czynnych) do zobowiązań krótkoterminowych bez funduszy specjalnych.
97. **Produkcja sprzedana przemysłu** dotyczy całokształtu działalności podmiotu gospodarczego, tj. zarówno działalności przemysłowej, jak i nieprzemysłowej. Produkcję sprzedaną przemysłu prezentuje się w cenach bazowych. Jako ceny stałe przyjęto ceny stałe 2010 r. (średnie ceny bieżące 2010 r.).
98. **Produkcja budowlano-montażowa** dotyczy działalności zrealizowanej na terenie kraju i obejmuje roboty budowlane o charakterze inwestycyjnym, remontowym i konserwacyjnym oraz budownictwo tymczasowe na placach budów – wykonane siłami własnymi systemem zleceńiowym przez podmioty budowlane na rzecz obcych zleceniodawców.
99. **Nakłady inwestycyjne** są to nakłady finansowe lub rzeczowe, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie (przebudowa, rozbudowa, rekonstrukcja lub modernizacja) istniejących obiektów majątku trwałego, a także nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji.
- Nakłady inwestycyjne dzielą się na nakłady na środki trwałe oraz pozostałe nakłady.

Nakłady na środki trwałe są to nakłady na:

- budynki i budowle (obejmują budynki i lokale oraz obiekty inżynierii lądowej i wodnej), w tym m.in. roboty budowlano-montażowe, dokumentacje projektowo-kosztorysowe,
- maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia (łącznie z przyrządami, ruchomościami i wyposażeniem),
- środki transportu,
- inne, tj.: melioracje szczegółowe, koszty ponoszone przy nabyciu gruntów i używanych środków trwałych, inwentarz żywy (stado podstawowe) i zasadzenia wieloletnie, a ponadto odsetki od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji (uwzględnione wyłącznie w danych wyrażonych w cenach bieżących), z wyjątkiem odsetek nieuwzględnionych w wartości nakładów na środki trwałe przez podmioty stosujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) wprowadzone od 1 I 2005 r.

Pozostałe nakłady są to nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji oraz inne koszty związane z realizacją inwestycji. Nakłady te nie zwiększają wartości środków trwałych.

100. **Nakłady inwestycyjne** zaliczono do odpowiednich sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności zgodnie z zaklasyfikowaniem działalności inwestora (podmiotu gospodarki narodowej), z wyjątkiem nakładów na obiekty niezwiązane z jego podstawową działalnością, które zaliczono do odpowiedniej sekcji według kryterium przeznaczenia obiektu (dotyczy np. budynków i lokali mieszkalnych, obiektów przeznaczonych dla potrzeb edukacji, ochrony zdrowia, sportu i rekreacji).
101. Do **środków trwałych** zalicza się kompletne i nadające się do użytku, składniki majątkowe o przewidywanym okresie używania dłuższym niż rok, w tym również drogi publiczne, ulice i place łącznie z pobocznymi i podbudową, uzbrojenie terenu, zasadzenia wieloletnie, melioracje, budowle wodne, grunty oraz inwentarz żywy (stado podstawowe) oraz spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego i spółdzielcze prawo do lokalu niemieszkalnego (użytkowego).
102. **Działalność badawcza i rozwojowa (B+R)** to ogół działań polegających na prowadzeniu i wspieraniu badań naukowych i prac rozwojowych. Jest to praca twórcza, prowadzona w sposób metodyczny, podejmowana w celu zwiększenia zasobów wiedzy, w tym wiedzy o człowieku, kulturze i społeczeństwie oraz w celu tworzenia nowych zastosowań dla wiedzy już istniejącej. Zgodnie z Rozporządzeniem Wykonawczym Komisji (UE) nr 995/2012 z dnia 26 X 2012 r. statystyki dotyczące działalności badawczo-rozwojowej na poziomie regionalnym od 2014 r. zostały opracowane na podstawie danych jednostek lokalnych.

Dane o pracujących (do 2015 r. zatrudnionych) dotyczą osób bezpośrednio zaangażowanych w prace B+R. Ekwiwalenty pełnego czasu pracy (EPC) są to jednostki przeliczeniowe służące do ustalenia licz-

by faktycznie pracujących w działalności badawczo-rozwojowej. Jeden ekwiwalent pełnego czasu pracy oznacza jeden osoborok poświęcony wyłącznie na działalność badawczą i rozwojową.

103. Działalność innowacyjna polega na angażowaniu się przedsiębiorstw w różnego rodzaju działania naukowe, techniczne, organizacyjne, finansowe i komercyjne, które prowadzą lub mają w zamierzeniu prowadzić do wdrażania innowacji. Niektóre z tych działań mają charakter innowacyjny, natomiast inne nie są nowością, lecz są konieczne do wdrażania innowacji. Działalność innowacyjna obejmuje także działalność badawczą i rozwojową (B+R), która nie jest bezpośrednio związana z tworzeniem konkretnej innowacji.
104. Dane dotyczące **podmiotów gospodarki narodowej** obejmują podmioty zarejestrowane w krajowym rejestrze urzędowym podmiotów gospodarki narodowej (REGON), tj. osoby prawne, jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, z wyłączeniem osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

Methodological notes

1. **Demographic data** were compiled on the basis of:
 - a) the balances of the size and structure of the population in a gmina.
Population balances are compiled for periods between censuses on the basis of the last census, taking into account:
 - changes in a given period connected with vital statistics (births, deaths) and migration of the population (registering and cancelling registration for permanent residence from other gminas and from abroad) as well as address changes of the population due to changes in the administrative division,
 - the difference between the number of people registered for temporary stay above 3 months in a gmina and the number of people temporarily absent (registering and cancelling registration for temporary stay from/to other gminas);
 - b) the registers of the Ministry Digital Affairs - on internal and international migration of population for permanent residence (since 2006 the source of this data is PESEL register – Common Electronic System of Population Register);
 - c) documentation of Civil Status Offices regarding registered marriages, births and deaths;
 - d) documentation of courts – regarding legally valid decisions in actions for divorces and separations.
2. The **working age population** refers to males, aged 18-64, and females, aged 18-59. In this category the age groups of **mobility** (i.e. 18-44) and **non-mobility** (i.e. 45-64 for males and 45-59 for females) are distinguished. The **non-working age** population is defined as the pre-working age population, i.e., up to the age of 17 and the post-working age population, i.e., 65 and more for males and 60 and more for females.
3. Rates concerning vital statistics and migration of the population according to territorial division were calculated as the ratio of the number of de-fined events to the number of population (as of 30 VI).
4. **Infant** is a child under the age of 1.
5. **Natural increase of the population** accounts for the difference between the number of live births and deaths in a given period.
6. **Internal migration** is a change of place of permanent (or temporary) residence connected with crossing an administrative border of gmina with a purpose to settle in other administrative unit. In case of urban-rural gmina a change of place of residence between urban and rural area of this gmina is also migration. Internal migration is also a change of kind of registration from temporary stay to permanent residence in the same administrative unit, if a previous place of permanent residence was in other administrative unit.
International migration of the population is understood as moves of the people related to change of country of residence.

The data on migration of population have been compiled on the basis of documentation regarding registration for permanent residence.

The term "inflow" is used in case of registration of arrival for permanent residence, the term "outflow" – in case of registration of departure from the place of permanent residence (i.e. registration of arrival for permanent residence in other administrative unit)
7. Data regarding employment concern persons performing work providing earnings or income and include:
 - a) employees hired on the basis of an employment contract (labour contract, posting, appointment or election) or service relation,
 - b) employers and own-account workers, i.e.:
 - owners, co-owners, and leaseholders of private farms in agriculture (including contributing family workers), i.e., working on private farms; since 2010 all persons employed on private farms were included regardless agricultural land area and purpose of agricultural production were included (with persons producing exclusively or mainly for their own needs);

- owners and co-owners (including contributing family workers; excluding partners in companies who do not work in them) of entities conducting economic activity other than that related to private farms in agriculture,
 - other self-employed persons, e.g., persons practicing learned professions;
- c) outworkers;
- d) agents (including contributing family workers and persons employed by agents);
- e) members of agricultural production co-operatives (agricultural producers' co-operatives and co-operatives established on their basis as well as agricultural farmers' co-operatives);
- f) clergy fulfilling priestly obligations.
8. Data concerning **employment** on a given day as of 31 XII are presented without converting part-time paid employees into full-time paid employees, each person being listed once according to the **main job**.
9. Data concerning **average paid employment** include exclusively employees hired on the basis of an employment contract. Information concerns full- and part-time paid employees in terms of full-time paid employees.
10. **The average monthly (nominal) wages and salaries** per paid employee were calculated assuming:
- personal wages and salaries, excluding wages and salaries of persons engaged in out-work as well as apprentices and persons employed abroad,
 - payments from profit and balance surplus in co-operatives,
 - annual extra wages and salaries for employees of budgetary sphere entities,
 - fees paid to selected groups of employees for performing work in accordance with a labour contract, e.g., to journalists, film producers, radio and television program producers.

Data regarding the average monthly gross wages and salaries per paid employee include deductions for personal income taxes and contributions to compulsory social security (retirement, pension and illness) paid by insured employee, introduced on 1 I 1999, in accordance with the Law on the Social Security System, dated 13 X 1998 (Journal of Laws No. 137, item 887, with amendments).

11. Data regarding registered unemployed persons include persons who, in accordance with the Law on Promotion Employment and Labour Market Institutions, dated 20 IV 2004, in force since 1 VI 2004 (uniform text Journal of Laws 2015, item 149, with amendments) are classified as unemployed.
12. An unemployed person is understood as a person who is at least 18 years old and is less than 60 in case of women and less than 65 in case of men, is not employed and not performing any other kind of paid work who is capable of work and ready to take full-time employment obligatory for a given job or service (or in case he/she is a disabled person – capable and ready to take work comprising no less than a half of working time), not attending a school with the exception of schools for adults (or taking extra curriculum exam within the scope of this school programme exam) or tertiary schools in part-time programme, looking for employment or other kind of paid work and registered in a powiat labour office, appropriate for his/her permanent stay, with additional provisions concerning the sources of income, included in the mentioned law.
13. The registered unemployment rate is calculated as the relation of the number of registered unemployed persons to the economically active civilian population, i.e., excluding persons in active military service as well as employees of budgetary entities conducting activity within the scope of national defence and public safety.
14. On account of functions in a road network public roads are divided, according to the Law on Public Roads dated 21 III 1985 (unified text: Journal of Laws 2015, item 460, with amendments), into following categories: national, regional, district and communal roads.

National roads include motorways and expressways as well as roads which are designated to become motorways and expressways, international roads, roads which are other links ensuring the efficiency of the national road network, approach roads to generally accessible border crossings servicing international

passenger and freight traffic, roads which are an alternative to toll motorways, roads which are by-passes around large urban agglomerations, roads with a military significance.

Regional roads include roads other than those presented above, which are links between cities, have a large significance for the voivodship and roads with a military significance not included among national roads.

District roads include roads other than those mentioned above, which link powiat capital cities with gmina capital cities and gmina capital cities with other such cities.

Communal roads include roads with a local significance not included in the other categories, which supplement the network of roads servicing local needs, excluding internal roads.

15. Data on road surface quality are derived from road surface surveys annually conducted by General Directorate for National Roads and Motorways. In the survey data on the following technical-exploitation parameters are gathered: cracks, longitudinal evenness, wheel-rut deepness (transverse evenness), surface condition, wetted frictional properties (friction coefficient), surface deflections, curvature surface deflection coefficient, macrotexture.

After aggregation and compilation of measurement results of the parameters, surface sections are classified into one of four classes:

- Class A – section in good surface condition,
- Class B – section in satisfactory condition,
- Class C – section in unsatisfactory condition,
- Class D – section in bad condition.

Four classes of surface technical condition after aggregation are used to determine general condition assessment of the road surface, i.e. determine three decision levels of surface condition:

- desired level (good condition) – includes two surface classes: class A, which means surface in good condition and class B, which means surface in satisfactory condition;
- warning level (unsatisfactory condition) – includes class C;
- critical level (bad condition) – includes class D.

Total renovation needs index is the ratio of length of road network in bad or unsatisfactory condition to total length of network managed.

16. **Available income** includes current monetary and non-monetary income (including the value of own consumption, i.e., consumer goods and services acquired for household needs from self-employed agricultural or non-agricultural economic activity as well as the value of goods and services received free of charge), excluding prepayments on personal income tax paid with income from hired labour and social security benefits and from social assistance benefits excluding contributions to obligatory social security paid by the insured employee as well as excluding taxes paid by self-employed persons. Available income is designated for expenditures as well as for an increase in savings.
17. **Risk of poverty** – a household and thus all its members have been regarded as poor if the expenditure level (including the value of products received free of charge as well as the value of own consumption) was below the adopted poverty threshold. In order to eliminate the effect of the socio-demographic composition of household on the maintenance costs, the so-called original OECD equivalence scale has been used for the calculation of the households' expenditure level and determination of poverty thresholds (relative and subsistence minimum). According to this scale, weight 1 is attributed to the first person in the household at the age of 14 and over, weight 0,7 – to any other person at that age and weight 0,5 – to every child under 14. And thus, for instance, the relative poverty threshold for a 4-person household consisting of 2 adult persons and 2 children at the age under 14 is 2,7 times as high as that for a 1-person household.

Relative poverty threshold is 50% of the mean monthly expenditure determined at the level of all households estimated with the use of the so-called original OECD equivalence scale. The poverty lines are estimated quarterly; in the fourth quarter of 2010 the relative poverty threshold was 668 zł for 1-person households and 1802 zł for 4-person households (2 adults with 2 children at the age under 14), in the fourth

quarter of 2015 the threshold was 734 zł for 1-person households and 1982 zł for 4-person households, while in the fourth quarter of 2016: 770 zł and 2080 zł, respectively.

"Legal" poverty threshold is the amount which, according to the Law on Social Assistance (uniform text Journal of Laws 2016 item 930, with later amendments), provides eligibility for a monetary benefit from social assistance system. From 2010 to the third quarter of 2012 the line remained at the level of 477 zł for 1-person households and 351 zł per 1 person for multi-person households. From the fourth quarter of 2012 to the third quarter of 2015 these sums amounted to 542 zł for 1-person households and 456 zł per 1 person for multi-person households. Since the fourth quarter of 2015, the line of 634 zł and 514 zł, respectively, has applied.

Extreme poverty threshold sets on the basis of the subsistence minimum estimated by the Institute of Labour and Social Studies for the 1-person employees' household. The subsistence minimum determines the level of the satisfaction of needs below which there is a threat to the biological existence and to psychophysical human development. Poverty thresholds are estimated quarterly; in the fourth quarter of 2010 the extreme poverty threshold was 466 zł for 1-person households and 1257 zł for 4-person households (2 adults with 2 children at the age under 14), in the fourth quarter of 2015 the threshold was 545 zł for 1-person households and 1472 zł for 4-person households, while in the fourth quarter of 2016: 550 zł and 1486 zł, respectively.

18. **A dwelling** is a premise comprising one or several rooms including auxiliary spaces, built or remodelled for residential purposes, structurally separated (by permanent walls) within a building, into which a separate access leads from a staircase, passage, common hall or directly from the street, courtyard or garden.
19. **A room** is a space in a dwelling separated from other spaces by permanent walls, with an area of at least 4 m², with direct day lighting, i.e., with a window or door containing a glass element in an external wall of the building. A kitchen area is treated as a room if it meets the conditions described in the definition.
20. **The useful floor area** of a dwelling is the total useful floor area of the rooms, kitchen, foyers, bathrooms, and all other spaces comprising the dwelling.
21. Information regarding dwelling stocks, **useful floor space** as well as **rooms completed concerns dwellings** in newly built and expanded buildings as well as dwellings obtained as a result of adapting non-residential spaces.
22. Information regarding the results include:
 - **cooperative construction** – realized by housing cooperatives, designed for persons being members of these cooperatives;
 - **gminas (municipal) construction** – realized in full from the gmina budget (primarily with a public assistance or intervention character);
 - **company construction** – realized by companies (of the public and private sectors), designed for meeting the residential needs of the employees of these companies;
 - **construction for sale or rent** – concerns dwellings completed by various investors in order to achieve a profit.
 - **public building society** – realized by public building societies (operating on a non-profit basis) utilizing credit from the state bank BGK;
 - **private construction** – realized by natural persons (conducting or not conducting economic activity), foundations, churches and religious associations, designed for the own use of the investor or for sale and rent;
23. Data regarding **municipal installations** concern **operative** installations and are presented by location of the object.
24. Information regarding the length of the water supply, the sewage systems and gas supply system system includes systems servicing households and others.

Information regarding the **length of the water supply and gas supply** network concerns distribution network excluding connections leading to residential buildings and other constructions as well as transmission (main) network.

Data regarding the **length of the sewage supply network**, apart from street conduits, include collectors, i.e., conduits receiving sewage from the street network; while they do not include sewers designed exclusively for draining run-off.

Water supply, sewage and gas connections leading to residential buildings (including collective accommodation facilities, e.g.: employee boarding houses, student dormitories and boarding schools, social welfare homes) are understood as branches linking individual buildings with the distribution system or, in the case of the sewage system, with the main drainage system..

25. Data regarding the users of water supply system and sewerage system include the population living in residential buildings connected to a defined system. Data regarding the gas users concern the population in dwellings equipped with gas installations connected to the gas system. Data regarding the population using the water supply system, the sewage system and the gas system also include the population in collective accommodation facilities. regarding the number of consumers using gas from gas supply include consumers using collective gas-meters. Data regarding the consumption of gas from gas supply, concern all the households.
26. The **consumption of electricity and gas from gas supply system** in households is established on the basis of an estimated system of payments.
27. Information within the range of heating regards dwellings as well as offices and institutions with central heating within transmission thermal-line – with is considered as a system of conduits leading heating medium to distribution line according to Law from 10 IV 1997 Energetic Law (Journal of Laws No. 54, item 348) with later amendments.
Data apply to the buildings and premises heated by installations operated by communal and housing organizations and by housing co-operatives or enterprises, regardless of the sources supplying the thermal energy (own and other).
28. Data regarding medical personnel of the health service include persons working full-time, over-time as well as part-time in relation to work time defined in the obligatory regulations for a given type of work, when this work has a basic character, including persons undergoing internships. These persons are counted once regardless of the time worked.
Doctors, nurses, midwives and pharmacists including interns.
29. Data on **out-patient health care** include out-patients departments, health centres and clinics (independent). Consultations provided are given within the above mentioned establishments. Consultations within out-patient health care are also provided by practices of doctors and dentists, realizing health services financed by public funds (agreements with National Health Fund).
30. Consultations provided by doctors and dentists were presented together with preventive examinations, also together with consultations provided by doctors in admission rooms in general hospitals and with the opinions of military medical commissions.
31. Data on **hospitals** comprise health care units, which until 2011 were treated as hospital branches; it means branches are not treated as separate facilities .
Data on **beds in-patient health care facilities** concern permanent beds in patient wards, either occupied or prepared to receive patients.
Data regarding beds in **general hospitals** include beds and incubators for new-borns in neonatologist wards. Places in day wards are not included
32. Data concerning emergency medical services and first-aid include units covered by the State Emergency Medical Services system (emergency rescue teams, hospital emergency wards, admission rooms, medical air rescue).

Hospital emergency wards since 8 XI 2011 have operated on the basis of decree of the Ministry of Health, dated 3 XI 2011 (Journal of Laws No. 237, item 1420); earlier operated on the basis of the regulation on health care facilities.

Data include units of the rescue system subordinated of the Ministry of National Defence and the Ministry of Interior.

33. Generally available **pharmacies** do not include pharmacies, which operate in the structure and for needs of hospitals.
34. According to the law dated 4 II 2011 (uniform text Journal of Laws 2015 item 1217) childcare for children up to the age of 3 can be organized in nurseries as well as since 2011 children's clubs or provided by day carer and nanny. Before the above mentioned Law nurseries functioned on the basis of Law dated 30 VIII 1991 on health care facilities.
35. Data concerning **family support** and **foster care** are since 2012 presented according to the Law on Family Support and Foster Care System, dated 9 VI 2011 (uniform text Journal of Laws 2017, item 697).
36. **Institutional foster care shall be exercised in the form of:**
 - 1) **care and education centre**, shall be exercised in the form of:
 - a) **an intervention** - provides immediate care for a child in the crisis situation, especially if it is required for the centre to place the child under immediate care,
 - b) **a family** - educates children of various age groups, including adolescents and those becoming independent; enables common education and care for numerous siblings; cooperate with a family foster care coordinator and a family assistant,
 - c) **a socialization** – provides a child with full-time care and education, and fulfil its needs, especially emotional, development, health, living, social and religious needs, implements a child assistance plan prepared in cooperation with a family assistant, enables contacts with parents and other close persons, unless otherwise decided by a court, takes actions aimed at the child's return to a family, provides a child with access to education adjusted to its age and development skills, provides a child with therapeutic actions, provides access to eligible healthcare services,
 - d) **a specialist therapy** - provides care for a child with individual needs, in particular, a child with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability, a child requiring the application of special education methods and specialist therapy, a child requiring dealing with their developmental and emotional retardation. The centre provides educational, sociotherapeutic, corrective, compensating, speech therapy, and therapeutic activities compensating for lacks in upbringing in a family and preparing for social life, as well as proper rehabilitation for disabled children;
 - 2) **regional care and therapy centre** – a centre where children shall be placed, due to their health condition requiring specialist care and rehabilitation and cannot be placed in family foster care or a care and education centre. The total number of 30 children at most may be placed in a regional care and therapy centre at the same time;
 - 3) **pre-adoptive intervention centre** – a centre where shall be placed children up to the 1 year old, requiring special care who, waiting for adoption, cannot be covered by family foster. The total number of 20 children at most may be placed in a pre-adoptive intervention centre at the same time.
37. **Day-support centre** – supports the family in its care and education functions. It may be operated in the form of:
 - 1) **care centre**, including interest circles, day-rooms, clubs, educational centres, provides a child with: care and education, assistance in learning, organisation of leisure time, entertainment and sport classes and development of interests,
 - 2) **specialist centre** – organises socio-therapeutic, therapeutic, corrective, compensating and speech therapy classes, implement an individual corrective programme, a psychocorrective or psychopreventive programme, in particular pedagogic, psychological and sociotherapy,
 - 3) **street work** - carries out motivating and sociotherapeutic activities,
 - 4) **in a combination of the forms**

38. **Family foster care** shall be exercised in case when it is impossible for the parents to provide care and education for a child. It guarantees a work with a family to make possibility for a child to return to its family, or when it is impossible – efforts aimed at child's adoption; preparation of a child to live an independent and responsible life; satisfaction of children's emotional needs, in particular the needs related to welfare, health-care, education, culture and recreation.
39. The forms of family foster care are the following:
- 1) **foster families:**
 - e) related,
 - f) non-professional – placed in it may be not more than 3 children (except for numerous siblings),
 - g) professional – placed in it may be not more than 3 children (except for numerous siblings) including:
 - professional that performs the function of a family emergency house shall receive a child on the basis of a court ruling, case when a child was escorted by Police or Border Guard, upon consent of parents, child or another person in the case referred to in Article 12a of the Law on Counteracting Domestic Violence, dated 29 VII 2005 (uniform text Journal of Laws 2015 item 1390),
 - professional specialist shall receive in particular: children with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability, children on the basis of the Law on Proceedings Involving Juveniles, dated 26 X 1982 (uniform text Journal of Laws 2014, item 382, with amendments), underage mothers with children.
 - professional not related to the child with many children (operates for not longer than 3 years from the date of entry into force of Law, i.e. until 31 XII 2014).
 - 2) **foster homes** – placed in it may be not more than 8 children (except for numerous siblings).
40. Data **concerning social welfare homes and facilities** are related to the institutions, for which the founding bodies are: local self-government entities, associations, social organizations, churches and religious associations, foundations, natural and legal persons.
Types of social welfare homes and facilities are presented in accordance with the Law on Social Welfare, dated 12 III 2004 (uniform text Journal of Laws 2016, item 930).
41. **Social assistance benefits** are divided into monetary (permanent benefit, temporary benefit, appropriated benefit) and non-monetary (material help, specialist advisory, shelter, meal, clothing, stay and attendance services in social welfare homes). Types of social assistance benefits as well as rules of provision is governed by the Law on Social Welfare, dated 12 III 2004. (uniform text Journal of Laws 2016, item 930).
42. **Family benefits include:**
- a) family allowance;
 - b) family allowance supplements;
 - c) attendance benefits: nursing allowance, special attendance allowance and nursing benefit;
 - d) single payment birth grant.
- The main criteria for entitlement to family benefits are: having a dependent child and average monthly income, per family member. Regardless of income, you will receive: nursing allowance and nursing benefit.
43. **Family allowance** – is designed to partially cover childcare expenses; the allowance is granted to: parents, one parent or legal guardian of the child, the child's actual guardian, a person up to the age of 24 who is learning. Family allowance is granted for a child until the age of 18. If a child does not continue education, when the child reaches 18 years old, the parent loses the right to family allowance for the child. Granting the right to family allowance is dependent, among others from fulfilling the income criteria. A person eligible for family allowance is entitled to the following benefits (it is possible to receive several supplements simultaneously) due to:
- a) giving birth to a child (one-time benefit);
 - b) taking care of a child during child-care leave;
 - c) single parenthood;

- d) multi-children parenthood;
 - e) education and rehabilitation of a disabled child;
 - f) beginning of the school year;
 - g) undertaking education outside the place of residence by a child.
44. **Attendance benefits** – nursing benefit, nursing allowance, special attendance allowance.
 45. **Nursing benefit** – granted to a persons who have a maintenance obligation (parents of children, straight relatives, siblings, related foster family), as well as the child's actual guardian (person who takes care of the child in the court of adoption of the child) if they resign or do not take up occupational work to handle a person with a disability requiring special care.
 46. **Nursing allowance** – designed for disabled children and adults with disabilities and for those who are over 75 years old. Allowance is not granted to persons who have acquired entitlement to a nursing supplement paid with retirement or pension from the Social Insurance Fund. It is granted not for the benefit period but for the duration of validity of the decision on disability or degree of disability.
 47. **Special attendance allowance** – granted to persons who, under the provisions of the Law of February 25, 1964 – The Family and Guardianship Code (Journal of Laws 2012, item 788 with amendments), are obliged to pay maintenance and spouses if they do not work or resign from employment or other gainful employment in order to have permanent custody of a person with certificate of high level of disability or a disability certificate including the indication of the need for permanent or prolonged care or assistance of another person due to the greatly reduced possibility of independent existence and the need for constant participation of the child's guardian in the process of his treatment, rehabilitation and education.
 48. Information in the publication are presented according to organizational state of education regulated by the Education System Act of 7 IX 1991 (uniform text, Journal of Laws 2004 No. 256, item 2572, with amendments) as well as rules concerning implementation of the new education system regulated by the Law, dated 8 I 1999 – regulations introducing education reform (Journal of Laws 1999 No. 12, item 96) with later amendments. The information presented has been completed on the basis of the Educational Information System functioning on the basis of Law, dated 15 IV 2011 (Journal of Laws 2011, No. 139, item 814) with amendments.
 49. Higher education system is regulated by the Higher Education Law (Journal of Laws No. 164, item 1365) with later amendments.
 50. As a result of the education reform implementation (after introduction of 6-year primary schools and -year lower secondary school) in the second phase began functioning upper secondary schools: –3-year basic vocational schools, 3-year general secondary schools, and specialized secondary schools, 4-year technical secondary schools, as well as supplementary schools for graduates from basic vocational schools (i.e. 2-year supplementary general secondary schools and 3-year supplementary technical secondary schools), and 3-year special job-training schools; upper secondary schools include also art schools leading to professional certification and post-secondary schools.
 Since the 2012/13 school year recruitment to some upper secondary schools has been terminated: specialized secondary schools, supplementary general secondary schools, basic vocational schools for adults as well as since 2013/14 school year – supplementary technical schools.
 51. In the 2010/11-2013/14 school years, upon the request of parents children at the age of 6 could start education in the first class of primary school. In the 2014/15 school year the first class of primary school has been obligatory for children at the age of 6 born in the first half of 2008 and in the 2015/16 school year for children at the age of 6 born in 2009, and children born in the second half of 2008 (at the age of 7).
 Children born in 2009, who joined first class of primary education in the 2015/16 school year, are allowed to continue their education in the first class in the 2016/17 school year; in the 2016/17 school year children at the age of 7 have been subjected to obligatory education;
 52. Pre-primary education establishments include: pre-primary sections in primary schools, nursery schools (including special) as well as pre-primary education groups and pre-primary points.
 53. Data include schools and establishments managed by central (government) entities and local self-government entities (gminas, powiats and voivodships), as well as by other legal and natural persons.

54. *Schools and establishments may be public, non-public with the competence of a public school and non-public. A non-public school can obtain the competence of a public school, if it implements the programme minimum as well as applies the principles of classifying and promoting pupils and students as established by the Ministry of National Education, allowing students to obtain state certificates or diplomas. Central (government) entities and local self-government entities can only administer public schools. Primary schools and lower secondary schools can be administrated either as public schools, or non-public schools with the competence of a public school. Tertiary education can be public and non-public; non-public higher education institutions are established on the basis of a permit of the Minister of Science and Higher Education.*
55. *Schools for children and youth include:*
- 1) *primary schools, of which sports schools and athletic schools, art schools simultaneously conducting a primary school programme;*
 - 2) *lower secondary schools, of which sports schools and athletic schools;*
 - 3) *basic vocational schools;*
 - 4) *general secondary schools, of which sports schools and athletic schools;*
 - 5) *technical secondary schools;*
 - 6) *art schools leading to professional certification;*
 - 7) *special job-training schools.*
56. **Post-secondary schools** – *educating in day, evening or weekend form include:*
- 1) *post-secondary vocational schools (1-, 2- or 3-year);*
 - 2) *foreign language teacher training colleges as well as teacher training colleges in which graduates do not receive title of licentiate;*
 - 3) *colleges of social work (3-year).*
57. **Tertiary education** (university level) *includes day, evening, weekend and extramural studies. Data regarding tertiary education:*
- 1) *include foreign language teacher training colleges in which graduates receive the title of licentiate;*
 - 2) *include foreigners studying in Poland;*
 - 3) *do not include Poles studying abroad.*
58. **Schools for adults** *educating in day and even-ing as well as weekend form include:*
- 1) *primary schools for adults;*
 - 2) *lower secondary schools for adults;*
 - 3) *3-year general secondary schools for adults;*
 - 4) *functioning in the school year;*
 - *2002/03-2014/15 – 2-3 year basic vocational schools for adults and 3-year specialized schools for adults,*
 - *2002/03-2013/14 – 2-year supplementary secondary schools for adults for graduates of basic vocational schools.*
 - *2004/05–2015/16 – 3-year supplementary technical schools for adults based on the programme of basic vocational school,*
 - *until 2015/16 school year – 4-year technical secondary schools for adults.*
59. **Special schools** *are organized for disabled children and youth with special educational needs. Education may be conducted within the school system or individually. Education occurs in mainstream schools (in which special or integrational and mainstream sections are established), in special schools operating independently, as well as in special educational care centres, other educational institutions or the unit performing health care activities; including health resorts treatment.*
60. *The information presented has been completed on the basis of the Educational Information System, administered by the Ministry of National Education.*

61. Data regarding:
 - 1) pre-primary education as well as schools (excluding higher education institutions), concern the beginning of the school year; data concerning graduates – the end of the school year;
 - 2) tertiary education are presented as of 30 XI; data regarding graduates concern the number of diplomas issued at the end of studies; graduates are shown from the previous school year.
62. Students of faculties and institutes operating in a place different than the place of their seat were given according to the seats of these institutions.
63. Extramural students are exclusively in post-secondary schools for adults.
64. Data, except for higher education institutions and schools for adults, unless otherwise stated, are presented including special schools.
65. Books and pamphlets as well as newspapers and magazines constitute the **collection** of public libraries.
66. **A borrower** (user actively borrowing books) is a person who in the course of a reporting year was registered at a library and checked out at least one item.
67. **Museums** are culture institutions, which collect, record, maintain, store and open to the public in exhibitions form – the culture monuments and objects, in scope of art, knowledge, technology and nature, as well as conduct scientific, educational and popularizing activity (among others by conducting publishing activity).
68. Movable subjects and real estate registered in exhibit inventory are presented as exhibits in museums.
69. Information concerning **art galleries** includes entities, in which exhibiting is the basic type of activity.
70. Information regarding theatres and music institutions concerns professional, artistic and entertainment entities conducting regular performances.
Entities are grouped comprising:
 - a) activity of **dramatic and puppet theatres**,
 - b) the activity of **music theatres**, including opera, operetta, musical and ballet performances (ballet and musical performances are presented together with operettas),
 - c) the concert activity of **philharmonic orchestras, orchestras and choirs**,
 - d) **entertainment** activities.
71. Information regarding **cinemas** concerns the activity of public cinemas, i.e., established for the purpose of public film screenings, regardless of the film carrier used (light-sensitive, magnetic tape and digital). Among fixed cinemas one can distinguish miniplexes – equipped with 3 to 7 screens and multiplexes – equipped with 8 screens and more.
72. Data regarding physical education organizations include selected organizations with a national scope of activity and primarily concern recreational activity.
73. Information regarding sports clubs include student sports clubs and religious sports clubs
74. Information concerning the student sports clubs UKS and religious sports clubs is compiled on the basis of the periodic survey conducted every two years.
75. Data regarding **bicycle lanes** include which are used mainly to the communication, not to the tourism (e.g. running through the forest) i.e.: independent lanes for bicycles (constructed as a part of traffic road), lanes excluding from traffic roads; lanes excluding from pavement; lanes in foot-bicycle paths.
76. Presented data regarding public safety concern:
 - ascertained crimes in completed preparatory proceedings: on the basis of criminal statistics system of National Police Headquarters by agreement with Ministry of Justice,
 - court rulings, on the basis of statistics of Ministry of Justice.
77. **An ascertained crime** is an event, which after the completion of preparatory proceedings was confirmed as a crime. In connection with the Criminal Code of 1997, coming into force on 1 IX 1998 (the Law dated 6 VI 1997, uniform text Journal of Laws 2016 item 1137) crime is a felony or misdemeanour prosecuted upon by public accusation or private accusation, in connection with the Penal Fiscal is a fiscal offence.

78. **The rate of detectability of delinquents** is the relation of the number of detected crimes in a given year (including those detected after resumption following discontinuance) to the total number of crimes ascertained in a given year, plus the number of crimes recorded in commenced proceedings and discontinued in previous years due to undetected delinquents.

Information regarding ascertained crimes and rates of detectability of delinquents in ascertained crimes come from police information system.

Note. Until 2012 presented data contained information on crimes ascertained by the Police, as well as ascertained in investigations conducted by the prosecutor's offices. Since 2013 data concern cases conducted by the Police or entrusted by the prosecutor entirely to the Police conduction.

79. Data regarding **road traffic accidents** cover events connected with the movement of vehicles on public roads as a result of which death or injury occurred.

A road traffic accident **fatality** is understood as a person who died (as a result of injuries incurred) at the scene of the accident or within the course of 30 days.

A road traffic accident **injury** is understood as a person who incurred injuries and received medical attention.

80. **Gross domestic product (GDP)** presents the final result of the activity of all entities of the national economy. Gross domestic product is equal to the sum of gross value added generated by all national institutional units, increased by taxes on products and decreased by subsidies on products. Gross domestic product is calculated at market prices.

81. **Gross value added (GVA)** measures the newly generated value as a result of the production activity of national institutional units. Gross value added is the difference between gross output and intermediate consumption, and is presented at basic prices.

82. **Tourism**, in accordance with the Regulation (EU) No. 692/2011 of the European Parliament and of the Council in force since 2012, means the activity of visitors taking a trip to a main destination outside their usual environment, for less than a year, for any main purpose, including business, leisure or other personal purpose, other than to be employed by a resident entity in the place visited.

83. In the publication the following classification of tourist facilities was applied:

- a) **hotel** – an accommodation facility located mainly in the urban areas, with at least 10 rooms, most of which are one-person or two-person rooms, providing a wide range of services for clients staying at the establishment;
- b) **motel** – a hotel type complex located by road communication routes, which, besides the provision of hotel services, is also adapted to the provision of car services and has a car park. A motel has to have at least 10 rooms, most of bed places in single-bed and double-bed rooms;
- c) **boarding house** – a hotel establishment that provides hotel services, offers full board and has at least seven rooms.

Hotels, motels and boarding houses have to render catering services. Depending on the facility furnishing and the range of the services being rendered, five categories are attributed: the highest – five stars, the lowest – one star.

Other facilities include: excursion hostels, youth hostels, training-recreational centres, complexes of tourist cottages, agrotourism lodgings as well as other facilities used for tourism.

84. **Tourist accommodation establishments** concern facilities with at least 10 rooms.
85. Data on number of **beds** are presented as of 31 VII; these data concern whole year's and seasonal places. Places in temporary inactive facilities due to expansion, renovation, etc., are not included.
86. **Public finances** cover the processes connected with accumulation and allocation of public funds.

The legal basis defining these processes is provided by the Law of 27 August 2009 on Public Finances (uniform text Journal of Laws 2013 item 885, with amendments) and regulations implementing the Law on

Public Finances (Journal of Laws 2009 No. 157, item 1241, with amendments). In the case of the financial management of local self-government entities, the legal basis is provided also by the following:

- *the Law of 8 March 1990 on Gmina Local Government (uniform text Journal of Laws 2015, item 1515, with amendments),*
- *the Law of 5 June 1998 on Powiat Local Government (uniform text Journal of Laws of 2015, item 1445, with amendments),*
- *the Law of 5 VI 1998 on Voivodship Local Government (uniform text Journal of Laws 2015, item 1392, with amendments),*
- *the Law of 13 XI 2003 on Incomes of Local Government Units (uniform text Journal of Laws 2015, item 513, with amendments),*
- *the Minister of Finances Regulation of 16 I 2014 on Budgetary Reporting (Journal of Laws 2014, item 119),*
- *the Minister of Finances Regulation of 2 III 2010 on Detailed Classification of Incomes, Expenses, Revenues and Expenditures, and Funds from Foreign Resources (uniform text Journal of Laws 2014 item 1053).*

87. *Revenue and expenditure of budgets of gminas, cities with powiat status, powiats and voivodship are passes by the appropriate councils for a period of one calendar year, within periods and on the basis of principles defined in the Law on Local Self-government.*

City with powiat status realizes tasks of gmina as well as powiat. There is one budget drawn up every year, which consists of revenue (income received jointly by gmina and powiat).

88. **Budget revenues of local self-government entities** comprise:

1) *own revenue, i.e.:*

- a) *revenues from shares in receipts from corporate and personal income taxes,*
- b) *receipts from charges and taxes established and collected on the basis of separate acts, including the tax on real estate, the agricultural tax, forest tax, the tax on means of transport, the tax on civil law transactions, treasury fee, royalties for mineral exploration and marketplace stall trading fee,*
- c) *revenue from property, i.e. income from renting and leasing,*
- d) *funds for the additional financing of own tasks from other sources;*

2) *grants:*

- a) *appropriated allocations from the state budget for: government administration-related tasks, own tasks, task fulfilled on the basis of agreements with bodies of the government administration,*
 - b) *provided under programmes financed from European funds and other not reimbursable foreign funds and payments from the budget of European funds,*
 - c) *received from the appropriated funds (from 2011 state appropriated funds),*
 - d) *other allocations, including allocations based on agreements with bodies of the government administration;*
- 3) *general subsidy from the state budget, consisting of the following parts: equalization, educational, compensatory, balancing and regional.*

89. **Expenditures of local self-government entities budgets** are divided into: *property-related (including investment-related) and current expenditures, such as:*

- 1) *expenditures on wages and salaries (including derivatives)),*
- 2) *expenditures on the purchase of materials and services,*
- 3) *allocations for organisational and legal units operating within local self-government entities budget,*
- 4) *expenditures on debt servicing,*
- 5) *expenditures related to granting endorsements and guarantees.*

90. Information concerning local self-government entities budgets is compiled on the basis of financial reports of the Ministry of Finance.
91. **The financial results of enterprises** are adjusted to the Accounting Act dated 29 IX 1994, (uniform text Journal of Laws 2016, item 1047).
Data regarding the financial management of enterprises include economic entities keeping accounting ledgers employing more than 9 persons.
Data do not include banks, insurance companies, brokerage houses and brokerage offices, investment and pension societies, National Investment Funds, higher education institutions, independent public health care facilities, cultural institutions with legal personality and private farms in agriculture.
92. **Revenues from total activity (sums received and due)** include:
- 1) net sales revenues of products (goods and services), including allocations to products;
 - 2) net sales revenues of goods and materials, including sums due from the sale of reuse packages;
 - 3) other operating revenues, i.e., revenues not directly connected with the basic activity of the entity, to which the following are included: profits from the sale of non-financial fixed assets (fixed assets, assets under construction, intangible fixed assets, investments in real estate and rights) received free of charge, including donated assets, assets (cash), as well as damages reversed provisions, adjustments of the depreciation value for non-financial assets, income from social activities, income from the rent or lease of fixed assets and investments in real estate and rights;
 - 4) financial revenues, i.e., revenues from financial operations conducted by an entity: amounts due in respect of dividends and share in profits, interest on loans granted, interest on time deposits, default interest, profits from the sale of investments, reduction of depreciation write-offs relating to investments due to the fact that the reasons resulting in the permanent loss of their value have ceased to exist (whether partially or totally), surplus of foreign exchange gains over losses.
93. **The financial result on economic activity** is the sum of the financial result from the sale of products, goods and materials, the result on other operating activity as well as the result on financial operations.
94. **The gross financial result** (profit or loss) is the financial result on economic activity, increased by extraordinary profits and decreased by extraordinary losses.
95. **The net financial result** (profit or loss) is derived after decreasing the gross financial result by obligatory encumbrances.
96. The economic relations presented were calculated as follows:
- 1) **cost level indicator** as the relation of costs of obtaining revenues from total activity to revenues from total activity;
 - 2) **turnover profitability rate:**
 - **sales** as the relation of the result from the sale of products, goods and materials to net revenues from the sale of products, goods and materials,
 - **gross** as the relation of the gross financial result to revenues from total activity,
 - **net** as the relation of the net financial result to revenues from total activity;
 - 3) **financial liquidity ratio of:**
 - **first degree** as the relation of short-term investments to short-term liabilities excluding special funds,
 - **second degree** as the relation of short-term investments and short-term dues and claims to short-term liabilities excluding special funds,
 - **third degree** as the relation of current assets (inventories, short-term dues and claims, short-term investments and since 2002 short-term deferred expenditures) to short-term liabilities excluding special funds.
97. **Sold production of industry** concerns the total activity of an economic entity, i.e., both industrial and non-industrial production. Sold production of industry is presented in basic prices. As constant prices 2010 constant prices were adopted (2010 average current prices).

98. **Construction and assembly production** concerns activity realized domestically and includes construction works with an investment and a restoration – conservation character as well as temporary construction on construction sites realized by construction entities on the basis of the contract system for outside clients.
99. **Investment outlays** are financial or tangible outlays, the purpose of which is the creation of new fixed assets or the improvement (rebuilding, enlargement, reconstruction or modernization) of existing capital asset items, as well as outlays on so-called initial investments.

Investment outlays are divided into outlays on fixed assets and other outlays.

Outlays on fixed assets include outlays on:

- buildings and structures (include buildings and places as well as civil engineering works), of which, among others, construction and assembly works, design and cost estimate documentation,
- machinery, technical equipment and tools (including instruments, moveables and endowments),
- transport equipment,
- others, i.e., detailed meliorations, improvements to land as well as livestock (basic herd), long-term plantings, interests on investment credits and investment loans for the period of investment realization, except for interests not included in outlays on fixed assets by units that use International Accounting Standards (IAS) implemented since 1 I 2005.

Other outlays are outlays on so-called initial investments as well as other costs connected with investment realization. These outlays do not increase the value of fixed assets.

100. Investment outlays are included into the appropriate sections of the NACE rev. 2 in accordance with the classification of the investor's activity (entity of the national economy), with the exception of outlays on structures not connected with its basic activity, which were included into the appropriate sections according to the criteria of structure destination (concerning, e.g.: residential buildings and places, buildings for education, health care, sport and recreational purposes).
101. Fixed assets include asset components and other objects completed and ready, for usage, with an expected period of utility exceeding 1 year, of which also public roads, streets and squares, together with shoulders and foundations, development of tracts of land, long-term plantings, meliorations, water structures, land and livestock (basic herd) as well as since 1 I 2002 co-operative ownership right to residential-premise and co-operative right to non-residential (utilitarian) premise
102. **Research and development (R&D)** comprise all activities consisting in conducting and supporting scientific research and experimental development. It is creative work, conducted in methodological manner, undertaken to increase the stock of knowledge, including knowledge of humankind, culture and society, and to devise new applications of available knowledge According to Commission Implementing Regulation (EU) No 995/2012 of 26 X 2012 statistics on Research and Development at regional level for 2015 have been compiled on the basis of local units data.
- Data on persons employed (up to 2015 employees) cover personnel directly engaged in R&D. Full-time equivalent (FTE) is a conversion unit used to determine the number of person actually employed in research and development. One FTE equals one person-year spent exclusively on R&D.
103. Innovation activities consist in engaging in various scientific, technological, organizational, financial and commercial activities which actually, or are intended to, lead to the implementation of innovations. Some innovation activities are innovative in their own right, others are not novel but are necessary for the implementation of innovations. Innovation activities also include R&D that is not directly related to the development of a specific innovation.
104. Data concerning **entities of the national economy** include entities of the national economy recorded in the REGON register and include legal persons, organizational entities without legal personality and natural persons conducting economic activity, excluding persons tending private farms in agriculture.

Bibliografia

Bibliography

Dziechciarz J., *Ekonometria. Metody, przykłady, zadania*, AE Wrocław 2003.

Główny Urząd Statystyczny, *Prognoza ludności na lata 2014-2050*, Studia i analizy statystyczne, Warszawa październik 2014.

Potyra M., *Prognoza gospodarstw domowych na lata 2016-2050*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa czerwiec 2016.

Kotowska I.E., Józwiak J., *Nowa demografia Europy*, Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych, Zeszyt 28/2012.

Młodak A., *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*, Difin 2006.

Pluta W., *Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach ekonomicznych*, PWE 1977.

Skrenty Ź., *Podstawowe zasady planowania przestrzennego – istota i cele ustanowienia*, PWSZ IPIA STUDIA LUBUSKIE Tom VII Sulechów 2010 (<http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/38449/010.pdf>).

Szkutnik W., Sączewska-Piotrowska A., Hadaś-Dyduch M., *Metody taksonomiczne z programem STATISTICA*, UE Katowice 2015.

Tablice

Tables

Tablica 1. Ludność według płci i wieku w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 1. Population by sex and age in świętokrzyskie voivodship

As of 31 XII

Wiek Age	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w osobach in persons						
OGÓŁEM <i>GRAND TOTAL</i>	1282546	1278116	1273995	1268239	1263176	1257179	1252900
0-2 lata <i>years</i>	38424	36859	35293	33657	32601	31672	31712
3-6	46170	48109	49673	50456	49932	48286	45929
7-12	73161	70819	69609	68549	68687	70117	71899
13-15	43510	41800	39760	38203	36912	35862	34838
16-18	50450	47918	45673	43344	41600	39455	37976
19-24	109955	107820	106024	103575	100229	96714	92267
25-29	105756	104008	100452	96518	92864	90093	89017
30-34	99099	99033	100096	101198	101510	100886	99487
35-39	88017	90517	92571	94319	95622	96536	96669
40-44	76843	77861	79689	81709	84050	86462	89023
45-49	81881	79084	77266	75983	75270	75600	76670
50-54	99979	96594	92179	87705	83464	79970	77288
55-59	98710	99389	99835	99635	99098	96393	93163
60-64	80482	84656	87133	89362	91629	93312	94079
65-69	46475	50316	56787	62909	68108	74210	78056
70-74	48982	46799	44218	42633	41977	41503	45062
75-79	42663	42370	42039	41785	41589	41171	39439
80-84	31518	32413	32680	32366	32314	31942	31941
85 lat i więcej <i>years and more</i>	20471	21751	23018	24333	25720	26995	28385
w tym KOBIETY <i>of which FEMALES</i>							
RAZEM <i>TOTAL</i>	656065	653847	651625	649007	646 506	643962	641956
0-2 lata <i>years</i>	18693	17865	16975	16201	15729	15533	15613
3-6	22582	23491	24197	24571	24241	23285	22125
7-12	35597	34564	34076	33480	33670	34345	35130
13-15	21428	20499	19355	18539	17878	17448	16984
16-18	24721	23401	22323	21344	20354	19151	18362
19-24	53141	52251	51512	50355	48916	47403	45424
25-29	51185	50215	48394	46473	44550	43241	42781
30-34	47666	47612	48158	48837	48938	48517	47837
35-39	42502	43693	44508	45314	46085	46642	46645
40-44	37637	38188	38999	39877	40923	41956	43198
45-49	40299	38935	38059	37444	37129	37393	37944
50-54	49753	48042	46074	43845	41693	39820	38521
55-59	50325	50437	50459	50420	50137	48889	47171
60-64	42424	44737	46032	47078	48063	48784	48964
65-69	25875	27880	31312	34476	37232	40539	42661
70-74	29231	27813	26228	25145	24520	24107	26007
75-79	26801	26602	26400	26325	26237	25896	24659
80-84	21154	21648	21777	21534	21461	21282	21274
85 lat i więcej <i>years and more</i>	15051	15974	16787	17749	18750	19731	20656

Tablica 2. Ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 2. Population by economic age groups in świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w osobach <i>in persons</i>						
OGÓŁEM <i>TOTAL</i>	1282546	1278116	1273995	1268239	1263176	1257179	1252900
W wieku przedprodukcyjnym <i>Pre-working age</i>	234159	228678	223983	219250	215210	211695	209086
mężczyźni <i>males</i>	119822	117084	114861	112479	110496	108712	107248
kobiety <i>females</i>	114337	111594	109122	106771	104714	102983	101838
W wieku produkcyjnym^a (18- 59/64 lata) <i>Working age^a</i>	815854	811052	805238	797885	790195	780879	771967
w tym w wieku 18-44 lata <i>of which at the age 18-44</i>	497226	496066	494857	492278	488797	484388	479731
mężczyźni (w wieku 18-64 lata) <i>males (age 18-64)</i>	434662	433453	431271	427956	424666	420239	416070
w tym w wieku 18-44 lata <i>males (age 18-44)</i>	256411	255881	255482	254058	252227	249850	247470
kobiety (w wieku 18-59 lat) <i>females (age 18-59)</i>	381192	377599	373967	369929	365529	360640	355897
w tym w wieku 18-44 lata <i>females (age 18-44)</i>	240815	240185	239375	238220	236570	234538	232261
W wieku poprodukcyjnym <i>Post-working age</i>	232533	238386	244774	251104	257771	264605	271847
mężczyźni <i>males</i>	71997	73732	76238	78797	81508	84266	87626
kobiety <i>females</i>	160536	164654	168536	172307	176263	180339	184221
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym <i>Non-working age population per 100 persons of working age</i>	57	58	58	59	60	61	62
mężczyźni <i>males</i>	44	44	44	45	45	46	47
kobiety <i>females</i>	72	73	74	75	77	79	80
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym <i>Post-working age population per 100 persons of pre-working age</i>	99	104	109	115	120	125	130
mężczyźni <i>males</i>	60	63	66	70	74	78	82
kobiety <i>females</i>	140	148	154	161	168	175	181

^a W wieku zdolności do pracy: mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat.^a At the age of ability to work: males 18-64, females 18-59.

Tablica 2. Ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Table 2. Population by economic age groups in świętokrzyskie voivodship (cont.)
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w osobach <i>in persons</i>						
Ludność w wieku popro- dukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym <i>Post- working age population per 100 persons of working age</i>	29	29	30	32	33	34	35
mężczyźni <i>males</i>	17	17	18	18	19	20	21
kobiety <i>females</i>	42	44	45	47	48	50	52

Tablica 3. Ruch naturalny i wędrowną ludności w województwie świętokrzyskim

Table 3. Vital statistics and migration in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
W liczbach bezwzględnych <i>In absolute numbers</i>							
Ruch naturalny <i>Vital statistics</i>							
małżeństwa zawarte <i>marriages contracted</i>	7833	6881	6820	5844	6051	5892	5995
rozwoły <i>divorces</i>	1536	1310	1991	1383	1913	1777	1799
urodzenia żywe <i>live births</i>	12445	11600	11510	10720	10756	10579	10610
w tym małżeńskie <i>of which legitimate</i>	10713	9945	9719	8873	8759	8627	8583
zgony <i>deaths</i>	14006	13725	13957	14193	13627	14409	13948
w tym niemowląt <i>of which infant</i>	78	70	41	52	33	40	45
W osobach <i>In persons</i>							
Migracje wewnętrzne na pobyt stały <i>Internal migration for permanent residence</i>							
Napływ <i>Inflow</i>	11044	10705	9981	10533	9846	9746	9531
Odpływ <i>Outflow</i>	13611	13113	12161	13151	12310	12014	11502
Saldo <i>Net</i>	-2567	-2408	-2180	-2618	-2464	-2268	-1971

Tablica 3. Ruch naturalny i wędrownikowy ludności w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 3. Vital statistics and migration in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Migracje zagraniczne na pobyt stały^a <i>International migration for permanent residence^a</i>							
Imigracja <i>Immigration</i>	329	391	354	281	346	346	383
Emigracja <i>Emigration</i>	307	288	302	472	452	452	162
Saldo <i>Net</i>	22	103	52	-191	-106	-106	221
Przyrost naturalny <i>Natural increase</i>	-1561	-2125	-2447	-3473	-2871	-3830	-3338
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały <i>Net internal and international migration for permanent residence</i>	-2545	-2305	-2128	-2809	-2570	-2374	-1750
Na 1000 ludności <i>Per 1000 population</i>							
Ruch naturalny <i>Vital statistics</i>							
małżeństwa zawarte <i>marriages contracted</i>	6,10	5,38	5,35	4,60	4,78	4,68	4,78
rozwoły <i>divorces</i>	1,20	1,02	1,56	1,09	1,51	1,41	1,43
urodzenia żywe <i>live births</i>	9,69	9,06	9,02	8,44	8,50	8,40	8,46
w tym małżeńskie <i>of which legitimate</i>	8,34	7,77	7,62	6,99	6,92	6,85	6,84
zgony <i>deaths</i>	10,90	10,72	10,94	11,17	10,77	11,44	11,12
w tym niemowląt ^a <i>of which infant^a</i>	6,27	6,03	3,56	4,85	3,07	3,78	4,24
Migracje wewnętrzne na pobyt stały <i>Internal migration for permanent residence</i>							
Napływ <i>Inflow</i>	8,60	8,36	7,83	8,29	7,78	7,74	7,60
Odpływ <i>Outflow</i>	10,59	10,24	9,53	10,35	9,73	9,54	9,17
Saldo <i>Net</i>	-2,00	-1,88	-1,71	-2,06	-1,95	-1,80	-1,57
Migracje zagraniczne na pobyt stały^b <i>International migration for permanent residence^b</i>							
Imigracja <i>Immigration</i>	0,26	0,31	0,28	0,22	0,27	0,27	0,31
Emigracja <i>Emigration</i>	0,24	0,22	0,24	0,37	0,36	0,36	0,13
Saldo <i>Net</i>	0,02	0,08	0,04	-0,15	-0,08	-0,08	0,18
Przyrost naturalny <i>Natural increase</i>	-1,21	-1,66	-1,92	-2,73	-2,27	-3,04	-2,66
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały <i>Net internal and international migration for permanent residence</i>	-1,98	-1,80	-1,67	-2,21	-2,03	-1,88	-1,39

a W 2015 r. dane z 2014 r. b W przypadku zgonów niemowląt przyjęto odniesienie do 1000 urodzeń żywych.
 a In 2015 data for 2014. b In case of infant deaths the reference to 1000 live births was adopted.

Tablica 4. Prognoza – ludność według płci i wieku w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 4.

Projection – population by sex and age in świętokrzyskie voivodship

As of 31 XII

Wiek Age	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
	w osobach in persons						
OGÓŁEM <i>GRAND TOTAL</i>	1225989	1193522	1157417	1116579	1071560	1024397	976938
0-2 lata <i>years</i>	29336	27029	24259	22364	21262	20242	18756
3-6	40364	38344	34799	31449	29347	28047	26524
7-12	71413	60382	57113	51940	46991	43851	41883
13-15	34739	35079	29840	28346	25573	23167	21711
16-18	33668	37920	31900	29263	27273	24457	22440
19-24	77679	67635	72345	63038	57774	53489	48094
25-29	79076	63313	54437	58755	51388	46718	43364
30-34	86135	75656	60533	52157	56304	49255	44704
35-39	98673	84139	73762	59011	50929	54981	48131
40-44	95258	97295	83036	72750	58222	50309	54356
45-49	85456	94066	96201	82204	72022	57676	49915
50-54	74269	84061	92722	94965	81248	71206	57079
55-59	77538	72329	82205	90875	93212	79882	70069
60-64	91585	74263	69821	79694	88317	90834	78068
65-69	86800	85936	70375	66661	76456	85116	87971
70-74	66874	79024	79047	65354	62466	72233	81061
75-79	35326	57613	68793	69589	58263	56487	66192
80-84	31160	27270	45100	54692	56291	48069	47680
85 lat i więcej <i>and more</i>	30640	32168	31129	43472	58222	68378	68940
w tym KOBIECY <i>of which FEMALES</i>							
RAZEM <i>TOTAL</i>	627472	610970	592856	572131	548621	523187	497092
0-2 lata <i>years</i>	14234	13114	11770	10850	10315	9819	9099
3-6	19584	18605	16883	15258	14238	13606	12867
7-12	34600	29311	27724	25211	22811	21287	20332
13-15	16963	16929	14498	13772	12427	11258	10550
16-18	16587	18523	15419	14224	13256	11888	10909
19-24	37725	32982	35151	30453	27994	25903	23283
25-29	38099	30389	26174	28155	24423	22245	20606
30-34	40968	36127	28759	24790	26674	23135	21004
35-39	47603	40127	35277	28069	24224	26070	22628
40-44	46210	47102	39716	34865	27742	23962	25806
45-49	41727	45872	46763	39456	34615	27550	23820
50-54	37060	41416	45545	46451	39234	34414	27408

Tablica 4. Prognoza – ludność według płci i wieku w województwie świętokrzyskim (dok.)

Stan w dniu 31 XII

*Table 4. Projection – population by sex and age in świętokrzyskie voivodship (cont.)
As of 31 XII*

Wiek Age	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
	w osobach in persons						
55-59	39244	36553	40914	45023	45958	38866	34095
60-64	47514	38304	35809	40169	44247	45222	38307
65-69	46865	45844	37147	34861	39206	43272	44328
70-74	38074	44289	43610	35536	33523	37879	41986
75-79	21619	34454	40425	40141	32985	31412	35810
80-84	20735	17709	28696	34135	34384	28694	27819
85 lat i więcej and more	22061	23320	22576	30712	40365	46705	46435

Tablica 5. Prognoza – ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

*Table 5. Projection – population by economic age groups in świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII*

Wyszczególnienie Specification	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
	w osobach in persons						
OGÓŁEM TOTAL	1225989	1193522	1157417	1116579	1071560	1024397	976938
W wieku przedprodukcyjnym Working age	198080	186625	166608	153555	141173	131448	123736
mężczyźni males	101724	96077	85721	79007	72633	67632	63663
kobiety females	96356	90548	80887	74548	68540	63816	60073
W wieku produkcyjnym^a Working age ^a	765105	726749	706087	682132	651227	597692	536662
w tym w wieku 18-44 lata of which 18-44 years	448261	400167	355416	315518	283890	263068	246227
mężczyźni males	412398	386000	370067	354464	335159	308515	278347
w tym w wieku 18-44 lata of which 18-44 years	232044	207506	184932	164419	148326	137711	129216
kobiety females	352707	340749	336020	327668	316068	289177	258315
w tym w wieku 18-44 lata of which 18-44 years	216217	192661	170484	151099	135564	125357	117011
W wieku poprodukcyjnym Post-working age	262804	280148	284722	280892	279160	295257	316540
mężczyźni males	84395	100475	108773	110977	115147	125063	137836
kobiety females	178409	179673	175949	169915	164013	170194	178704

a W wieku zdolności do pracy: mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat.
a At the age of ability to work: males 18-64, females 18-59. Stan w dniu 31 XII

Tablica 5. Prognoza – ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie świętokrzyskim (dok.)
Stan w dniu 31 XII

Table 5. Projection – population by economic age groups in świętokrzyskie voivodship (cont.)
As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
	w osobach in persons						
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym <i>Non-working age population per 100 persons of working age</i>	60	64	64	64	65	71	82
mężczyźni <i>males</i>	45	51	53	54	56	62	72
kobiety <i>females</i>	78	79	76	75	74	81	92
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym <i>Post-working age population per 100 persons of pre-working age</i>	133	150	171	183	198	225	256
mężczyźni <i>males</i>	83	105	127	140	159	185	217
kobiety <i>females</i>	185	198	218	228	239	267	297
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym <i>Post-working age population per 100 persons of working age</i>	34	39	40	41	43	49	59
mężczyźni <i>males</i>	20	26	29	31	34	41	50
kobiety <i>females</i>	51	53	52	52	52	59	69

Tablica 6. Prognoza – ruch naturalny i wędrówkowy ludności w województwie świętokrzyskim
Table 6. Projection – vital statistics and migration in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
W liczbach bezwzględnych <i>In absolute numbers</i>							
Ruch naturalny <i>Vital statistics</i>							
Urodzenia <i>Births</i>	9729	8837	7935	7349	7004	6633	6111
Zgony <i>Deaths</i>	13907	13760	13858	14375	14737	14630	14037
W osobach <i>In persons</i>							
Migracje wewnętrzne na pobyt stały <i>Internal migration for permanent residence</i>							
Napływ <i>Inflow</i>	9511	8783	8226	7948	7948	7948	7948
Odływ <i>Outflow</i>	11605	10717	10038	9698	9698	9698	9698
Saldo <i>Net</i>	-2094	-1934	-1812	-1750	-1750	-1750	-1750

Tablica 6. Prognoza – ruch naturalny i wędrownicy ludności w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 6. Projection – vital statistics and migration in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
Migracje zagraniczne na pobyt stały International migration for permanent residence							
Imigracja Immigration	413	473	532	591	591	591	591
Emigracja Emigration	354	354	354	354	354	354	354
Saldo Net	59	119	178	237	237	237	237
Przyrost naturalny Natural increase	-4178	-4923	-5923	-7026	-7733	-7997	-7926
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały Net internal and international migration for permanent residence	-2035	-1815	-1634	-1513	-1513	-1513	-1513
Na 1000 ludności Per 1000 population							
Ruch naturalny Vital statistics							
Urodzenia Births	7,94	7,40	6,86	6,58	6,54	6,48	6,26
Zgony Deaths	11,34	11,53	11,97	12,87	13,75	14,28	14,37
Migracje wewnętrzne na pobyt stały Internal migration for permanent residence							
Napływ Inflow	7,76	7,36	7,11	7,12	7,42	7,76	8,14
Odpływ Outflow	9,47	8,98	8,67	8,69	9,05	9,47	9,93
Saldo Net	-1,71	-1,62	-1,57	-1,57	-1,63	-1,71	-1,79
Migracje zagraniczne na pobyt stały International migration for permanent residence							
Imigracja Immigration	0,34	0,40	0,46	0,53	0,55	0,58	0,60
Emigracja Emigration	0,29	0,30	0,31	0,32	0,33	0,35	0,36
Saldo Net	0,05	0,10	0,15	0,21	0,22	0,23	0,24
Przyrost naturalny Natural increase	-3,41	-4,12	-5,12	-6,29	-7,22	-7,81	-8,11
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały Net internal and international migration for permanent residence	-1,66	-1,52	-1,41	-1,36	-1,41	-1,48	-1,55

Tablica 7. Pracujący^a według sekcji i płci w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 7. Employed persons^a by sections and sex in świętokrzyskie voivodship

As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w osobach in persons						
OGÓŁEM TOTAL	458414	462764	455589	453970	460010	465034	473772
z liczby ogółem: of total number:							
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo Agriculture, forestry and fishing	149706	149705	149626	149635	149687	149653	149632
Przemysł Industry	81539	81922	78298	76536	77749	80207	82356
przetwórstwo przemysłowe manufacturing	69839	70347	67224	65833	67006	69380	71418
Budownictwo Construction	26596	27974	25877	24062	24834	24233	24674
Handel; naprawa pojazdów samochodowych ^Δ Trade; repair of motor vehicles ^Δ	59099	60032	57529	56635	58131	59996	60758
Transport i gospodarka magazynowa Transportation and storage	19376	20385	19492	18908	18982	19034	20090
Zakwaterowanie i gastronomia ^Δ Accommodation and catering ^Δ	4715	5140	5249	5552	5683	5703	5858
Informacja i komunikacja Information and communication	2792	2820	2795	2906	3059	3327	3400
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa Financial and insurance activities	6173	5700	5611	5605	5701	5484	5521
Obsługa rynku nieruchomości ^Δ Real estate activities ^Δ	3402	3679	3442	3655	3537	3560	3847
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna Professional, scientific and technical activities	8376	9230	9280	9164	9649	9713	10217
Administrowanie i działalność wspierająca ^Δ Administrative and support service activities ^Δ	7779	8125	9148	9368	9423	9234	10925
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne Public administration and defence; compulsory social security	20031	19497	20110	20076	20824	20871	20674
Edukacja Education	32698	31474	31575	31745	31815	31956	32116
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna Human health and social work activities	27238	27843	28438	28672	29361	30217	30878
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją Arts, entertainment and recreation	3955	4215	4099	3991	4058	4056	4170
Pozostała działalność usługowa Other service activities	4939	5023	5020	7460	7517	7790	8656

^a Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.
^a By actual workplace and kind of activity.

Tablica 8. Przeciętne zatrudnienie^a w województwie świętokrzyskim według sekcji PKD 2007
Table 8. Average paid employment^a in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w osobach in persons						
OGÓŁEM TOTAL	236279	240010	233522	227658	227188	226721	232224
z liczby ogółem: of total number:							
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo Agriculture, forestry and fishing	3391	3449	3434	3465	3514	3514	3568
Przemysł Industry	67313	69236	66585	64520	63994	63025	65235
przetwórstwo przemysłowe manufacturing	58803	60651	58051	56281	56158	55207	56730
Budownictwo Construction	19832	21027	19440	16825	16144	16008	16432
Handel; naprawa pojazdów samochodowych ^Δ Trade; repair of motor vehicles ^Δ	38274	38122	36934	35473	34941	34758	34343
Transport i gospodarka magazynowa Transportation and storage	9146	9736	9024	8744	8723	9258	9822
Zakwaterowanie i gastronomia ^Δ Accommodation and catering ^Δ	3373	3634	3456	3553	3922	3806	3724
Informacja i komunikacja Information and communication	1303	1209	1232	1239	1344	1745	1859
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa Financial and insurance activities	3061	2996	3042	2914	2906	2774	2724
Obsługa rynku nieruchomości ^Δ Real estate activities ^Δ	2943	2995	2830	2853	2823	2708	2857
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna Professional, scientific and technical activities	4659	4969	4764	4645	4747	4512	4776
Administrowanie i działalność wspierająca ^Δ Administrative and support service activities ^Δ	3563	3795	3923	3958	4123	4310	5569
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabez- pieczenia społeczne Public administration and defence; compulsory social security	19340	18761	18913	18812	18877	18937	18757
Edukacja Education	30405	30228	30330	29627	29572	29509	29617
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna Human health and social work activities	24634	24617	24401	23967	24605	24842	25380
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją Arts, entertainment and recreation	3321	3465	3476	3322	3278	3335	3462
Pozostała działalność usługowa Other service activities	1721	1771	1738	3740	3677	3682	4099

^a Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.
^a By actual workplace and kind of activity.

Tablica 9. Bezrobocie rejestrowane w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 9. Registered unemployment in świętokrzyskie voivodship

As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM TOTAL	82141	83217	86708	90124	75434	66131	57126
w tym: of which:							
Według wieku By age							
24 lata i mniej years and less	18280	18196	18016	18016	13895	11463	8640
25-34	25623	25858	26775	26973	22400	19351	16881
35-44	14888	15576	16967	17767	15377	13713	12478
45-54	15722	15178	15374	16036	13288	11428	9662
55 lat i więcej	7628	8409	9576	11332	10474	10176	9465
Według poziomu wykształcenia By educational level							
wyższe tertiary	10906	11916	12593	13430	11436	10449	9299
po licealne i średnie zawodowe post-secondary and vocational secondary	20434	20938	21960	22849	19169	16643	14075
średnie ogólnokształcące general secondary	9235	9364	9374	9557	7938	7084	6135
zasadnicze zawodowe basic vocational	23662	23434	24637	25622	21302	18221	15663
gimnazjalne i poniżej lower secondary and less	17904	17565	18144	18666	15589	13734	11954
Według stażu pracy^a By work seniority ^a							
1 rok i mniej year and less	12435	13038	13465	14631	13058	12235	11205
1-5	17965	18412	19951	20130	16709	14694	13193
5-10	10565	11090	11843	12216	10369	9347	8368
10-20	11137	11304	11809	12296	10317	8935	8004
20-30	7526	7322	7740	8259	6699	5805	4820
30 lat i więcej years and more	2063	2144	2537	2697	2256	2003	1550
bez stażu pracy no work seniority	20450	19907	19363	19895	16026	13112	9986
Według czasu pozostawania bez pracy^a By duration of unemployment ^a							
3 miesiące i mniej months and less	25329	22203	24413	22034	20176	19874	16683
3-6	15426	14248	14514	16079	11184	10372	8813
6-12	16159	17568	15882	17598	12435	11193	10092
12-24	13861	16731	16667	16903	14241	9790	9158
powyżej 24 miesięcy more than 24 months	11366	12467	15232	17510	17398	14902	12380

^a Przedziały zostały domknięte prawostronnie.^a Intervals were shifted upward.

Tablica 10. Drogi publiczne w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 10. Public roads in świętokrzyskie voivodship

As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w kilometrach in kilometres						
O twardej nawierzchni Hard surface	13066,5	13434,9	13603,0	13478,0	13778,0	14126,0	14274,4
krajowe national	755,8	754,6	754,3	754,3	754,3	754,3	754,3
wojewódzkie voivodship	1076,8	1075,4	1076,9	1088,1	1086,8	1087,3	1086,9
powiatowe powiat	5711,2	5733,3	5750,3	5761,9	5766,6	5797,1	5815,6
gminne gmina	5522,7	5871,6	6021,5	5873,7	6170,3	6487,3	6617,6
w tym o nawierzchni ulepszonej of which hard surface	10872,0	11457,6	11683,6	11721,1	12015,0	12290,0	12521,1
krajowe national	755,8	754,6	754,3	754,3	754,3	754,3	754,3
wojewódzkie voivodship	1076,8	1075,4	1076,9	1088,1	1086,8	1087,3	1086,9
powiatowe powiat	5387,2	5423,8	5453,0	5486,5	5518,9	5570,9	5610,9
gminne gmina	3652,2	4203,8	4399,4	4392,2	4655,0	4877,5	5069,0
O nawierzchni gruntowej Dirt roads	3849,3	3670,2	3567	3105,2	3403,6	3363,6	3441,2
powiatowe powiat	481,9	460,5	440,8	422,5	411,1	398,8	389,1
gminne gmina	3367,4	3209,7	3126,2	2682,7	2992,5	2964,8	3052,1

Tablica 11. Pojazdy samochodowe i ciągniki w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 11. Road vehicles and tractors in Świętokrzyskie voivodship

As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w sztukach in pieces						
OGÓŁEM TOTAL	783698	816890	834300	857229	878072	906009	943817
Motocykle Motorcycles	35907	37457	38721	40120	41059	43433	46105
Samochody osobowe Passenger cars	539730	563220	578703	594836	609767	629323	657700
Autobusy Buses	4249	4334	4323	4368	4405	4524	4676
Samochody ciężarowe Lorries	107609	111792	112820	114614	117050	119566	122567
Ciągniki samochodowe Road tractors	7151	7822	8021	8529	9122	10134	11398
Samochody specjalne Special cars	4777	5208	5021	5637	5556	5912	6282
Ciągniki rolnicze Agricultural tractors	84275	87057	86691	89124	91113	93116	95088

Tablica 12. Mieszkania oddane do użytkowania w województwie świętokrzyskim
 Table 12. Dwellings completed in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem Total							
Mieszkania Dwellings	2277	2965	3097	2868	3533	3409	3020
Izby Rooms	10696	14253	14782	14522	16227	16237	15145
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ² Average useful floor space per dwelling in m ²	107,1	108,2	110,5	119,4	102,9	109,1	115,5
Mieszkania na 1000 ludności Dwellings per 1000 population	1,77	2,32	2,43	2,26	2,79	2,71	2,41
Budownictwo indywidualne Private construction							
Mieszkania Dwellings	1441	2001	2456	2369	2385	2444	2388
Izby Rooms	8305	11221	12992	13179	13099	13696	13468
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ² Average useful floor space per dwelling in m ²	133,9	131,1	124,8	131,3	127,6	131,7	132,2
Mieszkania na 1000 ludności Dwellings per 1000 population	1,12	1,56	1,93	1,86	1,88	1,94	1,90
Budownictwo przeznaczone na sprzedaż lub wynajem Construction for sale or rent							
Mieszkania Dwellings	685	678	590	445	517	743	485
Izby Rooms	2020	2178	1667	1242	1386	1904	1291
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ² Average useful floor space per dwelling in m ²	63,2	63,4	58,1	66,1	52,8	52,6	54,1
Mieszkania na 1000 ludności Dwellings per 1000 population	0,53	0,53	0,46	0,35	0,41	0,59	0,39
Budownictwo spółdzielcze Cooperative construction							
Mieszkania Dwellings	98	195	-	-	457	102	98
Izby Rooms	250	684	-	-	1240	274	314
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ² Average useful floor space per dwelling in m ²	55,4	61,9	-	-	52,0	56,8	53,9

Tablica 12. Mieszkania oddane do użytkowania w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 12. Dwellings completed in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Mieszkania na 1000 ludności Dwellings per 1000 population	0,08	0,15	-	-	0,36	0,08	0,08
Budownictwo komunalne Municipal construction							
Mieszkania Dwellings	52	90	51	52	23	116	49
Izby Rooms	115	164	123	90	46	339	72
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ² Average useful floor space per dwelling in m ²	38,7	37,3	29,9	35,3	31,6	38,4	32,4
Mieszkania na 1000 ludności Dwellings per 1000 population	0,04	0,07	0,04	0,04	0,02	0,09	0,04

Tablica 13. Przeciętne wynagrodzenie brutto według sekcji w województwie świętokrzyskim
 Table 13. Average gross wages and salaries by section in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w złotych in zloty						
OGÓŁEM TOTAL	2793,23	2941,38	3070,29	3165,93	3244,84	3374,56	3472,53
z liczby ogółem: of total number:							
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo Agriculture, forestry and fishing	3773,86	4299,18	4748,70	4511,23	4847,79	4865,26	5209,44
Przemysł Industry	2813,80	2998,26	3150,44	3210,70	3293,89	3468,92	3569,50
przetwórstwo przemysłowe manufacturing	2673,16	2844,64	3001,61	3076,38	3148,40	3320,09	3425,44
Budownictwo Construction	2348,52	2471,24	2568,43	2546,93	2650,00	2727,21	2858,63
Handel; naprawa pojazdów samochodowych ^Δ Trade; repair of motor vehicles ^Δ	2117,95	2212,31	2306,00	2453,68	2514,72	2637,88	2735,42
Transport i gospodarka magazynowa Transportation and storage	2067,72	2119,38	2243,23	2405,13	2434,23	2576,43	2663,20
Zakwaterowanie i gastronomia ^Δ Accommodation and catering ^Δ	1742,11	1885,26	1925,31	2063,05	2246,43	2329,52	2409,71
Informacja i komunikacja Information and communication	3432,46	3339,92	3340,34	3351,94	3601,09	3729,13	3891,27
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa Financial and insurance activities	3954,09	4306,16	4392,39	4434,61	4582,28	4548,98	4652,67
Obsługa rynku nieruchomości ^Δ Real estate activities ^Δ	2958,27	3123,19	3261,29	3336,46	3417,69	3530,72	3668,13

Tablica 13. Przeciętne wynagrodzenie brutto według sekcji w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 13. Average gross wages and salaries by section in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w złotych in zloty						
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna Professional, scientific and technical activities	2564,24	2781,51	2791,95	2847,31	2965,40	3100,95	3138,95
Administrowanie i działalność wspierająca ^a Administrative and support service activities ^a	1937,77	1975,72	2088,02	2168,79	2294,48	2385,68	2338,91
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne Public administration and defence; compulsory social security	3715,39	3937,32	3986,14	4120,19	4216,72	4295,61	4573,86
Edukacja Education	3344,16	3567,24	3735,62	3873,26	3928,54	4018,05	4043,49
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna Human health and social work activities	3117,80	3226,33	3324,61	3412,84	3439,23	3648,72	3762,11
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją Arts, entertainment and recreation	2733,94	2849,20	2906,96	2986,73	3076,01	3154,84	3206,11
Pozostała działalność usługowa Other service activities	2072,23	2120,08	2197,99	2621,47	2665,72	2728,59	2842,72

Tablica 14. Biblioteki publiczne w województwie świętokrzyskim
 Table 14. Public libraries in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM^a TOTAL ^a	291	289	275	274	269	270	270
w tym przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich of which adapted for persons using wheelchair							
wejście do budynku entrance to the building	79	94	97	100	96	102	114
udogodnienia wewnątrz budynku facilities inside the building	49	52	59	57	57	59	62
Pracownicy bibliotek ^a Persons employed in the libraries ^a	706	733	714	728	733	740	745
Księgozbiór ^a w tys. wol. Collection ^a in thous. vol.	4443,9	4446,4	4345,7	4335,3	4288,8	4275,8	4272,0
Czytelnicy w tys. Borrowers in thous.	176,5	178,6	179,4	177,5	168,5	164,7	160,7
Wypożyczenia w tys. wol. Loans in thous. vol.	3371,2	3487,1	3902,2	3483,8	3415,0	3356,0	3302,3

^a Stan w dniu 31 XII.
^a as of 31 XII.

Tablica 15. Muzea w województwie świętokrzyskim
Table 15. Museums in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM^a <i>TOTAL^a</i>	24	24	24	28	30	34	34
Muzealia ^a <i>Museum exhibits^a</i>	134762	142296	142297	144687	139029	156815	161929
Wystawy czasowe: <i>Temporary exhibitions:</i>							
własne ^b <i>own^b</i>	91	91	84	87	92	93	81
obce ^c <i>exterior^c</i>	43	31	24	62	38	69	54
Zwiedzający muzea i wystawy w tys. <i>Museum and exhibition visitors</i>	400,4	618,0	579,2	639,7	683,0	756,5	716,7
w tym młodzież szkolna ^d <i>of which school students^d</i>	169,3	203,1	178,1	154,4	148,2	206,1	182,8
Imprezy oświatowe <i>Educational events</i>	1 505	2 219	2 422	4 220	6 214	5 929	4 798

a Stan w dniu 31 XII. b W kraju. c Krajowe i z zagranicy. d Zwiedzająca muzea w zorganizowanych grupach.
 a As of 31 XII. b In Poland. c Domestic and foreign. d Visiting museums in organized groups.

Tablica 16. Galerie sztuki w województwie świętokrzyskim
Table 16. Art galleries in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM^a <i>TOTAL^a</i>	11	11	10	11	10	9	10
Wystawy ^b <i>Exhibitions^b</i>	112	111	125	109	109	86	125
Ekspozycje ^b <i>Expositions^b</i>	114	113	130	117	114	88	129
Zwiedzający w tys. ^b <i>Visitors in thous.^b</i>	53,3	53,6	55,0	49,3	53,3	38,5	37,6

a Stan w dniu 31 XII. b W kraju.
 a As of 31 XII. b In Poland.

Tablica 17. Teatry i instytucje muzyczne w województwie świętokrzyskim
Table 17. Theatres and music institutions in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM^a <i>TOTAL^a</i>	4	4	4	4	4	4	4
Miejsca na widowni w stałej sali ^a <i>Seats in fixed halls^a</i>	1968	1968	1777	1769	1769	1769	1769
Przedstawienia i koncerty ^b <i>Performances and concerts^b</i>	1419	1358	1378	1442	1522	1559	1548
Widzowie i słuchacze ^b w tys. <i>Audience^b in thous.</i>	313,2	239,0	245,6	260,7	267,8	246,6	244,4

a Stan w dniu 31 XII. b Według siedziby.
 a As of 31 XII. b By seat.

Tablica 18. Kina stałe w województwie świętokrzyskim
Table 18. Fixed cinemas in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM^a <i>TOTAL^a</i>	10	10	12	13	14	14	15
Sale ^a <i>Screens^a</i>	17	17	27	28	32	32	33
Miejsca na widowni ^a <i>Seats^a</i>	5151	4806	6492	6729	7189	7195	7579
Seanse <i>Screenings</i>	18422	18680	28702	34579	39116	44418	49218
w tym filmy produkcji polskiej <i>of which Polish production</i>	2999	4696	4887	6839	7799	7608	9698
Widzowie w tys. <i>Audience in thous.</i>	549,0	613,8	712,6	679,1	796,9	930,5	1072,5
w tym na filmach produkcji polskiej <i>of which of Polish produc- tion films</i>	102,5	228,5	162,3	163,2	263,5	214,4	329,6

a Stan w dniu 31 XII.
a As of 31 XII.

Tablica 19. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w województwie świętokrzyskim
Table 19. Cultural centres and establishments, clubs and community centres in świętokrzyskie voivodship
 Stan w dniu 31 XII
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM <i>Total</i>	114	122	127	135	135	121
centra kultury <i>centres of culture</i>	-	-	-	-	26	26
domy kultury <i>cultural establishments</i>	19	17	17	17	14	15
ośrodki kultury <i>cultural centres</i>	50	55	61	62	37	38
kluby <i>clubs</i>	9	10	9	9	10	10
świetlice <i>community centres</i>	36	40	40	47	48	32
Imprezy <i>Events</i>	7607	8278	8823	8279	7237	6232
Uczestnicy imprez (w ciągu roku) w tys. <i>Event participants (during a year) in thous.</i>	957,6	1012,2	1211,2	1350,8	1094,7	1255,1
Kursy (w ciągu roku) <i>Courses (during a year)</i>	227	250	276	213	229	185
Absolwenci kursów (w ciągu roku) <i>Course graduates (during a year)</i>	4887	5143	5301	4155	3427	3345
Zespoły artystyczne <i>Artistic ensembles</i>	468	518	521	524	563	582

Tablica 19. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w województwie świętokrzyskim (dok.)
Stan w dniu 31 XII

Table 19. Cultural centres and establishments, clubs and community centres in świętokrzyskie voivodship (cont.)
As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Członkowie zespołów artystycznych Members of artistic ensembles	6255	7705	7422	7508	8497	8969
Koła (kluby) Groups (clubs)	351	440	453	485	632	703
Członkowie kół (klubów) Groups (clubs)	6700	7807	8829	16117	13430	13997

Tablica 20. Kluby sportowe w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 20. Sport clubs in świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2012	2014	2016
Kluby Clubs	375	365	339	367
Sekcje sportowe Sports sections	800	683	637	689
Członkowie Members	21017	19749	20265	21629
Ćwiczący Persons practicing sports	23272	21228	20549	23009
w tym kobiety of which females	6158	5249	5062	5837
w tym do lat 18 of which females	17815	16130	15236	16628
Trenerzy Coaches	288	354	311	505
Instruktorzy sportowi Sports instructors	633	530	582	507
Inne osoby prowadzące zajęcia sportowe Other persons conducting sports	338	308	200	181

Tablica 21. Podmioty gospodarki narodowej ^a według sekcji w województwie świętokrzyskim
Stan w dniu 31 XII

Table 21. Entities of the national economy ^a by section in świętokrzyskie voivodship
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014 ^b	2015 ^b	2016 ^b
OGÓŁEM <i>TOTAL</i>	108715	105906	108068	109882	110130	110574	111128
w tym sektor prywatny <i>of which private sector</i>	105398	102594	104721	106608	106911	106915	107363
w tym: <i>of which:</i>							
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo <i>Agriculture, forestry and fishing</i>	1716	1807	1888	1946	1889	1877	1854
Przemysł <i>Industry</i>	10435	10277	10522	10996	11142	11298	11440
w tym przetwórstwo przemysłowe <i>of which manufacturing</i>	9865	9698	9893	10100	10205	10276	10374
Budownictwo <i>Construction</i>	14478	14209	14375	14455	14353	14495	14653
Handel; naprawa pojazdów samochodowych ^Δ <i>Trade; repair of motor vehicles ^Δ</i>	37297	35211	35079	34834	34257	33609	32953
Transport i gospodarka magazynowa <i>Transportation and storage</i>	7631	7161	7108	7092	7133	7229	7260
Zakwaterowanie i gastronomia <i>Accommodation and catering ^Δ</i>	2908	2868	2876	2934	2908	2898	2890
Informacja i komunikacja <i>Information and communi- cation</i>	1714	1767	1884	2040	2070	2120	2217
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa <i>Financial and insurance activities</i>	3454	3234	3209	3268	3194	3143	3021
Obsługa rynku nieruchomości ^Δ <i>Real estate activities ^Δ</i>	2875	2949	3012	3104	3183	3268	3360
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna <i>Professional, scientific and technical activities</i>	7294	7245	7515	7788	7988	8173	8440
Administrowanie i działalność wspierająca ^Δ <i>Administrative and support service activities ^Δ</i>	1669	1739	1848	2124	2234	2289	2362
Edukacja <i>Education</i>	3091	3154	3953	4039	3966	3933	3965

^a Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne. ^b W podziale według sektorów własności, sekcji i działów PKD nie uwzględniono podmiotów, które w rejestrze REGON nie mają wpisanej formy własności.

^a Excluding persons tending private farms in agriculture. ^b The division by the sectors of ownerships as well as PKD divisions and sections does not include entities, which have not registered the form of ownerships in the REGON register.

Tablica 21. Podmioty gospodarki narodowej ^a według sekcji w województwie świętokrzyskim (dok.)

Stan w dniu 31 XII

Table 21. *Entities of the national economy ^a by section in świętokrzyskie voivodship (cont.)*
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014 ^b	2015 ^b	2016 ^b
Ochrona zdrowotna i pomoc społeczna <i>Human health and social work activities</i>	4760	4866	5100	5259	5410	5546	5662
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją <i>Arts, entertainment and recreation</i>	1599	1602	1644	1713	1742	1795	1845
Pozostała działalność usługowa <i>Other service activities</i>	6510	6525	6764	6999	7366	7466	7691

^a Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne. ^b W podziale według sektorów własności, sekcji i działów PKD nie uwzględniono podmiotów, które w rejestrze REGON nie mają wpisanej formy własności.

^a Excluding persons tending private farms in agriculture. ^b The division by the sectors of ownerships as well as PKD divisions and sections does not include entities, which have not registered the form of ownerships in the REGON register.

Tablica 22. Podmioty gospodarki narodowej ^a według przewidywanej liczby pracujących w województwie świętokrzyskim

Stan w dniu 31 XII

Table 22. *Entities of the national economy ^a by projected number of employed persons in świętokrzyskie voivodship*
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM <i>TOTAL</i>	108715	105906	108068	109882	110130	110574	111128
0-9	103228	100470	103039	104873	105140	105611	106139
10-49	4512	4477	4065	4045	4020	4003	4028
50-249	849	833	846	846	850	843	843
250 i więcej <i>and more</i>	126	126	118	118	120	117	118

^a Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

Tablica 23. Podmioty gospodarki narodowej ^a według formy prawnej w województwie świętokrzyskim
Stan w dniu 31 XII

Table 23. *Entities of the national economy ^a by legal form in świętokrzyskie voivodship*
As of 31 XII

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
OGÓŁEM TOTAL	108715	105906	108068	109882	110130	110574	111128
w tym: of which:							
Spółki handlowe Commercial companies	4760	4934	5206	5641	6014	6514	7044
w tym z udziałem kapitału zagranicznego of which with foreign capital participation	563	570	583	608	641	632	671
Spółki cywilne Civil law partnership	7128	7270	7386	7487	7538	7545	7597
Spółdzielnie Co-operatives	491	483	481	498	502	502	499
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne Foundations, associations and social organizations	3225	3339	3530	3684	3843	4105	4308
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą Natural persons conducting economic activity	86663	83411	84198	85220	84722	84406	84089

^a Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.
^a Excluding persons tending private farms in agriculture.

Tablica 24. Produkcja sprzedana przemysłu ^a w województwie świętokrzyskim

Table 24. *Sold production of industry ^a in świętokrzyskie voivodship*

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w milionach złotych In million zlotys						
OGÓŁEM TOTAL	19217,7	22521,4	22297,2	21810,5	22308,8	22208,1	22371,5
Przetwórstwo przemysłowe Manufacturing	15390,1	18439,7	18232,7	18169,3	18358,6	18311,5	18470,1
w tym: of which:							
Produkcja artykułów spożywczych Manufacture of food products	1862,8	2338,1	2614,1	2934,5	2898,1	2749,0	3065,2
Produkcja wyrobów tekstylnych Manufacture of textiles	112,8	53,0	55,3	172,4	122,4	53,7	53,2
Produkcja odzieży Manufacture of textiles	122,8	201,6	224,9	158,1	156,3	131,4	132,9
Produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny ^Δ Manufacture of products of wood, cork, straw and wicker ^Δ	574,2	859,1	1044,4	1163,5	1295,2	1211,3	739,7

^a Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.
^a Data concern economic entities employing more than 9 persons.

Tablica 24. Produkcja sprzedana przemysłu ^a w województwie świętokrzyskim (dok.)
Table 24. Sold production of industry ^a in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w milionach złotych <i>In milion zlotys</i>						
Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji <i>Printing and reproduction of recorded media</i>	228,9	193,5	176,7	166,5	156,4	50,6	61,6
Produkcja koksu i produktów rafinacji ropy naftowej ^Δ <i>Manufacture of coke and refined petroleum products ^Δ</i>	-	-	50,0	78,5	103,1	78,1	73,8
Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych <i>Manufacture of chemicals and chemical products</i>	50,8	57,5	58,0	40,3	56,1	43,2	75,7
Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych <i>Manufacture of other non-metallic mineral products</i>	4335,8	5287,3	4937,2	5018,1	5182,1	5278,0	5636,7
Produkcja wyrobów z metali ^Δ <i>Manufacture of other non-metallic mineral products ^Δ</i>	2063,6	2580,9	2101,1	1935,8	1927,6	2235,9	1997,3
Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych <i>Manufacture of computer, electronic and optical products</i>	21,8	11,9	16,2	17,6	29,0	24,6	22,7
Produkcja urządzeń elektrycznych <i>Manufacture of electrical equipment</i>	397,4	419,5	459,9	484,8	523,0	580,9	651,4
Produkcja maszyn i urządzeń ^Δ <i>Manufacture of machinery and equipment n.e.c. ^Δ</i>	1040,7	1012,0	997,4	1029,5	1108,1	1119,2	1089,5
Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep ^Δ <i>Manufacture of motor vehicles, trailers and semi-trailers ^Δ</i>	557,9	676,2	787,1	645,1	574,5	790,6	848,7
Pozostała produkcja wyrobów <i>Other manufacturing</i>	#	42,2	51,8	41,9	40,2	44,0	48,6
Naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń <i>Repair and installation of machinery and equipment</i>	250,9	317,6	323,1	244,9	282,0	297,4	299,9
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja ^Δ <i>Water supply; sewerage, waste management and remediation activities ^Δ</i>	837,7	1040,0	1141,0	1040,9	1112,8	1046,9	996,3
w tym: <i>of which:</i>							
Pobór, uzdatnianie i dostarczanie wody <i>Water collection, treatment and supply</i>	187,9	201,2	209,8	229,6	244,2	250,1	253,6
Gospodarka odpadami; odzysk surowców ^Δ <i>Waste collection, treatment and disposal activities; materials recovery ^Δ</i>	576,4	746,9	824,3	708,1	767,8	681,0	627,6

^a Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.
^a Data concern economic entities employing more than 9 persons.

Tablica 25. Wyniki finansowe przedsiębiorstw^a w województwie świętokrzyskim
Table 25. Financial results of enterprises^a in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
W milionach złotych In milion zlotys							
Przychody z całokształtu działalności Revenues from total activity	43697,5	48973,1	48927,9	48697,5	49777,8	49957,9	46831,4
w tym przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów of which revenues from sale of products, goods and materials	42380,8	47313,8	47271,9	47146,9	47832,8	45287,0	45287,9
Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności Costs of obtaining revenues from total activity	41519,8	46585,8	47218,9	47335,7	47684,4	45936,2	45586,7
w tym koszt własny sprzedanych produktów oraz wartość sprzedanych towarów i materiałów of which cost of sold products as well as value of sold goods and materials	40082,8	44766,5	45470,5	45845,5	46094,7	43503,2	43141,8
Wynik na sprzedaży produktów, towarów i materiałów Result from the sale of products, goods and materials	2298,0	2547,3	1801,3	1301,4	1738,1	1783,9	2146,1
Wynik na pozostałej działalności operacyjnej Result on other operation activity	222,4	168,7	121,7	222,7	182,2	-411,9	-647,5
Wynik na działalności finansowej Result on financial activity	-342,8	-328,7	-214,2	-162,3	173,1	2649,8	-253,9
Wynik finansowy brutto Gross financial result	2181,4	2413,0	1713,7	1362,1	2093,4	4021,7	1244,7
Wynik finansowy netto Net financial result	1889,9	2020,5	1488,7	1199,3	1859,3	3772,6	997,6
w % in %							
Wskaźnik poziomu kosztów Cost level indicator	95,0	95,1	96,5	97,2	95,8	91,9	97,3
Wskaźnik rentowności ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów Sale of products, goods and materials profitability rate	5,4	5,4	3,8	2,8	3,6	3,9	8,9
Wskaźnik rentowności obrotu brutto Gross turnover profitability rate	5,0	4,9	3,5	2,8	4,2	8,1	2,7
Wskaźnik rentowności obrotu netto Net turnover profitability rate	4,3	4,1	3,0	2,5	3,7	7,6	2,1
Wskaźnik płynności I stopnia First degree liquidity rate	36,6	36,6	37,9	39,8	50,9	44,8	41,1
Wskaźnik płynności II stopnia First degree liquidity rate	94,0	96,5	87,8	94,4	116,6	106,6	97,8

^a Dane dotyczą podmiotów o liczbie pracujących powyżej 9 osób.
^a Data concern economic entities employing more than 9 persons.

Tablica 26. Baza noclegowa turystyki w województwie świętokrzyskim
Table 26. Tourist accommodation establishments in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Obiekty^a <i>Facilities^a</i>	192	194	206	215	231	246	252
w tym całoroczne <i>of which open all year</i>	155	164	175	181	197	206	216
Hotele <i>Hotels</i>	66	69	73	82	95	98	104
Motele <i>Motels</i>	8	12	12	11	12	11	11
Pensjonaty <i>Boarding houses</i>	7	7	7	8	9	12	15
Inne obiekty hotelowe <i>Other hotel facilities</i>	17	18	15	13	12	11	14
Szkolne schroniska młodzieżowe <i>School youth hostels</i>	10	10	11	11	11	13	13
Ośrodki szkoleniowo- -wypoczynkowe <i>Training-recreational centres</i>	11	10	10	9	10	10	9
Zakłady uzdrowiskowe <i>Health establishments</i>	7	7	8	8	8	8	8
Pokoje gościnne/kwatery prywatne <i>Rooms for rent/private lodgings</i>	8	7	11	12	11	12	11
Kwatery agroturystyczne <i>Agricultural lodgings</i>	22	21	28	30	36	40	38
Pozostałe obiekty nieskasyfikowane <i>Other non-classified facilities</i>	36	33	31	31	27	31	29
Miejsca noclegowe^a <i>Bed places^a</i>	12689	12515	13157	14188	14898	16101	16870
w tym całoroczne <i>of which open all year</i>	9938	10342	10843	11668	12514	13339	13985
Hotele <i>Hotels</i>	5153	5312	5438	6075	6859	7424	7996
Motele <i>Motels</i>	286	353	355	337	361	321	339
Pensjonaty <i>Boarding houses</i>	325	284	289	340	397	484	590
Inne obiekty hotelowe <i>Other hotel facilities</i>	535	565	478	421	360	334	504
Szkolne schroniska młodzieżowe <i>School youth hostels</i>	625	615	711	711	711	799	797
Ośrodki szkoleniowo- -wypoczynkowe <i>Training-recreational centres</i>	1075	846	899	856	934	843	809
Zakłady uzdrowiskowe <i>Health establishments</i>	1232	1340	1519	1510	1496	1540	1590
Pokoje gościnne/ kwatery prywatne <i>Rooms for rent/private lodgings</i>	168	134	184	208	211	268	265
Kwatery agroturystyczne <i>Agricultural lodgings</i>	269	275	377	408	481	581	539

^a Stan w dniu 31 VII.

^a As of 31 VII.

Tablica 26.
Table 26.

Baza noclegowa turystyki w województwie świętokrzyskim (dok.)
Tourist accommodation establishments in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pozostałe obiekty niesklasyfikowane <i>Other non-classified facilities</i>	3021	2791	2907	3322	3088	3507	3441
Korzystający <i>Tourists accomodated</i>	409832	438468	440403	448675	477171	518058	595722^a
w tym turyści zagraniczni <i>of which foreign tourists</i>	26546	28073	29128	27429	26608	27998	32748 ^a
Hotele <i>Hotels</i>	249145	280782	292967	301934	338087	377844	434916 ^a
Motele <i>Motels</i>	20794	21989	19978	18749	17773	14760	16524 ^a
Pensjonaty <i>Boarding houses</i>	7819	12166	10851	14022	15294	17823	19733 ^a
Inne obiekty hotelowe <i>Other hotel facilities</i>	19646	20226	11853	13166	10203	9768	15248 ^a
Szkolne schroniska młodzieżowe <i>School youth hostels</i>	18093	18025	17687	15229	14921	15816	17377 ^a
Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe <i>Training-recreational centres</i>	22857	19032	20589	19829	19396	15593	16952 ^a
Zakłady uzdrowiskowe <i>Health establishments</i>	25777	27762	29015	32542	31542	32345	35071 ^a
Pokoje gościnne/ kwatery prywatne <i>Rooms for rent/private lodgings</i>	1405	1015	2394	2120	2548	3264	3775 ^a
Kwatery agroturystyczne <i>Agricultural lodgings</i>	1857	2433	2209	2627	3140	4442	5063 ^a
Pozostałe obiekty niesklasyfikowane <i>Other non-classified facilities</i>	42439	35038	32860	28457	24267	26403	31063 ^a
Udzielone noclegi <i>Nights spent (overnight stay)</i>	1220965	1263045	1347481	1342186	1405126	1466752	1643961^a
w tym turystom zagranicznym <i>of which foreign tourists</i>	66861	65510	64036	62808	61674	65209	74453 ^a
Hotele <i>Hotels</i>	508097	554974	571927	595565	665150	721011	846112 ^a
Motele <i>Motels</i>	36686	32921	35195	30727	32775	18860	20136 ^a
Pensjonaty <i>Boarding houses</i>	19796	27185	28500	28842	32392	36503	45069 ^a
Inne obiekty hotelowe <i>Other hotel facilities</i>	31481	33289	26374	26510	23359	19844	25118 ^a
Szkolne schroniska młodzieżowe <i>School youth hostels</i>	45794	46710	49543	40232	41054	41561	39694 ^a
Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe <i>Training-recreational centres</i>	50826	40446	52437	38310	36436	36082	38051 ^a
Zakłady uzdrowiskowe <i>Health establishments</i>	386164	416266	464524	468587	471835	498972	525413 ^a

a Dane opracowano z uwzględnieniem imputacji dla jednostek, które odmówiły udziału w badaniu.
a Data were compiled with imputation for units which refused to participate in the survey.

Tablica 26. Baza noclegowa turystyki w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 26. *Tourist accommodation establishments in świętokrzyskie voivodship (cont.)*

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pokoje gościnne/ kwatery prywatne Rooms for rent/private lodgings	4761	4053	7789	8292	8049	7063	6998 ^a
Kwatery agroturystyczne Agricultural lodgings	9315	10370	8805	10641	11100	15050	16350 ^a
Pozostałe obiekty niesklasyfikowane Other non-classified facilities	128045	96831	102387	94480	82976	71806	81020 ^a

^a Dane opracowano z uwzględnieniem imputacji dla jednostek, które odmówiły udziału w badaniu.
^a Data were compiled with imputation for units which refused to participate in the survey.

Tablica 27. Dochody budżetów gmin^a według rodzajów w województwie świętokrzyskim
 Table 27. *Revenue of gminas^a budgets by type in świętokrzyskie voivodship*

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w tysiącach złotych in thousand zloty						
OGÓŁEM TOTAL	4097354,5	4133768,2	4108958,6	4234671,4	4388818,8	4486711,2	5016308,3
w tym: of which:							
Dochody własne Own revenue	1605887,5	1667755,1	1737821,5	1810145,2	1905685,1	2002335,7	2089382,1
w tym: of which:							
udziały w podatku dochodowym: share in income tax:							
od osób prawnych corporate income tax	34530,6	41362,7	34302,2	32500,0	29617,4	35433,4	31518,6
od osób fizycznych personal income tax	498547,9	562654,3	593332,7	632022,3	680240,3	720932,1	772063,1
podatek od nieruchomości tax on real estate	379083,3	404602,7	443426,0	486607,4	509309,9	531620,0	546014,4
podatek rolny agricultural tax	40507,1	43099,8	55153,6	58385,3	58196,0	58700,5	58349,5
podatek od środków transportowych tax on means of transport	29853,0	30722,9	31751,0	31649,0	32987,0	34180,8	35145,1
podatek od czynności cywilnoprawnych tax on civil law transactions	32621,8	33820,7	28677,8	27911,1	27818,5	30317,7	35662,2

^a Łącznie z dochodami gmin mających również status miasta na prawach powiatu.
^a Including revenue of gminas which are also cities with powiat status.

Tablica 27. Dochody budżetów gmin^a według rodzajów w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 27. Revenue of gminas^a budgets by type in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w tysiącach złotych in thousand zloty						
opłata skarbowa treasury fee	12327,3	11903,9	11151,9	11157,8	11218,5	8707,9	9229,0
dochody z majątku revenue from property	141346,1	136827,7	154630,5	139757,3	112595,2	112037,6	123781,1
Dotacje ogółem Total allocations	1212449,5	1165446,1	1020288,6	1065164,7	1147939,6	1132557,6	1541920,3
Dotacje celowe Appropriated allocations	865638,1	724284,2	701600,0	736468,5	817180,8	821661,3	1456147,0
z budżetu państwa from the state budget	836977,5	698437,9	681445,8	712160,8	794707,3	795706,8	1435944,6
otrzymane z fun- duszy celowych received from state appropriated funds	7691,3	4729,6	3759,4	9115,6	6695,3	11315,8	7176,0
Dotacje z paragra- fów 200 i 620 ^b Allocations from paragraphs 200 and 620 ^b	346811,4	441161,9	318688,5	328696,2	330758,8	309437,1	70673,3
Subwencja ogólna z budżetu państwa General subsidy from the state budget	1279017,5	1300567,0	1350848,6	1359361,5	1335194,1	1351817,8	1385005,9
w tym część oświatowa of which educational part	905910,6	942778,6	985075,3	988380,0	979373,7	1001096,6	1018806,0

a Łącznie z dochodami gmin mających również status miasta na prawach powiatu. b Klasyfikacji dochodów i wydatków budżetowych.
 a Including revenue of gminas which are also cities with powiat status. b Of the classification of budget revenue and expenditure.

Tablica 28. Dochody budżetów gmin^a według działów w województwie świętokrzyskim
 Table 28. Revenue of gminas' budgets^a by division in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w tysiącach złotych in thousand zloty						
OGÓŁEM TOTAL	4097354,5	4133768,2	4108958,6	4234671,4	4388818,8	4486711,2	5016308,3
w tym: of which:							
Rolnictwo i łowiectwo Agriculture and hunting	110844,9	111537,8	103929,9	92178,6	83432,6	87983,7	42696,2
Przetwórstwo przemysłowe Manufacturing	1495,1	14774,8	2075,6	2531,3	2106,5	1319,5	702,7

a Łącznie z dochodami gmin mających również status miasta na prawach powiatu.
 a Including revenue of gminas which are also cities with powiat status.

Tablica 28. Dochody budżetów gmin^a według działów w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 28. Revenue of gminas' budgets^a by division in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w tysiącach złotych in thousand zloty						
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i parę wodną <i>Electricity, gas and water supply</i>	4769,9	7397,2	14736,2	16234,7	17115,3	20226,2	21896,9
Transport i łączność <i>Transport i łączność</i>	238838,8	272071,1	225120,4	209833,9	219585,2	167934,5	144704,0
Gospodarka mieszkaniowa <i>Dwelling economy</i>	149753,0	144447,7	151000,1	147965,9	138143,3	131447,4	118385,5
Działalność usługowa <i>Service activity</i>	36621,8	43485,9	29404,0	16423,8	34279,6	85800,1	29832,3
Administracja publiczna <i>Public administration</i>	22035,5	29464,3	24520,1	38320,2	31101,7	27894,9	29957,0
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa <i>Public safety and fire care</i>	34564,0	20966,4	20989,6	20983,1	20946,4	21003,7	21007,6
Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nie posiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem <i>Income taxes from legal persons, natural persons and other organizational units without legal personality and expenses associated with their intake</i>	1117680,2	1227638,3	1290499,7	1414708,7	1525627,0	1517467,2	1595777,3
Rozliczenia różne <i>Miscellaneous settlements</i>	1294108,9	1315232,2	1363866,3	1379323,6	1348258,6	1366993,2	1400839,5
Oświata i wychowanie <i>Education</i>	69341,7	55767,4	44680,8	51872,0	81213,6	90041,6	102535,7
Ochrona zdrowia <i>Health care</i>	9930,5	18038,1	8160,0	8460,4	8816,8	7932,4	6695,0
Pomoc społeczna i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej <i>Social assistance and other tasks in sphere of social policy</i>	749688,0	629980,6	644307,7	658471,5	676117,4	641774,3	1269532,2
Edukacyjna opieka wychowawcza <i>Educational care</i>	20059,7	20060,1	16973,2	19413,5	19116,8	15301,9	12818,8

^a Łącznie z dochodami gmin mających również status miasta na prawach powiatu.
^a Łącznie z dochodami gmin mających również status miasta na prawach powiatu.

Tablica 28. Dochody budżetów gmin^a według działów w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 28. Revenue of gminas' budgets^a by division in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w tysiącach złotych in thousand zloty						
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska Municipal economy and environmental protection	135454,5	141546,8	103514,5	78674,2	94560,0	206884,1	185498,5
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego Culture and national heritage	24997,0	36926,9	17026,6	18963,2	27844,8	19154,6	4452,3
Kultura fizyczna ^b Physical education ^b	64417,0 ^b	36726,2	27630,5	26411,1	24533,0	31670,5	22132,9

a Łącznie z dochodami gmin mających również status miasta na prawach powiatu. b W roku 2010 dział „Kultura fizyczna i sport”.
 a Including revenue of gminas which are also cities with powiat status. b In 2010 division “Physical education and sports”.

Tablica 29. Wydatki budżetu gmin^a według rodzajów w województwie świętokrzyskim
 Table 29. Expenditure of gminas' budgets^a by type in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w tysiącach złotych in thousand zloty						
OGÓŁEM TOTAL	4627181,1	4464484,0	4278600,8	4216902,5	4480696,9	4529980,9	4853383,5
Wydatki bieżące Current expenditure	3364143,9	3311795,0	3433507,6	3487534,9	3676135,9	3698100,3	4409283,0
w tym: of which:							
Dotacje Allocations	218512,3	214395,9	224857,4	245085,4	257640,8	270498,7	288049,9
w tym dotacje dla samorządowych zakładów budżetowych ^b of which allocations for self-government budgetary establishments ^b	45725,9	33266,8	27427,9	25575,6	18251,2	15775,4	16447,0
Świadczenia na rzecz osób fizycznych Benefits for natural persons	749976,8	623555,9	628504,2	634014,8	662258,9	645030,9	1263137,5

a Łącznie z dochodami gmin mających również status miasta na prawach powiatu. b W roku 2010 r. również dla gospodarstw pomocniczych i funduszy celowych.
 a Including revenue of gminas which are also cities with powiat status. b In 2010 also for auxiliary units and appropriated funds.

Tablica 29. Wydatki budżetu gmin^a według rodzajów w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 29. Expenditure of gminas^a budgets by type in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w tysiącach złotych in thousand zloty						
Wydatki bieżące jednostek budżetowych Current expenditure of budgetary entities	2342816,7	2391726,5	2476834,0	2518166,0	2672989,1	2706544,0	2787922,5
w tym: of which:							
wynagrodzenia wages and salaries	1239276,4	1319692,3	1367360,2	1370675,0	1414125,9	1449164,7	1483333,1
pochodne od wynagrodzeń ^b derivatives from wages and salaries ^b	213534,9	224318,1	254504,1	258454,0	272409,0	276839,8	286476,6
zakup materiałów i usług purchase of materials and services	749392,3	701524,5	695430,3	716716,9	781964,8	778371,5	833174,5
wydatki na obsługę długu expenditures on debt servicing	36824,1	65004,4	88259,3	72462,4	63450,6	56585,4	52566,0
Wydatki majątkowe Property expenditure	1263037,2	1152689,0	845093,2	729367,6	804561,0	831880,6	444100,4
w tym inwestycyjne ^c of which investment ^c	1234839,1	1112154,9	813665,9	696351,2	783729,4	805468,7	419829,1

^a Łącznie z dochodami gmin mających również status miasta na prawach powiatu. ^b Obejmują składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i Fundusz Pracy, oraz w 2010 r. – składkę na Fundusz Emerytur Pomostowych. ^c Łącznie z dotacjami na finansowanie zadań inwestycyjnych samorządowych zakładów budżetowych, w roku 2010 – gospodarstw pomocniczych i funduszy celowych.
^a Including revenue of gminas which are also cities with powiat status. ^b Include contributions to compulsory social security and the Labour Fund and in 2010 contribution to the Bridging Pension Fund. ^c Including allocations for financing investment tasks of self-government budgetary establishments.

Tablica 30. Wydatki budżetu gmin^a według działów w województwie świętokrzyskim
 Table 30. Expenditure of gminas' budgets^a by division in świętokrzyskie voivodship

Wyszczególnienie Specification	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w tysiącach złotych in thousand zloty						
OGÓŁEM TOTAL	4627181,1	4464484,0	4278600,8	4216902,5	4480696,9	4529980,9	4853383,5
w tym: of which:							
Rolnictwo i łowiectwo Agriculture and hunting	224306,4	207449,0	148388,3	133484,8	135751,5	123039,4	58771,3
Przetwórstwo przemysłowe Manufacturing	1450,2	17535,3	4913,4	1429,0	1822,0	1676,2	799,6
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i parę wodną Electricity, gas and water supply	12751,3	17579,4	27262,8	19907,5	23496,0	24932,9	29455,4
Transport i łączność Transport and communication	578058,5	581703,5	537212,0	432557,1	484112,7	449710,0	368126,5
Gospodarka mieszkaniowa Dwelling economy	107604,2	116912,8	96589,8	105401,0	108694,4	127064,4	122485,7
Działalność usługowa Service activity	64167,2	70024,6	41072,5	34669,0	46850,6	113666,6	37493,6
Administracja publiczna Public administration	360457,0	370966,5	381110,9	413415,2	416074,4	429426,2	431430,7
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa Public administration	77111,1	58164,2	57681,5	57317,6	63683,9	60880,3	59790,6
Obsługa długu publicznego Public administration	37996,8	65866,0	88329,0	72539,5	63505,5	56588,4	52566,0
Oświata i wychowanie Education	1348613,0	1367400,4	1406657,8	1405555,6	1444085,4	1476336,2	1505067,4
Ochrona zdrowia Health care	36881,0	33435,7	34809,5	35117,0	36507,8	34051,0	32875,2

^a Łącznie z dochodami gmin mających również status miasta na prawach powiatu.
 a Including revenue of gminas which are also cities with powiat status.

Tablica 30. Wydatki budżetu gmin^a według działów w województwie świętokrzyskim (dok.)
 Table 30. Expenditure of gminas' budgets^a by division in świętokrzyskie voivodship (cont.)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	w tysiącach złotych <i>in thousand zloty</i>						
Pomoc społeczna i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej <i>Social assistance and other tasks in sphere of social policy</i>	916972,0	814719,2	831260,0	854674,8	895085,4	871763,3	1512766,6
Edukacyjna opieka wychowawcza <i>Educational care</i>	73159,4	75048,6	75363,6	78281,9	81217,2	79533,4	80298,0
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska <i>Municipal economy and environmental protection</i>	393395,8	373592,1	275910,2	289216,1	361279,5	377562,5	326031,5
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego <i>Culture and national heritage</i>	158622,9	144005,1	132502,2	138484,5	150427,9	123101,0	116290,1
Kultura fizyczna ^b <i>Physical education^b</i>	200550,2	115992,8	104552,4	94351,1	108785,4	110706,9	100938,2

^a Łącznie z dochodami gmin mających również status miasta na prawach powiatu. ^b W roku 2010 dział „Kultura fizyczna i sport”.
^a Including revenue of gminas which are also cities with powiat status. ^b In 2010 division "Physical education and sports".

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy
Table 31. Basic diagnostic indices – human resources and labour market

Województwa <i>Voivodships</i>	Ludność na 1 km ² <i>Population per km²</i>										Mediana wieku ludności <i>Median age of the population</i>					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	86,7	86,5	86,2	85,8	85,5	85,2	84,9	37,8	38,2	38,2	39,0	39,5	39,9	40,3		
Podkarpackie	119,2	119,3	119,4	119,3	119,3	119,2	119,2	36,5	36,9	37,3	37,7	38,2	38,6	39,1		
Podlaskie	59,6	59,5	59,4	59,2	59,0	58,9	58,8	38,1	38,4	38,8	39,2	39,6	40,0	40,4		
Świętokrzyskie	109,5	109,1	108,8	108,3	107,9	107,4	107,0	39,2	39,5	39,9	40,2	40,6	41,0	41,4		
Warmińsko-mazurskie	60,1	60,1	60,0	59,9	59,7	59,6	59,4	36,5	37,2	37,6	38,0	38,5	39,0	39,4		

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (cd.)
Table 31. Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa <i>Voivodships</i>	Współczynnik młodości demograficznej <i>Demographic youth ratio</i>										Udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ludności ogółem <i>Share of the population aged 65 and more in total population</i>					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	154,0	152,1	150,6	149,2	148,0	147,0	146,4	14,4	14,6	15,0	15,4	15,9	16,4	16,9		
Podkarpackie	162,3	159,7	157,4	155,4	153,6	151,7	151,0	13,1	13,3	13,6	14,0	14,5	14,9	15,4		
Podlaskie	151,1	148,7	146,8	145,2	144,3	143,5	143,6	14,6	14,7	15,0	15,3	15,7	16,1	16,5		
Świętokrzyskie	145,2	143,2	141,7	139,9	139,0	138,1	137,5	14,8	15,2	15,6	16,1	16,6	17,2	17,8		
Warmińsko-mazurskie	160,6	158,5	156,9	155,6	154,6	153,5	152,8	11,7	12,0	12,4	12,8	13,4	14,1	14,7		

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (cd.)
Table 31. Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa <i>Voivodships</i>	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym <i>Non-working age population per 100 persons of working age</i>						Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym <i>Post-working age population per 100 persons of pre-working age</i>						Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym <i>Post-working age population per 100 persons of working age</i>								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lubelskie	58,2	58,3	58,7	59,4	60,2	61,1	62,3	91,1	94,9	99,0	103,3	107,7	112,1	116,3	27,7	28,4	29,2	30,2	31,2	32,3	33,5
Podkarpackie	56,6	56,5	56,7	57,1	57,6	58,1	59,1	78,4	82,0	85,9	89,8	94,1	98,2	102,1	24,9	25,5	26,2	27,0	27,9	28,8	29,8
Podlaskie	57,3	57,0	57,0	57,3	57,8	58,4	59,4	91,5	95,4	99,3	103,4	107,3	111,4	114,7	27,4	27,8	28,4	29,1	29,9	30,8	31,7
Świętokrzyskie	57,2	57,6	58,2	59,0	59,9	61,0	62,3	99,3	104,2	109,3	114,5	119,8	125,0	130,0	28,5	29,4	30,4	31,5	32,6	33,9	35,2
Warmińsko-mazurskie	52,9	53,2	53,9	54,6	55,7	56,9	58,4	73,4	77,4	81,6	86,0	90,7	95,7	100,2	22,4	23,2	24,2	25,3	26,5	27,8	29,2

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (cd.)
Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa Voivodships	Małżeństwa na 1000 ludności Marriages per 1000 population										Saldo małżeństw, rozwodów i separacji w przeliczeniu na 1000 ludności Balance of marriages, divorces and separations per 1000 population										Urodzenia żywe na 1000 ludności Live births per 1000 population									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
	Lubelskie	6,1	5,6	5,4	4,8	5,1	5,0	5,0	4,9	4,2	3,9	2,8	3,6	3,4	3,5	10,4	9,8	9,8	9,1	9,2	9,2	9,2								
Podkarpackie	6,2	5,8	5,6	5,0	5,3	5,1	5,2	5,2	4,6	4,5	3,9	4,2	3,8	4,0	10,3	9,9	9,9	9,6	9,4	9,2	9,5									
Podlaskie	5,8	5,2	5,3	4,7	5,1	5,1	5,3	4,1	3,6	3,8	3,0	3,5	3,4	3,7	9,9	9,3	9,3	8,9	9,2	9,1	9,6									
Świętokrzyskie	6,1	5,4	5,3	4,6	4,8	4,7	4,8	4,8	4,3	3,7	3,5	3,2	3,2	3,3	9,7	9,1	9,0	8,4	8,5	8,4	8,5									
Warmińsko- -mazurskie	5,8	5,3	5,2	4,5	4,8	4,8	4,7	3,7	3,2	3,2	2,5	2,9	2,8	2,8	10,8	10,2	9,9	9,4	9,7	9,1	9,3									

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (cd.)
Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa Voivodships	Zgony na 1000 ludności Deaths per 1000 population										Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych Infant deaths per 1000 live births									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016						
	Lubelskie	10,6	10,6	10,4	10,6	10,3	10,6	10,4	10,4	4,7	4,5	4,6	4,2	3,8	3,5					
Podkarpackie	8,6	8,6	8,6	8,7	8,6	9,1	9,0	9,0	5,2	5,3	4,5	5,0	4,1	4,5						
Podlaskie	9,8	9,7	9,9	10,2	9,9	10,3	10,3	10,3	4,5	4,8	4,1	4,5	4,5	3,3						
Świętokrzyskie	10,9	10,7	10,9	11,2	10,8	11,4	11,1	11,1	6,3	6,0	3,6	4,9	3,1	3,8						
Warmińsko-mazurskie	8,9	8,9	9,2	9,6	9,1	9,6	9,8	9,8	4,8	4,8	4,1	5,9	4,0	5,0						

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (cd.)
Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa Voivodships	Współczynnik przyrostu naturalnego Natural increase ratio										Współczynnik płodności Fertility rate									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016						
	Lubelskie	-0,18	-0,74	-0,62	-1,44	-1,06	-1,45	-1,23	42,9	40,4	40,5	38,0	38,6	38,8	39,1					
Podkarpackie	1,74	1,37	1,25	0,84	0,75	0,07	0,54	40,7	39,4	39,5	38,4	37,8	37,3	38,9						
Podlaskie	0,09	-0,41	-0,58	-1,28	-0,69	-1,24	-0,76	39,8	37,5	37,9	36,5	38,3	38,0	40,3						
Świętokrzyskie	-1,21	-1,66	-1,92	-2,73	-2,27	-3,04	-2,66	40,6	38,3	38,4	36,1	36,5	36,3	36,7						
Warmińsko-mazurskie	1,95	1,25	0,63	-0,21	0,59	-0,51	-0,44	43,0	40,7	39,9	38,4	39,7	37,7	39,0						

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (cd.)
Table 31. Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa Voivodships	Wskaźnik dynamiki demograficznej <i>Demographic dynamics ratio</i>													
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lubelskie	0,659	0,631	0,647	0,596	0,608	0,611	0,626	0,983	0,930	0,940	0,864	0,897	0,864	0,883
Podkarpackie	0,638	0,617	0,611	0,601	0,591	0,588	0,610	1,202	1,160	1,145	1,096	1,087	1,008	1,061
Podlaskie	0,604	0,596	0,587	0,576	0,583	0,598	0,634	1,010	0,958	0,941	0,874	0,931	0,880	0,927
Świętokrzyskie	0,628	0,593	0,584	0,562	0,577	0,589	0,587	0,889	0,845	0,825	0,755	0,789	0,734	0,761
Warmińsko-mazurskie	0,675	0,631	0,622	0,596	0,622	0,597	0,630	1,219	1,140	1,068	0,979	1,066	0,947	0,955

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (cd.)
Table 31. Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa Voivodships	Saldo migracji na pobyt stały osób w wieku 15-64 lata na 1000 ludności w wieku 15-64 lata <i>Net migration for permanent residence of population aged 15-64 per 1000 population aged 15-64</i>										Obrót migracji wewnętrznych osób w wieku 15-64 lata na 1000 ludności w wieku 15-64 lata <i>Internal migration turnover of population aged 15-64 per 1000 population aged 15-64</i>					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015 ^a	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	-2,6	-2,9	-2,9	-3,2	-3,3	-3,1	-2,5	22,6	22,3	21,0	22,3	22,2	21,0	20,9		
Podkarpackie	-1,4	-1,6	-1,5	-2,0	-1,6	-1,8	-1,4	19,5	19,6	18,2	19,8	19,0	18,8	19,0		
Podlaskie	-1,9	-2,2	-2,0	-2,6	-2,4	-2,4	-1,7	22,7	23,1	21,8	22,0	22,2	20,4	21,2		
Świętokrzyskie	-2,4	-2,3	-2,2	-2,8	-2,7	-2,5	-2,1	20,7	19,9	18,4	19,8	18,9	18,5	18,0		
Warmińsko-mazurskie	-2,3	-2,6	-2,4	-3,2	-3,2	-2,9	-2,7	25,1	24,7	23,1	25,1	24,6	23,2	22,6		

a Do obliczenia salda wykorzystano dane o migracjach wewnętrznych za 2015 r. i migracjach zagranicznych za 2014 r.

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (cd.)
Table 31. Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa Voivodships	Liczba pracujących na 100 osób w wieku produkcyjnym <i>Number of employed persons per 100 persons of working age</i>										Liczba pracujących kobiet na 100 kobiet w wieku produkcyjnym <i>Number of employed women per 100 women of working age</i>					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	48,8	49,1	49,1	50,1	50,8	51,2	52,5	51,7	52,0	52,5	54,1	55,2	56,0	57,4		
Podkarpackie	49,6	49,8	49,5	50,3	50,7	50,7	52,3	51,1	51,3	51,8	52,9	53,8	54,2	55,9		
Podlaskie	43,7	43,8	43,5	44,2	45,1	45,4	46,6	45,0	45,2	45,4	46,3	47,5	48,0	49,3		
Świętokrzyskie	46,8	46,7	46,8	47,3	48,1	48,8	50,0	48,9	49,0	49,7	51,2	52,2	53,3	55,0		
Warmińsko-mazurskie	35,2	35,4	35,2	35,8	36,5	37,1	38,3	36,4	36,4	36,6	37,7	38,9	39,7	41,1		

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (cd.)
Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa Voivodships	Liczba osób zatrudnionych w warunkach zagrożenia na 1000 zatrudnionych w badanej zbiorowości Number of persons working in hazardous conditions per 1000 paid employees of total surveyed										Poszkodowani w wypadkach przy pracy na 1000 pracujących Persons injured in accidents at work per 1000 employed persons					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	94,2	101,9	105,3	117,2	106,8	92,1	90,4	7,4	7,1	7,2	7,1	7,1	6,8	7,0		
Podkarpackie	99,1	94,1	93,0	90,6	87,8	90,9	82,0	7,1	7,2	6,5	6,1	6,5	6,2	6,1		
Podlaskie	55,2	64,1	57,9	53,8	52,4	54,2	49,6	8,4	8,1	7,6	7,8	7,3	7,2	7,3		
Świętokrzyskie	109,9	112,1	106,7	102,8	100,5	99,6	97,5	7,5	7,4	6,5	6,2	6,3	6,4	6,6		
Warmińsko-mazurskie	89,7	79,1	74,8	79,4	77,6	74,5	67,3	10,4	10,2	10,1	9,3	9,4	9,3	9,2		

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (cd.)
Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa Voivodships	Stopa bezrobocia rejestrowanego Registered unemployment rate										Bezrobocie w wieku mobilnym – liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 25-44 lata na 100 osób z tej grupy wiekowej Mobile age unemployment – number of registered unemployed persons aged 25-44 per 100 persons of this group						Udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych Share of unemployed persons staying without work more than 12 months in total number of unemployed persons					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016								
Lubelskie	13,1	13,2	14,2	14,4	12,6	11,7	10,3	9,4	9,8	10,6	10,8	9,4	8,7	7,8								
Podkarpackie	15,4	15,5	16,4	16,3	14,6	13,2	11,5	11,2	11,5	12,1	12,0	10,8	9,6	8,5								
Podlaskie	13,8	14,1	14,7	15,1	12,9	11,8	10,3	8,2	8,6	9,1	9,3	8,0	7,3	6,6								
Świętokrzyskie	15,2	15,2	16,0	16,6	14,1	12,5	10,8	11,0	11,2	11,7	12,0	10,1	8,8	7,8								
Warmińsko-mazurskie	20,0	20,2	21,3	21,6	18,7	16,2	14,2	11,6	11,7	12,6	12,6	10,7	9,1	8,1								

Tablica 31. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – zasoby ludzkie i rynek pracy (dok.)
Basic diagnostic indices – human resources and labour market (cont.)

Województwa Voivodships	Wskaźnik płynności rynku pracy Labour market liquidity ratio										Wskaźnik mobilności bezrobotnych Mobility of unemployed persons ratio						Liczba bezrobotnych na 1 ofertę pracy Number of unemployed persons per job offer					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016								
Lubelskie	34,0	38,8	37,6	42,9	47,9	49,6	52,1	25,5	18,4	17,2	17,8	21,9	26,0	25,9								
Podkarpackie	41,1	45,8	43,4	47,5	51,5	54,1	57,3	19,6	16,3	16,8	17,5	20,7	22,4	21,5								
Podlaskie	37,1	41,7	40,8	45,3	51,3	54,4	57,0	23,4	17,1	17,4	17,4	21,7	22,5	23,8								
Świętokrzyskie	39,7	42,9	41,4	43,7	49,5	51,4	53,4	24,1	18,2	19,0	16,8	22,3	26,2	27,2								
Warmińsko-mazurskie	41,0	44,1	42,0	46,2	53,8	56,5	56,4	24,9	19,7	19,3	19,3	23,6	26,2	25,8								

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna
Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure

Województwa Voivodships	Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych – zanieczyszczenia gazowe (bez dwutlenku węgla) w t na 1 km ² powierzchni nisance – gases (excluding carbon dioxide) in t per km ²										Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych – zanieczyszczenia pyłowe w t na 1 km ² powierzchni nuisance – particulates in t per km ²						Odpady komunalne zebrane selektywnie (w % odpadów komunalnych ogółem) Municipal waste collected separately (in % of total municipal waste)					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Lubelskie	1,31	1,35	1,30	1,04	1,06	0,86	0,79	0,11	0,10	0,08	0,08	0,08	0,08	0,07	9,2	9,3	10,4	13,0	20,0	22,7	25,9	
Podkarpackie	1,18	1,15	1,01	1,11	0,82	1,07	0,92	0,11	0,11	0,10	0,10	0,08	0,08	0,07	10,7	11,7	12,1	15,1	18,6	23,5	24,4	
Podlaskie	0,46	0,45	0,40	0,48	0,50	0,48	0,45	0,05	0,05	0,05	0,04	0,05	0,05	0,04	4,3	6,0	5,3	7,3	13,9	18,5	19,2	
Świętokrzyskie	6,67	7,49	6,65	5,98	6,17	7,68	6,87	0,24	0,23	0,23	0,21	0,19	0,17	0,16	7,0	8,0	7,8	16,4	25,9	26,3	27,3	
Warmińsko-mazurskie	0,40	0,36	0,39	0,37	0,35	0,39	0,43	0,05	0,05	0,05	0,04	0,04	0,04	0,03	6,5	8,6	8,4	13,9	14,1	13,9	16,9	

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczone w % ścieków wymagających oczyszczenia Industrial and municipal wastewater treated in % of total wastewater requiring treatment										Ścieki przemysłowe i komunalne w dam ³ (wymagające oczyszczenia) nieoczyszczone odprowadzone do wód lub do ziemi na 1 km ² Industrial and municipal wastewater in dam ³ (requiring treatment) untreated and discharged into waters or into the ground per km ²						Przepustowość komunalnych oczyszczalni ścieków na 1000 mieszkańców Municipal wastewater treatment plant capacity per 1000 population					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Lubelskie	78,5	81,8	82,5	80,2	78,7	81,2	83,4	2,9	2,8	2,7	2,8	2,9	2,8	2,7	160,2	161,2	162,3	161,1	161,9	163,8	162,1	
Podkarpackie	84,4	85,3	87,3	87,8	89,8	90,2	90,3	4,2	4,2	3,9	3,9	3,9	3,9	4,0	195,1	196,5	197,9	196,5	198,9	202,3	193,5	
Podlaskie	98,0	98,0	97,6	97,6	97,7	97,7	98,4	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9	2,0	195,0	195,3	196,2	197,1	198,3	200,2	200,9	
Świętokrzyskie	48,3	51,3	45,8	40,9	54,5	56,8	57,4	6,5	6,5	6,3	7,4	7,2	6,6	6,9	180,1	166,7	168,5	170,1	164,4	161,6	162,0	
Warmińsko-mazurskie	98,1	98,5	98,3	98,1	98,2	98,8	96,8	2,1	2,0	2,1	2,0	2,0	2,0	2,1	220,3	220,9	222,5	223,6	225,0	225,7	226,4	

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem Population connected to wastewater treatment plants – in % of total population										Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem Share of area included in spatial management plans in total area										Tereny zieleni ogólnodostępnej w miastach (parki, zieleńce, tereny zieleni osiedlowej) w m ² na 1 mieszkańca Generally accessible green belt area in urban areas (parks, lawns, green areas of housing estates) in m ² per capita									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
	Lubelskie	53,0	53,3	54,9	55,5	56,4	57,2	57,0	56,2	57,0	58,0	57,9	57,6	57,7	57,8	22,7	22,5	22,9	22,6	22,8	23,2	23,2								
Podkarpackie	63,4	66,2	68,7	69,9	71,5	72,4	73,4	7,0	7,8	7,9	8,1	8,5	8,7	8,7	16,7	17,4	17,6	17,2	17,1	17,6	17,9									
Podlaskie	62,5	63,6	65,5	66,4	66,8	67,4	67,6	14,3	14,5	14,9	16,5	16,7	16,7	16,7	14,8	14,6	15,3	15,5	15,9	15,8	16,6									
Świętokrzyskie	48,9	51,1	53,6	56,3	58,5	61,7	63,2	21,1	21,7	24,8	27,1	28,2	29,8	30,1	16,8	18,0	18,1	18,2	18,1	17,7	18,0									
Warmińsko-mazurskie	70,8	72,1	73,4	74,8	75,0	75,9	75,7	11,5	11,8	12,2	11,9	12,1	12,5	12,9	22,7	18,0	17,9	17,0	17,3	17,2	18,9									

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Drogi o twardej nawierzchni w km na 100 km ² Hard surface roads in km per 100 km ²										Odsetek dróg o nawierzchni twardej ulepszonej w drogach ogółem w % Share of improved hard surface roads in total roads in %										Wskaźnik łącznych potrzeb remontowych dróg krajowych Total national road renovation needs index									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
	Lubelskie	80,5	84,9	82,4	84,48	86,1	85,9	87,4	56,5	58,9	57,5	59,0	58,8	56,5	57,0	39,5	33,5	34,4	32,3	27,3	39,9	49,7								
Podkarpackie	84,1	84,9	87,6	89,08	91,1	92,2	93,3	76,0	75,5	76,5	74,1	73,8	74,1	74,5	47,5	44,5	42,8	33,9	38,1	40,0	50,4									
Podlaskie	59,4	61,0	61,4	62,19	63,3	64,0	65,1	43,9	43,4	44,4	43,3	44,0	44,5	45,3	36,7	43,6	34,5	29,3	31,1	34,0	47,2									
Świętokrzyskie	111,6	114,7	116,2	115,1	117,7	120,6	122,1	64,3	67,0	68,0	70,7	69,9	70,3	70,7	25,1	28,6	33,4	33,0	44,7	37,2	48,3									
Warmińsko-mazurskie	52,3	53,3	53,3	54,11	54,6	55,2	55,3	52,0	52,0	52,6	54,1	53,5	54,4	56,1	42,2	32,9	30,1	24,6	33,3	36,2	49,7									

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Samochody osobowe na 1000 ludności Passenger cars per 1000 population										Sieć kolejowa w km na 100 km ² Railway network in km per 100 km ²										Udział samochodów osobowych nowych zarejestrowanych w ogółem w % Share of new registered passenger cars in total in %									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
	Lubelskie	415,7	438,9	456,3	475,3	493,5	514,4	541,9	4,1	4,1	4,2	4,1	4,1	4,1	4,2	6,3	7,3	7,0	6,8	7,4	7,0	7,3								
Podkarpackie	395,3	417,4	431,0	446,1	461,9	481,6	507,5	5,8	5,7	5,7	5,2	5,5	5,5	5,5	7,9	9,5	9,4	8,5	10,0	10,7	11,7									
Podlaskie	390,0	409,5	421,2	433,9	447,3	463,9	485,2	3,8	3,8	3,5	3,4	3,2	3,2	3,2	8,6	9,7	8,8	8,3	10,2	9,9	10,4									
Świętokrzyskie	420,8	440,7	454,2	469,0	482,7	500,6	524,9	6,2	6,2	6,2	5,9	6,2	6,2	6,2	6,0	6,7	7,1	6,7	8,4	7,6	8,5									
Warmińsko-mazurskie	397,8	418,4	433,5	449,9	466,1	483,2	505,8	5,0	5,1	5,1	4,5	4,6	4,7	4,5	8,2	8,6	8,5	8,8	10,1	9,4	9,9									

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Zasoby mieszkaniowe – udział mieszkań wyposażonych w wodociąg w % Dwelling stocks – share of dwellings equipped with water supply system in %										Zasoby mieszkaniowe – udział mieszkań wyposażonych w łazienkę w % Dwelling stocks – share of dwellings equipped with bathroom in %										Zasoby mieszkaniowe – udział mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie w % Dwelling stocks – share of dwellings equipped with central heating in %									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	91,2	91,2	91,3	91,4	91,4	91,5	91,6	81,5	81,6	81,8	81,9	82,1	82,2	82,4	74,1	74,3	74,5	74,7	74,9	75,2	75,4	74,1	74,3	74,5	74,7	74,9	75,2	75,4		
Podkarpackie	94,2	94,2	94,3	94,4	94,4	94,5	94,6	88,7	88,8	88,9	89,0	89,2	89,3	89,4	76,2	76,4	76,6	76,8	77,0	77,3	77,6	76,2	76,4	76,6	76,8	77,0	77,3	77,6		
Podlaskie	92,6	92,7	92,8	92,9	92,9	93,0	93,1	85,7	85,9	86,0	86,1	86,3	86,4	86,6	77,1	77,3	77,6	77,8	78,0	78,3	78,6	77,1	77,3	77,6	77,8	78,0	78,3	78,6		
Świętokrzyskie	91,9	91,9	92,0	92,1	92,1	92,2	92,3	83,0	83,2	83,3	83,4	83,5	83,6	83,7	77,9	78,0	78,2	78,3	78,5	78,7	78,8	77,9	78,0	78,2	78,3	78,5	78,7	78,8		
Warmińsko-mazurskie	96,9	96,9	96,9	97,0	97,0	97,0	97,1	91,4	91,5	91,6	91,7	91,7	91,8	91,9	82,0	82,1	82,3	82,5	82,7	82,9	83,1	82,0	82,1	82,3	82,5	82,7	82,9	83,1		

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Zasoby mieszkaniowe – mieszkania na 1000 ludności Dwelling stocks – dwellings per 1000 population										Zasoby mieszkaniowe – przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w m ² Dwelling stocks – average useful floor space per capita in m ²																	
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lubelskie	336,4	340,1	343,9	348,3	352,0	355,9	359,9	352,0	352,0	355,9	359,9	359,9	359,9	359,9	25,5	25,9	26,2	26,6	27,0	27,4	27,7	25,5	25,9	26,2	26,6	27,0	27,4	27,7
Podkarpackie	291,1	293,4	295,9	298,5	301,3	304,8	308,2	301,3	301,3	304,8	308,2	308,2	308,2	308,2	23,2	23,4	23,7	24,0	24,4	24,7	25,1	23,2	23,4	23,7	24,0	24,4	24,7	25,1
Podlaskie	349,3	353,4	357,6	361,9	366,1	370,8	375,2	366,1	366,1	370,8	375,2	375,2	375,2	375,2	26,2	26,6	27,0	27,4	27,8	28,2	28,7	26,2	26,6	27,0	27,4	27,8	28,2	28,7
Świętokrzyskie	331,7	334,9	338,0	341,4	345,2	349,2	352,4	345,2	345,2	349,2	352,4	352,4	352,4	352,4	24,2	24,5	24,8	25,1	25,5	25,9	26,2	24,2	24,5	24,8	25,1	25,5	25,9	26,2
Warmińsko-mazurskie	332,4	335,5	339,5	343,5	347,1	350,9	354,8	347,1	347,1	350,9	354,8	354,8	354,8	354,8	22,2	22,5	22,9	23,3	23,6	23,9	24,2	22,2	22,5	22,9	23,3	23,6	23,9	24,2

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności Dwellings completed per 1000 population										Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytku Average useful floor space per dwelling completed																	
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lubelskie	2,60	2,92	3,32	3,22	2,65	2,91	3,29	2,65	2,65	2,91	3,29	3,29	3,29	3,29	107,7	107,7	102,5	100,5	109,7	105,4	101,7	107,7	107,7	102,5	100,5	109,7	105,4	101,7
Podkarpackie	2,33	2,68	3,07	2,91	3,02	3,59	3,70	3,02	3,02	3,59	3,70	3,70	3,70	3,70	118,5	117,8	113,5	119,0	116,6	108,4	107,1	118,5	117,8	113,5	119,0	116,6	108,4	107,1
Podlaskie	3,59	3,69	3,77	3,50	3,52	4,00	3,96	3,52	3,52	4,00	3,96	3,96	3,96	3,96	100,3	103,2	103,2	100,0	106,1	100,5	103,5	100,3	103,2	103,2	100,0	106,1	100,5	103,5
Świętokrzyskie	1,77	2,32	2,43	2,26	2,79	2,71	2,41	2,79	2,79	2,71	2,41	2,41	2,41	2,41	107,1	108,2	110,5	119,4	102,9	109,1	115,5	107,1	108,2	110,5	119,4	102,9	109,1	115,5
Warmińsko-mazurskie	3,27	3,15	3,79	3,31	2,99	2,99	3,18	2,99	2,99	2,99	3,18	3,18	3,18	3,18	96,2	101,8	95,9	97,7	95,9	95,9	90,6	96,2	101,8	95,9	97,7	95,9	95,9	90,6

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Sieć rozdzielcza wodociągowa w km na 100 km ² Water supply distribution network in km per 100 km ²										Korzystający z instalacji wodociągowej w % ludności ogółem Users of water supply installation in % of total population					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	77,2	79,0	80,9	81,9	83,0	83,7	84,0	81,1	81,5	81,7	81,9	86,7	86,8	86,9		
Podkarpackie	73,9	75,4	77,0	79,5	80,7	82,7	84,0	75,7	75,9	76,1	76,7	80,2	80,7	80,9		
Podlaskie	61,0	62,3	63,5	64,8	65,7	66,6	67,0	87,6	87,9	88,0	88,2	90,3	90,4	90,6		
Świętokrzyskie	106,1	109,4	110,9	112,3	112,2	114,7	115,0	83,9	84,3	84,6	84,8	91,1	91,1	91,2		
Warmińsko-mazurskie	57,7	59,9	62,1	63,1	64,5	65,7	66,0	88,9	89,1	89,3	89,4	94,6	94,7	94,8		

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Sieć rozdzielcza kanalizacyjna w km na 100 km ² Sewage distribution network in km per 100 km ²										Korzystający z instalacji kanalizacyjnej w % ludności ogółem Users of sewage installation in % of total population					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	17,6	19,3	21,2	22,0	23,6	25,0	26,0	47,2	48,5	49,3	49,7	51,5	52,1	52,5		
Podkarpackie	69,6	77,2	81,2	84,5	87,9	91,0	92,0	56,9	60,7	61,5	62,6	68,7	69,3	69,7		
Podlaskie	12,7	14,2	15,1	15,7	16,5	17,0	17,0	60,0	61,0	61,5	62,1	63,2	63,6	64,1		
Świętokrzyskie	28,9	36,3	41,0	44,1	47,9	51,9	53,0	47,4	50,0	51,5	52,5	56,1	57,9	58,8		
Warmińsko-mazurskie	19,8	22,2	24,3	26,1	27,8	28,6	29,0	65,8	66,8	67,7	68,3	73,4	74,0	74,3		

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Sieć rozdzielcza gazowa w km na 100 km ² Gas distribution network in km per 100 km ²										Korzystający z instalacji sieci gazowej w % ludności ogółem Users of gas network installation in % of total population					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	27,9	28,4	28,8	29,1	29,6	30,4	31,2	39,2	39,4	39,8	40,1	40,2	40,4	40,7		
Podkarpackie	93,2	93,5	94,4	95,4	95,9	96,6	97,5	71,9	71,8	72,6	72,6	72,5	72,3	72,2		
Podlaskie	4,8	5,0	5,1	5,3	5,5	5,8	6,2	26,9	27,0	27,7	28,1	28,1	28,1	28,3		
Świętokrzyskie	28,9	29,1	29,5	29,8	30,4	31,5	32,1	36,5	36,5	36,5	36,6	36,5	36,7	36,8		
Warmińsko-mazurskie	7,5	7,8	7,9	8,2	8,7	8,9	9,2	43,5	43,3	43,1	42,8	42,8	42,7	42,6		

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Sieć ciepła przesyłowa w km na 100 km ² Thermal transmission network in km per 100 km ²										Zużycie energii elektrycznej o niskim napięciu w gospodarstwach domowych w kWh na 1 mieszkańca Low voltage electricity consumption in households in kWh per capita									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016						
Lubelskie	2,94	3,02	3,07	3,16	3,17	3,16	3,15	664,1	663,1	661,2	661,2	659,8	661,3	665,7						
Podkarpackie	4,39	3,69	3,65	3,70	3,43	3,25	3,48	562,4	573,1	578,6	572,2	566,2	568,9	571,4						
Podlaskie	2,40	2,49	2,51	2,55	2,56	2,58	2,46	741,6	739,5	737,6	740,0	753,4	751,6	754,3						
Świętokrzyskie	3,29	3,48	3,41	3,43	3,47	3,97	3,72	601,1	597,1	602,2	609,5	601,8	603,1	606,7						
Warmińsko-mazurskie	2,35	2,30	2,38	2,44	2,41	2,42	2,40	722,2	690,5	696,9	701,9	669,8	653,5	701,1						

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych Available income per person in households										Udział osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej minimum egzystencji Share of persons in households with expenditure below the subsistence minimum										Udział osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa Share of persons in households with expenditure below relative poverty threshold									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016																
Lubelskie	978	1026	1056	1106	1208	1227	1299	9,4	11,0	8,5	9,4	8,2	8,6	7,8	27,3	23,3	22,9	21,5	17,1	19,2	18,5									
Podkarpackie	907	938	959	998	1053	1082	1134	5,7	7,1	7,0	9,4	8,7	9,3	8,8	19,8	21,6	20,7	20,9	21,1	21,0	22,3									
Podlaskie	1103	1225	1242	1258	1259	1258	1420	9,1	11,2	10,7	11,2	10,9	7,8	4,2	25,0	24,2	23,0	22,7	23,9	19,1	17,0									
Świętokrzyskie	1026	1063	1120	1153	1200	1203	1306	9,5	10,1	10,5	8,5	12,2	11,3	7,5	26,6	26,3	24,3	19,7	22,6	24,4	19,6									
Warmińsko-mazurskie	1103	1097	1110	1109	1230	1281	1372	9,9	11,4	13,5	13,2	14,8	12,5	9,0	25,6	24,6	24,7	25,4	26,0	25	20,3									

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł Average monthly gross wages and salaries in zł										Przeciętne świadczenie emerytalno-rentowe wypłacane przez ZUS w zł Average retirement and pension benefit paid by ZUS in zł										Przychodnie na 10 tys. ludności Out-patient departments per 10 thous. population									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016																
Lubelskie	2922,60	3066,32	3203,67	3306,12	3412,78	3497,98	3625,04	1404,45	1474,64	1562,15	1653,80	1719,53	1776,99	1812,13	4,5	5,0	5,1	5,2	5,5	5,5	5,8									
Podkarpackie	2753,12	2887,87	3024,50	3147,19	3266,17	3371,47	3501,68	1351,01	1423,74	1514,64	1600,77	1660,43	1720,93	1755,86	4,2	4,9	5,0	5,1	5,3	5,3	5,6									
Podlaskie	2854,02	3002,37	3143,64	3258,66	3348,38	3455,57	3583,38	1441,83	1511,13	1594,42	1682,71	1743,70	1798,48	1831,95	5,2	5,8	6,1	6,2	6,3	6,4	6,4									
Świętokrzyskie	2793,23	2941,38	3070,29	3165,93	3244,84	3374,56	3472,53	1416,62	1494,87	1583,00	1675,09	1732,48	1786,10	1818,86	3,9	4,2	4,2	4,4	4,5	4,6	4,8									
Warmińsko-mazurskie	2722,00	2863,29	2996,24	3106,89	3223,04	3324,04	3456,95	1428,63	1501,12	1588,21	1669,55	1734,11	1789,53	1824,03	4,9	5,5	5,5	5,6	5,7	5,8	6,1									

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Porady lekarskie na 1 mieszkańca Doctor consultations per capita										Liczba ludności na 1 aptekę ogólnodostępną Population per generally available pharmacy						Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności Number of beds in general hospitals per 10 thous. population					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Lubelskie	6,6	6,9	7,0	7,2	7,3	7,5	7,5	2747	2722	2690	2662	2642	2613	2561	51,8	52,0	54,7	53,3	52,9	52,8	52,8	
Podkarpackie	6,0	6,2	6,4	6,6	6,7	6,8	6,8	3733	3608	3550	3385	3332	3248	3040	44,9	44,9	47,4	47,8	48,3	48,2	48,6	
Podlaskie	6,9	7,1	7,2	7,4	7,4	7,6	7,8	3571	3441	3405	3170	3088	3072	2923	49,6	47,5	48,8	49,0	49,4	49,9	50,8	
Świętokrzyskie	6,2	6,4	6,5	6,7	6,7	6,9	6,8	3182	2993	3055	3093	3022	2986	2948	50,3	50,4	51,7	48,9	49,9	50,2	50,4	
Warmińsko- -mazurskie	6,1	6,4	6,4	6,6	6,6	6,8	6,9	3972	3823	3739	3608	3471	3503	3356	41,2	43,2	46,2	46,1	46,0	46,3	47,0	

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Liczba lekarzy na 10 tys. ludności Doctors per 10thous. population										Liczba lekarzy specjalistów na 10 tys. ludności Doctor specialists per 10 thous. population						Liczba pielęgniarek i położnych na 10 tys. ludności Nurses and midwives per 10 thous. population					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Lubelskie	23,6	23,7	24,3	24,5	24,2	24,9	25,3	15,8	16,2	17,1	16,3	16,0	16,9	16,6	60,0	59,6	68,8	67,0	64,4	66,7	65,6	
Podkarpackie	18,7	18,8	19,8	20,2	20,4	21,0	21,3	13,5	14,4	14,4	14,4	14,5	14,7	15,0	59,2	59,6	66,0	64,4	65,2	65,7	66,0	
Podlaskie	23,3	24,0	24,9	24,7	24,7	25,3	26,8	16,1	17,4	17,8	17,3	17,3	18,4	18,3	58,6	58,1	62,9	62,0	60,9	61,9	62,0	
Świętokrzyskie	21,0	21,4	22,0	22,0	22,7	23,2	24,4	14,8	15,7	16,0	15,6	16,2	16,3	16,8	58,5	58,5	62,9	64,3	64,7	65,4	65,6	
Warmińsko-mazurskie	17,1	18,2	19,6	20,5	20,5	20,7	21,5	12,9	13,3	14,6	15,3	15,3	14,8	15,6	49,0	51,4	56,2	57,2	54,5	52,4	53,9	

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Osoby, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności Persons to who social benefits were granted by decision per 10 thous. population										Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach Share of children in nurseries						Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na 1 miejsce w placówkach wychowania przedszkolnego Children aged 3-5 per place in pre-primary education establishments					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Lubelskie	577	560	539	555	534	510	459	1,8	2,2	2,6	3,3	3,8	4,5	5,3	1,56	1,53	1,47	1,38	1,32	1,27	1,13	
Podkarpackie	669	637	617	641	597	569	510	2,3	3,0	3,3	4,0	4,8	5,7	6,6	1,65	1,61	1,52	1,40	1,32	1,25	1,12	
Podlaskie	642	631	613	637	607	580	533	3,0	3,0	4,0	4,8	6,2	7,0	7,8	1,55	1,51	1,46	1,41	1,34	1,27	1,10	
Świętokrzyskie	674	655	637	664	633	605	537	1,3	1,8	2,6	3,4	3,9	4,3	5,3	1,60	1,64	1,62	1,43	1,36	1,32	1,14	
Warmińsko- -mazurskie	900	869	841	878	837	782	713	1,9	2,2	2,6	3,1	3,8	4,2	5,3	1,64	1,62	1,58	1,47	1,37	1,33	1,16	

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Współczynnik skolaryzacji brutto w szkołach ponadgimnazjalnych dla dzieci i młodzieży <i>Gross enrolment rate in upper secondary schools for children and youth</i>										Zdawalność egzaminów maturalnych w liceach ogólnokształcących <i>Share of students passing maturity examination in general secondary schools</i>										Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych zawodowych <i>Share of students passing maturity examination in vocational upper secondary schools</i>									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
Lubelskie	105,3	105,6	104,6	103,9	104,4	105,4	106,8	91,8	90,7	91,2	91,2	88,6	87,9	87,2	66,9	65,8	70,6	71,8	61,3	66,9	70,9									
Podkarpackie	105,1	105,7	104,5	103,8	104,5	105,1	105,7	91,2	90,2	90,6	92,0	89,5	86,9	90,0	70,5	70,9	72,9	75,4	65,0	69,9	72,5									
Podlaskie	101,2	101,6	101,7	100,9	100,8	101,6	101,3	89,3	90,3	91,1	91,8	89,2	89,1	90,4	71,8	71,5	73,6	74,5	68,5	70,6	75,6									
Świętokrzyskie	106,9	106,5	105,7	105,7	107,1	107,9	107,7	93,0	92,4	92,1	92,4	90,1	90,3	91,2	72,0	71,7	71,1	73,2	66,7	69,8	73,9									
Warmińsko-mazurskie	96,4	97,0	96,2	95,2	96,8	97,2	97,2	88,5	86,4	88,0	89,4	84,7	85,0	85,8	73,5	71,8	72,8	74,6	64,8	67,5	70,9									

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Studenci szkół wyższych na 1000 ludności <i>Students of higher education institutions per 1000 population</i>										Nauczyciele akademicy na 1000 ludności <i>Academic teachers per 1000 population</i>									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016						
Lubelskie	46,6	44,3	43,0	39,8	38,2	36,6	35,0	3,0	3,1	3,1	3,1	3,0	3,0	3,0						
Podkarpackie	34,5	33,3	31,7	29,5	27,9	26,4	24,7	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4						
Podlaskie	44,1	42,4	39,1	35,2	32,2	30,0	28,8	2,6	2,6	2,6	2,4	2,4	2,3	2,3						
Świętokrzyskie	35,7	33,1	30,2	26,6	23,9	21,4	19,8	1,4	1,4	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4						
Warmińsko-mazurskie	34,4	32,1	30,7	27,2	24,6	22,9	21,1	1,8	1,8	1,9	1,8	1,8	1,7	1,7						

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców <i>Borrowers of public libraries per 1000 population</i>										Widzowie i słuchacze teatrów i instytucji muzycznych na 1000 ludności <i>Audience of theatres and music institutions per 1000 population</i>									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016						
Lubelskie	175	175	177	177	176	177	174	107	109	103	87	95	105	117						
Podkarpackie	168	164	168	169	162	159	156	105	115	104	106	106	88	100						
Podlaskie	132	130	127	122	122	122	120	309	274	218	278	252	266	196						
Świętokrzyskie	137	140	141	140	133	131	128	212	193	196	223	233	267	227						
Warmińsko-mazurskie	158	157	152	148	145	144	143	250	270	252	253	267	262	280						

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (cd.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Wystawy w obiektach działalności wystawienniczej (polskie w kraju, zagraniczne i międzynarodowe w kraju) Exhibitions in exhibition activity entities (Polish, foreign and international in Poland) per 10 thous. population										Liczba ludności na 1 miejsce w kinach stałych Population per seat in fixed cinemas										Zwiedzający muzea i oddziały na 10 tys. mieszkańców Visitors in museums and branches per 10 thous. population									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
Lubelskie	0,7	0,9	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	224,5	222,1	228,4	202,8	215,0	186,0	167,1	4345,2	4303,5	3855,2	4692,2	5075,5	5281,3	6016,5									
Podkarpackie	0,7	0,8	0,6	0,5	0,5	0,6	0,5	204,9	185,4	173,1	169,2	183,3	177,8	162,9	4203,9	4474,1	4745,2	4943,6	6686,4	6861,0	6618,7									
Podlaskie	0,9	0,9	0,8	0,9	0,9	0,8	1,0	201,2	202,9	200,6	198,4	204,8	181,7	184,3	2921,7	3413,8	3215,3	3500,0	3957,7	4609,8	4532,7									
Świętokrzyskie	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9	0,7	1,0	249,0	265,9	196,2	188,5	175,7	174,7	165,3	3116,6	4827,8	4541,1	5035,7	5397,7	6004,7	5712,8									
Warmińsko-mazurskie	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	200,3	230,5	198,8	202,2	174,9	198,2	193,3	3716,7	3937,4	3385,2	4648,3	3511,9	4859,8	5042,8									

Tablica 32. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – warunki życia i infrastruktura techniczna (dok.)
Table 32. Basic diagnostic indices – living conditions and technical infrastructure (cont.)

Województwa Voivodships	Przestępstwa stwierdzone przez Policję na 1000 mieszkańców Crimes ascertained by the Police per 1000 population										Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję Rate of detectability of delinquents in crimes ascertained by the Police										Wypadki drogowe na 100 tys. ludności Road accidents per 100 thous. population									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
Lubelskie	21,9	23,7	22,6	20,7	17,1	15,4	14,6	72,5	73,9	73,1	70,9	72,2	71,0	72,9	83,5	82,7	75,0	69,4	65,6	58,5	59,2									
Podkarpackie	17,3	18,2	17,9	16,8	13,1	12,9	11,0	73,3	73,8	72,2	71,4	69,7	71,6	69,3	92,2	99,1	84,9	84,9	82,2	80,0	79,1									
Podlaskie	20,5	21,3	21,0	18,7	15,5	14,7	14,4	69,0	70,3	70,1	69,0	65,6	65,4	69,8	70,4	68,1	64,0	61,8	58,1	58,0	57,8									
Świętokrzyskie	26,0	26,8	24,8	23,0	20,1	19,6	15,1	78,4	79,9	77,4	75,1	72,3	76,4	74,3	122,7	118,9	109,3	110,3	103,5	107,6	108,9									
Warmińsko-mazurskie	25,9	27,0	25,7	22,8	21,1	18,8	18,8	71,6	72,1	71,8	67,5	68,4	64,9	67,2	118,7	113,9	110,8	112,0	113,9	106,6	113,3									

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy
Basic diagnostic indices – economic potential

Województwa Voivodships	Jednostki zarejestrowane w rejestrze REGON ogółem na 1000 mieszkańców Entities registered in the REGON register per 1000 population										Spółki handlowe na 1000 mieszkańców Entities registered in the REGON register per 1000 population						Spółki handlowe z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców Commercial companies with foreign capital participa- tion per 1000 population					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Lubelskie	75,3	74,6	76,7	78,7	79,9	80,9	81,6	4,0	4,2	4,5	4,9	5,3	5,8	6,5	4,9	5,1	5,5	6,1	6,8	7,3	8,4	
Podkarpackie	71,7	71,0	72,8	75,0	76,3	77,6	78,8	3,5	3,8	4,1	4,5	4,9	5,6	6,3	4,6	4,9	5,4	6,1	7,1	7,9	9,6	
Podlaskie	76,3	76,4	79,0	80,8	82,5	83,5	84,2	3,7	3,9	4,3	4,7	5,0	5,5	6,0	4,4	4,7	5,1	5,6	6,3	6,8	7,6	
Świętokrzyskie	84,8	82,9	84,8	86,6	87,2	88,0	88,7	3,7	3,9	4,1	4,4	4,8	5,2	5,6	4,4	4,5	4,6	4,8	5,1	5,0	5,4	
Warmińsko- -mazurskie	81,9	80,7	82,7	84,5	85,4	86,0	86,5	4,2	4,4	4,7	5,1	5,3	5,6	6,1	6,5	6,6	6,9	7,1	7,2	7,3	7,7	

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy (cd.)
Basic diagnostic indices – economic potential (cont.)

Województwa Voivodships	Odsetek przedsiębiorstw wykazujących zysk netto Share of enterprises showing net profit										Wskaźnik rentowności sprzedaży Sales profitability rate										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lubelskie	81,1	81,5	79,5	80,3	81,9	83,0	80,4	83,0	83,0	83,0	80,4	80,4	4,9	5,7	5,6	5,9	6,4	6,4	7,1	7,1	6,3
Podkarpackie	80,6	80,2	77,8	79,5	83,1	85,0	84,8	85,0	85,0	85,0	84,8	84,8	4,5	4,1	3,8	4,5	4,3	4,3	4,5	4,5	4,5
Podlaskie	81,0	80,0	78,7	82,2	83,8	84,8	82,9	84,8	84,8	84,8	82,9	82,9	3,3	3,4	2,8	3,1	3,1	3,8	3,7	3,7	3,6
Świętokrzyskie	81,1	82,9	80,2	80,9	81,9	83,3	84,6	83,3	83,3	83,3	84,6	84,6	5,4	5,4	3,8	2,8	3,6	3,6	3,9	3,9	4,7
Warmińsko-mazurskie	80,6	79,9	79,4	79,8	81,5	83,3	82,2	83,3	83,3	83,3	82,2	82,2	4,3	3,9	3,3	4,1	4,3	4,3	4,4	4,4	4,6

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy (cd.)
Basic diagnostic indices – economic potential (cont.)

Województwa Voivodships	Wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności przedsiębiorstw Cost level indicator from total activity										Wskaźnik rentowności obrotu netto Turnover net profitability rate										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lubelskie	95,7	94,2	95,2	94,8	94,0	94,1	94,3	94,0	94,1	94,1	94,3	94,3	3,6	5,0	4,0	4,3	5,0	5,0	5,1	5,1	4,7
Podkarpackie	95,7	95,6	96,1	94,4	95,5	95,7	93,5	95,5	95,7	95,7	93,5	93,5	3,8	3,8	3,4	5,1	3,9	3,9	3,7	3,7	6,2
Podlaskie	96,7	96,9	97,3	96,7	96,2	96,3	96,2	96,2	96,3	96,3	96,2	96,2	2,9	2,7	2,3	2,8	3,3	3,3	3,4	3,4	3,3
Świętokrzyskie	95,0	95,1	96,5	97,2	95,8	91,9	97,3	95,8	91,9	91,9	97,3	97,3	4,3	4,1	3,0	2,5	3,7	3,7	7,6	7,6	2,1
Warmińsko-mazurskie	95,5	96,6	96,9	95,9	95,6	95,9	95,7	95,6	95,9	95,9	95,7	95,7	3,9	3,1	2,7	3,5	3,9	3,9	3,5	3,5	3,7

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy (cd.)
Basic diagnostic indices – economic potential (cont.)

Województwa Voivodships	Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca Sold production of industry per capita										Produkcja budowlano-montażowa na 1 mieszkańca Construction and assembly production per capita										Wartość brutto środków trwałych na 1 mieszkańca Value of fixed assets per capita									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
Lubelskie	11247	13181	14044	14702	14973	15946	17180	2375	2773	3201	2524	2771	2946	2719	49767,9	53588,1	57517,7	61100,8	65640,1	70799,2	74091,7									
Podkarpackie	14457	16633	17390	17939	17952	18538	20531	2656	3848	3425	2845	3307	3063	2681	51304,4	54787,4	57427,3	63074,8	67411,9	71853,9	76412,8									
Podlaskie	13857	15979	16323	17493	18372	18435	19484	3975	3066	3241	2709	3637	3582	2728	55335,1	59375,7	62323,9	66634,8	71353,9	76621	79661,3									
Świętokrzyskie	16166	18845	18896	18544	19138	19126	19431	3629	3636	3485	3064	3031	3227	2797	51055,7	55869,6	61041,3	64005,6	67956,5	70991,7	72843,6									
Warmińsko-mazurskie	15294	18570	18797	19251	19522	20328	21795	3128	3392	3201	3187	3325	3319	3290	50638,6	54997,2	57997,3	61349,5	66039,8	70950,2	74858,5									

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy (cd.)
Basic diagnostic indices – economic potential (cont.)

Województwa Voivodships	Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca Investment outlays per capita										Sprzedaż detaliczna na 1 mieszkańca Retail sales per capita										Przewozy ładunków transportem samochodowym na 1 mieszkańca Transport of goods by road transport per capita									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
Lubelskie	3799	4751	4543	4509	4887	4837	3517	8796	10388	9859	11105	10352	11377	11053	2326	2942	3074	3452	2937	3502	3743									
Podkarpackie	4837	6306	5902	5643	5339	5172	4659	8279	9164	9431	9253	9146	10706	11004	1847	2422	2549	2426	3573	5004	4580									
Podlaskie	4194	5423	4585	4610	5758	5754	4174	9692	10881	11601	9939	11080	11589	11023	1615	2923	2857	3083	4893	6022	5808									
Świętokrzyskie	5250	5242	5090	3895	3913	4624	3505	9870	10353	11000	11647	9775	9846	10861	4273	6723	5746	5168	5728	6119	5399									
Warmińsko-mazurskie	4503	5334	5190	4275	4634	5587	4941	7954	8943	9448	9072	9454	10510	9578	979	1542	2257	2667	2959	3191	2875									

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy (cd.)
Basic diagnostic indices – economic potential (cont.)

Województwa Voivodships	Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca w zł Revenue of gminas' budgets per capita in zł										Udział dochodów własnych budżetów gmin w ogólnej kwocie dochodów Share of own revenue of gminas' budgets in total revenue										Dochody z tytułu udziału w podatkach dochodowych od osob fizycznych i prawnych w gminach na 1 mieszkańca w zł Revenue from the share in personal and income tax in gminas per capita in zł									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
Lubelskie	2883,63	3105,41	3293,58	3402,56	3565,11	3579,05	4060,73	36,3	37,3	37,5	38,6	41,0	42,0	38,8	399,47	460,87	494,39	517,10	559,40	607,93	649,62									
Podkarpackie	3116,20	3169,57	3210,14	3310,40	3486,82	3505,68	4012,29	34,7	37,3	38,3	39,6	41,2	42,3	38,0	360,85	421,65	447,72	478,64	522,77	567,65	614,70									
Podlaskie	3191,34	3357,77	3519,69	3580,31	4037,00	3789,34	4312,33	41,2	44,1	45,0	46,5	50,2	48,8	44,3	447,73	500,55	538,03	566,76	609,31	661,60	715,01									
Świętokrzyskie	3189,09	3229,19	3221,42	3333,70	3468,28	3561,15	3998,64	39,2	40,3	42,3	42,7	43,4	44,6	41,7	414,91	471,84	492,07	523,14	560,97	600,33	640,56									
Warmińsko-mazurskie	3082,24	3316,79	3418,16	3534,08	3704,68	3942,26	4337,35	42,9	43,2	44,6	45,0	46,1	46,4	42,4	438,15	483,70	516,33	547,27	590,00	639,04	691,29									

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy (cd.)
Basic diagnostic indices – economic potential (cont.)

Województwa Voivodships	Udział wydatków bieżących na wynagrodzenia w ogólnej kwocie wydatków gmin Share of current expenditure on wages and salaries in total gminas' expenditure										Wydatki majątkowe inwestycyjne budżetów gmin na 1 mieszkańca w zł Investment property expenditure of gminas' budgets per capita in zł										Wydatki budżetów gmin na obsługę długu publicznego na 1000 zł dochodów budżetowych Expenditure of gminas' budgets on debt servicing per 1000 zł of budget revenue									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
Lubelskie	31,0	32,5	34,1	33,8	31,8	33,6	31,4	739	760	615	620	774	638	379	10,74	15,03	18,95	14,32	11,55	9,83	8,46									
Podkarpackie	29,0	32,2	34,5	34,1	32,8	34,0	31,4	810	791	574	596	705	613	406	8,94	14,08	17,94	13,72	11,27	9,18	7,55									
Podlaskie	27,6	31,4	33,8	33,5	32,0	33,6	31,2	1076	932	691	671	764	623	442	8,69	14,68	19,70	15,17	11,74	10,18	8,14									
Świętokrzyskie	26,8	29,6	32,0	32,5	31,6	32,0	30,6	961	869	638	548	619	639	335	8,99	15,73	21,48	17,11	14,46	12,61	10,48									
Warmińsko-mazurskie	27,2	29,5	30,8	31,1	30,0	28,6	28,5	930	791	592	509	576	752	337	10,33	15,96	20,80	16,22	12,95	9,99	8,62									

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy (cd.)
Basic diagnostic indices – economic potential (cont.)

Województwa Voivodships	Relacja wyniku budżetów gmin do ich dochodów w % dochodów ogółem Relation of the result of gminas' budgets to their revenue in % of total revenue										Liczba miejsc noclegowych bazy noclegowej turystyki przypadająca na 100 km ² powierzchni Bed places in tourist accommodation establishments per 100 km ²										Liczba turystów korzystających z noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności Tourists accommodated in tourist accommodation establishments per 1000 population									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016									
Lubelskie	-12,0	-7,3	-0,3	0,3	-3,7	-1,0	2,4	82,6	75,6	77,9	78,4	82,8	87,0	97,7	310	308	319	337	355	371	429									
Podkarpackie	-9,1	-6,1	-1,1	-0,1	-1,1	0,1	3,2	131,9	128,9	135,6	142,9	154,6	160,9	172,3	333	346	343	367	410	450	522									
Podlaskie	-12,9	-8,0	-0,7	-0,7	4,3	0,2	3,6	59,2	59,6	61,5	63,9	63,6	66,7	69,5	385	404	446	497	502	510	559									
Świętokrzyskie	-12,9	-8,0	-4,1	0,4	-2,1	-1,0	3,2	108,4	106,9	112,3	121,2	127,2	137,5	144,1	319	343	345	353	377	411	475									
Warmińsko-mazurskie	-14,3	-5,4	-1,8	1,0	0,0	-0,6	5,3	160,5	161,8	163,1	168,7	164,7	165,6	170,0	626	668	681	727	762	787	891									

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy (cd.)
Basic diagnostic indices – economic potential (cont.)

Województwa Voivodships	Liczba udzielonych noclegów w obiektach turystycznych na 1000 ludności Nights spent in tourist accommodation establishments per 1000 population										Stopecień wykorzystania miejsc noclegowych Occupancy rate of bed places										
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lubelskie	749	698	706	738	761	799	923	33,3	31,9	30,4	30,3	29,6	30,5	31,0	30,4	31,9	30,3	29,6	30,5	31,0	31,0
Podkarpackie	991	1021	1073	1079	1172	1303	1456	31,4	32,3	32,2	30,2	29,9	31,6	33,2	32,2	32,3	30,2	29,9	31,6	33,2	33,2
Podlaskie	768	780	821	851	880	948	993	29,4	30,1	29,2	29,1	28,9	30,0	29,2	30,1	30,1	29,1	28,9	30,0	29,2	29,2
Świętokrzyskie	950	987	1056	1057	1110	1164	1310	32,9	32,6	32,7	30,8	30,2	29,8	31,2	32,7	32,6	30,8	30,2	29,8	29,8	31,2
Warmińsko-mazurskie	1683	1725	1760	1858	1910	1964	2253	28,2	28,5	27,4	28,0	29,1	30,2	31,9	28,5	28,0	29,1	29,1	30,2	31,9	31,9

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy (cd.)
Table 33. Basic diagnostic indices – economic potential (cont.)

Województwa <i>Voivodships</i>	Nakłady na działalność B+R na 1 mieszkańca <i>Gross domestic expenditures on R&D activity per capita</i>										Udział przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle w % ogółem <i>Share of innovation enterprises in industry in % of total</i>					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	166,0	173,8	300,8	186,1	321,0	342,4	292,6	17,1	19,3	15,9	15,9	21,2	18,4	22,5		
Podkarpackie	238,9	254,8	298,0	372,9	437,4	427,2	358,7	20,7	21,0	17,9	19,9	18,4	17,3	20,9		
Podlaskie	86,2	116,1	115,8	171,7	195,6	252,6	149,5	17,0	17,1	22,0	23,4	18,7	20,6	17,5		
Świętokrzyskie	130,6	111,7	95,3	110,4	111,0	207,1	106,9	16,5	15,6	18,2	17,6	14,2	13,7	15,0		
Warmińsko-mazurskie	119,5	138,4	146,1	111,5	87,3	107,0	115,0	18,6	15,5	18,6	20,1	17,4	16,3	13,5		

Tablica 33. Podstawowe wskaźniki diagnostyczne – potencjał gospodarczy (dok.)
Table 33. Basic diagnostic indices – economic potential (cont.)

Województwa <i>Voivodships</i>	Udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych lub istotnie ulepszonych w przedsiębiorstwach przemysłowych w wartości sprzedaży wyrobów ogółem <i>Share of sold production of new or significantly improved products in industry enterprises in total revenues from sales</i>										Udzielone patenty i prawa ochronne na 100 tys. ludności <i>Patents and rights of protection granted per 100 thous. population</i>					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Lubelskie	4,8	4,7	7,4	5,4	6,2	7,8	8,5	3,6	5,4	5,3	5,5	7,7	9,7	10,4		
Podkarpackie	13,2	15,2	13,1	12,3	10,9	12,5	12,8	2,4	3,5	4,1	5,2	4,7	4,4	5,5		
Podlaskie	5,5	5,3	6,2	5,8	4,6	4,7	6,7	2,1	1,7	3,1	4,4	4,1	4,2	5,9		
Świętokrzyskie	6,3	6,1	6,8	8,2	4,7	5,8	6,8	3,1	4,8	4,4	4,2	3,8	4,4	4,9		
Warmińsko-mazurskie	12,1	7,7	3,3	2,7	3,4	4,0	3,4	1,6	1,7	2,4	3,8	2,9	3,6	5,6		

Tablica 34. Wskaźniki syntetyczne cząstkowe – zasoby ludzkie i rynek pracy
Table 34. Partial synthetic indices – human resources and labour market

Województwa <i>Voivodships</i>	Wskaźnik <i>Index</i>										Ranking <i>Ranking</i>				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Lubelskie	0,371	0,335	0,221	0,314	0,262	0,251	0,265	2	3	3	3	3	3	3	
Podkarpackie	0,455	0,496	0,303	0,601	0,302	0,270	0,323	1	1	2	1	2	2	2	
Podlaskie	0,357	0,377	0,385	0,559	0,420	0,333	0,511	3	2	1	2	1	1	1	
Świętokrzyskie	0,095	0,139	0,110	0,246	0,134	0,077	0,226	5	4	4	4	4	5	4	
Warmińsko-mazurskie	0,135	0,112	0,095	0,121	0,084	0,090	0,079	4	5	5	5	5	4	5	

Tablica 35. Wskaźniki syntetyczne cząstkowe – warunki życia i infrastruktura techniczna
Table 35. Partial synthetic indices – living conditions and technical infrastructure

Województwa <i>Voivodships</i>	Wskaźnik <i>Index</i>										Ranking <i>Ranking</i>				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Lubelskie	0,216	0,408	0,280	0,321	0,426	0,283	0,314	3	1	1	1	1	2	1	
Podkarpackie	0,230	0,302	0,233	0,243	0,330	0,254	0,181	2	2	3	2	2	3	3	
Podlaskie	0,261	0,230	0,237	0,234	0,312	0,285	0,248	1	3	2	3	3	1	2	
Świętokrzyskie	0,036	0,101	0,087	0,086	0,134	0,083	0,149	5	5	4	4	4	4	4	
Warmińsko-mazurskie	0,105	0,115	0,057	0,075	0,082	0,070	0,039	4	4	5	5	5	5	5	

Tablica 36. Wskaźniki syntetyczne cząstkowe – potencjał gospodarczy
Table 36. Partial synthetic indices – economic potential

Województwa <i>Voivodships</i>	Wskaźnik <i>Index</i>										Ranking <i>Ranking</i>				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Lubelskie	0,125	0,120	0,126	0,177	0,286	0,108	0,273	4	4	4	4	2	4	2	
Podkarpackie	0,371	0,390	0,301	0,457	0,431	0,200	0,440	3	1	1	1	1	1	1	
Podlaskie	0,086	0,084	0,062	0,220	0,268	0,122	0,204	5	5	5	2	3	3	4	
Świętokrzyskie	0,383	0,279	0,252	0,109	0,053	0,018	0,071	2	2	2	5	5	5	5	
Warmińsko-mazurskie	0,385	0,227	0,135	0,214	0,196	0,147	0,212	1	3	3	3	4	2	3	

Tablica 37. Wskaźniki syntetyczne – ogólny wskaźnik rozwoju
Table 37. Synthetic indices – general development index

Województwa <i>Voivodships</i>	Wskaźnik <i>Index</i>										Ranking <i>Ranking</i>				
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Lubelskie	0,238	0,288	0,209	0,271	0,324	0,214	0,284	2	2	3	3	3	3	3	
Podkarpackie	0,352	0,396	0,279	0,434	0,354	0,241	0,315	1	1	1	1	1	2	2	
Podlaskie	0,235	0,230	0,228	0,338	0,333	0,247	0,321	3	3	2	2	2	1	1	
Świętokrzyskie	0,172	0,173	0,149	0,147	0,107	0,060	0,148	5	4	4	4	5	5	4	
Warmińsko-mazurskie	0,208	0,152	0,096	0,137	0,121	0,102	0,110	4	5	5	5	4	4	5	